ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ

ਭਾਗ ਸਤਵਾਂ

ਸੰਤ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ 'ਗੰਧਰਵ'

ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ

ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ

[ਭਾਗ ਸਤਵਾਂ]

ਸੰਤ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ 'ਗੰਧਰਵ'

ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

SUR SIMRAN SANGEET—PART VII

by

SANT SARWAN SINGH 'GANDHARV'

ISBN 81-7205-363-0 (Vol. VII)
ISBN 81-7205-364-9 (Set)

ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ ਵੱਲੋਂ
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਨਵਰੀ 2006

ਮੁੱਲ : 220-00 ਰੁਪਏ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :
ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143 006

S.C.O. 223-24, ਸਿਟੀ ਸੈਂਟਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - 143 001

E-mail : singhbro@vsnl.com
Website : www.singhbrothers.com

ਛਾਪਕ :
ਪ੍ਰਿੰਟਵੈੱਲ, 146, ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਫ਼ੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸਮਰਪਣ

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅਤੇ

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਹਰਖੋਵਾਲ'

ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ

ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ

ਲਿਖਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਣਾਇਆ।

ਤਤਕਰਾ

ਸ਼ਬਦ

ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖ

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ। ਇਕ ਹਨ—ਨਿੱਜ ਸਵਾਰਥੀ। ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ, ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਸਕਦੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਦਕਰਮੀ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤਰ-ਹੀਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੂਜਿਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਬਦਤਰ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਹਨ—ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਸੇਵਾ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਐਸੇ ਹੀ ਸਨ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੰਧਰਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* (ਭਾਗ ਸਤਵਾਂ) ਅੱਜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਤਿ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* ਦੇ ਛੇ ਭਾਗ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਕੇ, ਛਪਵਾ ਕੇ ਸਾਡੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਤਵੇਂ ਭਾਗ ਨੂੰ ਆਪ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਛਪਵਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਕਰ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਡਮੁੱਲੀ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਪਾਠਕ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਤਿ ਰਿਣੀ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ ਸ: ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਕੇ ਦਾਸ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਵਾਏ ਹਨ।

ਭਾਈ ਹਰਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਮਿੱਤਰ'
ਸੰਗੀਤ ਵਿਸ਼ਾਰਦ
ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ
ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਨਗਰ, ਬਸਤੀ ਸ਼ੇਖ਼, ਜਲੰਧਰ

ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ

ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਰਚੈਤਾ ਸ੍ਰੀਮਾਨ 108 ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਗੰਧਰਵ' ਸੰਨ 1926 ਤੋਂ 1992 ਤਕ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਰੇ "ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲ ਅਲੇਪ॥"

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਮੁੱਲੀ ਦੇਣ *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੱਖ ਵੱਖ 7 ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 31 ਰਾਗਾਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰਾਗਾਂ ਤੇ ਉਪ-ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਪੂਰਨ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਭਜਨ ਗਾ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੌਖੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਢੰਗ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਰੂਪ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਛੇਵਾਂ ਭਾਗ ਛਪਦੇ ਛਪਦੇ ਹੀ ਇਹ ਸੱਤਵਾਂ ਭਾਗ ਲਿਖਵਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਸੋਂ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੀ ਰਾਗ ਵਿੱਦਿਆ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ।

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਫ਼ਰਵਰੀ 1992 ਨੂੰ *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਭਾਗ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਸੱਤਵਾਂ ਭਾਗ ਪੂਰਾ ਲਿਖਵਾ ਕੇ, ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਤਕਨੀਕੀ ਔਕੜਾਂ ਕਰਕੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸੱਤਵਾਂ ਭਾਗ ਜਲਦੀ ਛਪਵਾ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕੇ, ਸੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਪਾਠਕ ਸੱਜਣਾਂ ਤੋਂ ਖਿਮਾ ਦੇ ਜਾਚਕ ਹਾਂ।

ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਭਾਗ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਸੱਤਵੇਂ ਤਕ ਮੁੱਢਲੀ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾਕਾਰੀ ਅਤੇ ਬੀ.ਏ., ਐਮ.ਏ. ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਅਨੁਸਾਰ ਥਿਊਰੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਪਾਠਕ-ਜਨ ਜਿਹੜੇ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਸਭ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* ਪੁਸਤਕ, ਭਾਗ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਭਾਗ ਸੱਤਵੇਂ ਤਕ, ਜਿਹੜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦ ਜੀਵੈ ਨਹੀ ਮਰਤਾ॥

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
35-ਬੀ, ਆਦਰਸ਼ ਨਗਰ, ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ

ਇਕ ਧੰਨਵਾਦੀ ਫ਼ਤਹਿ

ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਹਜ਼ੂਰ ਬਾਬਾ ਗੰਧਰਵ ਜੀ ਦੇਹੀ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰਨ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਹੀ ਨੇ ਇਹ ਪੂਰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਪੂਰਨਤਾ ਉਪਰ ਅਪੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਘਟਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪੁਰਖ ਅੰਤਪਲ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਬੰਧਿਤ ਕਰ ਕੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਦੇਵੇ! ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਘਟਨਾ ਕਹੋ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਖ! ਇਸ ਦੂਹਰੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਸਰੂਪ *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਤੇ ਆਖ਼ਰੀ ਸੈਂਚੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੰਧਰਵ ਬਾਬਾ ਨੇ ਸੱਚਖੰਡ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਤਾ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕਲਮਬੱਧ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਤੁਹਾਡਾ, ਸਾਡਾ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਨੇਕ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਅਮੁੱਲਾ ਸਰਮਾਇਆ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਪੂਰਨਤਾ ਨਾਲ ਦੋ ਅੱਖਰ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਮਿਲਣਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ—ਇਸ ਦਾਤ ਅੱਗੇ ਸਾਡਾ ਸਿਰ ਬਾਰੰਬਾਰ ਨੀਵਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ ਅਨਹਦ ਦਾ ਕੋਈ ਵਣਜਾਰਾ, ਗੰਧਰਵ ਬਾਬਾ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਸੱਤਾਂ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਉਤਰੇਗਾ, ਮਹਾਂ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਕਿਸਮਤ ਅਜ਼ਮਾਵੇਗਾ। ਤਾਰੀਫ਼ ਤਾਂ ਲੋਕ ਤਰੇਲ ਦੇ ਤੁਬਕਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਸਾਗਰ ਕਹਿਣਾ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਕ ਪੂਰਨਤਾ ਜੋ ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ, ਸੂਖਮਤਾ, ਬਰੀਕੀ ਅਤੇ ਸੁਰ-ਲੈਅ ਦੇ ਸਹੀ ਤੋਲ, ਕਥਨ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ, ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਉਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗੀ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਹਜ਼ੂਰ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਈ 50 ਸਾਲ ਦੇਸ-ਬਿਦੇਸ ਹਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਹੁਣ ਮਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸੁਰ ਹੋ ਗਏ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਵਾਪਰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਹਨਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿਦਕੀ ਜਨ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੋਏ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਲੈ ਸਕਣਗੇ। ਕੌਣ, ਕਦ, ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਆਵੇਗਾ, ਹੋਵੇਗਾ, ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਤੁਰੇਗਾ, ਹੁਣ ਇਸ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹਧਾਰੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਅਨੰਤ ਤਕ ਹਰ ਚਾਹਵਾਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਨਿਰੋਲ ਕਮਾਈ, ਆਪਣਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸੰਗ ਨਿਸਚਿਤ ਕਰ ਕੇ ਗ਼ਏ ਹਨ। *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਸ਼ਬਦ-ਦੇਹੀ ਹੋ, ਚਿਰਕਾਲ ਤਕ ਵਾਪਰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਹਾਦਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜੁ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਉੱਚਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗੀਤ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਅੱਧ ਹੀ ਪੰਨਾ ਹੈ।

ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਘੇਰੇ, ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਪਰਬੀਨਤਾ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆਂ ਗੰਧਰਵ ਬਾਬਾ ਇਕ ਯੁਗ ਬੀਜ ਬੀਜ ਗਏ ਹਨ। ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ, ਉਹ ਬਿਨਾ ਸ਼ੱਕ ਹੇਠਾਂ ਨਿਮਰ ਹੋ ਕੇ ਲੜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਜੋਗਾ ਹੋਵੇ। ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕਿਤਾਬ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੰਡੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਐਨਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ ਕਿ ਗੱਡਿਆਂ ਨਾਲ ਢੋਇਆਂ ਵੀ ਮੁੱਕਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਆਖ਼ਰ ਹਰ ਜਾਣ-ਅਣਜਾਣ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਜੋੜ ਜੁ ਹੋਇਆ। ਏਥੇ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹਾਂ, ਜੋ ਹਰ ਦਹਾਕੇ, ਹਰ ਸਦੀ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਹਾਂ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸਤਿਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗੀਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਕਈ ਧਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਏ ਹੋਣਗੇ। ਰੱਬ ਭਲੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਉਣਗੇ ਵੀ। ਪਰ ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰਿਕ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਨਾਲ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਵਿਸਥਾਰ ਦਿੰਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਸਿਵਾਇ ਕੁਝ ਅਧੂਰੇ, ਹਲਕੇ ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ।

ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਬਾਬਾ ਗੰਧਰਵ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹਰ ਗੁਣੀਜਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਐਨੀ ਡੂੰਘਾਈ ਅਤੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਸੋਝੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਾਤ ਕਹਿ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾਤ ਦੇ ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਗਾਇਆ, ਉਥੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੇਵਲ ਜਾਪ ਗਾਇਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਗੋਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਦਿੱਸਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ; ਕਹਿ ਕੇ, ਦੱਸ ਕੇ, ਸਮਝਾ ਕੇ; ਸਰੋਤੇ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਤਕ ਲੈ ਜਾਣਾ ਗੰਧਰਵ ਜੀ ਦਾ ਸਹਿਜ ਕਰਮ ਸੀ।

ਇਕ ਜਲਵਾ ਸਾਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵੀ ਆਇਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ 'ਪਿਤਾ ਜੀ' ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਇਕ ਵੀਡੀਓ ਟੇਪ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਗਾਇਨ ਦੀ ਸੁਣਨ ਲਈ ਮਿਲੀ। ਇਹ ਵਡਭਾਗੀ ਲੱਗੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਾਇਨ ਦਾ ਵੀਡੀਓ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸੁਘੜ ਸੁਚੇਤ ਵਚਨ! ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰੀਲਾ ਅਲਾਪ! ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਹੋਰਨਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਭਿੰਨਤਾ, ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਗਾਇਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਗੰਧਰਵ ਤੱਕਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ 'ਨਿਰਵੈਰ ਸ਼ੈਲੀ' ਉਭਰਿਆ। ਗੁਣ ਦੀ ਇਕ ਛਿੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਨਿਕ ਭ੍ਰਾਂਤੀ ਵੈਰਤਾ, ਮੈਰਤਾ, ਵਿਰੋਧਤਾ, ਹਠਤਾ ਆਦਿ ਬੰਦੇ ਦੇ ਤਨੋਂ-ਮਨੋਂ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਣ ਦਾ ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਗਾਇਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ; ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਦਰ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਿਰਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਗੰਧਰਵ ਬਾਬਾ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰ ਉੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਨੀਵਾਂ, ਓਨਾ ਹੀ ਗੰਧਰਵ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਇਕ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ :

ਅਪਨੇ ਕਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਮੈ ਕਿਆ ਜਾਨਉ॥
ਮੈ ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਬਾਬਾ ਰੇ॥ *(ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ 870)*

ਜਾਣ ਕੇ ਨਾ ਜਾਨਣ ਦਾ ਸਬਰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇਕ ਭੇਦ।

ਗੰਧਰਵ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਦੀਵੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਲ ਕੇ ਆਪਣਾ

ਤਨ ਜੀਵਿਆ ਹੋਵੇ, ਰੌਸ਼ਨੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇਗੀ ਨਾ, ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਝਲਕਾਰੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਜਿਊਣਾ ਵੱਡੀ ਦਾਤ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਗੰਧਰਵ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸੇ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਸ਼ੂਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀਰਤਨ ਸਰੋਤੇ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਉੱਧਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਕਿ *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਲਈ ਗਾਇਆ ਹੋਇਆ, ਆ ਰਹੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾਵੇ। *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦੀ ਫ਼ਤਹਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ 'ਰੰਗੀਲਾ'

ਮਿਤੀ : 30-12-1994 *ਮੈਸੂਰ, ਕਰਨਾਟਕਾ*

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨੀ

ਸੰਤ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਗੰਧਰਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1926 ਈ. ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰ, ਮਾਤਾ ਸ਼ਾਮ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ, ਪਿੰਡ ਭੁਲਾਰਾਹੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦੇ ਦਾਦਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਾਨਾਂ, ਜੋ ਨਿਤਨੇਮੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ, ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਚੇਚਕ ਨਿਕਲੀ, ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਲੈ ਗਈ। ਆਪ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪ ਦੀ ਨੇਤਰਹੀਣਤਾ ਜਾਂ ਆਪ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ 1935 ਈ: ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਥੇ ਆਪ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ। ਆਪ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਥੇ ਆਪ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਡਬਲ ਐਮ.ਏ. ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿਤਾਰਵਾਦਕ ਪੰਡਤ ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ ਤੋਂ ਵੀ ਸਿਤਾਰ ਵਜਾਉਣ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਆਪ 32 ਸਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਵਜਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਰੂਹ ਨਾਲ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੰਖ ਤੇ ਡਮਰੂ, ਸਰਸਵਤੀ ਸਿਤਾਰ ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਵੀਣਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦਸ ਰੂਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਸ 'ਸੱਚੇ' ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪ ਦੀ ਸੁਰਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਖੋਵਾਲ ਵਾਲਿਆਂ, ਆਪਣਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਜਾਣ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰ ਚੰਗਾ, ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ' ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਵੈਰਾਗਮਈ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਸਰੀਰਕ ਚੋਲਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਗਹੀਣਾਂ ਤੇ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। 1950 ਈ: ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਆਸ਼ਰਮ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਜਿਥੇ ਆਪ ਬੇਆਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਮੁਫ਼ਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। 1971 ਈ. ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਐਸ.ਬੀ.ਡੀ.ਐਸ. ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਡੁਮੇਲੀ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਲੇ ਤੇ ਦਵਾਖ਼ਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹੇ।

ਆਪ ਨੇ *ਸੁਰ ਸਿਮਰਨ ਸੰਗੀਤ* ਨਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪ ਕੇ, ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤੋਹਫ਼ਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਤੇ ਅਮਲੀ ਵਿਸ਼ੇ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ 'ਗੰਧਰਵ' ਕੋਲ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੋਨਾ ਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸੁਹਾਗਾ ਸੀ। ਆਪ 9 ਫ਼ਰਵਰੀ, 1992 ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਅ-ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਮੂਹ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ

(1) ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ, ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ, ਰੇ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਰੇ, ਪ, ਮੰ ਧੁ, ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ, ਪ ਮੰ, ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ ਟੰਕ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਰੇ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਰੇ, ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਧਵਲ ਸ੍ਰੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ ਮੰ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਪ, ਧੁਨੀ, ਸਾਂ ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧੁਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਹੰਸ ਸ੍ਰੀ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ ਮ, ਪ ਗ, ਗ ਪ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਪ਼, ਮ਼ ਪ਼, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ ਮ, ਮ ਪ ਗ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਮਾਲ ਸ੍ਰੀ (1)

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮੰ ਗ, ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮੰ ਗ, ਪ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮੰ ਗ, ਪ ਗ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਧਵਲਾ ਸ੍ਰੀ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੰ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ, ਧ ਪ, ਮੰਗ, ਪ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ, ਮੰਗ, ਪ ਗ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਮਾਲ ਸ੍ਰੀ (2)

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੰ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੀਸਾ, ਗ ਮੰ, ਪ ਮੰ, ਪਮੰਗ, ਗ ਮੰਗ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਮੁਕੁਲ ਸ੍ਰੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਗ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮ ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਗ ਪ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮ, ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇੁ ਸਾ, ਗ ਮ।

(17) ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ ਵਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇੁ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੁੀ ਸਾ, ਗੁ ਮੇਂ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੇਂ, ਗੁ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਮੇਂਪ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ, ਪ ਮੇਂ, ਗੁ ਰੇੁ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਕਾਲ ਮੂਰਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇੁ ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮੇਂ ਪ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮੇਂ ਗੁ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇੁ ਗੁ, ਮੇਂ ਪ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮੇਂ ਗੁ ਰੇੁ ਸਾ।

ਰਾਗ ਮਾਝ

(1) ਰਾਗ ਮਾਝ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ, ਮ ਪ, ਧ ਨ਼ੀ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਮ, ਪ ਗ ਮ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗ.ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਮਾਝ ਖਮਾਜੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਸਾ ਗ ਮ।

(3) ਰਾਗ ਮਾਝੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਧ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ;
ਵਾਦੀ : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਪ, ਧੁ, ਧ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਨੁੀ ਧ ਧੁ, ਪ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ, ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਗੁ।

(4) ਰਾਗ ਯਮਨ ਮਾਝ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਗ, ਪ ਮ॑ ਧ ਪ, ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਮ॑ ਰੇ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗ, ਪ ਮ॑ ਧ ਪ, ਪ਼ ਰੇ, ਮ ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਖਟਨਟ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗ ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ ਮ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ, ਧੁ ਧੁ ਨੁੀ ਧ, ਪ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਮ, ਪ, ਮ, ਪ, ਗ ਮ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧੁ ਧੁ, ਨੁੀ ਪ, ਰੇ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਨੁ਼ੀ, ਸਾ, ਪ ਮ ਰੁ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਚਾਪ ਘੰਟਾਖ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁ਼ੀ ਸਾ ਰੇ ਮ, ਪ ਧੁ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਜੋਗ ਵਰਣ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ-ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ, ਮ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਧ ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ ਰੇ, ਨੁ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।

(8) ਰਾਗ ਆਭੀਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਪ, ਧੁ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਗਉੜੀ

(1) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਗਉੜੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਗ ਗ, ਮ ਪ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮਪ, ਧੁ ਮਪ, ਮ ਰੇ ਗ ਰੇ ਗ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਨ਼ੀ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮਧੁ, ਪਧੁ, ਪ ਮਪ, ਗ ਮ ਰੇ, ਗ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ, ਸਾਨ਼ੀ।

(2) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸ਼ਾਮ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ ਰੇ, ਪ ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ, ਪ਼ ਮ਼ ਪ਼ ਨ਼ੀ, ਪ ਰੇ, ਸਾਰੇ, ਨ਼ੀਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮ' ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸ਼ਾਮ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਮ', ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ', ਗ, ਰੇ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਰੇ, ਧੁ ਮ', ਗ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱ ਧ̱ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ̱; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̱ ਮ॑ ਪ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਮ॑ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਰੇ̱ ਮ॑ ਪ, ਧ̱ ਪ ਧ̱, ਮ॑ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਰੇ̱ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਚੇਤੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱ ਧ̱ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̱ ਮ॑ ਪ, ਮ॑ ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਧ̱ ਮ, ਪ ਮ॑, ਧ̱ ਮ॑, ਗ ਰੇ̱, ਗਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਧ̱, ਪ ਧ̱ ਮ, ਧ̱ ਮ॑, ਗਰੇ̱, ਗਰੇ̱ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਦਖਿਣੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧ̱ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਧ̱ ਮ, ਰੇ̱ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਮਰੇ, ਮਪ, ਧ̱ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਮਰੇ̱, ਰੇ̱ ਰੇ̱, ਮਰੇ̱ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਦੀਪਕੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ (ਸੰਕੀਰਣ); **ਸੁਰ :** ਬਾਰਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ-ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ̱ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ, ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਗ̱, ਮ॑ ਪ, ਮ ਨੀ̱ ਪਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ̱ ਸਾਂ, ਰੇ̱ਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ̱ ਧ ਪ, ਮ॑ ਪ, ਧ̱ਪ ਮਗ̱ਰੇਗ̱ਸਾ, ਰੇ̱ਨ਼ੀਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ̱ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ, ਗ ਮ, ਗ̱ ਰੇ ਗ̱, ਮ॑ ਪ, ਧ̱ ਪ, ਗ̱ ਸਾ ਨ਼ੀ̱ ਧ਼ ਪ਼ ਰੇ,
ਸਾ, ਮ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਦੀਪਕੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ-ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੰ ਮ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਪ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮੰ, ਮੰ ਧੁ, ਮੰ ਮ, ਗ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ, ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਮੰ ਮ ਗ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਭੀ ਸੋਰਠਿ ਭੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਮ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੁੀ ਧਪ, ਧ ਮ ਪਗ, ਮਗ, ਰੁੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਮਰੇ, ਮੰ ਪ, ਧ ਮ, ਗ ਰੁੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਮਾਝ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮ-ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ-ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੋਵੇਂ ਵਕਤ ਦਾ ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਮੰ ਪ ਗ, ਮਧੁ, ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ, ਗ ਮ, ਪ ਗ ਰੇ ਸ੍ਰਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਨੀ, ਪ ਧ ਪ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਮਾਲਾ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸ਼ਾਮ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਪ ਧ਼ੁ ਨੁੀ, ਧੁ ਪ, ਮੰ ਧੁ ਮੰ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਨ਼ੀ, ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਮਾਲਵਾ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਪ ਮੰ ਪ ਨੀ ਪ, ਮੰ ਪ ਰੇ, ਮੰ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਖਿਤੀ ਗਉੜੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ ਮੰ, ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ, ਗ ਮੰ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

ਰਾਗ ਆਸਾ

(1) ਰਾਗ ਆਸਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ ਰੇਂ, ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਆਸਾਵਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਜੌਨ ਪੁਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਧੁ ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਗੰਧਾਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਰੇ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਆਭੇਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਪਮਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਸਾਮੇਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਸ਼ਾਮ ਮੁਖਾਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ-ਨੀ ਕੋਮਲ, ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨੀ ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਨਵਮਨੋਹਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਨੀਲਮ ਪਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਸਾ, ਧੁ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਧੁ, ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗ ਮ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ ਸਾ, ਧੁ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ ਧੁ, ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗ ਮ,
ਰੇ ਗ ਰੇ, ਮ ਗ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਰਾਮ ਮਨੋਹਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਸਾ ਗ, ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਸ਼ੋਭਾਵਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਮ ਗ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਗ, ਸਾ ਗੁ ਨੁੀ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਜੋਗੇਸ਼ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ, ਮ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਦੇਸੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ - ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਦੇਸੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁਂ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਕੋਕਿਲ ਪੰਚਮ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਗੁਂ ਸਾਂ, ਧੁ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਪਗੁ, ਮ ਗੁ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਉਰਵਸ਼ੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗੁ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ ਗ ਮ, ਮ ਗ ਪ ਗੁ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ ਧੁ ਮ,
ਧੁ ਮ ਨੁੀ ਧੁ, ਮ ਪ ਧੁ ਮ, ਪ ਗੁ ਸਾ, ਨੁੀ ਸਾ ਗ ਮ।

(17) ਰਾਗ ਕੋਮਲ ਦੇਸੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰ੍ਹੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮਪ, ਮਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮਗੁ ਰੇੁ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਖਟ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ ਧ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾਰੇ, ਗੁ ਮਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਧਮ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ, ਮਪ, ਨੁੀ ਧ, ਨੁੀ ਧ, ਨੁੀ ਪ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧਪ।

(19) ਰਾਗ ਝੀਲਫ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ, ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਪ, ਮਗੁ ਰੇਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਪ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਗੁ ਪ ਮ, ਮ ਗੁ ਰੇਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਨਟ ਖਟ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਗ ਧ ਨੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾਂ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾਂ ਗ਼, ਮ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨ਼ੀ ਪ, ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਨੀ ਰ਼ੇਂ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਪ, ਮ, ਪ ਮ, ਰੇ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧੁ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਪ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ, ਪ ਮ,
ਰੇ ਰੇ ਸਾ ਸਾ ਨ਼ੀ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੁ਼ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਚਾਰੂਕੋਸ਼ੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ, ਧੁ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ, ਗ ਰੇ, ਗ ਮ, ਨ਼ੀ ਧੁ ਪ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧੁ, ਪ ਮ ਗ,
ਰੇ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਜੰਗਲਾ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ, ਕੋਮਲ ਧ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧੁ, ਪ ਧ, ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨ਼ੀ, ਪ ਨ਼ੀ, ਧ ਨ਼ੀ, ਧ ਪ।

(23) ਰਾਗ ਉਦਯ ਚਦ੍ਰਿਕਾ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;.
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨ਼ੀ, ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ।

(24) ਰਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਹਿਨ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ, ਕੋਮਲ : ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ, ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਆਦੀ ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਮ, ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮ, ਪ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ, ਪ ਮ, ਗੁ ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(26) ਰਾਗ ਕਿਰਪਾ ਵਤੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧੁ, ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗੁ, ਰੇ ਗੁ, ਮ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਜੋਗ ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ, ਪ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਪ, ਰੇ ਸਾ, ਨੁੀ ਧੁ, ਰੇ ਪ ਰੇ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਝਨਕਾਰ ਧਵਨਿ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਧੁ, ਨੁੀ ਧੁ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਭੋਗੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇੁ ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਧ ਨੁੀ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇੁ ਸਾ।

(31) ਰਾਗ ਰੁਦਰ ਗੰਧਾਰ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਰੇ, ਮ ਪ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਰੇ, ਮ ਪ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਲੰਕ-ਦਹਨ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਗ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਗ, ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਨੁੀ ਧ, ਪ ਮ ਗ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਗੁ ਗ, ਮ ਪ, ਪ, ਨੁੀ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਨੁੀ ਧ ਪ ਮ ਗ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(33) ਰਾਗ ਹੇਮ ਕ੍ਰਿਆ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ, ਨੁੀ, ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ, ਰੇ ਗੁ।

(34) ਰਾਗ ਕੌਸਿਕ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।

(35) ਰਾਗ ਲੀਲਾ ਵਤੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ, ਪ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਪ, ਧੁ ਪ, ਸਾਂ ਰੇਂ, ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(36) ਰਾਗ ਮਦਮਾਦੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਪ, ਰੇ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(37) ਰਾਗ ਅਨੰਦ ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਨੁ਼ੀ ਪ, ਪ ਨੁ਼ੀ ਪ, ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ ਰੇਂ, ਸਾਂ,
ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਧ, ਮ ਪ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(38) ਦਖਿਣੀ ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ, ਪ ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ,
ਰੇ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(39) ਰਾਗ ਸਿੰਧੁ ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਪ ਧੁ, ਪ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਧ਼ੁ ਪ ਧ਼ੁ ਸਾ,
ਨ਼ੁੀ ਧ਼ੁ ਪ।

(40) ਰਾਗ ਨਟ ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(41) ਰਾਗ ਰੰਜਨ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਨੁੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ ਮ।

(42) ਰਾਗ ਗਾਇਨ ਪ੍ਰਿਅ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾ, ਰੇ, ਗ, ਮ।

(43) ਰਾਗ ਰੂਪ ਤੇਜ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀਂ ਧੁ ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਨੁੀ ਸਾ ਗ ਮ।

(44) ਰਾਗ ਗਾਂਗੇ ਭੂਸ਼ਣੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(45) ਰਾਗ ਭੋਗ ਲੀਲਾ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ, ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(46) ਰਾਗ ਸਰਸ ਆਨਨ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ।

(47) ਰਾਗ ਸਰ ਸਾਂਗੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(48) ਰਾਗ ਮਨੋਹਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ, ਗ ਸਾ।

(49) ਰਾਗ ਅਨੰਦ ਲੀਲਾ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(50) ਰਾਗ ਗਾਯਤਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।

(51) ਰਾਗ ਨਾਮ ਵੰਤ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਪ ਧੁ, ਪ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(52) ਰਾਗ ਗਾਨ ਰੂਪ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧ਼ੁ, ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਮ, ਰੇ, ਸਾ।

(53) ਰਾਗ ਧੇਨੁਪਾਲ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸ਼ਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(54) ਰਾਗ ਮਾਯੇਸ਼

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੁੀ ਸਾ।

(55) ਰਾਗ ਘੰਟਾ ਕਰਣ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ੁ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ, ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਰੇ, ਸਾ।

(56) ਰਾਗ ਮੈਥਿਲੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ਼ੁ ਪ਼, ਪ਼ ਧ਼ੁ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(57) ਰਾਗ ਨਿਰ ਮੋਹਨ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ੁ ਪ਼।

(58) ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧੁ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਗੁ।

ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ

(1) ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੁੇ ਗੁ, ਮੰ ਧੁ, ਮੰ ਗੁ, ਰੁੇ ਗੁ ਰੁੇ, ਗੁ ਮੰ ਧੁਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੰ ਧੁ, ਨੀ ਧੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੁੇ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਨਵਨੀਤ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁੇ ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਰੁੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਚੰਦੂ ਜਿਓਤਿ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁੇ ਗੁ ਕੋਮਲ ਮੰ ਤੀਬਰ ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ ਧ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਧ, ਪ ਮੰ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ ਧ, ਪ ਮੰ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰ ਰੇਖਾ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮੇਂ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਮੇਂ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮੇਂ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਮੇਂ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਚਕੋਰ੍ਹ ਧਵਨਿ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮੇਂ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਮੇਂ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮੇਂ, ਪ ਧ, ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਮੇਂ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ।

(6) ਰਾਗ ਸਰਸਵਤੀ ਚੰਦ੍ਰ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੁੀ ਸਾ ਰੇ, ਮੇਂ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਪ, ਪ ਗੁ ਰੇ; ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁੀ ਪ ਧ ਮੇਂ, ਪ ਗੁ ਸਾ, ਰੇ ਮੇਂ ਪ।

ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ

(1) ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮ ਪ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਨੀ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧੁ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਨੀ ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ।

(2) ਰਾਗ ਮੂਰਤੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ, ਨੀ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਨੀ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ ਗ ਮ, ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਧੁ ਨੀ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਹਰ ਸਮੇਂ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ, ਗ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਪੰਚਰੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਮਾਨਿਨੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇਂ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਨੀ, ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਪਾਨਾਮ੍ਰਿਤ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਬਿਹਾਗੜਾ

(1) ਰਾਗ ਬਿਹਾਗੜਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ, ਧ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਬਿਹਾਗ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ ਮੰ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਪਟ ਬਿਹਾਗ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਗ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਗੰਧਰਵ ਬਿਹਾਗ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ, ਮੇ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ, ਧ, ਪ ਮੇ ਪ, ਮ ਗ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੇ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਪ, ਮ ਗ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਨਟ ਬਿਹਾਗ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਪ ਮੇ, ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਬਿਹਾਗ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ, ਮੇ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ ਮ, ਮ ਗ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਮ਼।

(7) ਰਾਗ ਮੇਵਾੜਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਮ, ਧ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਮ੍ਰਿਗਵੰਤੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ, ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇ ਗ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ,
ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ।

(9) ਰਾਗ ਗੋਪੇਨੁਜ ਨਮੋਨਾਥ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾ ਧ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਪ਼, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਗੋਪਾਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਗੋਪਲਤਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।

(12) ਰਾਗ ਧੀਮਤੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਰੇ ਮ, ਗ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਪ ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ।

ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ

(1) ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ ਦਖਿਣੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਰੇ, ਮ ਗ ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੁੀ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਰਵੀ ਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ ਮ, ਧ ਨੁੀ, ਧ ਮ, ਨੁੀ ਧ ਗ ਪ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਕਾਮਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ̱ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਗ ਮ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ̱ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਜੈਜਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਮ̍ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ ਮ̍ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਧ ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਰਕਤ ਹੰਸ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਨੀ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ̱ ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੀ̱ ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰ ਕੌਂਸ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਧੁ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧੁ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਧੁ ਮ ਨੀ ਸਾਂ,
ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧੁ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਮਧੂਕੌਂਸ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਗੁ ਮੰ, ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ਼ ਨ਼ੁੀ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ, ਸਾ ਗੁ, ਮੰ ਪ ਨੀ, ਪ ਮੰ ਗੁ ਨ਼ੁੀ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਗੁਣ ਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਨੀ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮੰ, ਪ ਗੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ਼ੁ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ਼ੁ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਮੰ, ਪ ਗੁ ਮ, ਨੀ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮੰ, ਪ ਗੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਹੰਸ ਕੰਕਣੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਪ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਭਿੰਨ ਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਗੁ, ਧ ਨੀ ਧਮ, ਗੁ, ਮ ਧ ਮ,
ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਨੰਦ ਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਧੁ, ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਹਰੀ ਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਨੀ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮੰ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੰ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਸਾ, ਗੁ ਮੰ ਧ ਨੀ ਧ ਮੰ, ਧ ਨੀ ਧ, ਗੁ ਮ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਦੀਪ ਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ੁ, ਮ਼ ਪ਼, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਸ਼ਿਵ ਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਪ ਮ, ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮ ਸਾ,
ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ, ਰੇ਼ ਗੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਧਾਨੀ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗੁ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੁ਼ੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਪ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁ਼ੀ ਪ, ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਸਾ, ਮ ਗੁ ਮ, ਨੁ਼ੀ ਪ ਗੁ, ਮ ਪ, ਸਾਂ,
ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਪ, ਮ, ਗੁ, ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਗੋਪੀ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨੁ਼ੀ ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਗੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਮ, ਪ ਧ, ਸਾਂ ਧ, ਨੁ਼ੀ ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਗੁ ਮ; ਗੁ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਅਰੁਣ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪਾ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ, ਮ, ਮ ਸਾਂ, ਗ ਮ ਸਾਂ, ਗ ਮ ਨ਼ੀ ਸਾ,
ਮ ਗ ਮ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਧੁ ਮ, ਨੀ ਧੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਮ।

(19) ਰਾਗ ਮਧੁਰ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਗੁ-ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸ਼ਾ, ਮ, ਗੁ ਮ, ਧੁ, ਨੀ ਧੁ ਮ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਧੁ ਮ,
ਗੁ ਮ, ਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਜੋਗ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ, ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਪ, ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ ਮ, ਗ ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧੁ ਨੀ ਸਾ, ਗੁ ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਮ ਗ, ਮ ਗੁ ਸਾ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਗ ਮ।

(22) ਰਾਗ ਪੰਚਮ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ, ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਪ ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਮ ਪ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਪ ਮ, ਧੁ ਮ ਪ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਸੰਪੂਰਨ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਪ ਮ ਗੁ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਮ ਗੁ, ਮ ਪ ਮ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਜਯੰਤ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਧੁ, ਨੁੀ ਧੁ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ,
ਮ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਕੁਲ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ।

(26) ਰਾਗ ਮੋਹਨ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗ ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਧੁ ਨੁੀ ਧੁ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗ ਮ ਗ ਸਾ, ਗ ਮ।

(27) ਰਾਗ ਰੰਜਨ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ, ਨੁੀ ਧੁ ਗੁ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗੁ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧ਼ੁ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਪਰਜ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਗ ਮ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ ਗੁ ਸਾ, ਗ ਮ ਧੁ ਨੀ, ਮੇ ਧੁ ਨੀ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾ ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਨੀ, ਧੁ ਪ, ਮੇ ਪ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੇ, ਧੁ ਨੀ, ਮ, ਪ, ਗ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਪੁਸ਼ਪ ਲਲਿਤ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੇ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ, ਪ ਮੇ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਮੇ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ,-ਧੁ, ਪ ਮੇ, ਰੇ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਧਾਤੁ ਵਰਧਨੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੇ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੇ, ਪ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ

(1) ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇਂ ਨ਼ੀ ਧ, ਮ ਪ ਧ, ਮ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਗ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਗ ਰੇ।

(2) ਰਾਗ ਤਿਲਕ ਕਾਮੋਦ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਪ ਧ ਮ ਗ, ਸਾ ਰੇ ਗ, ਸਾ ਨ਼ੀ।
ਪਕੜ : ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਗ ਸਾ, ਰੇ ਪ ਮ ਗ, ਸਾ ਨ਼ੀ।

(3) ਰਾਗ ਦੇਸ਼

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ, ਗ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਾਖਯ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਰੇ, ਪ ਮ, ਨੀ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਨੀ ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ।

(5) ਰਾਗ ਸੁਘਨ ਪਾਲ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗੁ ਮ, ਪ ਮ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਨਯਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਸਾ, ਰੇ, ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਧਨਾਸਰੀ

(1) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਧਨਾਸਿਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨੁੀ ਸਾ ਮ, ਪ ਮ, ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ ਪ।

(2) ਰਾਗ ਧਨਾਸਿਰੀ (ਭੀਮ ਪਲਾਸੀ ਅੰਗ)

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨੁੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ ਮ ਪ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਪ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਧਨਾਸਿਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਪ ਧ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ, ਪ ਮ, ਪ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਪ ਧ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ, ਪ ਮ, ਪ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਧਨਾਸਿਰੀ (ਅੰਗ ਖਮਾਜ)

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਪ ਧ ਮੁ, ਪ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਸਿੰਧੂ ਧਨਾਸਿਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ-ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁੇ ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਪ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਇੰਦੂ ਧਨਾਯਸੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੋ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮੋ ਧ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਮੋ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮੋ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ ਨੁੀ, ਧ ਪ, ਧ ਮੋ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਮੁਲਤਾਨੀ ਧਨਾਸਿਰੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ, ਕੋਮਲ ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧੁ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ ਮੋ ਪ, ਮ ਗੁ ਮੋ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮੋ ਗੁ, ਮੋ ਗੁ, ਗੁ ਮੋ, ਪ ਮੋ ਗੁ, ਮੋ ਗੁ, ਮੋ ਗੁ,
ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸ੍ਹਾਂ, ਮ ਗੁ, ਗੁ ਮੋ ਪ ਮੋ, ਧੁ ਪ ਮੋ ਗੁ, ਮੋ ਗ।

(8) ਰਾਗ ਪੂਰੀਆ ਧਨਾਸਿਰੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਰੇ, ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਪ ਮੇ ਗ, ਮੇ ਰੇ ਗ, ਧੁ ਮੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਧਨਾਸਿਰੀ (ਭੈਰਵੀ ਅੰਗ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮਗੁ, ਮ ਪ, ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ, ਪ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗੁ, ਮ ਪ ਨੁੀ, ਧੁ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇਂ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਧਨਾਯਸੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵ਼ਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਪ ਨੁੀ ਰੇ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਪ, ਸਾ ਰੇ ਨੁੀ ਸਾਂ,
ਪ ਨੁੀ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਪ ਮ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਕੁੰਤਲ ਧਨਾਯਸੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਨੀ, ਪ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮੇ, ਪ ਮੇ, ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਨੀ ਪ ਮੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਭੋਗ ਧਨਾਸਰੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮੰ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ, ਪ ਧ, ਨੀ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ, ਪ ਧ, ਨੀ ਪ ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਮਾਰੂਵ ਧਨਾਸਰੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ-ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਧ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਧ, ਮ ਪ, ਮ ਧ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਧਨਾਸਰੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਪ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ, ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਮਧੁਰਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇ, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼, ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਰੈਨ ਪਤੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਪ ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਮ, ਗੁ ਸਾ, ਧ਼ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਪੁਨੀ ਤੋਸ਼

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਸਾ, ਰੇ ਰੇ ਗੁ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਪ, ਧ ਨੁੀ, ਧ ਪ ਗੁ, ਸਾ ਨੁ਼ੀ ਸਾ।

ਰਾਗ ਜੈਤ ਸ੍ਰੀ

(1) ਰਾਗ ਜੈਤ ਸਿਰੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ੍ ਧ੍ਹ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੰ, ਪ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ੍ਹ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਪ, ਮੰ ਧ੍ਹ ਪ, ਮੰ ਗ, ਰੇ੍ਂ ਨੀ ਧ੍ਹ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ,
ਰੇ੍ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ੍ ਧ੍ਹ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਧ੍ਹ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ੍ਹ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ੍ਹ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ੍ਹ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਮਾਧਵੀ ਮਨੋਹਰੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧ੍ਹ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਧ੍ਹ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ੍ਹ, ਮੰ ਗੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਧ੍ਹ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ੍ਹ, ਮੰ ਗੁ।

(4) ਰਾਗ ਰੁਦ੍ਰ ਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਧੁ ਪ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਸਦਾ ਕੇਸਰੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮੰ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਸਾਜ ਗਿਰੀ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਪ, ਧੁ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮੰ ਧ, ਮੰ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਧ, ਧੁ ਪ, ਮੰ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਰੇ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਧ ਗ, ਮੰ ਧ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਵਰਪ ਪੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ ਗ, ਮੰ, ਪ ਨੀ, ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਪ, ਮੰ ਗ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਵਿਸ਼ਵ ਪਰਣਵ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧ ਪ ਮੇਂ, ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਸਰਸਵਤੀ ਚੰਦ੍ਰ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ-ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮੇਂ ਪ ਧ, ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁ਼ੀ ਪ, ਧ ਮੇਂ ਪ, ਗੁ ਸਾ, ਰੇ ਮੇਂ ਪ।

ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਟੋਡੀ

(1) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ੁ ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ, ਗੁ, ਰੇ, ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਮੇ ਧੁ, ਮੇ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਮੁਲਤਾਨੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮੇ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮੇ ਗੁ, ਪ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਬਸੰਤੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਪ, ਮੇ ਧੁ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਧੁ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਲਛਮੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਰੇ ਗ ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਰੁੇ ਨੁੀ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ ਮ, ਗ ਮ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਪ ਧੁ, ਮ ਪ ਗੁ, ਰੁੇ ਨੁੀ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਅੰਜਨੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਪ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਪ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਪ ਗੁ ਰੁੇ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ ਮੰ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਧੁ਼ ਨੁ਼ੀ ਪੁ ਸਾ, ਸਾ ਰੁੇ ਸਾ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਬਹਾਦੁਰੀ ਟੋਡੀ (1)

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਗੁ਼ ਧੁ਼ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ਼; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗੁ਼;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ਼ ਗੁ਼, ਮੀ, ਧੁ਼ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ਼ ਪ, ਮੀ ਗੁ਼ ਰੇ਼ ਗੁ਼, ਮ ਗੁ਼ ਰੇ਼, ਗੁ਼ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ਼ ਨੀ ਧੁ਼ ਪ, ਮੀ ਗੁ਼, ਰੇ਼ ਗੁ਼, ਮ ਗੁ਼ ਰੇ਼ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਬਹਾਦੁਰੀ ਟੋਡੀ (2)

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ਼ ਧੁ਼ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ਼, ਮ ਪ ਨ਼ੀ ਧੁ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇ਼ਂ ਨ਼ੀ ਧੁ਼, ਮ, ਗੁ਼ ਰੇ਼, ਗੁ਼ ਰੇ਼, ਗੁ਼ ਰੇ਼, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ, ਗੁ਼ ਮ, ਪ ਗੁ਼ ਮ ਰੇ, ਗੁ਼ ਰੇ਼ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਛਾਇਆ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਗੁ਼ ਧੁ਼ ਕੋਮਲ, ਮੀ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗੁ਼; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗੁ਼, ਮੀ ਧੁ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ਼ ਮੀ, ਗੁ਼ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ਼, ਸਾ ਗੁ਼ ਮੀ, ਧੁ਼ ਮੀ, ਗੁ਼ ਰੇ਼ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਲਾਚਾਰੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਗ-ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ-ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਧੁ਼, ਨ਼ੀ ਧੁ਼, ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨ਼ੀ ਧ, ਪ, ਨ਼ੀ ਧੁ਼, ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ਼, ਮ ਗੁ਼, ਰੇ ਗੁ਼ ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਧੁ਼ ਮ ਪ, ਗੁ਼ ਰੇ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਸਰਵਣ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਨੀ ਪ, ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮ, ਪ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਮ, ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ, ਧੁ ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਗੌਰੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਗੁ ਮੰ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਮੰ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮੰ ਪ ਮੰ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਮੰ, ਗ ਰੇ, ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਆਸਾ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਆਸਾਵਰੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ, ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਰੇ, ਪ ਧੁ, ਰੇ ਰੇ ਸਾ, ਪ ਗੁ ਰੇ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਧੁ, ਧੁ, ਪ ਧੁ, ਗੁ ਗੁ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਗੰਧਾਰੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਗੁ ਰੁੇ, ਗੁ ਰੁੇ ਨ਼ੁੀ, ਸਾ ਨ਼ੁੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਜੈ-ਜੈਵੰਤੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਮ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨ਼ੁੀ ਰੁੇ, ਸਾ, ਸਾ ਰੁੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ ਗੁ, ਪ ਰੁੇ, ਗੁ ਰੁੇ, ਨ਼ੁੀ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਦੇਸੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਰੇ, ਪ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਪ ਧ, ਮ ਪ, ਪ ਰੇ ਗੁ ਸਾ, ਰੇ ਨ਼ੁੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਮ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾਂ, ਰੇ ਸਾ ਨ਼ੁੀ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਬਿਲਾਸਖਾਨੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ, ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੁੇ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਖਟ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਰੇ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ, ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਮ, ਪ ਗੁ ਮ, ਮ, ਨੁੀ ਧੁ, ਨੁੀ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਗੁ, ਰੁੇ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਮੋਟਕੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੁੇ, ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਨੁੀ, ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਭੂਪਾਲ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ, ਪ ਗੁ, ਰੁੇ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੁੇ ਧ਼ੁ ਸਾ, ਰੁੇ ਗੁ।

(23) ਰਾਗ ਹੇਮਵੰਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁੇ ਮੰ ਪ, ਧੁ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗੁ, ਰੁੇ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਅਹੀਰੀ ਟੋਡੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਗੁ ਨੀ਼ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਧ ਨੀ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਧ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ਼, ਧ ਨੀ਼ ਧ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ਼ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਯਾਚਨਾ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ਼ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮੇ, ਪ ਧ ਨੀ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਧ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇ, ਨੀ਼ ਧ਼ ਸਾ, ਧ਼ ਨੀ਼ ਪ਼, ਪ਼ ਨੀ਼, ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਮੇਪ, ਧ ਨੀ਼ ਪ ਧ,
ਮ ਪ ਗੁ ਮੇ।

(26) ਰਾਗ ਜ਼ਯਵੰਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗੁ, ਮੇ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ਼ ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਗੋਵਰਧਨ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ਼ ਗੁ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਨੀ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ ਰੇ਼ ਧੁ, ਪ ਧੁ ਪ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਭੋਲਾ ਮੁਖੋ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ, ਗੁ ਮੇ ਪ ਨੀ ਸਾ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁੇ ਗੁ ਮੇ, ਪ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ, ਰੁੇ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਵਿਜਯ ਕੋਕਿਲਾ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੁੇ, ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ।

(30) ਰਾਗ ਕੋਕਿਲਾ ਪੰਚਮੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੁੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ।

(31) ਰਾਗ ਕਾਮ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ, ਰੁੇ ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮੇ, ਗੁ ਰੁੇ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁੇ ਗੁ, ਰੁੇ ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ, ਧੁ ਮੇ, ਗੁ ਰੁੇ, ਗੁ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਧਰਮਵਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮੇ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਗੁ ਮੇ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(33) ਰਾਗ ਰਤਨ ਮਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਮੇ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੇ, ਗੁ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁ ਮੇ ਪ, ਧ ਮੇ, ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਮੇ, ਗੁ ਰੁ ਸਾ।

(34) ਰਾਗ ਰਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਰੁੰ ਗੁ ਮੇ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਰੁ ਗੁ ਮੇ, ਸਾ ਗੁ ਰੁ ਗੁ ਮੇ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ,
ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(35) ਰਾਗ ਲਤਾਮਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਗੁ, ਪ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਧੁ ਮੇ, ਗੁ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਪ, ਮੇ ਪ ਧੁ ਪ, ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਧੁ ਮੇ, ਗੁ ਰੁ ਸਾ।

(36) ਰਾਗ ਮਧੁਕਲੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮੇ ਗੁ, ਮੇ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਮੇ ਗ ਮੇ ਪ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(37) ਰਾਗ ਕੁਸੁਮ ਰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ, ਧ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੁ਼ੀ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁੇ ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੁ਼ੀ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਬੈਰਾੜੀ

(1) ਰਾਗ ਬੈਰਾੜੀ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ ਗ, ਧ, ਮੰ ਗ, ਰੇ਼ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਵਰਾਟੀ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ਼ ਗ, ਪ, ਮੰਗ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ ਗ, ਪ, ਧ, ਮੰ ਗ, ਰੇ਼ ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੇ਼ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਕਰੰਕ ਵਰਾਲੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਧ ਨੀ਼, ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ਼ ਨੀ਼ ਸਾ ਰੇ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨੀ਼ ਧ ਨੀ਼ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਕੁੰਤਲ ਵਰਾਲੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਪ, ਧ ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ ਮ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ਼ ਨੁ਼ੀ ਸਾ ਮ, ਧ ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੁੀ, ਧ ਪ ਮ,
ਨੁ਼ੀ ਸਾ ਮ।

(5) ਰਾਗ ਕੁੰਤ ਵਰਾਲੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਪ, ਧ ਨੁੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਸ਼ੋਕ ਵਰਾਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁੇ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਮ ਗੁ, ਮ ਪ, ਮ ਧ, ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗੁ, ਮ ਪ, ਮ ਧ, ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਵਰਾਲੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ ਮੰ, ਪ ਮੰ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮੰ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ, ਰੁੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮੰ ਗ।

(8) ਰਾਗ ਸਾਲਗ ਵਰਾਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਗੁ, ਪ, ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਝਾਲ ਵਰਾਲੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਪ ਮੰ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ, ਗੁ ਮੰ, ਧੁ ਪ ਮੰ, ਗੁ ਮੰ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰ ਪ੍ਰਿਅ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ ਧ, ਮੰ ਪ ਗੁ, ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ, ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ ਗੁ।

(11) ਰਾਗ ਰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮੰ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੰ, ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਰੇ ਗੁ, ਮੰ, ਧ, ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮੰ, ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਮਧੁ ਜਾ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮੇ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਮੇ ਪ ਗੁ, ਸਾ, ਨ਼ੀ, ਸਾ, ਮੇ ਗੁ, ਮੇ ਪ।

(13) ਰਾਗ ਸਮਬੰਧਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ, ਮੇ ਗੁ, ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਮੇ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ ਮੇ ਗੁ, ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਜਿਓਤਿ ਸੁਰੂਪਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੇ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੇ, ਪ ਧੁ, ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਵਿਲੰਬਿਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਮੇ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮੇ ਗ ਮੇ, ਪ ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਨੀ, ਪ ਮੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮੇ, ਗ ਮੇ, ਪ ਮੇ, ਪ ਨੀ ਧਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਨੀ ਪ ਮੇ ਗ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਕਾਂਭਾਮਣੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੇ, ਪ ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੇ, ਪ ਧੁ ਨੁ਼ੀ, ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਮਾਧਵੀ ਮਨੋਹਰੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮੇ, ਪ ਨੀ, ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮੇ, ਗੁ, ਮੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਰੇ ਗੁ, ਸਾ ਗੁ, ਮੇ, ਪ ਨੀ, ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਮੇ ਗੁ,
ਮੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਨੀਤ ਮਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮੇ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮੇ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਚਤੁਰ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮੇ, ਗ ਮੇ ਪ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਨੁ਼ੀ, ਪ ਗ ਮੇ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਗ ਮੇ, ਸਾ ਮੇ ਗ ਮੇ, ਪ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ, ਨੁ਼ੀ ਧੁਨੁ਼ੀ, ਪ ਗ ਮੇ,
ਰੇ ਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਗੋਮਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ਼ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਮੰ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਗਤੋ ਹਿਰਦਯਾ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ਼ ਗੁ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ, ਰੇ਼ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ ਨੀ ਪ, ਰੇ਼ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ, ਨੀ ਪ, ਮੰ ਪ ਨੀ ਪ, ਰੇ਼ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਰਿਸ਼ਭ ਵਾਹਿਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਮੰ ਪ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੰ, ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ਼, ਸਾ ਰੇ਼, ਮੰ ਪ, ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੰ, ਗੁ ਰੇ਼, ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਰਘੁ ਪ੍ਰਿਅ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼, ਗੁ ਮੰ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਸਾ ਰੇ਼ ਗੁ, ਮੰ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਪਾਵਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਗੁ਼ ਕੋਮਲ, ਮੀ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗੁ਼ ਮੀ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੀ ਗੁ਼ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ਼, ਸਾ ਰੇ਼ ਗੁ਼, ਮੀ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੀ ਗੁ਼ ਰੇ਼ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਸਿੰਧੁਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ਼ ਨੀ਼ ਕੋਮਲ, ਮੀ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਗੁ਼ ਮੀ ਪ ਧ, ਨੀ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਧ, ਪ ਮੀ, ਗੁ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਧ ਨੀ਼ ਸਾਂ, ਨੀ਼ ਧ, ਪ ਮੀ ਗ ਮੀ, ਪ ਮੀ, ਗੁ਼ ਸਾ।

ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ

(1) ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਜੋਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਧਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਪ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗ ਗੁ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਤਿਲੰਗ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਮੰ ਪ, ਨੁੀ ਪ ਮੰ ਪ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਮਧੁ-ਮਾਧਵੀ (1)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀਧ, ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਮ, ਪ ਧ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਮਧੁ-ਮਾਧਵੀ (2)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਮ, ਪ ਮ, ਗ ਮ, ਗ ਸਾ, ਗ।

ਰਾਗ ਸੂਹੀ

(1) ਰਾਗ ਸੂਹੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਨ਼ੀ.ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ, ਗੁ, ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਦਖਿਣੀ ਸੂਹੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਗੁ ਮੰ ਪ, ਨ਼ੀ ਪ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੰ, ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਮ ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਗੁ ਮੰ ਪ।

(3) ਰਾਗ ਗੰਧਰਵ ਸੂਹੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਨੀ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ,
ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਗ, ਧ ਮ, ਪ ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਸੂਹੀ, ਖਮਾਜ ਅੰਗਵੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨੀ̱ ਧ, ਧ ਮ, ਗ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ, ਗ, ਸਾ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਰੇ, ਗ ਮ, ਪ, ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ, ਗ ਮ ਧ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ,
ਨ਼ੀ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਲਲਿਤ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਮ ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ̱ ਗ, ਮ ਮ̍ ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਮ̍, ਮ ਗ, ਮ̍ ਗ ਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ̱ ਗਮ, ਮ̍ ਮ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ̍, ਮ ਗ, ਮ ਮ̍ ਮ ਧ̱ ਮ̍, ਮ ਗ,
ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ̱ ਗ ਮ।

(6) ਰਾਗ ਸੂਹਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ̱ ਨੀ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ̱, ਮ ਪ ਨੀ̱ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ̱ ਪ, ਮ ਗ̱ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ̱ ਸਾ ਮ, ਗ̱ ਮ ਗ̱, ਮ ਪ, ਮ ਗ̱, ਮ ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਬਿਲਾਵਲ

(1) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ ਦੁਰਬਲ;
ਜਾਤੀ : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਗ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਅਲੈਹੀਆ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ਼ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਗ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ਼ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਦੇਵ ਗਿਰੀ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਪ ਧ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੀ਼ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਰੇ, ਸਾ, ਸਾ ਨੀ਼ ਧ਼ ਪ਼, ਸਾ ਰੇ ਗ।

(4) ਰਾਗ ਯਮਨੀ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ, ਪ ਮੰ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਸ਼ੁਕਲ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਪ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ ਨੀ, ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਨਟ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ ਗ, ਮ ਪ ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਗ, ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ, ਮਰੇ, ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਸਰਪਰਦਾ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਰੇ ਗ, ਗ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ, ਨੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ, ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਲਲਿਤ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਗ, ਮ, ਧ ਮ̍ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ, ਮ̍ ਮ̣ ਗ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਧ̣ ਮ̍ ਮ̣ ਮ̍ਗ, ਮ̍ਧ ਸਾ, ਗ ਮ ਧ, ਮ̍ ਸਾਂ।

(9) ਰਾਗ ਜੈਜ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ̱ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਰੇ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਗ ਰੇ, ਪ ਮ ਗ, ਮ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਕਕੁੰਭ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾਰੇ ਗ ਪ, ਨੀ̱ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਨੀ̱ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਸਾ ਮ ਰੇ।

(11) ਰਾਗ ਬੰਗਾਲ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਨੀ̣ ਧ̣ ਨੀ̣, ਸਾ ਪ ਗ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ, ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਸੂਹਾ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਗ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਮ, ਪ, ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਪ, ਗ਼ੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਧ, ਗ਼ੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਲੱਛਾ ਸਾਖ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਪ ਮ, ਪ ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨ਼ੀ ਪ ਮ, ਗ ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਮ ਗ, ਮ, ਮ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਆਸਾ ਬਿਲਾਵਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਗ, ਪ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ, ਪ ਧ, ਪ ਮ, ਮ ਪ, ਗ ਮ, ਰੇ ਗ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਰੇ।

(15) ਰਾਗ ਗੁਣ ਕਲੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼, ਪ਼, ਸਾ, ਪ ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਪ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਧ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਵੇਸਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ ਗ, ਮ ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗ ਰੇ, ਸਾ, ਮ ਰੇ ਗ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ,
ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਕਮਲ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨ਼ੀ ਪ, ਮ, ਗ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਪ, ਧ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਪ ਮ, ਗ, ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਕਕੁੰਭ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ, ਮ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਗ ਮ, ਸਾ ਗ, ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ,
ਸਾਂ ਨ਼ੀ, ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਗ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ, ਪ ਮ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਚਕਰਧਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ।

(21) ਰਾਗ ਜਯਰਾਜ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਪ, ਪ ਧ, ਪ ਰੇ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਦੀਪਕ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਮ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ਼।

(23) ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਰੇ, ਧ਼ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਪ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ, ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਧ਼ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਪਹਾੜੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਧ਼, ਪ਼ ਧ਼, ਸਾ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਸਾ।

(26) ਰਾਗ ਭਵਾਨੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ ਪ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਚਤੁਸ਼੍ਰਗੀ, ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਧ, ਮ ਸਾਂ, ਧ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਭਿੰਨ ਸ਼ੜਜ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਮ ਗ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਧ ਮ, ਗ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਮਾਂਡ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਰੇ, ਮ ਗ ਪ ਮ, ਧ ਪ ਨੀ ਧ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ, ਮ ਪ ਗ, ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਸਾ, ਰੇ, ਮ ਮ ਪ, ਧ, ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧ,
ਧ ਨੀ ਪ, ਪ ਧ, ਮ ਪ ਗ, ਮ ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਗ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਰਸ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਧ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਰਸਚੰਦ੍ਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਗ, ਮ ਮ॑, ਮ॑ ਧ ਮ॑ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ ਮ॑ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗ ਮ ਮ॑, ਮ ਧ ਮ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧਮ॑ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(31) ਰਾਗ ਲਾਜਵੰਤੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਮ ਗ, ਪ ਧ ਮ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਗ, ਮ ਪ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗ, ਪ ਧ, ਮ ਪ, ਸਾਂ, ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਗ, ਮ ਪ ਰੇ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਪ, ਨੀ ਧ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਧ, ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ, ਧ ਪ ਗ ਪ, ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(33) ਰਾਗ ਹੰਸਧਵਨਿ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਗ ਪ ਗ ਰੇ, ਗ ਪ ਨੀ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(34) ਰਾਗ ਚਿਤ ਮੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮ ਰੇ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ, ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(35) ਰਾਗ਼ ਮੇਵਾੜਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਮ, ਧ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ,
ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(36) ਰਾਗ ਜਨ-ਰਜਨੀ (1)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(37) ਰਾਗ ਉਦਰ-ਰੰਵਿ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗ ਮ, ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(38) ਰਾਗ ਗਰਵ ਪ੍ਰਿਆ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ, ਗ, ਮ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ, ਗ, ਮ, ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ।

(39) ਰਾਗ ਜਨ-ਰਜਨੀ (2)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਗ ਮ, ਪ ਧ, ਨੀ, ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(40) ਰਾਗ ਨੌ-ਰੋਜ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(41) ਰਾਗ ਨਾਗ ਨੰਦਨੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(42) ਰਾਗ ਨਵਰੋਜ਼

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਮ਼ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਮ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ।

(43) ਰਾਗ ਨਾਗ ਧਵਨਿ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਰੇ ਗ, ਮ ਗ ਮ ਪ, ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਨੀ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ, ਧ ਪ, ਮ ਧ ਪ ਮ ਰੇ, ਗ ਮ ਗ ਰੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਰੇ ਗ, ਮ ਗ ਮ ਪ, ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਧਪ, ਮ ਧ ਪ ਮ ਰੇ,
ਗ ਮ ਗ ਰੇ ਗ ਸਾ।

(44) ਰਾਗ ਪਾਰਵਤੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ, ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗ ਮ ਪ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(45) ਰਾਗ ਪੂਰਣ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(46) ਰਾਗ ਪੂਰਣੋ ਉਦਯ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਰੇ, ਮ, ਪ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(47) ਰਾਗ ਬਲਿਹਾਰੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ, ਗ ਪ, ਗ ਗ ਪ, ਪ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(48) ਰਾਗ ਮੋਹਨ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਰੇ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਰੇ ਗ ਪ ਗ ਰੇ, ਸਾ ਧ਼ ਸਾ।

(49) ਰਾਗ ਸ਼ਿਆਮ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਪ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਰੇ, ਪ ਗ,
ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(50) ਰਾਗ ਕੌਸ਼ਿਕ ਧਵਨਿ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗ ਮ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਸਾ।

(51) ਰਾਗ ਝਨਕਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(52) ਰਾਗ ਪੂਰਵ ਹੋਲਿਕਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਸਾ।

(53) ਰਾਗ ਮਨਹਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਗ, ਪ ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਧ, ਮ ਰੇ, ਗ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗ, ਪ ਨੀ ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਧ, ਮ ਰੇ, ਗ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(54) ਰਾਗ ਮਮਤਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ, ਗ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਪ, ਗ ਸਾ।

(55) ਰਾਗ ਹੇਮ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਧ਼ ਪ਼ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਪ਼ ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਪ਼ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਪ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(56) ਰਾਗ ਹੇਮੰਤ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(57) ਰਾਗ ਰਘੁਪਤੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਪ ਧ ਸਾਂ।

(58) ਰਾਗ ਮਾਹੁਰੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਗ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਪ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ, ਪ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ ਸਾ।

(59) ਰਾਗ ਸਰਪਰਦਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਪ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਪ, ਨੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਪ, ਮ ਗ,
ਮ ਰੇ ਸਾ।

(60) ਰਾਗ ਕੋਲਾਹਲ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ, ਨੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(61) ਰਾਗ ਗਮਨ ਭਾਸਕਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ-ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।

(62) ਰਾਗ ਮਾਲਵ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਪ, ਧ ਪ, ਮੇ ਪ, ਧ ਸਾਂ।

(63) ਰਾਗ ਛਾਇਆ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ਼ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਨੀ਼ ਪ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਪ ਮ, ਗ ਪ, ਧ ਨੀ਼ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ਼ ਪ,
ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(64) ਰਾਗ ਇੰਦਰਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਪ, ਮ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਪ ਧ, ਗ ਪ ਪ, ਰੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਪ ਮ, ਰੇ ਗ ਸਾ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ।

(65) ਰਾਗ ਹਿੰਦੋਲੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸ਼ਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਧ, ਪ ਮ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਧ, ਪ ਮ ਗ,
ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(66) ਰਾਗ ਅਭੋਗੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ਼ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਰੇ, ਗ ਮ ਧ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਧ ਮ, ਮ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(67) ਰਾਗ ਸੰਕਰਾ ਭਰਣ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਪ ਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(68) ਰਾਗ ਬਿਲਹਰੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ, ਰੇ ਗ, ਰੇ ਗ ਪ, ਗ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(69) ਰਾਗ ਲੱਛਾ ਸਾਖ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ ਨ਼ੀ ਧ ਪ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਮ ਗ, ਮ, ਮ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(70) ਰਾਗ ਪਟ ਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਧ ਦੁਰਬਲ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਗ ਮ, ਗ ਮ ਪ, ਪ ਪ ਸਾਂ, ਪ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ, ਗ ਮ ਰੇ, ਰੇ ਮ ਗ।

(71) ਰਾਗ ਗਰਜਨਾ ਭੇਰੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਰੇਂ, ਸਾਂ, ਧ, ਪ ਮ, ਧ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ, ਗ ਮ ਪ ਧ, ਪ ਮ ਧ ਸਾਂ।

(72) ਰਾਗ ਆਰਭੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ਼, ਧ਼ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਪ, ਧ ਸਾਂ,
ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(73) ਰਾਗ ਗੁਣਕਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ੍ ਧ੍ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ੍; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ੍;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ੍ ਮ ਪ ਧ੍ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ੍ ਪ ਮ, ਰੇ੍ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਧ੍ ਪ, ਧ੍ ਮ, ਰੇ੍ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ੍ ਪ।

ਰਾਗ ਗੌਂਡ

(1) ਰਾਗ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ-ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ, ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਪ ਗੁ ਮ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਸਰਵਣ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਗ ਮ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਮ ਗ ਮ, ਪ, ਗ ਮ ਰੁੇ, ਸਾ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਪ਼ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਦੇਸ਼ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਸਾ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੁੇਂ ਰੁੇਂ ਸਾਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਧੁ, ਪ-ਰੁੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਪੰਤ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ-ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਰੁੇ, ਮ, ਪ ਧੁ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੁੇ ਮ ਪ, ਧੁ, ਮ ਪ, ਗ ਮ ਰੁੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੁੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਗੰਧਰਵ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਗ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਗ, ਪ ਗ, ਪ ਧੁ, ਮ ਪ, ਗ ਰੁੇ ਗ, ਰੁੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮ, ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੁੇ ਸਾ, ਗੁ ਸਾ, ਧੁ ਰੁੇਂ ਸਾਂ, ਧੁ ਮ ਗੁ ਰੁੇ, ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ ਮ, ਰੁੇ ਸਾ, ਧੁ਼ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਅਨੰਤ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਮ, ਮ, ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਨਾਰਾਇਣ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੀ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੀ਼ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਰੇ, ਨੀ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਪ, ਨੀ਼ ਪ, ਧ ਨੀ਼ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਰੀਤ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਨੀ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਨੀ਼ ਧੁ ਮ, ਪ ਨੀ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਧੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਧੁ ਮ, ਪ ਧੁ, ਮ ਪ, ਧੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਗੌਂਡ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਮੇਂ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੇਂ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਪ, ਮੇਂ ਪ, ਮੇਂ, ਰੇ ਮੇਂ, ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ

(1) ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱-ਧ̱ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̱ ਗ ਮ, ਪ ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਮ॑ ਪ, ਧ̱ ਨ̱ੀ ਧ̱ ਪ, ਪ, ਗ ਪ, ਮ, ਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧ̱ ਨ̱ੀ ਧ̱ ਪ, ਪ ਗ ਮ, ਪ ਰੇ̱ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਗੁਣ ਕਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱ ਧ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̱ ਮ ਪ, ਧ̱ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ̱, ਪ ਮ, ਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ̱ ਮ ਪ, ਧ̱, ਪ ਮ ਰੇ̱।

(3) ਰਾਗ ਲਲਿਤ ਕਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱ ਧ̱ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨ̱ੀ ਰੇ̱ ਗ ਮ, ਮ॑ ਮ, ਗ ਮ ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਮ॑ ਪ ਧ̱ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਗ ਮ॑ ਗ ਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ̱ੀ ਰੇ̱ ਸਾ, ਨ̱ੀ ਰੇ̱ ਗ ਮ, ਮ॑ ਮ, ਗ, ਮ॑ ਗ ਰੇ̱ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਭੂਪਕਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧ਼ੁ ਸਾ ਰੇ, ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਗ ਪ ਧੁ, ਪ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਸਾ ਧੁ ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਕੋਮਕਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੁੇ ਗ, ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ, ਪ, ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਧ, ਪ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਵਿਲਾਸਕਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਧ਼ੁ ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ, ਰੁੇ ਗੁ ਮ ਗੁ, ਪ, ਮੀ ਪ, ਧੁ ਨ਼ੀ ਧੁ ਪ,
ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੁੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਨ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਮੀ ਪ, ਧੁ ਮ ਗੁ, ਰੁੇ ਗੁ ਰੁੇ,
ਧ਼ੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੀ ਪ ਧੁ ਨ਼ੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ, ਧੁ ਮ ਗੁ, ਰੁੇ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਸਾਵੇਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ-ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ਼।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਮ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਮ ਪ, ਧੁ, ਮ ਗ ਰੁੇ, ਸਾ, ਰੁੇ ਮ ਪ ਧੁ, ਮ ਧੁ ਰੁੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ,
ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਜੋਗੀ ਆਸਾਵਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਪ ਧ ਰੇਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਅਹੀਰੇਸ਼ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ, ਮ ਰੇ, ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਧ ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ, ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਮ।

(10) ਰਾਗ ਕਮਲ ਮਨੋਹਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਧ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਲਲਿਤ ਪੰਚਮ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ, ਮ' ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਧ, ਮ' ਮ, ਗ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗ ਮ, ਮ' ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਧ, ਮ' ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਅਰਜ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਮੇਂ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਮ ਪ, ਮੇਂ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਪ, ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਮੇਘ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨੀ ਰੇ ਗ, ਮੇਂ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਮੇਂ ਮ ਗ, ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਮੇਂ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੇਂ ਮ, ਗ, ਨੀ ਰੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਅਹੀਰ ਲਲਿਤ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੇਂ ਮ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਮੇਂ, ਮ ਗ, ਮੇਂ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਨੀ, ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਮੇਂ ਮ, ਗ, ਨੀ ਰੇ ਗ ਮ ਮੇਂ ਮ ਗ,
ਮੇਂ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨੀ ਧ।

(15) ਰਾਗ ਰਾਮ ਗੰਧਾਰ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ, ਰੇ ਗ ਮ ਨੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ;
ਵਾਦੀ : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ, ਮੇਂ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੇਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਰੇ ਗ, ਮ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇਂ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਮ ਪ,
ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਨਟ

(1) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਨਟ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਵਕਰ, ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਧ ਨੀ̱ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : 1. ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਮ, ਪ ਮ, ਗ, ਗ, ਮ ਪ, ਸਾਂ ਧ ਨੀ̱ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
2. ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਗ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ̱ ਧ ਪ, ਮ॑ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ̱ ਧ ਨੀ̱, ਧ ਪ, ਮ॑ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਹੰਸ ਨਟ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗ, ਗ ਮ ਰੇ, ਗ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗ ਰੇ, ਗ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਕਮੋਦ ਨਟ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਧ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮੇਂ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ, ਮੇਂ ਧ, ਮੇਂ ਪ ਧ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਸਾਵਨੀ ਨਟ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਗ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ, ਮ ਗ ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਧ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਪ ਧ ਮ,
ਪ ਗ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਹਮੀਰ ਨਟ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੇਂ ਪ, ਗ ਮ, ਰੇ ਗ, ਮੇਂ ਪ, ਮ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਹਰੀ ਨਾਟ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ, ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਧ, ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਧ, ਨੀ ਪ ਮ ਗ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਛਾਇਆ ਨਟ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਧ਼, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ॑ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਨਾਟ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ, ਪ ਨੁੀ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਸਿੰਘ ਸਰਵਣ ਨਾਟ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਨੁ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਨੁ਼ੀ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਨਾਟ ਮੰਗਲ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗੁ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗੁ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ, ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਨਾਟ ਪੂਰੀਆ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਪ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਨਾਟ ਨਾਰਾਇਣੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਨਾਰਾਇਣੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਰੇ, ਨੀ ਧ ਪ, ਰੇ ਮ ਰੇ, ਸਾ, ਨੀ ਧ।

(15) ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਨਾਟ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਪ, ਪ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਧਾਭੁ ਪੰਚਮੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਨੀ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਰੇ, ਗ ਮੰ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਨੀ ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਰੇ, ਗ ਮੰ ਰੇ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਪੂਰਵੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ, ਮੰ ਪ, ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਪ ਮੰ, ਗ ਮ ਗ, ਰੁੇ ਮ ਗ, ਮ ਰੁੇ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਪਰਜ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਤਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੀ ਸਾ ਗ, ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਗ।

(19) ਰਾਗ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ-ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੁੇ ਪ, ਧੁ ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਪੰ ਗ ਰੁੇ।

(20) ਰਾਗ ਟੰਕੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਪ, ਧੁ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ ਗ ਪ, ਧੁ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮੇ ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਦੀਪਕ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਪ, ਗ ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਗ ਪ, ਮੇ ਧੁ ਪ, ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ, ਸਾਂ ਪ, ਗ ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਮਨੋਹਰ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮੇ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਮੇ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਮੇ ਧੁ ਰੇਂ ਨੀ, ਧੁ ਪ, ਗ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਮੇ ਧੁ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ।

(23) ਰਾਗ ਮਾਲਵੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੇ ਪ, ਮੇ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਗ ਮੇ ਪ, ਮੇ ਧੁ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਰੇਵਾ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਗ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ, ਪ ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਗ, ਪ ਧੁ, ਪ ਗ, ਰੁ ਗ, ਰੁ ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਸਾ ਗ।

(25) ਰਾਗ ਰਮਾਪ੍ਰਿਆ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਗ ਮੰ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਰੁ ਮੰ, ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੰ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਰੁ ਮ, ਗ ਰੁ ਸਾ।

(26) ਰਾਗ ਸੁਨਾਮ ਬੋਧਿਨੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਗ ਮੰ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਰੁ ਗ ਮੰ, ਪ ਗ ਮੰ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੁ ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੰ ਗ, ਮੰ ਧੁ, ਨੀ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੁ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਯਸ਼ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮੰ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ, ਸਾਂ, ਰੇਂ, ਧ ਪ, ਮੰ ਰੇ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਗੌਰਾ ਅੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੀ ਸਾ, ਗ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਸਾ, ਮੰ ਗ, ਪ ਮੰ, ਧ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਪੁਸ਼ਪ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੰ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਮੰ ਪ ਨੀ, ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਮ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(31) ਰਾਗ ਲਤਿਕਾ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ, ਪ ਧ, ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਲਲਿਤਾ ਮੰਗਲ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ੍ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ, ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ੍ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਪ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।

(33) ਰਾਗ ਤਰਲਿਕਾ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਮੰ, ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮੰ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਮੰ ਪ, ਮ ਮੰ ਮ ਗੁ, ਮ ਮੰ ਪ, ਨੁੀ ਪ, ਮੰ ਮ ਗੁ ਸਾ,
ਨੁੀ ਗੁ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।

(34) ਰਾਗ ਕੁੰਤਲੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ੍ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ, ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮੰ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਮੰ ਧੁ ਪ, ਗ ਮੰ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ ਮੰ, ਗ ਮ, ਧੁ ਪ,
ਮੰ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।

(35) ਰਾਗ ਕੁਸਮ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ੍ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ੍ ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਨੀ, ਪ ਮੰ, ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੰ ਪ ਰੇ੍ ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਨੀ, ਪ ਮੰ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।

(36) ਰਾਗ ਕੁਮੁਦ ਪ੍ਰਭਾ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ ਮੰ, ਗ ਨੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਪ ਮੰ, ਗ ਨੀ ਸਾ।

(37) ਰਾਗ ਪ੍ਰਿਯ ਦਰਸ਼ਨੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮੰ ਮੰ ਪ, ਗ ਰੇ ਮੰ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨੀ ਸਾ।

(38) ਰਾਗ ਧੌਲਾਮਬਰੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(39) ਰਾਗ ਮਨੋਹਰ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਧ ਨੀ ਧ, ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਮੰ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਮੰ ਗ ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਮੰ ਧ ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ,
ਮੰ ਧ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ।

(40) ਰਾਗ ਕੌਮਾਰੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ੍ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਖਰ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ੍ ਗ ਮੰ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੰ, ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੰ, ਪ ਮੰ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਮੰ, ਗ ਰੇ੍ ਸਾ, ਰੇ੍ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।

ਰਾਗ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ

(1) ਰਾਗ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸ਼ਾਮ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੁ, ਨ਼ੀ ਧ਼, ਨ਼ੀ ਰੁ ਗ, ਮੇ ਪ, ਮੇ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਰੁੂੰ ਨੀ ਧੁ ਨੀ, ਪ ਧ ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਰੁ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਭੰਖਾਰ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ, ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਪ ਗ ਮੇ ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਧ, ਮੇ ਗ, ਪ, ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਮ ਪ ਮ ਗ, ਮੇ ਧ ਮੇ, ਗ, ਪ ਗ ਰੁ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੁ ਗ।

(3) ਰਾਗ ਮਾਰਵਾ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੁ ਗ ਮੇ, ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੇ, ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਮੇ ਗ ਰੁ, ਗ ਮੇ, ਰੁ ਗ ਮੇ ਧ, ਮੇ ਗ ਰੁ, ਗ ਰੁ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਪੰਚਮ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਗ ਮੇ, ਧ ਨੀ, ਮੇ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੇ, ਮ ਗ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਮ ਮੇ ਮ ਗ, ਮੇ ਧ, ਮੇ ਮ ਗ ਮੇ, ਧ ਨੀ ਮੇ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੇ,
ਗ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਪੂਰੀਆ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਮੇ ਧ, ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ, ਮੇ਼ ਧ਼ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮੇ ਧ, ਗ ਮੇ ਗ,
ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਸਾਜਗਿਰੀ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਮੇ ਗ ਮੇ ਪ, ਧੁ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮੇ ਧ ਮੇ ਗ, ਪ ਗ ਰੇਂ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮੇ ਨੀ ਧ, ਮੇ ਧ ਮੇ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਲਲਿਤ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੇ ਮ ਗ, ਮੇ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ ਨੀ ਧ, ਮੇ ਧ, ਮੇ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੇ ਮ ਗ, ਮੇ ਧ, ਮੇ ਮ ਗ।

(8) ਰਾਗ ਰਤਨ ਦੀਪ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮੇ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਪ ਮੇ, ਪ ਮੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮੇ ਪ, ਨੀ, ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਪ ਮੇ, ਪ ਮੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਧਨਯ ਧੈਵਤ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ, ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ, ਪ ਧ, ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਰੇ ਗ ਪ ਧ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਮਾਲਿਨ ਜਾਂ ਅਰੁਣਾ ਸ਼ੰਕਰ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਪ਼, ਗ਼ ਪ਼, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਪੂਰਵਰਿਆ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਧ਼ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮੇ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ ਗ ਮੇ, ਧੁ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਧ਼ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਜੈਤ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੇ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗ, ਪ, ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ ਧ, ਪ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਪ, ਧ ਗ ਪ, ਗ ਰੇ਼ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ਼ ਸਾ, ਰੇ਼ ਗ, ਰੇ਼ ਗ ਪ, ਪ ਧ, ਰੇ ਗ ਪ, ਗ, ਰੇ਼ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਸੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੇ਼ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮੰ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇ਼ਂ ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮੰ ਧ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੰ ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਰੇ਼ ਸਾਂ, ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਨੀ ਧ, ਗ ਮੰ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।

(14) ਰਾਗ ਯਸ਼ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੇ਼ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਮੰ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ਼ ਮੰ, ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਪੰਚਮ ਸੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੇ਼ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ਼ ਗ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਰੇ਼ਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ ਰੇ਼ਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਮੰ ਧ ਨੀ, ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਸੰਪੂਰਨ ਪੰਚਮ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾਂ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੁੇ ਗ, ਮ ਪ, ਮੇ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਮੇ ਧ, ਮੇ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਰੁੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੁੇ ਗ, ਮ ਪ, ਮੇ ਧ, ਮੇ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਕੋਮਲ ਰਿਸ਼ਭ ਦਾ ਦੇਸ਼ਕਾਰ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੁੇ ਸਾ, ਗ ਪ ਧ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੁੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਧ, ਸਾਂ ਪ, ਧ ਪ, ਗ ਧ, ਪ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧ਼ ਸਾ, ਰੁੇ ਸਾ, ਗ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੁੇਂ ਗ ਰੁੇਂ ਸਾਂ ਧ, ਸਾਂ ਪ ਧ ਪ,
ਗ ਧ ਪ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਹਮਸ ਨਾਂਦ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਮੇ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮੇ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੇ, ਰੁੇ ਗ ਮੇ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮੇ ਰੁੇ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਸਿੰਧੁ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਰੁੇ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਗ ਰੁੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ, ਰੁੇ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ, ਪ ਮ, ਗ ਰੁੇ ਗ ਸਾ।

ਰਾਗ ਮਾਰੂ

(1) ਰਾਗ ਮਾਰੂ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਰ਼ੇ, ਸਾ ਗ ਮ ਗ ਮ, ਧ ਮੑ, ਗ ਮ ਰੇ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ, ਰੇ ਮੑ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ ਗ, ਮੑ ਗ, ਧ ਮ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਮਾਰੂ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਗ ਮ, ਪ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ, ਧ ਪ ਮ ਪ, ਮ ਰੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ ਗ, ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਗ, ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਮਾਰੂ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ ਮੑ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੑ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗ ਮੑ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਮਾਰੂ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ, ਧ ਮ, ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਮਾਰੂ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਮਾਰੂਵ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧੁ ਪ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ।

(7) ਰਾਗ ਮਾਰੂਵ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਮ ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਮ ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਮਾਰੂਵ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਧੁ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਧੁ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਰੁ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਮਾਰੂਵ ਧਨਾਸਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਧ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਧ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਮਾਰੂਵ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮੰ, ਗੁ ਮੰ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਧੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮੰ, ਸਾ ਮੰ, ਧੁ ਮੰ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਧੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੁ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਬਸੰਤੁ ਮਾਰੂ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਗ ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮੰ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮੰ, ਗ ਸਾ, ਸਾ ਰੁ ਗ ਮੰ ਪ।

(12) ਰਾਗ ਪ੍ਰਿਯ ਦਰਸ਼ਨੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮੰ ਮੰ, ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਦੇਸ਼ੀਕਾਰ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੁੇ ਗ, ਮੰ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੁੇ ਗ, ਮੰ ਗ, ਪ, ਮੰ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ, ਰੁੇ ਗ ਮੰ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਆ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ ਜਾਂ ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ੁ ਸਾ, ਰੁੇ ਗ ਪ, ਧੁ ਪ, ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਬਹੁਲੀ (1) ਸੰਪੂਰਨ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੁੇ ਗ, ਮ, ਪ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮ, ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਮ, ਗ ਰੁੇ ਗ ਮ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਭੁਖਾਰੀ

(1) ਰਾਗ ਭੁਖਾਰੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੇਂ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮੇਂ, ਪ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮੇਂ ਗੁ, ਮੇਂ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਪ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਔੜਵ ਭੁਖਾਰੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਮਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧੁ਼, ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਸੰਕੀਰਣ ਭੁਖਾਰੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਗ ਮ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮੇਂ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਪ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮੇਂ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ ਮ, ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਮਧੁਵੰਤੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮੰ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮੰ, ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਮੰ ਧ ਪ।

(5) ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤ ਰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਗ-ਮ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇੁ ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇੁਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਪ, ਮ ਗ ਰੇੁ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇੁਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਪ ਮੰ ਪ,
ਮ ਗ ਰੇੁ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਮਧੁ ਜਾ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪੰ, ਮੰ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਮੰ, ਮੰ ਗੁ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮੰ ਗੁ, ਮੰ ਪ।

(7) ਰਾਗ ਵਿਜਯ ਨਗਰੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮੰ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮੰ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਮੰ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ, ਧ ਸਾ ਰੇਂ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਮਧੁ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਕੇਦਾਰ

(1) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਕੇਦਾਰ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ, ਮੇ ਪ, ਮੇ ਪ ਧ ਪ, ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਮ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਮਲੂਹਾ ਕੇਦਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ ਦੁਰਬਲ;
ਜਾਤੀ : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਮ਼ ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਧ਼ ਪ਼ ਮ਼ ਮ਼, ਪ਼ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ,
ਗ ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਸੰਗਮ ਕੇਦਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਮੇ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਮ, ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਪ, ਮ ਮੇ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਜਲਧਰ ਕੇਦਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਰੇ ਪ, ਧ ਪ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਧ ਮ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਰੇ ਪ, ਧ ਪ ਮ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਨਟ ਕੇਦਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਮ, ਮ ਗ ਪ, ਪ ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਧ ਪ, ਮ, ਮ ਗ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਗ ਪ, ਧ ਪ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਸਿੰਘ ਸੁਰਵਣ ਕੇਦਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਗ-ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਨੀ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਵੈਣੀ ਕੇਦਾਰ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੀ ਸਾ, ਗ ਰੇ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਨੀ ਪ, ਮ, ਧ ਮ, ਧ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਭੈਰਉ

(1) ਰਾਗ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਵੇਰ ਦਾ ਸੰਧਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ, ਗ ਰੇ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਧੁ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਅਨੰਦ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਅਹੀਰ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਗ ਮ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨੁੀ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪੰ ਧ, ਨੁੀ ਧ, ਪ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨੁੀ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਨਟ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ, ਨੀ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮ, ਪ ਰੇ, ਗ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ, ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਧੁ, ਪ ਮ ਪ, ਰੇ ਗ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਸਰਵਣ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ, ਨੀ ਰੇ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਰੇ ਗ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਰੇ, ਮ ਪ ਗ ਮ, ਧੁ ਪ ਮ, ਰੇ ਗ, ਮ ਪ ਮ।

(6) ਰਾਗ ਮੰਗਲ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ ਰੇ, ਗ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਧ਼ ਧ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਧ਼ ਧ਼ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਬੈਰਾਗੀ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਨੀ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਵੇਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ, ਧ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ, ਮ ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਕੋਮਲ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ, ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਸੌਰਾਸ਼ਟਰ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ ਧ, ਮ ਧ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਕਲਿੰਗੜਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਨੀ, ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ।

(20) ਰਾਗ ਹਿਜ਼ਾਜ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਰੇ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਪ ਧੁ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਸਾਂ ਧੁ, ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ।

(21) ਰਾਗ ਜ਼ੀਲਫ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ, ਪ ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ, ਧੁ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਪ ਪ, ਮ ਸਾ, ਮ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ,
ਪ ਪ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ।

(22) ਰਾਗ ਬਿੰਦ੍ਰਾ ਮਾਲਿਨ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇੁ ਗ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਗ ਪ ਧ, ਧ ਨੁੀ ਰੇੁਂ ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ, ਗ ਪ ਗ, ਰੇੁ ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਅਰੁਣ ਕੌਂਸ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਧੁ ਮ, ਨੀ ਧੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗ ਮ, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਮ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਧੁ ਮ, ਨੀ ਧੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ,
ਗ ਮ, ਮ ਗ ਮ, ਗ ਮ ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਅਹੀਰੀ ਭਟਿਆਰ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਵੇਰ ਦਾ ਸੰਧਿ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਧ ਧ, ਪ ਧ ਮ, ਪ ਗ, ਧ ਨ਼ੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇਂ ਨ਼ੀ ਸਾਂ ਧ, ਧ ਮ, ਪ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਧ, ਧ ਪ ਮ, ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ, ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਜੋਗੀਆ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(26) ਰਾਗ ਦੇਵ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਪ ਧੁ, ਪ ਧੁ, ਨੀ ਧੁ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ, ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧੁ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਸਾਂ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਮ।

(27) ਰਾਗ ਕਨਿਸ਼ਕਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਗਿਰਿਜਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ, ਮ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਮ ਮ, ਗ ਮ ਧੁ ਮ, ਸਾ ਮ ਗ ਮ।

(29) ਰਾਗ ਬੈਰਾਗੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ, ਮ, ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁੇ, ਮ, ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਮ, ਰੁੇ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਹੇ ਵਿਤਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(31) ਰਾਗ ਗੰਧ ਪ੍ਰਿਆ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ, ਗ ਰੁੇ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(36) ਰਾਗ ਵਿਮਲ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ 7 ਵਜੇ ਤਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ, ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨ਼ੁੀ ਸਾ ਰੁੇ ਸਾ, ਨ਼ੁੀ ਪ, ਰੁੇ ਸਾ, ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਪ,
ਨੁੀ ਪ ਗ ਰੁੇ, ਸਾ ਨ਼ੁੀ ਸਾ।

(37) ਰਾਗ ਗੰਧਾਰ ਗੌਲ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਗ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੁੇ ਸਾ, ਧੁ ਨੀ ਸਾ, ਮ ਗ, ਪ ਗ, ਗ ਰੁੇ ਗ, ਰੁੇ ਸਾ।

(38) ਰਾਗ ਨਾਗਸਾਸਤਮ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਕੋਮਲ, ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਪ ਮ, ਧੁ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ੁ ਸਾ ਰੁੇ, ਸਾ ਧ਼ੁ ਸਾ, ਰੁੇ ਪ ਮ, ਮ ਧ਼ ਪ ਧੁ, ਪ ਮ, ਮ ਗ ਰੁੇ, ਸਾ,
ਸਾ ਰੁੇ ਸਾ ਧ਼ ਪ਼ ਧ਼ੁ ਸਾ।

(39) ਰਾਗ ਊਸ਼ਾਕ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧੁ ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਮੰ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ ਮ, ਧੁ ਪ।

(40) ਰਾਗ ਸ਼ਰਵਰੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੁ ਗ ਮ, ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ, ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਗ ਰੁ ਸਾ, ਰ਼ੁ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ੁ ਪ਼, ਧ਼ੁ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(41) ਰਾਗ ਭੈਰਉ ਨਟ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਸਾ, ਸਾ ਮ, ਗ ਪ ਮ, ਧ ਪ, ਨੀ ਧ, ਨੀ ਸ੍ਹਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੁ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ ਗ ਪ, ਮ, ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਮ ਪ ਧ ਰੁੇਂ ਸਾਂ, ਪ ਧ ਮ ਗ ਮ ਰੁ ਗ,
ਰੁ ਗ ਰੁ ਮ, ਪ ਮ ਗ ਮ, ਗ ਰੁ ਗ ਰੁ ਸਾ।

(42) ਰਾਗ ਸ਼ਿਵ ਮੰਗਲਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਮ, ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਪ ਗ, ਪ ਮ, ਗ ਰੁ ਸਾ।

(43) ਰਾਗ ਭੁਪਾਲਮ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਗ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧੁ ਪ ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਗ ਪ ਧੁ, ਪ, ਗ ਪ ਧੁ, ਪ, ਗ ਧੁ, ਪ ਗ ਰੁ ਸਾ, ਸਾ ਰੁ ਗ ਪ।

(44) ਰਾਗ ਬਸੰਤੁ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਧ੃ ਨੀ੃ ਸਾ, ਰੇੁ ਗ, ਮ ਪ, ਮ ਨੀ ਰੇੁਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੇੁਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਮ ਗ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਸਾਂ ਰੇੁਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਮ ਧੁ, ਪ ਮ, ਗ ਮ, ਗ ਰੇੁ, ਸਾ ਨੀ੃ ਸਾ।

(45) ਰਾਗ ਅਹੀਰ ਭੈਰਵੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇੁ ਨੀੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇੁ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀੁ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਰੇੁ, ਸਾ, ਪ ਧ ਨੀੁ ਸਾਂ।

(46) ਰਾਗ ਭੁਵਨ ਮੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਧ੃ ਰੇ, ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(47) ਰਾਗ ਮਾਰਵੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਨੀ, ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਮ, ਗ ਸਾ।

(48) ਰਾਗ ਮਲਿਯਮਰੂਮ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਪ ਧ, ਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ, ਧ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(49) ਰਾਗ ਹਨੁਮਭੀਮ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ ਮ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(50) ਰਾਗ ਰੁਚਿਰਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਪ ਮ ਗ ਸਾ, ਗ ਪ ਮ।

(51) ਰਾਗ ਪਨੰਗ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ, ਸਾ।

(52) ਰਾਗ ਮਨੋਹਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜ਼ਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̱ ਗ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ̱ ਗ ਪ, ਗ ਰੇ̱ ਸਾ, ਧ਼ ਰੇ̱ ਸਾ।

(53) ਰਾਗ ਗੌਕਰਣ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱ ਨੀ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̱ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ̱ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ̱ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨ਼ੀ̱ ਧ਼ ਨ਼ੀ̱ ਸਾ ਰੇ̱ ਮ ਰੇ̱ ਸਾ।

(54) ਰਾਗ ਪਾਂਚਾਂਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱ ਨੀ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̱ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ̱ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ̱ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ̱ ਸਾ, ਨੀ̱ ਧ ਮ ਧ ਨੀ̱ ਸਾਂ।

(55) ਰਾਗ ਮਧੁ ਕੁੰਜ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱ ਨੀ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̱ ਗ ਪ, ਨੀ̱ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ̱ ਪ, ਗ ਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ, ਗ ਰੇ̱ ਸਾ, ਨ਼ੀ̱ ਪ਼ ਨ਼ੀ̱ ਰੇ̱ ਸਾ।

(56) ਰਾਗ ਰਾਧਾਪਤੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ, ਗ ਮ, ਮ, ਪ ਮ ਗ ਸਾ।

(57) ਰਾਗ ਪਾਂਡਵ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਧ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗ ਮ, ਧ਼ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ਼ ਮ, ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ਼ ਗ, ਮ ਧ਼ ਮ, ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।

(58) ਰਾਗ ਰਾਜੀਵ ਪਾਂਡਵ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਧ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ;
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਧ਼ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ਼ ਮ, ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਧ਼ ਮ, ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।

(59) ਰਾਗ ਮਧੁਕਰ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ, ਪ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।

(60) ਰਾਗ ਰੂਪਵਾਨ ਗਾਨੇਸ਼ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ, ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਮ, ਧੁ, ਪ, ਗ ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(61) ਰਾਗ ਗਾਂਗੇਯ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਮ ਪ, ਰੇ ਸਾ, ਨੀ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(62) ਰਾਗ ਰੂਪਗੰਗੇਯ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਮ ਪ, ਧ ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਨੀ ਸਾ।

(63) ਰਾਗ ਵੇਗ ਵਾਹਿਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(64) ਰਾਗ ਚਕਰਵਾਕ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(65) ਰਾਗ ਭੁਜੰਗ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਗ ਮ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ, ਮ ਗ ਮ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(66) ਰਾਗ ਰੁਦਰ ਪੰਚਮ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(67) ਰਾਗ ਮਾਲਿਨ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਧ, ਸਾਂ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(68) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਗੰਧਰਵੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਧ, ਪ ਮ, ਰੇ, ਸਾ।

(69) ਰਾਗ ਗਜ ਵਰਧਨ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(70) ਰਾਗ ਜਗਤ ਮੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਰੇ, ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(71) ਰਾਗ ਸਿੰਧੂ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਰੇ, ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਰੇ, ਮ ਪ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ ਗ ਸਾ।

(72) ਰਾਗ ਸਰਵਣ ਕਾਂਤ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ੍ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ੍ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਮ ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।

(73) ਰਾਗ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਯਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਧ ਮ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਬਸੰਤੁ

(1) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਤਾਰ ਸਾਂ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ ਗ, ਮੇ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਰੁੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੁੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਧੁ, ਮੇ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੇ ਧੁ ਰੁੇਂ ਸਾਂ, ਰੁੇਂ ਨੀ, ਰੁੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ ਮ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ।

(2) ਰਾਗ ਬਸੰਤੁ ਪੰਚਮ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਤਾਰ ਸਾਂ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੇ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਮ ਗ, ਮੇ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਮ ਗ।

(3) ਰਾਗ ਦੰਤ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਮੇ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮੇ, ਗ ਮੇ, ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੁੇ, ਮੇ, ਗ ਮੇ, ਰੁੇ ਸਾ, ਪ ਮੇ ਗ ਮੇ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਪ ਮੇ ਗ ਮੇ ਰੁੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਬਸੰਤੁ ਪ੍ਰਿਅ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ, ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਮ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ, ਪ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਮ ਰੁ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਬਸੰਤੁ ਮਾਰਵਾ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਬਸੰਤੁ ਲੀਲਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁ ਮ ਪ, ਧ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੁ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਜੋਗੀ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਗੰਭੀਰ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ-ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਗੁ ਮ, ਰੇੁ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧੁ, ਨੁੀ ਪ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ, ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਗੁ ਮ, ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਪ, ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਮ, ਰੇੁ ਗੁ ਮ ਪ।

(9) ਰਾਗ ਬਸੰਤੁ ਮੁਖਾਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇੁ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਸਾ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧੁ ਨੁੀ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਸਾ ਰੇੁ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਗੋਪੀ ਕਾ ਬਸੰਤੁ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਮ ਪ, ਗੁ,
ਮ ਗੁ ਮ ਪ ਨੁੀ, ਧੁ ਸਾਂ, ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਕਨਕ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਜੀਵਕਾ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ:** ਨੀ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ:** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ:** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਗ;
ਜਾਤੀ: ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੀ਼ ਪ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਤਾਨ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ:** ਗੁ ਨੀ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ:** ਗੁ; **ਸੰਵਾਦੀ:** ਨੀ਼;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ:** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ ਨੀ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਪ ਨੀ਼ ਸਾਂ, ਨੀ਼ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ।

(14) ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ:** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ:** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ:** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ:** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਗੁ ਮ, ਪ, ਪ ਪ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਏਮਨੀ ਬਸੰਤ

ਥਾਟ: ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ:** ਰੇ ਮ ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ:** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ:** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ:** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨੀ਼ ਰੇ ਗ, ਮੰ ਧ, ਨੀ ਰੁੇਂ ਗਂ, ਮੰ ਗਂ ਰੁੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੁੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਧ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਮ ਗ, ਮੰ ਧ, ਨੀ ਰੁੇਂ ਸਾਂ, ਰੁੇਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਮਾਲਤੀ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ, ਗ ਮੰ ਧੁ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਰੇਂ ਨੀ ਧੁ, ਮੰ ਗ, ਸ ਮ ਮੰ ਮ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇਂ ਨੀ ਧੁ, ਮੰ ਗ, ਸਾ ਮ, ਮੰ ਮ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਬਸੰਤੁ ਹਿੰਡੋਲ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮੰ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੰ, ਗ ਮੰ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਸਾ ਮ, ਗ ਮੰ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਮਯੁਰ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਰੇ, ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਗਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਰੇ,
ਮੰ ਗ ਰੇ ਗ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਹਿੰਡੋਲ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੰ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮੰ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਧ, ਨੀ ਮੰ, ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮੰ ਗ।

(20) ਰਾਗ ਸਾਂਝ ਕਾ ਹਿੰਡੋਲ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੇ ਧ, ਮੇ ਨੀ, ਮੇ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਨੀ, ਮੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਮੇ ਧ, ਮੇ ਨੀ, ਮੇ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਨੀ, ਮੇ ਗ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਮਾਰਗ ਹਿੰਡੋਲ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮੇ, ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਧ, ਮੇ ਗ, ਪ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਸਾ, ਪ ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਮੇ ਗ,
ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਹਿੰਡੋਲ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਗ ਮ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ, ਮੇ ਗ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ, ਨੁੀ ਧ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਮੇ ਗੁ ਮ, ਸਾਂ, ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਨੁੀ ਧ, ਧ ਨੁੀ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਤਾਰ ਸਾਂ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਪ, ਗੁ ਮ ਨੁੀ ਧੁ, ਮੇ ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਸਾ ਮ ਪ।

(24) ਰਾਗ ਪਰਜ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਕੋਮਲ, ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਕੀਰਣ ਮਿਸ਼ਰ ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਧੁ, ਪ, ਨ਼ੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੂੇਂ ਗੁਂ ਰੁੇਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੁੇਂ ਗੁਂ ਰੁੇਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੁੇ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ ਮ, ਨ਼ੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।

(26) ਰਾਗ ਸਿੰਧੁ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਤਾਰ ਸਾਂ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ਼ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧ, ਪ, ਮ ਪ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਪ ਮ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਪ ਮ, ਪ ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਬਾਗੇ ਸ੍ਰੀ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਧ, ਨ਼ੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਮ, ਪ ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਮ, ਪ ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫ਼ੀ; **ਸੁਰ :** ਗ ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ, ਪ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਧੁ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ।

(29) ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ, ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਮ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਨੁੀ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਪ।

(30) ਰਾਗ ਰਾਗੇ ਸ੍ਰੀ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ, ਮ ਧ, ਮ ਪ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਮ, ਗ ਮ ਧ, ਗ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ, ਮ ਧ ਮ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਮ।

(31) ਰਾਗ ਕੇਦਾਰ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਮ ਪ, ਮ, ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਗੁ ਮ ਨੁੀ ਧ, ਨੁੀ ਪ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਪ,
ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਮ ਪ, ਧ ਪ ਮ, ਮ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਭੈਰਉ ਬਹਾਰ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ ਗ ਮ ਪ ਮ, ਮ ਧ ਨੁੀ ਸਾ, ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ, ਗੁ ਰੁ ਸਾ, ਨੀ ਰੇ ਸਾ, ਨੁੀ ਧ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਗੁ ਰੁ ਸਾ।

(33) ਰਾਗ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬਸੰਤੁ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਪ, ਗੁ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ ਮ, ਪ ਮ, ਪ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਸਾ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਪ, ਗੁ ਗੁ ਸਾ।

(34) ਰਾਗ ਹਿੰਡੋਲ ਪੰਚਮ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੰ ਧ, ਨੀ ਮੰ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਧ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ।

ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਰੰਗ

(1) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਮ॑ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ॑ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਰੇ, ਪ, ਮ॑ ਪ, ਨ਼ੀ ਪ, ਮ॑ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਗੌਲ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਮ॑ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ॑, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ॑ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਪ, ਮ॑ ਪ, ਮ॑ ਰੇ ਸ਼ਾ।

(3) ਰਾਗ ਬ੍ਰਿੰਦਾਵਨੀ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਮੀਆਂ ਕੀ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ, ਮ ਰੇ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਪ, ਰੇ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਗੌਂਡ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਮ ਗ, ਪ ਮ̍ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ̍ ਪ ਗ, ਮ ਰੇ ਪ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਮ ਗ, ਪ ਰੇ, ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਸਾਰੰਗਾ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮ̍ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ̍ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ̍, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਮ̍ ਗ, ਸਾਂ ਧ, ਪ, ਮ̍ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਪੂਰਵਾ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̲ ਧ̲ ਕੋਮਲ, ਮ̍ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̲ ਗ ਮ̍, ਪ ਧ̲ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ̲ ਪ, ਮ̍ ਪ, ਮ̍ ਗ ਰੇ̲, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ̍ ਪ, ਧ̲ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ̲ ਪ ਮ̍ ਪ̲ ਮ̲̍ ਗ ਰੇਂ̲, ਗ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਸਰਵਨ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਰੇ ਮ ਪ ਨੁੀ, ਪ ਮ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਲੰਕਾ ਦਹਨ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਸੁਰਟਿ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਸੂਰ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਰੇ, ਨੁੀ ਪ ਮ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਗੁਰਦੇਵ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ, ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਮ ਰੇ,
ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਪ ਮ, ਰੇ ਰੇ, ਨੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਨੀ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਮਧਮਾਦ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਮ ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ ਮ, ਰੇ, ਰੇ ਮ ਪ, ਮ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਸਾਮੰਤ ਸਾਰੰਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਮ਼ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਯਸ਼ ਪ੍ਰਿਆ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ**: ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ**: ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ**: ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਕਾਫੀ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ**: ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ**: ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ**: ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਧ ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਨ਼ੀ ਧ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਪਟਦੀਪ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ**: ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ**: ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ**: ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਭੀਮ ਪਲਾਸੀ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ**: ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ**: ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ**: ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਮ ਗੁ ਮ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਮਾਲਗੁੰਜੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਗ-ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ, ਗ, ਰੇ ਗ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਸ਼ਾਹਾਨਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਨ਼ੀ, ਪ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਧ ਨ਼ੀ, ਪ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਬਰਵਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਮ਼ ਪ਼, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗੁ, ਰੇ ਮ ਪ,
ਨ਼ੀ ਧ ਮ ਧ, ਪ ਗੁ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਅਹੀਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਕੀਰਣ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ, ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਧ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ, ਗੁ ਮ ਪ, ਧ, ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਧ ਪ ਮ,
ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਸਿੰਧਵੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੁੀ ਧ਼ ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੁੀ, ਧ਼ ਨ਼ੁੀ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।

(25) ਰਾਗ ਜੋਗ ਚੰਦ੍ਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਮ, ਗ ਮ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਗ, ਮ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।

(26) ਰਾਗ ਗੰਧਾਰ ਕੋਸ਼ਿਕ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗ ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਗੁ ਸਾ, ਨ਼ੁੀ ਧ਼ੁ, ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਗ ਮ।

(27) ਰਾਗ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭੈਰਉ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ, ਗ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਵਿਧਵੰਸ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੀ, ਨੀ-ਨੀ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ ਪ, ਗੁ ਗੁ, ਰੇ ਰੇ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮ ਧ ਨੀ, ਧ ਗੁ ਗੁ, ਰੇ ਰੇ, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ, ਰੇ ਰੇ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਅਭੋਗੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧ਼ ਧ਼ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗੁ ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਪ੍ਰਦੀਪ-ਕੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਨੁ਼ੀ, ਸਾ ਮ, ਮ ਗੁ, ਮ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਨੁ਼ੀ ਨੁ਼ੀ, ਪ, ਧ ਮ ਪ ਧ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(31) ਰਾਗ ਸ਼ਿਵਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ ਗੁ, ਰੇ, ਧ਼ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ, ਪ ਧ ਪ, ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਸੁਘਰਾਈ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ, ਨੁੀ ਨੁੀ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗੁ।

(33) ਰਾਗ ਧਾਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗੁ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(34) ਰਾਗ ਕੋਹਲ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(35) ਰਾਗ ਕੋਲਹਾਸ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਪ ਧ ਨੁੀ, ਪ, ਪ ਗੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(36) ਰਾਗ ਕਾਮਬੋਜੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾਂ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(37) ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰ ਨੰਦਨ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਕੋਮਲ, ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ, ਗ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਧੁ ਪ ਮ, ਮ ਗ, ਮ ਪ ਗੁ, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(38) ਰਾਗ ਜਯੰਤ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ ਗੁ, ਪ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਪ੍ਰ ਧ੍ਰ ਪ੍ਰ ਸਾ।

(39) ਰਾਗ ਪੁਸ਼ਪ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਗੁ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗੁ ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।

(40) ਰਾਗ ਭੀਮ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ, ਪ, ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਗੁਂ ਰੇਂ ਸਾਂ ਨ਼ੀ, ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਗੁਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਪ ਧ ਮ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(41) ਰਾਗ ਮਧੁ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਪ, ਗੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਨੀ, ਸਾਂ, ਨੀ, ਪ, ਗੁ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(42) ਰਾਗ ਮਾਨਵੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਪ ਗੁ, ਧ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(43) ਰਾਗ ਉੜਨ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਪ ਧ, ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ, ਪ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ ਪ ਮ ਗੁ ਸਾ, ਪ।

(44) ਰਾਗ ਕਪੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਮ ਰੇ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਮ ਰੇ, ਸਾ।

(45) ਰਾਗ ਜ਼ਿਲਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਗ, ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਨੁੀ ਧ, ਪ ਮ, ਗ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ, ਗ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(46) ਰਾਗ ਨਾਇਕੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(47) ਰਾਗ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧ, ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਧ, ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(48) ਰਾਗ ਵਿਜਯ

ਥਾਟ : ਕਾਫ਼ੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮੰ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਗੁ, ਮੰ ਪ ਧ, ਸਾਂ, ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮੰ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(49) ਰਾਗ ਸਰਸਵਤੀ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫ਼ੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗੁ ਮੰ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮੰ, ਪ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(50) ਰਾਗ ਸਾਵਨ

ਥਾਟ : ਕਾਫ਼ੀ; **ਸੁਰ :** ਗ-ਨੀ, ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਕੀਰਣ-ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਪ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗੁ, ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ, ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਮ, ਰੇ ਮ ਰੇ, ਮ ਪ ਧ ਪ,
ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ।

(51) ਰਾਗ ਨਾਦ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫ਼ੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨੁੀ ਪ, ਧ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਸਾ।

(52) ਰਾਗ ਰਾਵ ਵਾਸਿਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਨੁ਼ੀ, ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਪ ਨੁ਼ੀ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ, ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(53) ਰਾਗ ਸਾਵਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ ਨੁ਼ੀ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਨੁ਼ੀ ਧ, ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਪ ਸਾਂ, ਪ, ਪ ਧ ਮ, ਮ ਪ, ਗੁ, ਮ ਪ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(54) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਰੇ ਮ, ਪ ਨੁ਼ੀ, ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਗੁ ਮ ਰੇ, ਸਾ ਗੁ, ਰੇ ਮ, ਪ ਨੁ਼ੀ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।

(55) ਰਾਗ ਗੰਧ ਵਿਕਸ਼ੇਪ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(56) ਰਾਗ ਕੀਰਵਾਣੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਮ ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(57) ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰ ਮੌਲ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਧੁ, ਮ, ਗੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ, ਧੁ ਨੁ਼ੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।

(58) ਰਾਗ ਪਟਮੂਕ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਗੁ, ਮ, ਪ ਨੀ, ਧੁ ਪ।

(59) ਰਾਗ ਸਿੱਧ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧੁ, ਨੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ ਧੁ ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗ਼ ਸਾ ਗ, ਸਾ, ਧੁ਼ ਨੁ਼, ਸਾ ਗ।

(60) ਰਾਗ ਮਨੋਹਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਧ਼ ਸਾ, ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(61) ਰਾਗ ਸਿੰਦੂਰਾ ਜਾਂ ਸੈਂਧਵੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗ-ਨ਼ੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਗੁਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਧ ਗੁ ਰੇ,
ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(62) ਰਾਗ ਜੋਹਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗ ਮ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗ ਮ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।

(63) ਰਾਗ ਪੀਲੂ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਧ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ ਧੁ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਪ ਮ ਗੁ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਪ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(64) ਰਾਗ ਦੌਲਤੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਪ, ਗੁ ਨ਼ੀ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਪ, ਗੁ, ਨ਼ੀ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(65) ਰਾਗ ਦੇਵ ਮੁਖਾਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਮ, ਪ, ਮ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਪ ਧ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧ ਮ, ਮ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(66) ਰਾਗ ਰੇਵਤੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ ਸਾਂ, ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(67) ਰਾਗ ਸੁਗਮ ਪਾਣੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ, ਪ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(68) ਰਾਗ ਵਿਭਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ, ਸਾਂ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਗ ਗੁ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਧ, ਸਾਂ ਪ, ਮ ਗ ਗੁ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।

(69) ਰਾਗ ਪਟਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗ-ਨੀ, ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਪ ਧ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(70) ਰਾਗ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ ਮ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(71) ਰਾਗ ਹੰਸ ਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਧ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(72) ਰਾਗ ਗੌਰੀ ਮਨੋਹਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(73) ਰਾਗ ਪਲ ਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਚਤੁਸਵਰੀ, ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗੁ ਮ ਧ, ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਧ, ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(74) ਰਾਗ ਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਗ, ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਨੁੀ, ਧ ਪ, ਮ ਗ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਗ, ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(75) ਰਾਗ ਨੀਲਾਮਬਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ, ਰੇ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(76) ਰਾਗ ਬਾਗੇਸ਼੍ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਧ, ਨੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ ਧ, ਮ ਪ ਧ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(77) ਰਾਗ ਬਾਲ ਸ਼੍ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ-ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ, ਮ ਧ ਨੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁੇ ਗੁ, ਮ ਧ ਨੁ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(78) ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ ਰੰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਪ, ਪ ਗੁ, ਧ ਗੁ, ਪ ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।

(79) ਰਾਗ ਭਿੰਨ ਜੋਗ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗੁ, ਸਾ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ ਗ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ, ਸਾ ਗ ਮ, ਨੀ ਧ, ਮ, ਗ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(80) ਰਾਗ ਮਹਿੰਦਰ ਚੰਦਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗ ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗੁ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਧੁ ਮ, ਪ, ਮ ਧ ਨੁੀ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਧ ਮ, ਧ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਮ ਗੁ, ਧੁ ਨ਼ੀ ਧੁ ਮ, ਗ ਮ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਮ ਗੁ ਮ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(81) ਰਾਗ ਮਾਨਵੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ ਧ ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਪ ਗੁ, ਧ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(82) ਰਾਗ ਪ੍ਰਸਭ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੁੀ ਧ, ਮ, ਮ ਗੁ ਮ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(83) ਰਾਗ ਪਲਾਸੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ, ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਪ ਗੁ ਮ, ਪ ਮ, ਗੁ ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਪ ਮ ਗੁ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।

(84) ਰਾਗ ਸੰਜੀਵਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਕੋਮਲ, ਰੇ ਗ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(85) ਰਾਗ ਸਰਸ ਵਹਿਨੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ, ਮ ਪ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ, ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ।

(86) ਰਾਗ ਮਾਧਵੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(87) ਰਾਗ ਨੈਪਾਲ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ, ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(88) ਰਾਗ ਕਿਰਨਾ ਵਲੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ

(1) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮੇਂ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਧ, ਪ ਮ।

(2) ਰਾਗ ਅਰੁਣ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ, ਨ੍ਹੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ੍ਹੀ ਧ ਨ੍ਹੀ ਪ, ਧ, ਗ ਮ, ਪ ਮ ਗ ਮ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ, ਧ ਗ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਸਾਮੇਰੀ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਮੇਂ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ.।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਜਲਧਰ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਮ, ਮ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ, ਨੁ਼ੀ ਪ, ਧ ਪ ਮ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ ਮ, ਰੇ ਸਾ ਨੁ਼ੀ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਰੇ ਪ, ਧ ਪ ਮ।

(9) ਰਾਗ ਬਰਸਾਤੀ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਪ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਰੇ ਸਾ, ਪ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।

(10) ਰਾਗ ਮੀਆਂ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਰੇ ਮ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ ਰੇ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਸਰਵਣ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਮ, ਨੁ਼ੀ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਰੇ, ਮ, ਧ ਨੁ਼ੀ ਧ ਮ, ਮ ਗੁ ਮ ਰੇ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਮੀਰਾਂ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਨੀ-ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਰੇ, ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੁੀ ਧੁ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਨੁੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੁੀ ਧੁ, ਨੁੀ ਪ।

(13) ਰਾਗ ਰਾਮਦਾਸੀ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗ-ਨੀ, ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ, ਗੁ ਮ, ਨੁੀ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ, ਪ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਮਧੁ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ ਪ, ਪ ਮੰ, ਗੁ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮੰ ਪ, ਮੰ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਛਾਇਆ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਪ, ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਪ, ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ, ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਪ, ਗੁ, ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਰੂਪਮੰਜਰੀ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਰੇ, ਪ, ਨੀ ਧ, ਨੀ ਪ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਨੀ ਧ, ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਰੇ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਧੂੜੀਆ ਜਾਂ ਧੂਲੀਆ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਰੇ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਮਪ ਪ, ਮ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਰੇ ਪ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਮਗੁ, ਮਪ ਪ, ਮ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਚਰਜੂ ਕੀ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗੁ, ਮ ਰੇ, ਪ ਰੇ, ਮ ਨੀ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ, ਧ ਪ, ਪ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਗੁ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਸਾ, ਪ ਨੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ ਰੇ ਗੁ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਚੰਚਲਸ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਰੇ, ਰੇ ਪ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਪ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਮ ਰੇ, ਰੇ ਪ, ਮ ਗੁ, ਗੁ ਮ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਸੂਰ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਪ, ਨੁੀ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਜੋਗ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿੰਚ ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ, ਮ ਪ, ਨੁੀ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਮਪ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਜਯੰਤ ਮਲ੍ਹਾਰ (1)

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਰੇ ਪ, ਨੁੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਸਾਂ ਧ, ਨੁੀ ਮ ਪ, ਧ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਧ਼ ਨੁ਼ੀ ਰੇ, ਪ ਰੇ, ਪ ਗੁ ਮ ਰੇ, ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ,
ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਗੁਰਦੇਵ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਰੇ ਪ, ਮ ਪ ਨੁੀ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਨੁੀ ਮ, ਪ ਗ, ਮ ਪ ਧ, ਗ, ਮ ਪ ਮ਼, ਗੁ ਮ, ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਸਾ, ਪ਼ ਨੁ਼ੀ ਧ ਗ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ ਨੁ਼ੀ, ਧ਼ ਨੁ਼ੀ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਦੇਸ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ, ਧ ਮ ਪ, ਰੇ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ ਪ, ਰੇ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਅੜਾਨਾ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਰੇ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਮ਼ ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ ਪ ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ ਮ ਪ ਨੀ,
ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ।

(26) ਰਾਗ ਜਯੰਤ ਮਲ੍ਹਾਰ (2)

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗ ਮ ਰੇ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ, ਰੇ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਜਯੰਤ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਮ, ਪ, ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਕੇਦਾਰ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਮ, ਮ ਪ, ਪ ਨ਼ੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨ਼ੀ ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਮ ਸਾ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਮ ਪ, ਪ ਸਾ, ਸਾ ਮ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ ਮਲ੍ਹਾਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਧ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਗੋਧਨਸ਼ ਧੀਰਜ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਪ਼, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(31) ਰਾਗ ਰੂਪ ਮਣੀ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਗੁ, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਪਟੱਣ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ, ਰੇ ਗੁ ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ

(1) ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧੁ ਨੁ ਪ, ਮ ਪ, ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇ ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ੁ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਅੜਾਨਾ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਨੁ ਪ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਧੁ, ਨੁ ਪ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਕੌਸੀ ਕਾਨੜਾ (ਮਾਲਕੌਸ ਅੰਗ)

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੁ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਪ ਮ, ਧੁ ਨੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ ਧੁ ਮ, ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੁ ਸਾ ਮ ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਮ, ਧੁ, ਨੁ ਸਾਂ, ਨੁ ਧੁ ਮ ਧੁ,
ਨੁ ਧੁ ਸਾਂ, ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਗੁੰਜੀ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗ ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਧ, ਨੀ̱ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ̱, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ̱ ਧ, ਨੀ̱ ਪ, ਗ̱ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਨੀ̱, ਸਾ ਰੇ ਗ ਗ ਮ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ।

(5) ਰਾਗ ਬਹਲੀ (2) ਔੜਵ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ̱ ਧ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ̱ ਮ, ਪ ਧ̱ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ̱ ਮ ਪ, ਰੇ̱ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਮ, ਪ ਧ̱ ਸਾਂ, ਧ̱ ਪ ਮ, ਰੇ̱ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਸ਼ਿਆਮ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧ̱ ਨੀ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ̱ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਪ ਧ̱ ਨੀ̱ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ̱ ਨੀ̱ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਰੇ ਸਾ, ਧ਼̱ ਨ਼ੀ̱ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਸਰਵਣ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਗ̱ ਧ̱ ਨੀ̱ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ̱, ਪ, ਧ̱ ਨੀ̱ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ̱ ਨੀ̱ ਪ, ਧ̱ ਗ̱ ਪ, ਗ̱ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ̱ ਪ ਧ̱ ਗ̱, ਪ, ਨੀ̱ ਧ̱, ਪ, ਨੀ̱ ਪ, ਗ̱ ਰੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਕਾਫੀ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਰੇ, ਮ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਕੌਸੀ ਕਾਨੜਾ (ਬਾਗੇਸ੍ਰੀ ਅੰਗ)

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ-ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਗੁ ਮ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ ਮ, ਨੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਰੇਵਤੀ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ, ਪ ਧ, ਮ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ, ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਰੇ, ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਨਾਇਕੀ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗੁ ਮ, ਨੀ ਪ, ਨੀ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਸੂਹਾ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ, ਮ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਸੁਘਰਾਈ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਨੀ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗੁ।

(14) ਰਾਗ ਮੁੰਦਰਕਾ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਰੇ, ਮ਼ ਰੇ, ਸਾ, ਸਾ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ, ਪ ਧ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਮ, ਪ ਮ ਪ ਧ, ਮ ਗੁ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਬਾਗੇਸ਼ਰੀ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਗੁ, ਮ ਪ ਮ ਗੁ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਮ, ਪ ਧ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗੁ।

(20) ਰਾਗ ਸ਼ਾਹਾਨਾ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ**: ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ**: ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ**: ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਰੇ ਨੁੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ ਨੁੀ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁੀ ਧ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਗਾਰਾ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ**: ਗ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ**: ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ**: ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨੁੀ ਪ ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਪ, ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼।

(22) ਰਾਗ ਜਯੰਤ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ**: ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ**: ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ**: ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਪ, ਮ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਨੁ਼ੀ, ਰੇ ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਮਾਲਗੁੰਜੀ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ: ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ**: ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ**: ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ**: ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਧ਼ ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਮ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨੁ਼ੀ, ਸਾ ਗ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਧ਼ ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ।

(24) ਰਾਗ ਮੀਆਂ ਕਾ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗੁ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ ਮ, ਮ ਪ,
ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਰਾਗੇਸ੍ਰੀ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੁੀ, ਸਾ, ਗ ਮ।

(26) ਰਾਗ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ, ਗ ਮ, ਪ ਮ, ਗ ਮ ਗ ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਨਵਰਸ ਕਾਨੜਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ ਨੁੀ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਮਧੁ ਕਾਨੜਾ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗੁ ਮੇ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗੁ ਮ, ਰੇ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਨੁੀ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਗੁ, ਮੇ ਪ, ਮ ਗੁ, ਮ ਰੇ, ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਰਾਧਾ ਧਰ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ, ਮ ਪ, ਗੁ, ਮ, ਗੁ ਸਾ ਨ਼ੀ।

(30) ਰਾਗ ਧੀ ਮੋਹਨ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਪ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੁੀ ਸਾ।

ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ (ਯਮਨ)

(1) ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ (ਯਮਨ)

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮ॑ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗ ਮ॑, ਪ, ਮ॑ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ॑ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਪ ਮ॑ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਭੂਪ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ, ਸਾ ਧ਼ ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਪ ਗ, ਧ ਪ ਗ, ਰੇ, ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਇਮਨ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ॑ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ॑ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਮ॑ ਪ, ਰੇ ਗ, ਮ ਗ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(4) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮ॑ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੇਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਗ ਪ, ਸਾਂ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ॑ ਗ ਰੇ, ਪ ਗ, ਮ॑ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਪ਼, ਸਾ, ਗ ਰੇ, ਪ ਗ, ਪ ਰੇ, ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਸ਼ਿਵ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਪ ਗ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਪ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਪ ਗ, ਗ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ ਮ॑, ਗ ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਧ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ ਮ॑, ਗ ਰੇ, ਮ, ਮ ਰੇ, ਧ਼ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਅਨੰਦ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ, ਮ॑ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ, ਮ॑ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼, ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਗ, ਮ ਧ ਪ, ਨੀ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਪ ਮ॑ ਪ,
ਮ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ।

(8) ਰਾਗ ਸਾਮੰਤ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਕੀਰਣ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮੰ ਪ, ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ, ਮੰ ਧ, ਗ ਰੇ, ਪ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਪ਼ ਧ਼ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗਂ ਮ ਗ, ਪ ਗ, ਮੰ ਪ ਧ, ਪ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਰਾਜ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ, ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੰ ਧ, ਧ ਮੰ ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਹਮੀਰ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੰ ਧ, ਗ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ, ਗ ਮ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੰ ਪ ਧ, ਮੰ ਪ, ਗ ਮ, ਨੀ ਧ, ਨੀ ਮੰ ਧ।

(11) ਰਾਗ ਮਧੁਪ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਮੰ ਗੁ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗੁ, ਮੰ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਧ਼, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਗੁ, ਰੇ, ਸਾ, ਗੁ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਗੌਰ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮੇ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਗ, ਪ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧ਼ ਪ਼, ਸਾ, ਧ਼ ਪ਼ ਸਾ, ਮ ਗ, ਪ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਜੈਤ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾਂ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਪ ਗ, ਪ, ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ, ਧ ਗ ਪ, ਗ ਪ, ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ, ਪ ਧ ਪ ਗ, ਪ ਰੇ, ਸਾ, ਪ਼ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਸ਼ਿਆਮ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੇ, ਪ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੇ ਪ, ਮ ਰੇ, ਪ ਗ, ਮ ਰੇ, ਗ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਰੇ, ਗ ਨੀ ਸਾ, ਰੇ ਮੇ ਪ।

(15) ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੇ ਪ, ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮੇ ਪ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਪ, ਮੇ ਪ, ਧ ਮੇ ਪ, ਰੇ ਪ ਰੇ, ਧ਼ ਰ਼ੇ ਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਖਵਾਜਾ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਨੀ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨੀ਼ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ ਧ ਪ, ਸਾਂ ਧ, ਨੀ਼ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਰੇ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੰ ਤੀਬਰ, ਰੇ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾਂ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਨੀ਼ ਰੇ਼, ਗ ਮੰ ਪ, ਮੰ, ਮੰ, ਧ ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਮੰ, ਗ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੰ ਧ ਰੇਂ਼ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੇ਼ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਹੰਸ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਕੀਰਣ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੀ਼ ਰੇ ਗ, ਪ, ਗ ਮੰ, ਧ ਮੰ ਪ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਪ ਧ, ਮੰ ਪ ਗ, ਨੀ਼ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ਼ ਨੀ਼ ਨੀ਼ ਰੇ, ਸਾ, ਪ ਧ ਪ ਮੰ, ਗ, ਪ ਗ ਨੀ, ਪ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਮੋਹਨ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ, ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਸਰਸ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੇ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੇ ਗ, ਮੇ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮੇ, ਪ ਧ ਨੀ, ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਰੇ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਚੰਦਰ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੇ ਪ, ਧੁ, ਸਾਂ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਰੇਂ, ਨੀ, ਪ ਧੁ, ਨੀ ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮੇ ਪ, ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਰੇਂ ਨੀ ਪ, ਮੇ ਗ, ਮੇ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(26) ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ ਕੇਸਰੀ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਮੇ, ਪ ਮੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਪ, ਧ, ਸਾਂ ਧ ਮੇ, ਪ ਮੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਪੰਚ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮੇ, ਗ ਮ ਪ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਧ਼ ਪ਼, ਪ਼ ਧ਼ ਪ਼, ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮੇ ਪ।

(28) ਰਾਗ ਜਲਧਰ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਪ, ਮ ਰੇ, ਮੰ, ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਪ ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਧ਼, ਸਾ ਰੇ ਗ, ਪ ਮ ਰੇ, ਪ ਮੰ ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਗੋਰਖ ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧ, ਨੁੀ ਧ ਮ, ਰੇ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਸਾਵਨੀ-ਕਲਿਆਣ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿੱਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਸਾ, ਗ, ਗ, ਗ ਪ, ਮ ਗ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਪ਼, ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(31) ਰਾਗ ਪੂਰਵਾਂ ਕਲਿਆਣੀ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਮੰ ਪ ਧ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੰ ਧ ਸਾਂ, ਸਾਂ, ਧ, ਪ ਮੰ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਦੀਪਾਵਲੀ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੰ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੰ ਮ, ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੰ ਧ, ਮੰ ਨੀ ਧ, ਮੰ ਧ, ਮੰ ਮ, ਗ, ਰੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ,
ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੰ ਮ।

(33) ਰਾਗ ਚੰਪਾਕਲੀ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮੰ, ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੇ ਸਾ ਨੁ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਨੁ਼ੀ ਸਾ ਗ, ਮੰ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੇ, ਨੁ਼ੀ ਸਾ।

(34) ਰਾਗ ਕਾਮੋਦ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਪ, ਮੰ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ, ਮੰ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ, ਪ, ਮੰ ਪ, ਧ ਪ, ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(35) ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਰੇ, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਪ਼, ਸਾ, ਗ, ਰੇ ਗ, ਧ ਮੰ ਗ,
ਪ ਰੇ ਸਾ।

(36) ਰਾਗ ਕਮੁਦਕੀ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮੇਂ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਮੇਂ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੇਂ, ਨੀ ਮੇਂ, ਗ ਮੇਂ, ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਗ, ਮੇਂ ਗ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(37) ਰਾਗ ਦੇਵਕੀ ਪੂਰੀਆ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੇਂ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮੇਂ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗ ਮੇਂ ਪ, ਨੀ ਧ ਮੇਂ ਗ, ਮੇਂ ਪ ਨੀ ਧ, ਮੇਂ ਪ ਰੇ ਗ, ਮੇਂ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(38) ਰਾਗ ਨੰਦ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਪ ਗ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਧ ਪ, ਰੇ ਸਾ ਗ ਮ।

(39) ਰਾਗ ਮਾਲਾਰਾਨੀ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮੇਂ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਨੀ ਸਾਂ ਧ ਪ, ਰੇ ਮੇਂ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮੇਂ ਪ, ਗ, ਰੇ, ਪ, ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਧ ਪ, ਮੇਂ ਪ, ਸਾ, ਰੇ ਮੇਂ ਗ ਰੇ।

(40) ਰਾਗ ਭੂਪਾਲੀ

ਥਾਟ: ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ**: ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ**: ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ**: ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(41) ਰਾਗ ਵੈਜਯੰਤੀ

ਥਾਟ: ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ**: ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ**: ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ**: ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ, ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ, ਪ ਮੰ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮੰ ਪ, ਰੇ, ਨ਼ੀ, ਸਾ, ਮੰ ਪ ਸਾਂ ਨੀ, ਪ, ਰੇ ਮੰ ਪ ਰੇ,
ਮੰ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(42) ਰਾਗ ਹਮੀਰ

ਥਾਟ: ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ**: ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ**: ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ**: ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ ਧ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ ਧ, ਗ ਮ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(43) ਰਾਗ ਵਿਰੰਚ ਮੁਖੀ

ਥਾਟ: ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ**: ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ**: ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ**: ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ, ਗ ਪ, ਮੰ ਮ ਗ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਮ ਗ, ਪ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਪ, ਮੰ ਮ ਗ, ਪ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮੰ ਮ ਗ ਪ ਗ ਪ ਰੇ,
ਸਾ ਮ ਸਾ।

(44) ਰਾਗ ਕ੍ਰਿਆ ਭਰਨ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੰ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ, ਮੰ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮੰ, ਗ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਧ ਮੰ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(45) ਰਾਗ ਤਿਲਕ ਸ਼ਿਆਮ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮੰ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ, ਸਾ ਰੇ ਗ, ਸਾ ਨ਼ੀ।

(46) ਰਾਗ ਰਸਿਆ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ, ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਪ, ਮੰ ਪ ਗ, ਪ ਰੇ ਸਾ।

(47) ਰਾਗ ਸ਼ਰਾਨੂੰ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ** : ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਸਾ।

(48) ਰਾਗ ਹਮਸ ਨੰਦਾ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ, ਪ ਮੰ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮੰ ਪ, ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ, ਪ ਮੰ ਰੇ ਸਾ।

(49) ਰਾਗ ਮਾਲਵ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ, ਪ, ਧ ਮੰ ਧ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਧ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਗ, ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(50) ਰਾਗ ਕੌਸ਼ਲ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮੰ, ਪ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(51) ਰਾਗ ਯੋਗ ਜਿਯੋਤੀ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਮੰ ਪ, ਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(52) ਰਾਗ ਰਸਿਕ ਪ੍ਰਿਆ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੇਂ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮੇਂ, ਪ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੇਂ, ਪ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(53) ਰਾਗ ਸੁਹਾਗ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੇਂ ਤੀਬਰ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ੍ਰੀ ਸਾ ਗ ਮੇਂ, ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਨ੍ਹੀ ਧ, ਪ ਮੇਂ, ਗ ਮੇਂ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਨ੍ਹੀ ਧ ਪ, ਮੇਂ ਗ, ਮੇਂ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(54) ਰਾਗ ਏਰਾਵਤ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮੇਂ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮੇਂ ਪ, ਗ ਮੇਂ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮੇਂ ਪ ਨੀ ਪ, ਮੇਂ ਪ, ਗ ਮੇਂ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(55) ਰਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਸ਼ਣੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੇਂ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮੇਂ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੇਂ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨ੍ਹੀ ਸਾ, ਗ ਮੇਂ ਪ ਮੇਂ, ਪ ਮੇਂ ਗ, ਗ ਮੇਂ ਗ ਸਾ।

(56) ਰਾਗ ਪ੍ਰਥਮ ਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ।

ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ

(1) ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਗ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਪ਼ ਰੇ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਸ਼ਰੁਤਿ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਰੇ ਮ ਪ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਹੰਸ ਸ਼ਾਂਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ, ਪ ਨੀ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ॑ ਪ ਧ ਪ ਮ॑ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ॑ ਪ ਮ॑ ਪ, ਧ ਮ ਗ, ਸਾ ਗ ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।

(4) ਰਾਗ ਸਰਸਵਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੰ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮੰ ਮੰ ਪ, ਮੰ ਰੇ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਮੰ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਧ, ਮੰ ਪ, ਰੇ ਮੰ, ਪ ਮੰ, ਰੇ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਕਲਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਪ ਧ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ, ਧ ਪ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਗ, ਪ ਧ, ਸਾਂ, ਪ ਧ ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ।

(6) ਰਾਗ ਲੀਲਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗੁ ਪ, ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ, ਧ ਪ, ਗੁ, ਪ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ, ਪ, ਧ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਪ ਧ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਮਿਯੁਰਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੁ਼ੀ ਸਾ ਗ ਰੇ ਗ ਪ, ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ, ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਪ, ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਪ ਰੇ,
ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਧੂਮ ਕੇਸ਼ੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ-ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ਼ ਨੁ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਖਮਾਜ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਮ ਪ ਧਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ ਧ, ਗ ਮ ਗ।

(10) ਰਾਗ ਖੰਭਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਮ ਪ ਗ, ਮ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਖੇਂਕਰ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਪ ਮ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁੀ ਪ, ਮ, ਮ ਗ, ਗ ਰੇ, ਗੁ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਰੇ ਮ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਪ਼ ਰੇ।

(12) ਰਾਗ ਗਾਰਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਗ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ, ਮ ਗ, ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਸੁ-ਸੋਭਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਰੁੇ ਨੁੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ ਗ, ਨ਼ੁੀ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ, ਨ਼ੁੀ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਮਾਲਵ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਰੁੇ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਪ ਨ਼ੁੀ ਮ, ਧ ਨ਼ੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਨੁੀ, ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੁੀ ਧ਼ ਸਾ, ਗ ਗ ਮ, ਮ ਧ ਮ, ਧ ਨੁੀ ਧ ਮ, ਪ ਧ ਪ,
ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਖਮਾਜੀ ਭਟਿਆਰ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਗ, ਨ਼ੁੀ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਮ, ਗ, ਰੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੁੀ ਧ਼ ਸਾ,
ਨ਼ੁੀ ਰੇ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਚੰਪਕ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਧ ਮ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਮ, ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਝਿੰਝੋਟੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ, ਗ ਰੇ, ਸਾ ਨ਼ੀ,
ਧ਼ ਸਾ ਧ਼ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਦੁਰਗਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ, ਮ ਗ, ਮ ਧ ਨੀ ਧ, ਮ ਗ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ,
ਮ ਗ ਧ ਮ ਗ, ਮ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਨਾਟ ਕੁਰੰਜਿਕਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਪ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ ਧ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਸਰਸਵਤੀ (2)

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ** : ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਮੇ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਰੇਂ ਨ਼ੀ, ਧ ਪ, ਮੇ, ਰੇ ਮੇ ਪ, ਮੇ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮੇ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਸਾਂ ਰੇਂ, ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਰੇ ਮੇ ਰੇ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਸਾਜਨ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਧ, ਨ਼ੀ ਪ, ਗ਼ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(22) ਰਾਗ ਕਾਮਾਈ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਕਾਮਭੋਜੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਕੋਮਲ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ, ਗ, ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਪ, ਸਾਂ, ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(24) ਰਾਗ ਨੂਪੁਰ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਪ, ਗ ਪ, ਨੵੀ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੵੀ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ, ਪ, ਗ ਪ, ਨੵੀ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੵੀ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਹੇਮਸ਼ਿਖਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਗ, ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੵੀ, ਧ ਪ, ਗ ਗੵ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੵੀ, ਧ ਪ, ਗ ਗੵ ਸਾ।

(26) ਰਾਗ ਕਲਾਭਰਨ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੵੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੵੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੵੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਜੈ-ਰਮਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੵੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ, ਮ, ਪ ਧ, ਨੵੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਪਹਾੜੀ-ਕਾਮੋਦੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ, ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਪਹਾੜੀ-ਝਿੰਝੋਟੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੁ਼ੀ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਨੁ਼ੀ ਧ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੁ਼ੀ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਨੁ਼ੀ ਧ, ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਬਿਹਾਗੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਨੁ਼ੀ ਨੀ ਸਾ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਨੁ਼ੀ ਧ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧ, ਨੁ਼ੀ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਨੁ਼ੀ ਧ, ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(31) ਰਾਗ ਮਨਰੰਗ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ ਨੁ਼ੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਰਤਨ ਜਿਯੋਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਮ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(33) ਰਾਗ ਵਨ-ਕਾਮਬੋਦੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ, ਗ ਰੇ, ਸਾ ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਨੁੀ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਗ ਰੇ, ਸਾ ਮ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪ, ਨੁੀ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(34) ਰਾਗ ਸਵਾਵਲਮਭੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(35) ਰਾਗ ਸ਼ਿਵ ਕਾਮਬੋਦੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਗ, ਮ ਗ ਨੁੀ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਸਾਂ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(36) ਰਾਗ ਹਰਿਸ਼ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ, ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(37) ਰਾਗ ਅਮਰਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਧ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(38) ਰਾਗ ਗੌਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਪ ਮ ਪ, ਗ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਗ, ਮ ਪ ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਮ ਪ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(39) ਰਾਗ ਉੜਨ-ਕਾਂਤਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਮ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਧ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਪ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਧ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(40) ਰਾਗ ਜੋਗੀ-ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਰੇ ਮ, ਪ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਨ਼ੀ ਧ, ਮ ਗ ਰੇ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ, ਪ ਧ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਨ਼ੀ ਧ, ਮ ਗ ਰੇ, ਮ ਗ ਸਾ।

(41) ਰਾਗ ਰਵੀ-ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(42) ਰਾਗ ਸਰਵ-ਪੂਰੀਆ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(43) ਰਾਗ ਸਾਰੰਗੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਨੀ;
ਜਾਤੀ : ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਨ਼ੀ ਰੇਂ, ਸਾਂ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(44) ਰਾਗ ਕੁੰਤਲ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਮ, ਮ ਗ ਮ, ਪ ਧ, ਪ, ਧ ਮ ਗ, ਮ ਗ ਸਾ, ਧ ਸਾ ਮ।

(45) ਰਾਗ ਸਾਮੇਸ਼ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਪ ਧ, ਨੀ ਧ, ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਗ, ਮ ਰੇ ਨੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ ਨੀ, ਧ, ਧ ਨੀ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਗ, ਪ ਧ ਪ ਗ ਪ ਗ, ਮ ਰੇ ਨੀ ਸਾ।

(46) ਰਾਗ ਯਦੁਕੁਲ ਕਾਮਭੋਜੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਗ ਸਾ, ਮ ਗ ਮ ਪ, ਪ ਧ ਸਾਂ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(47) ਰਾਗ ਖਮਾਸ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ ਗ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਮ ਗ ਮ, ਮ ਨੀ ਧ ਨੀ, ਪ ਧ ਮ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(48) ਰਾਗ ਗਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ, ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਪ ਮ, ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪ੍ਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਗ, ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(49) ਰਾਗ ਕੇਦਾਰ ਗੌਲਮ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(50) ਰਾਗ ਜਨਸਮਮੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(51) ਰਾਗ ਸਿਮਰਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਗ ਸਾ, ਗ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਗ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਪ ਪ, ਪ ਮ ਗ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਪ ਮ ਗ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(52) ਰਾਗ ਬਲਹੰਸ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ, ਮ ਗ ਸਾ।

(53) ਰਾਗ ਰਤਨਾਵਲੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਰੇ ਪ, ਧ ਪ, ਮੰ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਰੇ, ਸਾ, ਧ ਨ਼ੀ ਪ, ਧ ਪ ਮੰ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(54) ਰਾਗ ਛਾਇਆ ਤਿਲਕ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਵਕਰ ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਪ਼ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ ਗ, ਸਾ, ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਮ ਪ ਧ,
ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਪ ਧ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ ਮ, ਪ ਧ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ ਮ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ,
ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਗ ਮ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(55) ਰਾਗ ਵਿਰਹਣੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ-ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਰੇ਼ ਗ਼ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਨੀ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗ਼ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ, ਗ਼ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ਼ ਸਾਂ ਨ਼ੀ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ਼ ਰੇ਼ ਨ਼ੀ ਰੇ਼ ਗ਼ ਪ, ਪ ਗ਼ ਪ ਰੇ਼ ਸਾ,
ਰੇ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(56) ਰਾਗ ਰਾਗੇਸ਼ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਗ਼ ਮ।

(57) ਰਾਗ ਮੰਦਰ ਬਾਗੇਸ਼ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਪ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਨ਼ੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਧ਼ ਪ਼, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(58) ਰਾਗ ਮਾਧੁਰੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ ਮ ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ ਧ;
ਜਾਤੀ : ਚਤੁਰਸ ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਪ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨ਼ੀ ਪ, ਗ, ਪ, ਮ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਪ, ਗ, ਪ, ਮ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਗ, ਪ ਮ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(59) ਰਾਗ ਸੁਰਾਵਲੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਦੋਵੇਂ ਨੀ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਨ਼ੀ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗ ਮ, ਪ, ਧ ਨ਼ੀ ਨੀ ਸਾਂ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(60) ਰਾਗ ਨਾਗ-ਸਵਰਾਵਲੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਪ ਗ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਮ, ਮ ਗ, ਮ, ਗ ਸਾ।

(61) ਰਾਗ ਪੁਲਿੰਦਕਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ਼ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਧ ਨੀ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਧ ਮ, ਰੇਂ ਨੀ਼, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਰੇ ਮ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰ਼ੇ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(62) ਰਾਗ ਮਧੁ ਸੂਰਜਾ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ਼ ਕੋਮਲ, ਰੇ-ਮ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ 12 ਤੋਂ 2 ਵਜੇ ਤਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ ਨੀ਼, ਪ ਨੀ਼, ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼, ਮੰ ਮ, ਪ ਮ, ਸਾ ਰੇ਼, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਨੀ਼ ਸਾਂ, ਨੀ਼ ਸਾਂ ਰੇ਼ਂ ਸਾਂ, ਨੀ਼ ਮੰ ਮ, ਮ ਪ ਮ, ਪ ਨੀ਼, ਮ ਮੰ ਮ,
ਸਾ ਰੇ਼, ਸਾ ਨ਼ੀ, ਸਾ।

(63) ਰਾਗ ਉਤਰੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ਼ ਕੋਮਲ, ਮੰ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਅਵ਼ਰੋਹ ਵਿਚ ਪ-ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮੰ ਪ ਧ ਨੀ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ਼ ਧ, ਮੰ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਮੰ ਪ, ਧ, ਨੀ਼ ਸਾਂ, ਨੀ਼ ਧ, ਮੰ ਗ, ਸਾ।

(64) ਰਾਗ ਗੋਪਮਣੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ, ਧ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ਼ ਨੁ਼ੀ ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਨੁ਼ੀ ਸਾ।

(65) ਰਾਗ ਮਾਗਧੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਰੇ ਸਾ।

(66) ਰਾਗ ਗੁਨੀਪੁੰਗ-ਸ਼ੁਕਮੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਧ਼ ਸਾ।

(67) ਰਾਗ ਰਾਧਾਪਤੀ ਸ਼ੁਕਮੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ** : ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੁੀ ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਗ ਮ ਰੇ, ਸਾ।

(68) ਰਾਗ ਰੈਨਮਣੀ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ, ਪ ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ ਮ, ਗ ਸਾ, ਗ ਪ ਮ।

(69) ਰਾਗ ਮੋਹਨਮ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(70) ਰਾਗ ਕਰਨਾਟ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਨੀ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਮ, ਨੀ, ਪ ਸਾਂ ਨੀ, ਪ ਗ ਮ, ਗ ਸਾ, ਨੀ ਸਾ।

ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ

(1) ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ (1)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ** : ਰੇ-ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗ, ਮ ਮੇ ਗ, ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ ਮ, ਮ ਧੁ, ਮੇ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ, ਮੇ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਨੀ, ਧੁ ਨੀ, ਧੁ ਪ, ਗ ਮ, ਮੇ ਧੁ ਮੇ, ਮ ਗ ਮ।

(2) ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤ ਦਖਿਣੀ

ਥਾਟ : ਟੋਡੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ, ਤੀਬਰ ਮੇ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮੇ ਪ, ਧ ਨੀ, ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮੇ, ਪ ਮੇ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮੇ ਪ, ਧ ਮੇ, ਪ ਮੇ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ (2) (ਪ੍ਰਾਚੀਨ)

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ** : ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ, ਗ, ਪ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ।

(4) ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ, ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤ ਵਿਭਾਸ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੰ ਮ, ਗ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਧੁ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਮੰ ਮ ਗ ਮ, ਗ ਪ ਧੁ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਵਿਭਾਸ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧੁ ਧੁ, ਪ, ਪ ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤ ਕਿਰਣ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਧ, ਨੀ ਰੇਂ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਧ ਨੀ, ਧ ਪ, ਧ ਮ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤ (2)

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਮੇ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੁੇ ਗ, ਮ, ਮ ਮੇ ਮ, ਪ ਧੁ, ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਵਿਭਾਸ (2)

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੁੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਪ ਧ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮੇ ਧ, ਮੇ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ, ਰੁੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਰੁੇ ਸਾ, ਗ ਪ, ਗ ਪ ਧ, ਮੇ ਗ, ਪ ਗ, ਰੁੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਪੰਚਵਰਾਲੀ

ਥਾਟ : ਪੂਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਮੇ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੇ ਧੁ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੇ ਪ, ਧੁ ਪ ਧੁ ਮੇ, ਨੀ ਸਾਂ ਰੁੇਂ ਸਾਂ, ਰੁੇਂ ਨੀ ਪ ਮੇ, ਗ ਮੇ ਰੁੇ ਧੁ,
ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ ਮੇ।

(11) ਰਾਗ ਪਾਡੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੁੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਰੁੇ ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੁੇ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਮੁਗਧਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤੀ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ 5 ਵਜੇ ਤਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਗ ਮ, ਰੇ ਗ, ਸਾ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਬੰਗਾਲ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਪ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਕਰਨਾਟ-ਬੰਗਾਲ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਨੀ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ, ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ, ਧੁ ਪ ਮ ਗ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਗੁੰਡ ਕ੍ਰਿਯਾ

ਥਾਟ : ਬਿਲਾਵਲ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਪ, ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।

ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ

(1) ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(2) ਰਾਗ ਗੰਧਰਵ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਮ ਪ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ-ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(3) ਰਾਗ ਮਾਲਿਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਮ।

(4) ਰਾਗ ਰਤਰੰਗੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(5) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧਮੁਖੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ ਨੀ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(6) ਰਾਗ ਹੇਮ ਵਰਧਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(7) ਰਾਗ ਦੇਵਾਂਗਿਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(8) ਰਾਗ ਵਿਰਹਣੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਨੀ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਪ ਨੀ, ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਸਾ ਨ਼ੀ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਰੇ, ਗੁ ਪ, ਪ ਗੁ ਪ, ਰੇ ਸਾ।

(9) ਰਾਗ ਭੋਪਾਲ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧੁ ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(10) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ-ਸਾਂਵਤ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ;
ਜਾਤੀ : ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧੁ, ਪ, ਧੁ ਪ, ਮ, ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(11) ਰਾਗ ਕਮਲ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਧੁ, ਪ ਮ ਗੁ ਰੇ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ, ਗੁ ਪ ਧੁ,
ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(12) ਰਾਗ ਉਤਰੀ ਗੁਣਕਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ, ਗੁ ਮ ਰੇ, ਸਾ।

(13) ਰਾਗ ਸ਼ੁਕਲ ਮੰਜਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਪ, ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(14) ਰਾਗ ਕਾਂਕਮਭੇਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧੁ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗੁ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਧੁ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(15) ਰਾਗ ਰਸਾਵਲੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(16) ਰਾਗ ਸ਼ੈਲਜਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਪ ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਪ ਧੁ, ਪ ਗੁ, ਸਾ ਗੁ ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ਼ੁ,
ਪ਼ ਧ਼ੁ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਸਾ।

(17) ਰਾਗ ਢੱਕ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ ਧੁ, ਪ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ ਧੁ, ਪ ਮ ਪ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।

(18) ਰਾਗ ਸੰਪੂਰਨ-ਮਾਲਕੌਂਸ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਮ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਧੁ, ਨੀ ਧੁ, ਮ ਗੁ, ਮ ਪ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮ ਪ ਮ ਗੁ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਗੁ ਸਾ, ਮ ਪ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(19) ਰਾਗ ਸਿੰਧਵੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਰੁੇ, ਗ ਪ, ਧੁ ਪ, ਪ ਸਾਂ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਗ ਰੁੇ ਸਾ।

(20) ਰਾਗ ਤੋੜੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਗੁ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਧੁ, ਰੇਂ, ਸਾਂ ਧੁ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(21) ਰਾਗ ਜਨਤੋੜੀ (ਦਖਿਣੀ)

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸਰਵ-ਕਾਲਿਕ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ, ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ।

(22) ਰਾਗ ਪਰਮੇਸਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਮ, ਗੁ ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ, ਧ ਨੀ ਸਾ।

(23) ਰਾਗ ਮਾਲੇਸ਼ਵਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਧ; **ਵਾਦੀ** : ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੀ ਸਾ, ਮ ਗੁ, ਮ ਧ, ਸਾਂ, ਨੀ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਗੁ, ਸਾ ਗੁ, ਮ ਧ, ਸਾ ਨੀ ਧ, ਮ ਗੁ, ਮ ਗੁ, ਮ।

(24) ਰਾਗ ਸੈਨਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(25) ਰਾਗ ਵੰਸਪਤੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਮ ਪ, ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇਂ ਸਾ।

(26) ਰਾਗ ਭਾਨਮਤੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧ ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸ਼ਾ ਰੇ ਗੁ ਰੇ, ਮ ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਪ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(27) ਰਾਗ ਮਾਨਵਤੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(28) ਰਾਗ ਰੂਪਵਤੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ, ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(29) ਰਾਗ ਅਹੀਰੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ ਰੇਂ, ਸਾਂ, ਨੀ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਨੀ, ਧ਼ੁ ਧ਼ੁ ਨੀ ਧੁ ਪ,
ਪ ਮ ਗ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(30) ਰਾਗ ਧਵਨਿਕਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਮ।

(31) ਰਾਗ ਰੈਨ ਭਾਰਿਕਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਧੁ, ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਮ, ਧੁ ਪ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(32) ਰਾਗ ਰਸਿਕਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

(33) ਰਾਗ ਗੋਪੀਕਾਂਤ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਤਾਰ ਸਾਂ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਮ।

(34) ਰਾਗ ਪਾਲਕੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਧ, ਮ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(35) ਰਾਗ ਕਲਾਂਕਾਂਤੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਗ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(36) ਰਾਗ ਵਰਧਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(37) ਰਾਗ ਪੁਨੀਤਾਂਗੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ ਮ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਮ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੁੇ ਸਾ, ਧੁ਼ ਮ਼ ਧੁ਼ ਸਾ, ਰੁੇ ਸਾ, ਰੁੇ ਗੁ ਮ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ, ਧੁ਼ ਰੁੇ ਸਾ।

(38) ਰਾਗ ਗੋਪੀਨਾਥ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ, ਮ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੁੇ ਸਾ, ਰੁੇ ਨੁੀ਼ ਸਾ, ਰੁੇ ਮ ਰੁੇ਼ ਸਾ, ਨੁੀ਼ ਧੁ਼ ਸਾ।

(39) ਰਾਗ ਪਵਨ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੁੇ ਗੁ ਧੁ ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁੇ ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੁੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਧੁ ਮ, ਮ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਰੁੇ ਗੁ ਮ।

(40) ਰਾਗ ਮੋਹਿਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ ਪ, ਧੁ ਪ, ਗੁ ਪ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(41) ਰਾਗ ਮਾਧਵੇਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਮ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਪ਼ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਪ, ਗੁ ਪ, ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਰੇ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(42) ਰਾਗ ਰੇਨੁ ਕੇਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਰੇ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗੁ ਮ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧੁ ਪ, ਮ ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧ਼ੁ ਧ਼ੁ ਸਾ, ਗੁ ਸਾ, ਗੁ ਮ ਪ ਮ, ਗੁ ਸਾ।

(43) ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਮੰਗਲਾ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ : ਦੋਵੇਂ ਰੇ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(44) ਰਾਗ ਰਤਨ-ਮਣੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗੁ, ਮ ਪ, ਧ, ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(45) ਰਾਗ ਤਾਨ ਰੂਪੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ, ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(46) ਰਾਗ ਕੋਕਿਲਾਰੂ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(47) ਰਾਗ ਕੋਕਿਲ ਪੂਰਿਆ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ, ਪ ਧ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(48) ਰਾਗ ਮਨਮੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(49) ਰਾਗ ਰਜਨ ਗਣੇਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ, ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।

(50) ਰਾਗ ਰੂਪ ਤੇਜ ਮਨਮੋਹਨੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਮ, ਧੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

(51) ਰਾਗ ਧਨੇਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਪ ਨੀ, ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ।

(52) ਰਾਗ ਪੰਕਜ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗੁ ਮ ਧ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(53) ਰਾਗ ਗਾਨ ਮਣੀ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਨੀ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਪ ਮ ਰੇ, ਸਾ ਧ ਸਾ।

(54) ਰਾਗ ਗਧ ਪੁਸ਼ਪ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ, ਰੇ ਨੀ, ਸਾ ਰੇ ਸਾ।

(55) ਰਾਗ ਸਿੰਹਰਵ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਮ ਪ ਧੁ ਪ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

(56) ਰਾਗ ਮਾਲਵ

ਥਾਟ: ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ**: ਨੀ ਕੋਮਲ ਗ-ਧ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ**: ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਰੇ; **ਜਾਤੀ**: ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧੁ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਪ ਪ ਧ, ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਮ ਗ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ, ਗ ਸਾ।

(57) ਰਾਗ ਮੋਟਕੀ

ਥਾਟ: ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ**: ਗੁ ਕੋਮਲ, ਰੇ ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ**: ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਮ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਗ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ**: ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਮ ਪ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਪ, ਮ ਪ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(58) ਰਾਗ ਅਭਾਵਤੀ

ਥਾਟ: ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ**: ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ**: ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ**: ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ, ਪ, ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(59) ਰਾਗ ਚਿਤ੍ਰਮਣੀ

ਥਾਟ: ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ**: ਰੇ-ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ**: ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ**: ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ: ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ; **ਜਾਤੀ**: ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ: ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

(60) ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰਪ੍ਰਿਆ

ਥਾਟ : ਭੈਰਉ; **ਸੁਰ :** ਰੇ ਨੀ ਕੋਮਲ ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ :** ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਮੇ, ਮੇ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਪ ਧ ਮੇ ਗ, ਰੇ ਗ ਰੇ, ਰੇ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਨੀ, ਸਾ ਰੇ ਗ, ਮ ਪ ਗ, ਸਾ।

(61) ਰਾਗ ਨਵਵਿਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ

ਥਾਟ : ਕਾਫੀ; **ਸੁਰ :** ਗੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਰੇ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਧ ਮ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਰੇ ਰੇ, ਗੁ ਮ ਮ, ਗੁ ਨੀ ਧ ਪ, ਗੁ ਰੇ।

(62) ਰਾਗ ਵੈਜਯੰਤੀ

ਥਾਟ : ਕਲਿਆਣ; **ਸੁਰ :** ਮੇ ਤੀਬਰ; **ਵਾਦੀ :** ਪ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਨੀ ਸਾ ਰੇ ਮੇ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਮੇ ਪ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੇ ਰੇ, ਮੇ ਰੇ ਸਾ, ਨੀ ਸਾ।

(63) ਰਾਗ ਗਿਆਨ ਕਲੀ

ਥਾਟ : ਆਸਾਵਰੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ; **ਜਾਤੀ :** ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਦਿਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਰੇ ਸਾ ਨੀ ਸਾ, ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।

(64) ਰਾਗ ਸੂਰਜ ਕੌਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਪ-ਰੇ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਮੱਧ ਰਾਤੀ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਮ ਧੁ, ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ ਗ।

(65) ਰਾਗ ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵ; **ਸੁਰ :** ਧੁ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਰੇ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਗ-ਪ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਔੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਮ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ, ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਧੁ ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਧੁ।

(66) ਰਾਗ ਮਹੇਸ਼ ਰਜਨੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮ-ਨੀ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਮ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਗ ਪ ਧ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧ, ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

(67) ਰਾਗ ਗਾਵਤੀ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ; **ਸੁਰ :** ਨੁੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ :** ਸਾ; **ਸੰਵਾਦੀ :** ਪ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧ; **ਜਾਤੀ :** ਔੜਵ-ਛਾੜਵ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਪ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।

(68) ਰਾਗ ਰਾਗੇ ਸ਼੍ਰੀ ਭੈਰਵ

ਥਾਟ : ਖਮਾਜ-ਭੈਰਵ; **ਸੁਰ** : ਰੇ ਧ ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਗ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਧ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਪ; **ਜਾਤੀ** : ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ ਮ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ਼ੁ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ, ਮ ਗ ਰੁ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮ ਧ, ਨ਼ੀ ਧ, ਗ ਮ ਧ਼ੁ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ, ਗ ਮ ਗ ਰੁ਼ ਸਾ।

(69) ਰਾਗ ਅਹੀਰੀ ਭਟਿਆਰ

ਥਾਟ : ਭੈਰਵ; **ਸੁਰ** : ਰੁ਼ ਨ਼ੀ ਕੋਮਲ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੁ਼, ਸਾ ਧ, ਧ ਮ ਪ, ਧ ਗ ਧ ਨ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੁ਼ੇਂ ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਧ, ਧ ਮ, ਪ ਗ, ਰੁ਼ ਰੁ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧ ਧ, ਪ ਮ ਪ, ਗ ਰੁ਼ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਰੁ਼।

(70) ਰਾਗ ਹਰੀ ਕੌਂਸ਼

ਥਾਟ : ਭੈਰਵੀ; **ਸੁਰ** : ਰੁ਼ ਗੁ਼ ਧ਼ੁ ਕੋਮਲ, ਮ-ਨੀ ਦੋਵੇਂ; **ਵਾਦੀ** : ਧ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਗ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਧ਼ੁ, ਸਾ ਰੁ਼ ਗੁ਼, ਰੁ਼ ਗੁ਼ ਮ ਗੁ਼ ਪ, ਮੰ ਪ ਧ਼ੁ, ਨ਼ੀ ਧ਼ੁ ਪ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਰੁ਼ੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ਼ੁ, ਪ, ਮ ਨ਼ੀ ਧ਼ੁ ਧ਼ੁ, ਮੰ ਪ ਧ਼ੁ ਮ ਗੁ਼, ਰੁ਼ ਗੁ਼ ਰੁ਼, ਧ਼ੁ ਸਾ।
ਪਕੜ : ਮੰ ਪ, ਧ਼ੁ ਨੀ, ਧ਼ੁ ਪ, ਧ਼ੁ ਧ਼ੁ ਮ ਗੁ਼, ਰੁ਼ ਗੁ਼, ਰੁ਼ ਸਾ।

(71) ਰਾਗ ਭਟਿਆਰ

ਥਾਟ : ਮਾਰਵਾ; **ਸੁਰ** : ਰੁ਼ ਕੋਮਲ, ਦੋਵੇਂ ਮ; **ਵਾਦੀ** : ਮ; **ਸੰਵਾਦੀ** : ਸਾ;
ਵਰਜਿਤ ਸੁਰ : ਕੋਈ ਨਹੀਂ; **ਜਾਤੀ** : ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ।
ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ।
ਆਰੋਹ : ਸਾ ਰੁ਼ ਗ, ਮ, ਪ ਮ, ਧ, ਮੰ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਪ ਗ, ਮੰ ਧ, ਮੰ ਗ ਪ ਗ, ਰੁ਼।
ਪਕੜ : ਸਾ ਧ, ਪ, ਧ ਮ, ਪ ਗ, ਮੰ ਧ, ਸਾਂ, ਰੁ਼ੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ, ਪ ਗ ਰੁ਼ ਸਾ।

ਰਾਗ ਪਰਜ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਪੂਰਵੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਮੱਧਮ, ਰੇ-ਧ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਰੋਹ ਵਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦਾ ਰੂਪ ਵਿਗੜਦਾ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਆਰੋਹ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੰਚਮ਼ ਵਰਜਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: "ਸਾ ਨ਼ੀ, ਸਾ, ਗ, ਮੰ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ" ਅਤੇ ਜਦ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ "ਨ਼ੀ ਸਾ, ਸਾ, ਗ, ਮ ਪ ਧੁ, ਧੁ ਮ, ਗ ਮੰ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।" ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਹੈ। ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਆਲਾਪਾਂ ਦਾ ਨਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਲਾਪਾਂ ਦਾ ਆਰੰਭ ਨਿਸ਼ਾਦ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ "ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ," ਆਦਿਕ। ਅਵਰੋਹ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ "ਧੁ ਨੀ, ਸਾਂ ਰੇੁਂ, ਸਾਂ ਨੀ," ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੰਧਾਰ 'ਤੇ ਨਿਆਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ "ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਗ," ਆਦਿਕ। ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ "ਨੀ ਧੁ ਨੀ ਰੇੁਂ, ਰੇੁਂ ਗਂ, ਰੇੁਂ ਸਾਂ," ਆਦਿਕ ਪਰਜ ਗਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਲਿੰਗੜਾ ਦੀ ਕੁਝ ਛਾਇਆ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ "ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਧੁ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਗ," ਆਦਿਕ।

ਇਹ ਸੁਰ ਸਮੂਹ ਦੋਨੋਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਸੁਰ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ "ਸਾ, ਗ, ਮ ਗ, ਮ ਪ, ਮੰ ਧੁ, ਮੰ ਧੁ, ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਗ ਮ ਗ, ਮ ਪ, ਧੁ ਪ, ਗ ਮ ਗ," ਆਦਿਕ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰਤਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਮੀਂਡ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਧ੍ਰੁਪਦ, ਧਮਾਰ ਹੀ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ, ਮ ਪ, ਧੁ ਮੰ, ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਪ ਗ, ਮ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੇੁ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ ਪ ਗ ਮ ਗ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਸਾ ਰੇ̱ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ, ਮ̍ ਗ ਰੇ̱ ਸਾ।
2. ਨ਼ੀ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ̱ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਰੇ̱, ਸਾ, ਨ਼ੀ-ਸਾ।
3. ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ, ਮ̍ ਧ̱ ਪ, ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਪ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ̱ ਸਾ।
4. ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮ ਧ̱ ਪ, ਗ ਮ̍, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਨੀ ਧ̱ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਮ̍ ਪ ਗ ਮ ਗ, ਪ ਮ̍, ਗਮ ਮ ਗ ਮ̍ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
5. ਸਾ ਗ, ਮ̍ ਧ̱ ਨੀ, ਧ̱ ਮ̍ ਧ̱, ਗ ਮ̍ ਧ̱ ਨੀ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ, ਮ̍ ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਰੇਂ̱ ਨੀ, ਧ̱ ਪ, ਮ̍ ਪ ਧ̱ ਪ ਨੀ, ਧ̱ ਪ, ਮ̍ ਪ ਗ, ਮ̍ ਪ ਮ ਗ, ਮ̍ ਗ ਰੇ̱ ਸਾ।
6. ਧ̱ ਪ ਧ̱, ਗ ਮ̍ ਧ̱ ਨੀ, ਮ̍ ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ̱, ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਰੇਂ̱, ਗਂ ਰੇਂ̱, ਸਾਂ ਨੀ, ਧ̱ ਨੀ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਗਂ ਰੇਂ̱, ਸਾਂ ਨੀ, ਮ̍ ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਨੀ, ਧ̱ ਪ, ਧ̱ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਮ̍ ਧ̱, ਮ̍ ਗ ਰੇ̱ ਸਾ, ਨ਼ੀ, ਸਾ।

ਰਾਗ ਪਰਜ, ਸਰਗਮ ਗੀਤ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾਂਨੀ	ਧ̱ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ̱	ਪ	ਧ̱	ਮ̍	ਧ̱	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਨੀ	ਸਾਂ
	ਧ̱	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ̱	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ̱	ਰੇ̱	ਸਾ	—
	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗ	ਗ	ਮ	ਧ̱	ਨੀ	ਸਾਂ	ਧ̱	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਨੀ	ਸਾਂ	ਧ̱	ਨੀ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਗ	ਮ̍	ਧ̱	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ̱	ਨੀ	—
	ਨੀ	ਰੇਂ̱	ਗਂ	ਗਂ	ਮ̍	ਗਂ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ̱	ਸਾਂਨੀ	ਧ̱ਪ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਰਾਗ ਪਰਜ, ਲਕਸ਼ਣ ਗੀਤ

ਮੋਹੇ ਪਰਜ ਪਿਯਾ ਨੇ ਸੁਨਾਈ।
ਰਿਧ ਕੋਮਲ ਕਰ ਗਮਨੀ ਤੀਬਰ, ਸੰਪੂਰਨ ਸੁਰ ਗਾਈ ਸਖੀ ਮੋਹੇ।
ਪੰਚਮ ਲੇ ਕਰ ਸੋਹਨੀ ਬਚਾਈ ਸਾ ਵਾਦੀ ਦਿਖਲਾਈ।
ਉਤਰਾਂਗ ਗ ਨੀ ਨਿਸਚਰ ਪਹਰ ਰਸ ਸਿੰਗਾਰ ਰਚਾਈ ਸਖੀ ਮੋਹੇ।

ਰਾਗ ਪਰਜ

ਲਕਸ਼ਣ ਗੀਤ, ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਧੁ	ਨੀ	—	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
ਸ਼ਬਦ	ਪ	ਰ	ਜ	ਪਿ	ਯਾ	ऽ	ਨੇ	ਸੁ	ਨਾ	ऽ	ਈ	ਸ	ਖੀ	ऽ	ਮੋ	ਹੇ
	ਸਾਂਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਮੇਂ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁੇ	—	ਸਾ	ਸਾ
	ਰਿऽ	ਧ	ਕੋ	ऽ	ਮ	ਲ	ਕ	ਰ	ਗ	ਮ	ਨੀ	ऽ	ਤੀ	ऽ	ਬ	ਰ
	ਨੀਸਾਂ	—	ਗ	—	ਗ	ਗ	ਮੇ	ਧੁ	ਨੀ	—	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂ
	ਸੰऽ	ऽ	ਪੂ	ऽ	ਰ	ਨ	ਸੁ	ਰ	ਗਾ	ऽ	ਈ	ਸ	ਖੀ	ऽ	ਮੋऽ	ਹੇ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	—	ਮ	ਧੁ	ਨੀ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਨੀ	—	ਸਾਂ	—
	ਪੰ	ऽ	ਚ	ਮ	ਲੇ	ऽ	ਕ	ਰ	ਸੋ	ਹ	ਨੀ	ਬ	ਚਾ	ऽ	ਈ	ऽ
	ਰੁੇਂ	—	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਮ	ਧੁ	ਨੀ	—	ਸਾਂ	—	ਨੀ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	—
	ਸਾ	ऽ	ਵਾ	ऽ	ਦੀ	—	ਦਿ	ਖ	ਲਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਈ	ऽ
	ਨੀ	—	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁੇ	ਰੁੇ	ਸਾ	ਸਾ
	ਉ	ऽ	ਤ	ਰਾਂ	ਗ	ऽ	ਗ	ਨੀ	ਨਿ	ਸ	ਚ	ਰ	ਪ	ਹ	ਰ	ऽ
	ਨੀਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਗ	ਗ	—	ਮ	ਧੁ	ਨੀ	—	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂ
	ਰऽ	ਸ	ਸਿੰ	ऽ	ਗਾ	ऽ	ਰ	ਰ	ਚਾ	ऽ	ਈ	ਸ	ਖੀ	ऽ	ਮੋऽ	ਹੇ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਸ਼ਬਦ

ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 204-05)

ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲੈ ਗੁਸਾਈ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ॥
ਕੋਈ ਐਸਾ ਸੰਤੁ ਸਹਜ ਸੁਖਦਾਤਾ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗੁ ਦੇਇ ਬਤਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਅੰਤਰਿ ਅਲਖੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ ਵਿਚਿ ਪੜਦਾ ਹਉਮੈ ਪਾਈ ॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਭੋ ਜਗੁ ਸੋਇਆ ਇਹੁ ਭਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਿਉ ਜਾਈ ॥੧॥
ਏਕਾ ਸੰਗਤਿ ਇਕਤੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਸਤੇ ਮਿਲਿ ਬਾਤ ਨ ਕਰਤੇ ਭਾਈ ॥
ਏਕ ਬਸਤੁ ਬਿਨੁ ਪੰਚ ਦੁਹੇਲੇ ਓਹ ਬਸਤੁ ਅਗੋਚਰ ਠਾਈ ॥੨॥
ਜਿਸ ਕਾ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਿਨਿ ਦੀਆ ਤਾਲਾ ਕੁੰਜੀ ਗੁਰ ਸਉਪਾਈ ॥
ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥੩॥
ਜਿਨ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਨ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥
ਪੰਚ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ ॥੪॥
ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲੈ ਗੁਸਾਈ ॥
ਸਹਜੁ ਭਇਆ ਭ੍ਰਮੁ ਖਿਨ ਮਹਿ ਨਾਠਾ ਮਿਲਿ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ॥

ਰਾਗ ਪਰਜ, ਧਮਾਰ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	8	9	10	11	12	13	14	1	2	3	4	5	6	7
ਸਰਗਮ	—	—	ਪਧੁ	ਧੁਮ	ਧ਼	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਨੀ
ਸ਼ਬਦ	ऽ	ऽ	ਕਿऽ	ਨऽ	ਬਿ	ऽ	ਧਿ	ਮਿ	ਲੈ	ਗੁ	ਸਾ	ऽ	ਈ	ऽ
	ਮ̍	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਨ਼ੀਰੇ	ਨ਼ੀ	ਰੇ	ਗ	ਗ	ਗ	ਗ
	ਮ̍	ਰੇ	ਰਾ	ਮ	ਰਾ	ऽ	ਇ	ਕੋऽ	ऽ	ਈ	ਐ	ਸਾ	ਸੰ	ਤੁ
	ਪਧੁ	ਮ	ਧੁ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਨੀ
	ਸऽ	ਹ	ਜ	ਸੁऽ	ਖ	ਦਾ	ਤਾ	ਮੋਹਿ	ਮਾ	ਰ	ਗੁ	ਦੇ	ਇ	ਬ
	ਧੁ	ਪ	ਪਧੁ	ਧੁਮ̍	ਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਨੀ
	ਤਾ	ਈ	ਕਿऽ	ਨऽ	ਬਿ	ऽ	ਧਿ	ਮਿ	ਲੈ	ਗੁ	ਸਾ	ऽ	ਈ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3			x					2	

ਅੰਤਰਾ

	ਮ̍	ਗ	ਮ̍	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਪਧੁ	ਧੁਮ̍	ਧੁ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ
	ਮੇ	ਰੇ	ਰਾ	ਮ	ਰਾ	ऽ	ਇ	ਅੰऽ	ऽऽ	ਤ	ਰਿऽ	ਅ	ਲਖੁ	ਨ
	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਰੇਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	—
	ਜਾ	ऽ	ਈ	ਲ	ਖਿ	ਆ	ऽ	ਵਿ	ਚਿ	ऽ	ਪ	ੜ	ਦਾ	ऽ
	ਸਾਂਨੀ	ਨੀ	ਧ਼	ਧੁਸਾਂ	—	ਨੀ	ਧੁ	ਮ̍ਧੁ	ਧੁਮ	ਗ	ਧੁਮ	ਮ	ਗ	ਗ
	ਹऽ	ਉ	ਮੈ	ਪਾऽ	ऽ	ਈ	ऽ	ਮਾਇਆऽऽਮੋ			ऽऽ	ਹਿ	ਸ	ਭੋ
	ਧੁਮ	ਧੁ	ਧੁ	ਸਾਂਨੀ	—	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਨੀ
	ਜऽ	ऽ	ਗੁ	ਸੋऽ	ऽ	ਇਆ	ऽ	ਇਹੁ	ਭਰ	ਮੁ	ਕ	ਹਹੁ	ਕਿਉ	ऽ
	ਧੁ	ਪ	ਧ਼	ਧੁਮ̍	ਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਨੀ
	ਜਾ	ਈ	ਕਿ	ਨऽ	ਬਿ	ऽ	ਧਿ	ਮਿ	ਲੈ	ਗੁ	ਸਾ	ऽ	ਈ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3			x					2	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ (ਪੰਨਾ 336-37)

ਪਾਨੀ ਮੈਲਾ ਮਾਟੀ ਗੋਰੀ॥ ਇਸ ਮਾਟੀ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਜੋਰੀ॥੧॥
ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਆਹਿ ਨ ਮੋਰਾ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਰਸੁ ਗੋਬਿੰਦ ਤੋਰਾ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਇਸ ਮਾਟੀ ਮਹਿ ਪਵਨੁ ਸਮਾਇਆ॥ ਝੂਠਾ ਪਰਪੰਚੁ ਜੋਰਿ ਚਲਾਇਆ॥੨॥
ਕਿਨਹੂ ਲਾਖ ਪਾਂਚ ਕੀ ਜੋਰੀ॥ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਗਗਰੀਆ ਫੋਰੀ॥੩॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਇਕ ਨੀਵ ਉਸਾਰੀ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਅਹੰਕਾਰੀ॥੪॥

ਰਾਗ ਪਰਜ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ऽ	ਗ	—	ਮੇਂ	ਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	—	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ
ਸ਼ਬਦ	ਪਾ	ऽ	ਨੀ	ऽ	ਮੈ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ਮਾ	ऽ	ਟੀ	ऽ	ਗੋ	ऽ	ਰੀ	ऽ
	ਮੇਂ	ਧੁ	ਸਾਂ	—	ਨੀ	—	ਮੇਂ	—	ਮੇਂ	ਮੇਂ	ਗ	ਮੇਂ	ਮੇਂ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
	ਇ	ਸ	ਮਾ	ऽ	ਟੀ	ऽ	ਕੀ	ऽ	ਪੁ	ਤ	ਰੀ	ऽ	ਜੋ	ऽ	ਰੀ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਮੇਂ	ਗ	ਮੇਂ	ਧੁ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	—	ਸਾਂ	—
	ਮੈ	ऽ	ਨਾ	ऽ	ਹੀ	ऽ	ਕਿ	ਛੁ	ਆ	ऽ	ਹਿ	ਨ	ਮੋ	ऽ	ਰਾ	ऽ
	ਨੀ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	—	ਧੁ	ਧੁਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ
	ਤ	ਨੁ	ਧ	ਨੁ	ਸ	ਭੁ	ਰ	ਸੁ	ਗੋ	ऽ	ਬਿੰ	ਦऽ	ਤੋ	ऽ	ਰਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾ	ਸਾਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗ	ਗਮ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਸਾਨ਼ੀ	ਧੁਨ਼ੀ	ਸਾਨ਼ੀ	ਰੇਸਾ	ਗਗ	ਮੰਗ	ਰੇਗ	ਰੇਸਾ
2	ਨ਼ੀਸਾ	ਗਮ	ਧੁਧੁ	ਮੰਧੁ	ਗਮੰ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਪ	ਮੰਧੁ	ਮੰਗ	ਮੰਗ	ਮੰਗ
3	ਸਾਸਾ	ਸਾਨ਼ੀ	ਗਗ	ਮਗ	ਪਪ	ਮੰਗ	ਮੰਮੰ	ਧੁਮੰ	ਮੰਧੁ	ਮੰਧੁ	ਨੀਨੀ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀਧੁ	ਰੇਂਰੇਂ	ਰੇਂਸਾਂ
	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧੁ	ਨੀਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਪ	ਮੰਮੰ	ਮੰਪ	ਮੰਧੁ	ਧੁਮੰ	ਗਮੰ	ਗਮ	ਗਮੰ	ਪਮੰ	ਗਗ	ਰੇਸਾ
4	ਪਪ	ਪਪ	ਧੁਪ	ਮੰਪ	ਨੀਨੀ	ਨੀਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਪ	ਗਗ	ਗਗ	ਧੁਮੰ	ਧੁਪ	ਗਮੰ	ਧੁਮੰ	ਧੁਨੀਂ	ਨੀਨੀ
	ਸਾਂਸਾਂ	ਸਾਂਸਾ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਗਗ	ਰੇਗ	ਰੇਗ	ਰੇਸਾ	ਨੀਨੀ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਪ	ਗਮ	ਪਪ	ਗਗ	ਰੇਸਾ
5	ਸਾਨ਼ੀ	ਧੁਨ਼ੀ	ਸਾਨ਼ੀ	ਰੇਸਾ	ਗਗ	ਗਗ	ਗਗ	ਰੇਸਾ	ਰੇਗ	ਮੰਗ	ਪਪ	ਪਮੰ	ਪਮੰ	ਧੁਪ	ਮੰਗ	ਗਰੇ
	ਨ਼ੀਰੇ	ਰੇਗ	ਰੇਗ	ਗਮ	ਗਮ	ਮਧੁ	ਮਧੁ	ਧੁਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਨੀ	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀਨੀ	ਧੁਨੀ	ਨੀਨੀ	ਰੇਂਰੇਂ
	ਮੰਗਂ	ਗਂਰੇਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀਧੁ	ਧੁਪ	ਪਮੰ	ਮੰਗ	ਗਰੇ	ਰੇਸਾ	ਸਾਂਗਂ	ਮੰਗਂ	ਗਂਰੇਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀਧੁ
	ਧੁਪ	ਪਮੰ	ਮੰਗ	ਗਰੇ	ਰੇਸਾ	ਸਾਂਗਂ	ਮੰਗਂ	ਗਂਰੇਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀਧੁ	ਧੁਪ	ਪਮੰ	ਪਮੰ	ਗਰੇ	ਰੇਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਪੂਰਵੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਦੇ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਖ਼ਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਮਲ ਰਿਸ਼ਭ ਰਾਗ ਦਾ ਮੁਖ ਸੁਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਪੰਚਮ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੇ-ਸੁਰਾ ਪਨ ਮਾਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੜਜ-ਪੰਚਮ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਦੀ, ਸੰਵਾਦੀ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਮੱਧਮ ਵਰਜਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗ-ਪ ਸੰਗਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਪੂਰਣ ਕਾਲ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜੋ ਪੂਰਵ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਵਰਣਨ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ ਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ, ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ, ਗ ਪ ਗ, ਪ, ਧ, ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਗ, ਰੇ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਸਾ ਰੇ ਪ, ਧ ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਗ ਰੇ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੇ ਨ਼ੀ ਧ਼ ਪ਼, ਸਾ, ਸਾ ਰੇ, ਰੇ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
2. ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ ਰੇ, ਗ ਪ, ਪ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਗ ਰੇ, ਗ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
3. ਰੇ ਰੇ ਪ, ਪ ਧ ਪ, ਨੀ ਧ, ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਧ ਪ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਧ ਪ ਪ, ਧ ਪ, ਧ ਪ, ਪ ਗ ਰੇ, ਗ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
4. ਸਾ, ਸਾ ਰੇ, ਰੇ ਗ ਪ, ਪ ਗ ਰੇ, ਗ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
5. ਪ ਪ ਧ ਧ ਪ, ਪ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਰੇਂ ਪੰ, ਰੇਂ ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਪ ਧ ਪ, ਰੇ ਪ ਪ, ਪ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
6. ਪ ਰੇ, ਧ ਪ, ਨੀ, ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਸਾਂ ਰੇਂ, ਰੇਂ ਗਂ ਰੇਂ ਰੇਂ, ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ, ਰੇਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਪ ਗ ਰੇ ਗ ਪ, ਸਾਂ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਗਂ ਰੇਂ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ, ਲਕਸ਼ਣ ਗੀਤ

ਬੋਲ

ਅਹੋਬਲ ਕਹਤ ਰਾਗ ਤਿਰਬਨ ਗ ਪ ਸੁ ਲਾਗ।
ਮੇਲ ਗੌਰੀ ਮਧੁਰੀ ਮਧਅਮ ਕਰਤ ਤਿਆਗ।
ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਅੰਗ ਗੁ ਨੀ ਸੰਮਤ ਰਿਖਭ ਅੰਸ।
ਅਸਤ ਦਿਨ ਸਭ ਚਤੁਰ ਗਾਵਤ ਬੜੇ ਭਾਗ।

ਰਾਗ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ

ਲਕਸ਼ਣ ਗੀਤ, ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ .	ਰੇ̱	ਰੇ̱	ਰੇ̱	ਰੇ̱	ਪ	,ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	—	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਅ	ਹੋ	ਬ	ਲ	ਕ	ਹ	ਤ	ਰਾ	ऽ	ਗ
	ਸਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ
	ਤਿ	ਰ	ਬ	ਨ	ਗ	ਪ	ਸੁ	ਲਾ	ऽ	ਗ
	ਸਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਗ	ਪ	ਪ	—	ਪ	ਧੁ̱	ਪ
	ਮੇ	ऽ	ਲ	ਗੌ	ऽ	ਰੀ	ऽ	ਮ	ਧੁ̱	ਰੀ
	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ̱	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ
	ਮ	ऽ	ਧਅ	ਮ	ਕ	ਰ	ਤ	ਤਿਆ	ऽ	ਗ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਨੀ	—	ਨੀ	ਸਾਂ	—	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਸ੍ਰੀ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ਗ	ਅੰ	ऽ	ਗ	ਗੁ	ਨੀ
	ਨੀ	—	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ̱	ਪ
	ਸੰ	ऽ	ਮ	ਤ	ਰਿ	ਖ	ਭ	ਅੰ	ऽ	ਸ
	ਸਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਗ	ਪ	ਪ	ਪ	ਧੁ̱	ਧੁ̱	ਪ
	ਅ	ऽ	ਸਤ	ਦਿ	ਨ	ਸ	ਭ	ਚ	ਤੁ	ਰ
	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ̱	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ
	ਗਾ	ऽ	ਵ	ਤ	ਬ	ੜੇ	ऽ	ਭਾ	ऽ	ਗ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		2			0		3		

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੪ (ਪੰਨਾ 170-71)

ਇਹੁ ਮਨੂਆ ਖਿਨੁ ਨ ਟਿਕੈ ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਦਹ ਦਹ ਦਿਸਿ ਚਲਿ ਚਲਿ ਹਾਢੇ ॥
ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦੀਆ ਮਨੁ ਠਾਢੇ ॥੧॥
ਰਾਮ ਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਲਾਲੇ ਕਾਂਢੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਹਮਰੈ ਮਸਤਕਿ ਦਾਗੁ ਦਗਾਨਾ ਹਮ ਕਰਜ ਗੁਰੂ ਬਹੁ ਸਾਢੇ ॥
ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਪੁੰਨੁ ਬਹੁ ਕੀਆ ਭਉ ਦੁਤਰੁ ਤਾਰਿ ਪਰਾਢੇ ॥੨॥
ਜਿਨ ਕਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਨਾਹੀ ਤਿਨ ਕੂਰੇ ਗਾਢਨ ਗਾਢੇ ॥
ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਕਾਗਦੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਤ ਹੈ ਤਿਉ ਮਨਮੁਖ ਗਰਭਿ ਗਲਾਢੇ ॥੩॥
ਹਮ ਜਾਨਿਆ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਹ ਆਗੈ ਜਿਉ ਹਰਿ ਰਾਖੈ ਤਿਉ ਠਾਢੇ ॥
ਹਮ ਭੂਲ ਚੂਕ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਹੁ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੁਤਰੇ ਕਾਢੇ ॥੪॥

ਰਾਗ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ

ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਪ	ਪ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	—
ਸ਼ਬਦ	ਇ	ਹੁ	ਮ	ਨੂ	ਆ	ਖਿ	ਨੁ	ਨ	ऽ	ऽ
	ਸਾ	—	ਰੇ	—	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ਟਿ	ऽ	ਕੈ	ऽ	ਬਹੁ	ਰੰ	ऽ	ਗੀ	ऽ	ऽ
	ਰੇ	ਰੇ	ਗ	ਪ	—	ਪ	—	ਧੁ	ਪ	—
	ਦ	ਹ	ਦ	ਹ	ऽ	ਦਿ	ऽ	ਸਿ	ऽ	ऽ
	ਸਾਂ	ਧੁਪ	ਪ	ਗ	ਪ	ਧੁਧੁ	ਪਧੁ	ਰੇ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਚ	ਲਿऽ	ਚ	ऽ	ਲਿ	ਹਾऽ	ऽऽ	ਢੇ	ऽऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇ	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਗੁ	ਰੁ	ਪੂ	ऽ	ਰਾ	ਪਾऽ	ऽ	ਇਆ	ऽऽ	ऽ
	ਨੀ	ਨੀ	ਰੇਂ	—	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂਨੀ	ਧੁ	ਪ
	ਵ	ਡ	ਭਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਗੀऽ	ऽ	ऽ
	ਧੁ	ਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਪ
	ਹ	ਰਿ	ਮੰ	ऽ	ऽ	ਤ੍ਰੂ	ऽ	ਦੀ	ਆ	ऽ
	ਸਾਂ	ਪ	ਧੁਪ	ਪਗ	ਪ	ਧੁਧੁ	ਪਪ	ਰੇ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਮ	ऽ	ਨੁऽ	ऽऽ	ऽ	ਠਾऽ	ऽऽ	ਢੇ	ऽऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 212-13)

ਮੇਰੇ ਮਨ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥
ਜਾ ਦਿਨਿ ਬਿਸਰੈ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸੋ ਦ੍ਰਿਨੁ ਜਾਤ ਅਜਾਏ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਏਕ ਰੈਣ ਕੇ ਪਾਹੁਨ ਤੁਮ ਆਏ ਬਹੁ ਜੁਗ ਆਸ ਬਧਾਏ ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਦਰ ਸੰਪੈ ਜੋ ਦੀਸੈ ਜਿਉ ਤਰਵਰ ਕੀ ਛਾਏ ॥੧॥
ਤਨੁ ਮੇਰਾ ਸੰਪੈ ਸਭ ਮੇਰੀ ਬਾਗ ਮਿਲਖ ਸਭ ਜਾਏ ॥
ਦੇਵਨਹਾਰਾ ਬਿਸਰਿਓ ਠਾਕੁਰੁ ਖਿਨ ਮਹਿ ਹੋਤ ਪਰਾਏ ॥੨॥
ਪਹਿਰੈ ਬਾਗਾ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨਾ ਚੋਆ ਚੰਦਨ ਲਾਏ ॥
ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਹੀ ਚੀਨਿਆ ਜਿਉ ਹਸਤੀ ਨਾਵਾਏ ॥੩॥
ਜਉ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੈ ਸਭਿ ਸੁਖ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਏ ॥
ਮੁਕਤੁ ਭਇਆ ਬੰਧਨ ਗੁਰਿ ਖੋਲੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥੪॥

ਰਾਗ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪ	—
ਸ਼ਬਦ	ਮੇ	ਰੇ	ਮ	ਨ	ਸ	ਰ	ਣਿ	ਪ੍ਰ	ਭੂ	ऽ	ਸੁ	ਖ	ਪਾ	ऽ	ਏ	ऽ
	ਪ	—	ਧੁ	ਧੁ	ਨੀ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	—
	ਜਾ	ऽ	ਦਿ	ਨਿ	ਬਿ	ਸ	ਰੈ	ऽ	ਪ੍ਰਾ	ਨ	ਸੁ	ਖ	ਦਾ	ऽ	ਤਾ	ऽ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਰੇ	ਪਧੁ	ਪਪ	ਗ	ਪ	ਗਪ	ਗਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਸੋ	ऽ	ਦਿ	ਨੁ	ਜਾ	ऽ	ਤ	ਅ	ਜਾऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਏऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	—	ਪ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਪਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਏ	ऽ	ਕ	ਰੈ	ऽ	ਣ	ਕੇ	ऽ	ਪਾ	ਹੁ	ਨ	ਤੁ	ਮ	ਆ	ऽ	ਏ	ऽ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਪ	ਪਧੁ	ਪਪ	ਗਪ	ਗਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਬ	ਹੁ	ਜੁ	ਗ	ਆ	ऽ	ਸ	ਬ	ਧਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਏऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਰੁੇ	ਗਪ	ਗਰੁੇ	ਸਾਸਾ	ਸਾਰੁੇ	ਗਪ	ਧੁਪ	ਨੀਪ	ਗਪ	ਨੀਨੀ	ਪਗ	ਪਗ	ਰੁੇਪ	ਪਗ	ਰੁੇਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ
2	ਪਪ	ਗਪ	ਨੀਨੋ	ਪਪ	ਗਪ	ਗਰੁੇ	ਸਾਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਰੁੇਗ	ਪਰੁੇਂ	ਸਾਂਰੁੇਂ	ਰੁੇਂਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀਧੁ	ਪਗ	ਰੁੇਸਾ
3	ਗਪ	ਧੁਪ	ਗਪ	ਗਰੁੇ	ਸਾਸਾ	ਧੁਧੁ	ਪਧੁ	ਸਾਂਸਾਂ	ਨੀਨੀ	ਧੁਪ	ਗਪ	ਧੁਧੁ	ਪਪ	ਗਪ	ਗਗ	ਰੁੇਸਾ
4	ਸਾਰੁੇ	ਗਪ	ਧੁਸਾਂ	ਸਾਂਧੁ	ਰੁੇਂਰੁੇਂ	ਸਾਂਸਾਂ	ਨੀਨੀ	ਧੁਪ	ਧੁਸਾਂ	ਸਾਂਧੁ	ਪਧੁ	ਪਗ	ਪਗ	ਰੁੇਸਾ	ਨੀਸਾ	ਰੁੇਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਗੌਰਾ ਅੰਜਨੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਪੂਰਵੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਧੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮੰ ਗ ਮੰ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮੰ ਗ, ਪ ਮੰ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੁ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਪ਼ ਨ਼ੀ, ਗ ਮੰ ਪ ਨ਼ੀ, ਮੰ ਪ, ਗ ਮੰ ਪ ਨ਼ੀ ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।
2. ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮੰ ਗ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਮੰ ਗ, ਗ ਮੰ ਪ, ਗ ਮੰ ਗ, ਪ ਗ, ਮੰ ਗ, ਗ ਮੰ, ਪ ਗ, ਮੰ ਮੰ ਗ, ਮੰ ਪ ਗ ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ ਰੁ ਸਾ।
3. ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਮੰ ਪ ਨੀ, ਧੁ ਪ ਮੰ ਗ, ਰੁ ਸਾਨੀ, ਸਾ ਗ ਮੰ ਪ, ਨੀ, ਮੰ ਗ, ਪ ਮੰ ਧੁ ਪ ਨੀ, ਗ ਮੰ ਪ।
4. ਨੀ, ਮੰ ਪ ਨੀ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਮੰ ਗਂ ਰੁਂ ਸਾਂ ਨੀ, ਧੁ ਪ, ਗ ਮੰ, ਪ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਧੁ ਪ, ਗ ਮੰ ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਧੁ ਪ, ਮੰ ਪ ਧੁ ਪ, ਗ ਮੰ ਗ ਮੰ ਗ ਰੁ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 216)

ਮਾਧਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੁਖਿ ਕਹੀਐ ॥
ਹਮ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਹੋਵੈ ਸੁਆਮੀ ਜਿਉ ਰਾਖਹੁ ਤਿਉ ਰਹੀਐ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਕਿਆ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਕਿ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ਕਿਆ ਇਸੁ ਹਾਥਿ ਬਿਚਾਰੇ ॥
ਜਿਤੁ ਤੁਮ ਲਾਵਹੁ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗਾ ਪੂਰਨ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ ॥੧॥
ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਰਬ ਕੇ ਦਾਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਹਰਿ ਪਹਿ ਅਪੁਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ ॥੨॥

ਰਾਗ ਗੌਰਾ ਅੰਜਨੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਮ॑	ਗ	ਪ	ਮ॑	ਧ̱	ਪ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ̱	ਪ	ਮ॑	ਗ਼	ਰੇ̱	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਮਾ	ऽ	ਧ	ਉ	ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਮੁ	ਖਿ	ਕ	ਹੀ	ਐ	ऽ
	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਮ॑	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ
	ਹ	ਮ	ਤੇ	ऽ	ਕ	ਛੂ	ऽ	⁀ਨ	ਹੋ	ऽ	ਵੈ	ऽ	ਸੁਆऽ	ਮੀ		ऽ
	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਮ॑	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਗਂ	ਰੇ̱ਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ̱	ਪ	ਮ॑	ਗਰੇ̱	ਸਾ
	ਜਿ	ऽ	ਉ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ਖ	ਉ	ਤਿ	ऽ	ਉ	ऽ	ਰ	ਹੀ	ਐऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਮ॑	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਮ॑ਂ	ਗਂ	ਮ॑ਂ	ਗਂ	ਰੇ̱ਂ	ਸਾਂ
	ਕਿ	ਆ	ਕਿ	ਛੁ	ਕ	ऽ	ਰੈ	ਕਿ	ਕ	ਰ	ਣੈ	ऽ	ਹਾ	ऽ	ਰਾ	ऽ
	ਮ॑ਂ	ਗਂ	ਰੇ̱ਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ̱	ਪ	ਮ॑	ਮ॑	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ
	ਕਿ	ਆ	ਇ	ਸੁ	ਹਾ	ऽ	ਥਿ	ਬਿ	ਚਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਰੇ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ (ਪੰਨਾ 337)

ਰਾਮ ਜਪਉ ਜੀਅ ਐਸੇ ਐਸੇ ॥ ਧ੍ਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥੧॥
ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭਰੋਸੇ ਤੇਰੇ ॥ ਸਭੁ ਪਰਵਾਰੁ ਚੜਾਇਆ ਬੇੜੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਵੈ ॥ ਇਸ ਬੇੜੇ ਕਉ ਪਾਰਿ ਲਘਾਵੈ ॥੨॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਐਸੀ ਬੁਧਿ ਸਮਾਨੀ ॥ ਚੂਕਿ ਗਈ ਫਿਰਿ ਆਵਨ ਜਾਨੀ ॥੩॥
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਭਜੁ ਸਾਰਿਗਪਾਨੀ ॥ ਉਰਵਾਰਿ ਪਾਰਿ ਸਭ ਏਕੋ ਦਾਨੀ ॥੪॥

ਰਾਗ ਗੌਰਾ ਅੰਜਨੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਮ॑ਪ	ਧੁਪ	ਮ॑	ਪ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਗ	—	ਮ॑	ਗ	ਪ	ਮ॑	ਧੁ	ਪੰ
ਸ਼ਬਦ	ਰਾऽ	ऽऽ	ਮ	ਜ	ਪ	ਉ	ਜੀ	ਅ	ਐ	ऽ	ਸੇ	ऽ	ਐ	ऽ	ਸੇ	ऽ
	ਗ	ਮ॑	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
	ਧ੍ਰੂ	ऽ	ਪ੍ਰ	ਹਿ	ਲਾ	ऽ	ਦ	ਜ	ਪਿਓ	ऽ	ਹ	ਰਿ	ਜੈ	ऽ	ਸੇ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ॑	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ
	ਦੀ	ऽ	ਨ	ਦਇ	ਆ	ऽ	ਲ	ਭ	ਰੋ	ऽ	ਸੇ	ऽ	ਤੇ	ऽ	ਰੇ	ऽ
	ਨੀ	ਸਾਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਪ	—	ਧੁ	ਪ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
	ਸ	ਭੁ	ਪ	ਰ	ਵਾ	ऽ	ਰੁ	ਚ	ੜਾ	ऽ	ਇਆ	ऽ	ਬੇ	ऽ	ੜੇ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਨੀਸਾ	ਸਾਨੀ	ਪਨੀ	ਪਨੀ	ਪਨੀ	ਗਮ	ਪਨੀ	ਮਪ	ਗਮ	ਪਨੀ	ਪਨੀ	ਸਾ	ਨੀਸਾ	ਰੇਸਾ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
	ਸਾਮ	ਗਪ	ਪਗ	ਗਮ	ਪਗ	ਗਮ	ਮਗ	ਪਗ	ਮਮ	ਗਮ	ਪਗ	ਮਗ	ਮਪ	ਗਮ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
2	ਨੀਸਾ	ਗਮ	ਪ	ਸਾਗ	ਮਪ	ਗਮ	ਪ	ਮਪ	ਧੁਪ	ਮਪ	ਧਮ	ਗਸਾ	ਮਗ	ਪਮ	ਧੁਪ	ਨੀਧੁ
	ਪਗ	ਮਮ	ਨੀ	ਧੁਪ	ਗਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਗਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਪ	ਪਗ	ਰੇਸਾ
3	ਨੀਸਾ	ਗਮ	ਪਨੀ	ਧੁਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਨੀਸਾ	ਗਮ	ਪਨੀ	ਮਗ	ਪਮ	ਧੁਪ	ਨੀਮ	ਪਗ	ਮਗ	ਨੀਗ
	ਮਪ	ਨੀਮ	ਪਨੀ	ਮਪ	ਗਮ	ਪਨੀ	ਪਨੀ	ਗਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਮਗਂ	ਰੇਂਸਾ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਪ	ਗਮ
	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਪ	ਗਮ	ਪਸਾਂ	ਨੀਧੁ	ਪਮ	ਮਪ	ਧੁਪ	ਗਮ	ਮਗ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਨੀਸਾ	ਗਮ	ਰੇਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਰਾਗ ਰੇਵਾ

ਸਰਗਮ ਗੀਤ, ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਰੁ੍ਰੇ	ਗ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੁ੍ਰੇ	ਸਾ	ਪ	ਗ	ਰੁ੍ਰੇ	ਪ	ਗ
	ਰੁ੍ਰੇ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਪ	ਸਾ	ਰੁ੍ਰੇ	ਰੁ੍ਰੇ	ਸਾ	ਗ	ਰੁ੍ਰੇ	ਪ	ਗ	ਧੁ	ਪ	ਸਾਂ	ਧੁ
	ਰੁ੍ਰੇਂ	ਸਾਂ	—	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਗ	ਪ	ਰੁ੍ਰੇ	ਗ	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਰੁ੍ਰੇ	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				2				0				3			

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਸਾਂ	ਰੁ੍ਰੇਂ	ਸਾਂ	—	ਰੁ੍ਰੇਂ	ਰੁ੍ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਗ
	ਗਂ	ਰੁ੍ਰੇਂ	—	ਸਾਂ	ਧੁ	ਪ	—	ਗ	ਰੁ੍ਰੇ	ਗ	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਰੁ੍ਰੇ	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				2				0				3			

ਰਾਗ ਰੇਵਾ, ਲਕਸ਼ਣ ਗੀਤ

ਕੋਮਲ ਧੈਵਤ ਰਿਖਭ ਹੈ, ਮੱਧਮ ਨਿਖਾਦ ਨਾ ਲਾਈ।
ਸਾ ਪ ਵਾਦੀ ਸਮਵਾਦਿਤੇ ਰੇਵਾ ਰਾਗ ਕਹਾਈ।

ਰਾਗ ਰੇਵਾ

ਲਕਸ਼ਣ ਗੀਤ, ਤ੍ਰਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਪ	ਧ̱	ਧ̱	ਸਾਂ	ਧ̱	ਧ̱	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਕੋ	ऽ	ਮ	ਲ	ਧੈ	ऽ	ਵ	ਤ	ਰਿ	ਖ	ऽ	ਭ	ਹੈ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਸਾ	ਧ̱	ਧ̱	ਪ	ਰੇ̱	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ	ਪ	ਗ	ਪ	ਧ̱	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ
	ਮੱ	ਧ	ਮ	ਨਿ	ਖਾ	ऽ	ਦ	ਨਾ	ਲਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਈ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਗ	ਪ	ਧ̱	ਧ̱	ਪ	ਧ̱	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਧ̱	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਸਾ	ऽ	ਪ	ऽ	ਵਾ	ऽ	ਦਿ	ਸਮ	ਵਾ	ऽ	ऽ	ਦਿ	ਤੇ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਗਂ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਧ̱	ਪ	ਗ	ਪ	ਧ̱	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ
	ਰੇ	ऽ	ਵਾ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ਗ	ਕ	ਹਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਈ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਗ ਰੇਵਾ

ਤਰਾਨਾ, ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਰੇ̱ਗ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਰੇ̱	ਗ	—	ਗ	ਪ	ਗ.	ਰੇ̱.	ਗ	—
ਬੋਲ	ਓऽ	ਤ	ਨੂੰ	ਤ	ਨਾ	ਨਾ	ਦੇ	ਰੇ	ਦੀ	ऽ	ਤ	ਨ	ਦੇ	ਰੇ	ਨਾ	ऽ
	ਪ	ਪ	ਧ̱	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ̱	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਗ	—
	ਨਾ	ਦਿਰ	ਦਿਰ	ਦੀਂ	ऽ	ਤ	ਨਾ	ਨਾ	ਦੀ	ऽ	ਤ	ਨਾ	ਦੇ	ਰੇ	ਨਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਪ	ਗ	ਪ	—	ਪ	ਧ̱	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਗ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਦਿਰ	ਦਿਰ	ਦਿਰ	ਤਾ	ऽ	ਨਾ	ਤ	ਨਾ	ਤ	ਦਿ	ਯਾ	ਰੇ	ਤਾ	ਦ੍ਰੇ	ਦਾ	ਨੀ
	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਗ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਧ̱	ਪ	—	ਪ	ਗ	—	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਗ	—
	ਦੀਂ	ऽ	ਤੋਂ	ऽ	ਦੀਂ	—	ਤੋਂ	ऽ	ਤ	ਦਾ	ऽ	ਰੇ	ਦੇ	ਰੇ	ਨਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਕਬੀਰ ਜੀ (ਪੰਨਾ 337)

ਰੇ ਮਨ ਤੇਰੋ ਕੋਇ ਨਹੀ ਖਿੰਚਿ ਲੇਇ ਜਿਨਿ ਭਾਰੁ॥
ਬਿਰਖ ਬਸੇਰੋ ਪੰਖਿ ਕੋ ਤੈਸੋ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ॥੧॥
ਰਾਮ ਰਸੁ ਪੀਆ ਰੇ॥
ਜਿਹ ਰਸ ਬਿਸਰਿ ਗਏ ਰਸ ਅਉਰ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਅਉਰ ਮੁਏ ਕਿਆ ਰੋਈਐ ਜਉ ਆਪਾ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਾਇ॥
ਜੋ ਉਪਜੈ ਸੋ ਬਿਨਸਿ ਹੈ ਦੁਖੁ ਕਰਿ ਰੋਵੈ ਬਲਾਇ॥੨॥
ਜਹ ਕੀ ਉਪਜੀ ਤਹ ਰਚੀ ਪੀਵਤ ਮਰਦਨ ਲਾਗ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਚਿਤਿ ਚੇਤਿਆ ਰਾਮ ਸਿਮਰਿ ਬੈਰਾਗ॥੩॥

ਰਾਗ ਰੇਵਾ

ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਗ	ਰੇੁ	ਗ	—	ਪ	ਗ	ਗ	ਪਗ	ਰੇੁ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਰਾ	ਮ	ਰ	਽	ਸੁ	ਪੀ	ਆ	ਰੇ਽	਽	਽
	ਸਾ	ਰੇੁ	ਗ	ਰੇੁ	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇੁ	ਗ
	ਜਿ	ਹ	ਰ	਽	ਸ	ਬਿ	਽	ਸ	਽	ਰਿ
	ਗ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇੁ	ਸਾ
	ਗ	ਏ	ਰ	਽	ਸ	ਅ	ਉ	ਰ	਽	਽
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਗ	ਪ	ਧੁ	ਪਧੁ	ਸਾਂ	ਰੇੁਂ	ਗਂ	ਰੇੁਂ	ਸਾਂ
	ਰੇ	ਮਨ	ਤੇ	਽	ਰੋ਽	ਕੋ	ਇ	ਨ	ਹੀ	਽
	ਸਾਂ	ਰੇੁਂ	ਗਂ	ਰੇੁਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਰੇੁਂ	ਸਾਂ	ਰੇੁਂ	ਸਾਂ
	ਖਿੰ	ਚਿ	ਲੇ	਽	ਇ	ਜਿ	ਨਿ	ਭਾ	਽	ਰੁ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਗ	ਰੇੁ	ਗ
	ਬਿ	ਰਖ	ਬ	ਸੇ	ਰੋ	ਪੰ	ਖਿ	ਕੋ	਽	਽
	ਪਧੁ	ਸਾਂਧੁ	ਪ	ਰੇੁ	ਗ	ਧੁ	ਪ	ਗ	ਰੇੁ	ਸਾ
	ਤੈ਽	਽਽	ਸੋ	਽	਽	ਇਹੁ	ਸੰ	ਸਾ	਽	ਰੁ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 207)

ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਵਨੁ ਰੀਝਾਵੈ ਤੋਹੀ॥
ਤੇਰੋ ਰੂਪੁ ਸਗਲ ਦੇਖਿ ਮੋਹੀ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਸੁਰਗ ਪਇਆਲ ਮਿਰਤ ਭੂਅ ਮੰਡਲ ਸਰਬ ਸਮਾਨੋ ਏਕੈ ਓਹੀ॥
ਸਿਵ ਸਿਵ ਕਰਤ ਸਗਲ ਕਰ ਜੋਰਹਿ ਸਰਬ ਮਇਆ ਠਾਕੁਰ ਤੇਰੀ ਦੋਹੀ॥੧॥
ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਠਾਕੁਰ ਨਾਮੁ ਤੁਮਰਾ ਸੁਖਦਾਈ ਨਿਰਮਲ ਸੀਤਲੋਹੀ॥
ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਨਾਨਕ ਵਡਿਆਈ ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਸਿਉ ਗਾਲ ਗਲੋਹੀ॥੨॥

ਰਾਗ ਰੇਵਾ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਰੇ॒	ਗ	ਗ	ਪ	ਸ	ਰੇ॒	ਸਾ	ਰੇ॒	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ॒	ਗ	ਗ	ਸਾ	ਰੇ॒
ਸ਼ਬਦ	ਤੁ	ਝ	ਬਿ	ਨੁ	ਕ	ਵ	ਨੁ	ਰੀ	ਝਾ	ऽ	ਵੈ	ऽ	ਤੋ	ऽ	ਹੀ	ऽ
	ਗ	ਰੇ॒	ਗ	ਗ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਪ	ਗ	ਰੇ॒	ਰੇ॒	ਗ
	ਤੇ	ऽ	ਰੋ	ऽ	ਰੂ	ऽ	ਪੁ	ਸ	ਗ	ਲ	ਦੇ	ਖਿ	ਮੋ	ऽ	ਹੀ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪਧੁ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ॒	ਗਂ	ਰੇਂ॒	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਸੁ	ਰ	ਗ	ਪਇ	ਆ	ऽ	ਲ	ਮਿऽ	ਰ	ਤ	ਭੂ	ਅ	ਮੰ	ऽ	ਡ	ਲ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ॒	ਗਂ	ਰੇਂ॒	ਰੇਂ॒	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਪ	ਗ	ਰੇ॒	ਗ	ਰੇ॒	ਸਾ
	ਸ	ਰ	ਬ	ਸ	ਮਾ	ऽ	ਨੋ	ऽ	ਏ	ऽ	ਕੈ	ऽ	ਓ	ऽ	ਹੀ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 209)

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਨ ਤਾ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀਜੈ ਰੇ ॥
ਜਿਨਿ ਧਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ ਹਰਿ ਤਾ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪੀਜੈ ਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਰੇ ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ ਸੁਖਿ ਦੁਖਿ ਓਹੀ ਧਿਆਈਐ ਰੇ ॥੧॥
ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਰਤੇ ਬਾਰ ਨ ਲਾਗੈ ਰੇ ॥
ਦੀਨ ਦਰਦ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੁਆਮੀ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸਹਿ ਨਿਵਾਜੈ ਰੇ ॥੨॥
ਸਭ ਕੋ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਰੇ ॥
ਦੇਂਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ ਕਰਤੇ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਰਤਨਾਗਰੁ ਰੇ ॥੩॥
ਜਾਚਿਕੁ ਜਾਚੈ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸੋਈ ਰੇ ॥
ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਜਾ ਤੇ ਬ੍ਰਿਥਾ ਨ ਕੋਈ ਰੇ ॥੪॥

ਰਾਗ ਰੇਵਾ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਗਪ	ਪ	ਗ	ਪ	ਪ	ਪ
ਸ਼ਬਦ	ਪਾ	ऽ	ਰ	ਬ੍ਰ	ਹ	ਮ	ਪੂ	ऽ	ਰ	ਨ	ਪऽ	ਰ	ਮੇ	ऽ	ਸੁ	ਰ
	ਪਧ	ਧ	ਪ	ਗ	ਗ	ਪ	ਧ	ਪ	ਸਾਂ	—	ਪ	ਧ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
	ਮऽ	ਨ	ਤਾ	ਕੀ	ਓ	ऽ	ਟ	ਗ	ਹੀ	ऽ	ਜੈ	ऽ	ਰੇ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਧ	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਜਿ	ਨਿ	ਧਾ	ऽ	ਰੇ	ऽ	ਬ੍ਰ	ਹ	ਮੰ	ऽ	ਡ	ਖੰ	ऽ	ਡ	ਹ	ਰਿ
	ਸਾ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ	—	ਸਾ	—	ਰੇ	ਸਾ
	ਤਾ	ऽ	ਕੋ	ऽ	ਨਾऽ	ऽऽ	ਮੁ	ਜ	ਪੀ	ऽ	ਜੈ	ऽ	ਰੇ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਸਾ	ਰੇ੍ਰੇ੍	ਸਾਸਾ	ਸਾਸਾ	ਧ੍ਧ੍	ਪਪ	ਸਾਸਾ	ਸਾਸਾ	ਰੇ੍ਰੇ੍	ਪਪ	ਗਗ	ਰੇ੍ਰੇ੍	ਗਗ	ਰੇ੍ਰੇ੍	ਸਾਸਾ	ਸਾਸਾ
	ਰੇ੍ਪ	ਪਧ੍	ਪਸਾਂ	ਸਾਂਧ੍	ਧ੍ਪ	ਪਰੇ੍	ਰੇ੍ਪ	ਪਰੇ੍	ਰੇ੍ਗ	ਪਰੇ੍	ਸਾ	ਰੇ੍ਪ	ਪਰੇ੍	ਰੇ੍ਗ	ਪਰੇ੍	ਸਾ
2	ਸਾਰੇ੍	ਰੇ੍ਪ	ਪਧ੍	ਪਸਾਂ	ਸਾਂਰੇਂ੍	ਪਸਾਂ	ਸਾਂਪ	ਪਸਾਂ	ਧ੍ਧ੍	ਗਪ	ਪਰੇ੍	ਪਪ	ਰੇ੍ਗ	ਪਰੇ੍	ਗਰੇ੍	ਸਾਸਾ
	ਗਗ	ਰੇ੍ਸਾ	ਪਪ	ਰੇ੍ਰੇ੍	ਰੇ੍ਗ	ਰੇ੍ਸਾ	ਸਾਧ੍	ਧ੍ਧ੍	ਪਪ	ਰੇ੍ਰੇ੍	ਪਪ	ਰੇ੍ਰੇ੍	ਗਗ	ਰੇ੍ਸਾ	ਗਗ	ਰੇ੍ਸਾ
3	ਪਪ	ਧ੍ਧ੍	ਪਪ	ਸਾਂਸਾਂ	ਰੇਂ੍ਰੇਂ੍	ਸਾਂਸਾਂ	ਪਪ	ਧ੍ਧ੍	ਪਪ	ਰੇ੍ਰੇ੍	ਗਗ	ਰੇ੍ਸਾ	ਪਪ	ਰੇ੍ਰੇ੍	ਗਗ	ਰੇ੍ਸਾ
	ਰੇ੍ਗ	ਗਰੇ੍	ਗਗ	ਰੇ੍ਸਾ	ਪਧ੍	ਧ੍ਪ	ਧ੍ਧ੍	ਪਪ	ਪਸਾਂ	ਸਾਂਸਾਂ	ਸਾਂਰੇਂ੍	ਸਾਂਰੇਂ੍	ਰੇਂ੍ਸਾ	ਗਗ	ਪਪਪਧ੍	ਧ੍ਧ੍
	ਪਪ	ਰੇ੍ਗ	ਗਰੇ੍	ਗਰੇ੍	ਸਾ	ਪਧ੍	ਪਪ	ਰੇ੍ਗ	ਗਰੇ੍	ਗਰੇ੍	ਸਾ	ਪਧ੍	ਪਪ	ਰੇ੍ਗ	ਗਰੇ੍	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਯਸ਼ ਰੰਜਨੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਵੇ

ਇਹ ਪੂਰਵੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਬਰ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ, ਮੰ ਪ, ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਧੁ, ਪ ਮੰ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਪਧੁ, ਸਾਂ ਰੇਂ, ਧੁ ਪ, ਮੰ ਰੇ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੪ (ਪੰਨਾ 171)

ਇਸੁ ਗੜ ਮਹਿ ਹਰਿ ਰਾਮ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿਛੁ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਵੈ ਧੀਠਾ॥
ਹਰਿ ਦੀਨ ਦਇਆਲਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਕੀਆ ਹਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਚਖਿ ਡੀਠਾ॥੧॥
ਰਾਮ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗੁਰ ਲਿਵ ਮੀਠਾ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਹਰਿ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਲਾਗਿ ਬਸੀਠਾ॥
ਜਿਨ ਗੁਰ ਬਚਨ ਸੁਖਾਨੇ ਹੀਅਰੈ ਤਿਨ ਆਗੈ ਆਣਿ ਪਰੀਠਾ॥੨॥
ਮਨਮੁਖ ਹੀਅਰਾ ਅਤਿ ਕਠੋਰੁ ਹੈ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਕਾਰ ਕਰੀਠਾ॥
ਬਿਸੀਅਰ ਕਉ ਬਹੁ ਦੂਧੁ ਪੀਆਈਐ ਬਿਖੁ ਨਿਕਸੈ ਫੋਲਿ ਫੁਲੀਠਾ॥੩॥
ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਆਨਿ ਮਿਲਾਵਹੁ ਗੁਰੁ ਸਾਧੂ ਘਸਿ ਗਰੁੜੁ ਸਬਦੁ ਮੁਖਿ ਲੀਠਾ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਕੇ ਲਾਲੇ ਗੋਲੇ ਲਗਿ ਸੰਗਤਿ ਕਰੂਆ ਮੀਠਾ॥੪॥

ਰਾਗ ਯਸ਼ ਰੰਜਨੀ

ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਮੰ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਰੁੇ	ਮੰ	ਰੁੇ	ਸਾ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਰਾ	ਮ	ਹ	ऽ	ਰਿ	ਕੀ	ਰ	ਤ	ऽ	ਨੁ
	ਸਾ	ਰੁੇ	ਮੰ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਪ	ਪ
	ਗੁ	ਰ	ਲਿ	ऽ	ਵ	ਮੀ	ऽ	ਠਾ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਮੰ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਇਸੁ	ਗੜ	ਮ	ਹਿ	ਹਰਿ	ਰਾ	ਮ	ਰਾ	ਇ	ਹੈ
	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਮੰ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਰੁੇ	ਸਾ
	ਕਿਛੁ	ਸਾ	ਦੁਨ	ਪਾ	ਵੈ	ਧੀ	ऽ	ਠਾ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		2			0		3		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ 4 (ਪੰਨਾ 171-72)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਰਥਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਬੇਚਿਆ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਆਗੇ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਤੈ ਨਾਮੁ ਦਿੜਾਇਆ ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗ ਸਭਾਗੇ ॥੧॥
ਰਾਮ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ ਰਮਤ ਰਾਮ ਰਾਇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਲਿਵ ਲਾਗੇ ॥
ਹਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਦੇਵਉ ਕਾਟਿ ਗੁਰੂ ਕਉ ਮੇਰਾ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਭਾਗੇ ॥੨॥
ਅੰਧਿਆਰੈ ਦੀਪਕ ਆਨਿ ਜਲਾਏ ਗੁਰ ਗਿਆਨਿ ਗੁਰੂ ਲਿਵ ਲਾਗੇ ॥
ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸਿਓ ਘਰਿ ਵਸਤੁ ਲਹੀ ਮਨ ਜਾਗੇ ॥੩॥
ਸਾਕਤ ਬਧਿਕ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਤਿਨ ਜਮ ਜੋਹਨਿ ਲਾਗੇ ॥
ਉਨ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ ਸੀਸੁ ਨ ਬੇਚਿਆ ਓਇ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥੪॥
ਹਮਰਾ ਬਿਨਉ ਸੁਨਹੁ ਪ੍ਰਭ ਠਾਕੁਰ ਹਮ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰਿ ਮਾਗੇ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਲਜ ਪਾਤਿ ਗੁਰੂ ਹੈ ਸਿਰੁ ਬੇਚਿਓ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੇ ॥੫॥

ਰਾਗ ਯਸ਼ਰੰਜਨੀ

ਤਾਲ ਯਕਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਮ̍	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਮ̍	ਧੁ	ਮ̍	ਪ	ਮ̍	ਰੁੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਹਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਅਰ	ਥਿ	ਸ	ਰੀਰੁ	ਹ	ਮ	ਬੇ	ਚਿ	ਆ
	ਧੁ	ਸਾ	ਰੁੇ	ਸਾ	ਰੁੇ	ਮ̍	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ̍	ਰੁੇਸਾ	ਸਾ
	ਪੂ	ऽ	ਰੇ	ਗੁ	ਰ	ਕੈ	ਆ	ऽ	ऽ	ਗੇ	ऽऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		0		2		0		3		4	

ਅੰਤਰਾ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	ਮ̍	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਮ̍	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਸਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਦਾ	ऽ	ਤੈ	ਨਾ	ਮੁ	ਦਿ	ੜਾ	ऽ	ਇਆ
	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਮ̍	ਧੁ	ਪ	ਮ̍	ਰੁੇ	ਮ̍	ਰੁੇ	ਸਾਸਾ
	ਮੁ	ਖਿ	ऽ	ਮਸ	ਤ	ਕਿ	ਭਾ	ਗ	ਸ	ਭਾ	ऽ	ਗੇऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		0		2		0		3		4	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਗ ਮਾਲਵੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਪੂਰਵੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਕੋਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਬਰ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੁਰਬਲ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਦੁਰਬਲ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਰਿਸ਼ਭ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਗ-ਪ' ਅਤੇ 'ਨੀ-ਪ' ਦੀ ਸੁਰ ਸੰਗਤੀ ਵਚਿੱਤਰਦਾਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸਵਤੰਤਰ ਅਤੇ ਅ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੰਜਨਦਾਇਕ ਰਾਗ ਹੈ। ਮਾਲਵੀ ਦਾ ਉਲੇਖ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮਾਲਵੀ, ਮਾਰਵਾ ਥਾਟ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। *ਸਾਰਾਮ੍ਰਿਤ* ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਇਹ ਭੈਰਵ ਥਾਟ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਖਮਾਜ ਥਾਟ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ਼ ਗ ਮੰ ਪ, ਮੰ ਧ਼ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਸਾ, ਪ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ, ਸਾ ਗ, ਮੰ ਧ਼, ਰੇਂ਼ ਸਾਂ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੇ਼ ਸਾ, ਗ ਰੇ਼ ਸਾ, ਪ ਗ ਰੇ਼; ਗ ਮੰ ਗ ਰੇ਼, ਸਾ।
2. ਸਾ ਰੇ਼ ਗ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਧ਼ ਸਾਂ ਰੇਂ਼ ਗਂ ਰੇਂ਼ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮੰ ਧ਼ ਰੇਂ਼ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਗ, ਪ ਗ ਰੇ਼, ਸਾ।
3. ਗ ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੇ਼ ਸਾ, ਪ ਮੰ ਗ, ਪ ਗ, ਰੇ਼, ਮੰ ਗ ਰੇ਼, ਪ ਮੰ ਗ ਰੇ਼, ਸਾ ਗ, ਮ ਧ਼ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮ ਗ, ਰੇ਼ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ਼, ਸਾ ਰੇ਼ ਸਾ।
4. ਪ ਗ, ਰੇ਼, ਸਾ, ਸਾ ਰੇ਼ ਸਾ, ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੇ਼ ਗ, ਮੰ ਧ਼, ਰੇਂ਼ ਸਾਂ, ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਗ, ਗ ਮੰ ਗ, ਰੇ਼ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ਼ ਸਾ।
5. ਮੰ ਧ਼ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੇ਼ ਸਾ, ਸਾ ਗ, ਮੰ ਧ਼, ਰੇਂ਼ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮੰ ਗ, ਮੰ ਗ, ਰੇ਼ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੪ (ਪੰਨਾ 169-70)

ਤੁਮ ਦਇਆਲ ਸਰਬ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਇਕ ਬਿਨਉ ਸੁਨਹੁ ਦੇ ਕਾਨੇ ॥
ਜਿਸ ਤੇ ਤੁਮ ਹਰਿ ਜਾਨੇ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਾਨੇ ॥੧॥
ਰਾਮ ਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿ ਮਾਨੇ ॥
ਹਮ ਮੂੜ ਮੁਗਧ ਅਸੁਧ ਮਤਿ ਹੋਤੇ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਹਰਿ ਹਮ ਜਾਨੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਜਿਤਨੇ ਰਸ ਅਨ ਰਸ ਹਮ ਦੇਖੇ ਸਭ ਤਿਤਨੇ ਫੀਕ ਫੀਕਾਨੇ ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮੀਠ ਰਸ ਗਾਨੇ ॥੨॥
ਜਿਨ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਹੀ ਭੇਟਿਆ ਤੇ ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਦਿਵਾਨੇ ॥
ਤਿਨ ਕੇ ਕਰਮਹੀਨ ਧੁਰਿ ਪਾਏ ਦੇਖਿ ਦੀਪਕੁ ਮੋਹਿ ਪਚਾਨੇ ॥੩॥
ਜਿਨ ਕਉ ਤੁਮ ਦਇਆ ਕਰਿ ਮੇਲਹੁ ਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੇਵ ਲਗਾਨੇ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਨੇ ॥੪॥

ਰਾਗ ਮਾਲਵੀ

ਧਮਾਰ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ਸਰਗਮ	ਪਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਪ	—	ਗ	—	ਗਪ	ਗ	ਗ	ਗ	—	ਪਗ	ਪ
ਸ਼ਬਦ	ਤੁऽ	ਮ	ਦਇ	ਆ	ऽ	ਲ	ऽ	ਸਰ	ਬ	ਦੁਖ	ਭੰ	ऽ	ਜऽ	ਨ
	ਗ	—	ਗ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	—	ਰੇ	ਰੇ	—	ਸਾ	—
	ਇ	ऽ	ਕ	ਬਿ	ਨਉ	ਸੁ	ਨਹੁ	ਦੇ	ऽ	ऽ	ਕਾ	ऽ	ਨੇ	ऽ
	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਮ̍ਗ	ਗ	ਗ	ਗ	ਧਮ̍	ਧ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—
	ਜਿ	ਸ	ਤੇ	ਤੁऽ	ਮ	ਹ	ਰਿ	ਜਾऽ	ऽ	ਨੇ	ਸੁ	ਆ	ਮੀ	ऽ
	ਸਾਂ	—	—	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਧਮ̍	ਮ̍	ਧ	ਧ
	ਸੋ	ऽ	ऽ	ਸ	ਤਿ	ਗੁ	ਰੁ	ਮੇऽ	ऽ	ਲਿ	ਮੇऽ	ਰਾ	ਪ੍ਰਾ	ਨੇ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X					2		0			3			

ਅੰਤਰਾ

	ਮ̍	ਮ̍	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਜਿ	ਤ	ਨੇ	ਰ	ਸ	ਅ	ਨ	ਰ	ऽ	ਸ	ਹ	ਮ	ਦੇ	ਖੇ
	ਸਾਂਰੇਂ	ਰੇਂ	—	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂਮ̍ਂ	ਗਂ	—	ਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	—
	ਸऽ	ਭ	ऽ	ਤਿ	ਤ	ਨੇ	ऽऽ	ਫੀ	ऽ	ਕ	ਫੀ	ਕਾ	ਨੇ	ऽ
	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂਮ̍	ਮ̍	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂਮ̍ਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	—
	ਹऽ	ਰਿऽ	ਕਾ	ਨਾ	ਮੁ	ਅੰ	ਮ੍ਰਿऽ	ਤ	ਰ	ਸੁ	ਚਾ	ਖਿ	ਆ	—
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਧਮ̍	—	ਧ	—
	ਮਿ	ਲਿ	ਸ	ਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਮੀ	ਠऽ	ਰ	ਸ	ਗਾऽऽ		ਨੇ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X					2		0			3			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 208)

ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਸੁਨਿ ਆਇਓ ਗੁਰ ਤੇ ॥
ਮੋ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਇਓ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਨਉ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਇਸੁ ਤਨ ਮਹਿ ਰਵਿਆ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਨਮਸਕਾਰਾ ॥
ਦੀਖਿਆ ਗੁਰ ਕੀ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਕਾਨੀ ਦ੍ਰਿੜਿਓ ਏਕੁ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥੧॥
ਪੰਚ ਚੇਲੇ ਮਿਲਿ ਭਏ ਇਕਤ੍ਰਾ ਏਕਸੁ ਕੈ ਵਸਿ ਕੀਏ ॥
ਦਸ ਬੈਰਾਗਨਿ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਤਬ ਨਿਰਮਲ ਜੋਗੀ ਥੀਏ ॥੨॥
ਭਰਮੁ ਜਰਾਇ ਚਰਾਈ ਬਿਭੂਤਾ ਪੰਥੁ ਏਕੁ ਕਰਿ ਪੇਖਿਆ ॥
ਸਹਜ ਸੂਖ ਸੋ ਕੀਨੀ ਭੁਗਤਾ ਜੋ ਠਾਕੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖਿਆ ॥੩॥
ਜਹ ਭਉ ਨਾਹੀ ਤਹਾ ਆਸਨੁ ਬਾਧਿਓ ਸਿੰਗੀ ਅਨਹਤ ਬਾਨੀ ॥
ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੁ ਡੰਡਾ ਕਰਿ ਰਾਖਿਓ ਜੁਗਤਿ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਭਾਨੀ ॥੪॥
ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਵਡਭਾਗੀ ਭੇਟੈ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ ॥
ਸੇਵਾ ਪੂਜ ਕਰਉ ਤਿਸੁ ਮੂਰਤਿ ਕੀ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸੁ ਪਗ ਚਾਟੈ ॥੫॥

ਰਾਗ ਮਾਲਵੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9 10 11 12	13 14 15 16	1 2 3 4	5 6 7 8
ਸਰਗਮ	ਸਾਂਸਾਂ ਸਾਂ ਧੁਪ ਮੇਂ	ਮੇਂ ਗ ਗਪ ਮੇਂਪ	ਗ — ਰੇ ਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ ਸਾਰੇ ਸਾ —
ਸ਼ਬਦ	ਜੋਙ ਙ ਗਙ ਜੁ	ਗ ਤਿ ਸੁਙ ਨਿਙ	ਆ ਙ ਇਓ ਙ	ਗੁਙ ਰਙ ਤੇ ਙ
	ਨ਼ੀਸਾ ਸਾ ਗ ਗ	ਧੁਪ ਧੁ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਸਾਂ ਨੀਸਾਂ ਸਾਂ	ਰੇਂਨੀ — ਧੁਮੇਂ ਧੁ
	ਮੋਙ ਙ ਕ ਉ	ਸਙ ਤਿ ਗੁ ਰ	ਸ ਬ ਦਿਙ ਬੁ	ਝਾਙ ਙ ਇਓ ਙ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	x	2

ਅੰਤਰਾ

	ਮੇਂਗ ਗ ਧੁਮੇਂ ਧੁ	ਨੀਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਨ਼ੀਸਾ ਰੇਂ ਸਾਂ ਸਾਂ
	ਨਙ ਉ ਖੰਙ ਡ	ਪ੍ਰਿਙ ਥ ਮੀ ਇਸੁ	ਤ ਨ ਮ ਹਿ	ਰਙ ਵਿ ਆ ਙ
	ਸਾਂਰੇਂ ਰੇਂ ਗਂ ਰੇਂਗਂ	ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਰੇਂਨੀ — ਮ ਧੁ
	ਨਿਙ ਮ ਖ ਙਙ	ਨਿ ਮ ਖ ਙ	ਨ ਮਸ ਕਾ ਙ	ਰਾਙ ਙ ਙ ਙ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	x	2

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਗ ਰੰਜਨੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਪੂਰਵੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਕੋਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਬਰ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਚਲਨ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮੱਧ ਅਤੇ ਤਾਰ ਸਪਤਕਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੁ ਮੇਂ ਪ ਧੁ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਧੁ ਪ ਮੇਂ ਰੁ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਰੁ ਮੇਂ ਪ, ਧੁ, ਸਾਂ ਧੁ, ਪ, ਮੇਂ, ਰੁ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੁ ਸਾ, ਮੇਂ ਪ, ਧੁ ਪ, ਸਾਂ, ਧੁ ਪ, ਮੇਂ ਰੁ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਪਉੜੀ (ਪੰਨਾ 296-97)

ਦੁਤੀਆ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਨੀਤ ॥
ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸੈ ਤਜਿ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੀਤ ॥
ਮਰਣੁ ਮਿਟੈ ਜੀਵਨੁ ਮਿਲੈ ਬਿਨਸਹਿ ਸਗਲ ਕਲੇਸ ॥
ਆਪੁ ਤਜਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਹੁ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਪਰਵੇਸ ॥
ਲਾਭੁ ਮਿਲੈ ਤੋਟਾ ਹਿਰੈ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਤਿਵੰਤ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਧਨੁ ਸੰਚਵੈ ਸਾਚ ਸਾਹ ਭਗਵੰਤ ॥
ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਭਜਹੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਪਰੀਤਿ ॥
ਨਾਨਕ ਦੁਰਮਤਿ ਛੁਟਿ ਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਸੇ ਚੀਤਿ ॥੨॥

ਰਾਗ ਰੰਜਨੀ

ਇਕ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਮੰ	ਧੁ	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਪ
ਸ਼ਬਦ	ਦੁ	ਤੀ	ਆ	ਦੁਰ	ਮ	ਤਿ	ਦੂ	ऽ	ਰਿ	ਕ	ऽ	ਰਿ
	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਮੰ	ਧੁ	ਪ	ਪ	ਰੇ	ਮੰ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ
	ਗੁ	ਰ	ਸੇ	ਵਾ	ਕ	ਰਿ	ਨੀ	ऽ	ऽ	ਤ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		0		2		0		3		4	

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
	ਰਾ	ਮ	ਰ	ਤ	ਨੁ	ਮਨਿ	ਤ	ਨਿ	ਬ	ਸੈ	ऽ	ऽ
	ਧੁ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਮੰ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ
	ਤਜਿ	ਕਾ	ਮੁ	ਕ੍ਰੋਧੁ	ਲੋ	ਭੁ	ਮੀ	ऽ	ऽ	ਤ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		0		2		0		3		4	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਗ ਮਨੋਹਰ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਪੂਰਵੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਨਵੀਨ ਰੂਪ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਇਕ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗੰਧਾਰ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਧੈਵਤ ਹੈ। ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ-ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਕੋਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਣ ਰੂਪ ਨਾਲ 'ਪ ਮੰ ਗ' ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ, ਰੇ਼ ਗ, ਮੰ, ਧ਼ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧ਼ ਪ, ਧ਼ ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਧ਼ ਮੰ ਗ ਰੇ਼, ਗ ਰੇ਼ ਗ, ਮੰ ਧ਼ ਰੇਂ਼ ਨੀ ਧ਼ ਪ, ਗ ਮੰ ਗ ਰੇ਼ ਸਾ,
ਮੰ ਧ਼ ਸਾਂ, ਰੇਂ਼ ਸਾਂ, ਰੇਂ਼ ਨੀ ਧ਼ ਪ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਗ ਰੇ਼ ਸਾ, ਧ਼ ਮੰ, ਗ ਰੇ਼, ਗ ਰੇ਼ ਸਾ, ਮੰ ਧ਼ ਰੇਂ਼ ਨੀ, ਧ਼ ਪ, ਗ ਮ ਗ, ਰੇ਼ ਸਾ।
2. ਸਾ ਰੇ਼ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ਼ ਗ, ਮੰ ਧ਼, ਸਾਂ, ਰੇਂ਼ ਸਾਂ, ਰੇਂ਼ ਨੀ ਧ਼ ਪ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 207)

ਮਿਲਹੁ ਪਿਆਰੇ ਜੀਆ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀਆ ਤੁਮਾਰਾ ਥੀਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭ੍ਰਮਿਆ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ ਪਾਈ ਹੈ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥੧॥
ਸੋਈ ਹੋਆ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕਿਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ॥
ਤੁਮਰੈ ਭਾਣੈ ਭਰਮਿ ਮੋਹਿ ਮੋਹਿਆ ਜਾਗਤੁ ਨਾਹੀ ਸੂਤਾ ॥੨॥
ਬਿਨਉ ਸੁਨਹੁ ਤੁਮ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਪਿਆਰੇ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਦਇਆਲਾ ॥
ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਅਨਾਥਹ ਕਰਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥੩॥
ਜਿਸ ਨੋ ਤੁਮਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਦਰਸਨੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਪਾਛੈ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧੂਰਿ ਦੇਹੁ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕੁ ਇਹੁ ਬਾਛੈ ॥੪॥

ਰਾਗ ਮਨੋਹਰ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾਧੁ	ਧੁਮੰ	ਗ	ਗਮੰ	ਰੇਗ	ਰੇ	ਗ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	—	ਗਰੇ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਮਿऽ	ऽऽ	ਲਹੁ	ਪਿऽ	ਆऽ	ऽ	ਰੇ	ऽ	ਜੀऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ਆऽ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਸਾ	ਪ	ਪਧੁ	ਪਧੁ	ਧੁਰੇਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਧੁਨੀ	ਮੰਗ	ਗਮੰ	ਰੇਗ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ਪ੍ਰ	ऽ	ਭऽ	ऽऽ	ਕੀऽ	ऽ	ਆ	ਤੁ	ਮਾ	ऽऽ	ਰਾऽ	ऽऽ	ਥੀऽ	ऽ	ਆ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਧੁਮ	ਧੁ	ਧੁਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ
	ਅऽ	ਨਿ	ਕऽ	ਜ	ਨ	ਮ	ਬ	ਹੁ	ਜੋ	ऽऽ	ਨੀ	ऽ	ਭ੍ਰऽ	ਮਿ	ਆ	ऽ
	ਧੁਮੰ	ਧੁਨੀ	ਮੰ	ਗਮੰ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਨੀਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਧੁ	ਮੰ	ਗਮੰ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ਬऽ	ਹੁऽ	ਰਿ	ਬऽ	ਹੁ	ਰਿ	ਦੁ	ਖੁ	ਪਾऽऽ	ऽऽ	ऽ	ऽऽ	ਇਆऽ	ऽ	ऽ	
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਗ ਹੰਸ ਨਾਰਾਇਣੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਪੂਰਵੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦਖਿਣੀ-ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਵਾ ਥਾਟ ਵਿਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਧੈਵਤ, ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਕਰਕੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਛਾੜਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੂਰਵੀ ਥਾਟ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੰਧਿਆ-ਕਾਲ ਵਾਲੇ ਰਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਸੁਰ ਕੋਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਬਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ੍ ਗ ਮੇ, ਪ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ, ਪ ਮੇ, ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਨ਼ੀ ਰੇ੍, ਗ ਮੇ, ਪ ਮੇ ਗ ਰੇ੍, ਗ ਮੇ ਪ ਮੇ, ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੇ੍ ਰੇ੍ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ੍ ਨ਼ੀ, ਸਾ, ਗ ਰੇ੍ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਪ਼ ਮ਼ ਪ਼ ਸਾ, ਨ਼ੀ-ਰੇ੍, ਸਾ।
2. ਗ, ਮੇ ਗ ਰੇ੍, ਗ ਰੇ੍ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ੍ ਗ ਮੇ ਗ, ਪ ਮੇ ਗ ਮੇ ਗ, ਸਾ ਗ ਮੇ ਪ, ਨੀ ਪ, ਮੇ ਗ, ਪ, ਮੇ ਗ ਮੇ, ਗ ਰੇ੍ ਮੇਗ, ਪਮੇ ਗ ਰੇ੍, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।
3. ਸਾ ਰੇ੍ ਗ ਮੇ ਪ, ਗ ਪ ਮੇ ਪ, ਪ ਸਾਂ ਨੀ, ਪ, ਮੇ ਗ, ਨੀ ਨ਼ੀ ਰੇ੍ਂ ਨੀ ਪ, ਮੇ ਗ, ਸਾ ਪ ਮੇ ਪ, ਗ ਮੇ ਗ, ਰੇ੍ ਗ ਮੇ ਗ ਰੇ੍ ਸਾ।
4. ਪ ਮੇ ਗ, ਪ, ਨੀ ਨੀ ਪ ਮੇ ਗ, ਗ ਮੇ ਪ, ਪ ਸਾਂ, ਨੀ, ਰੇ੍ਂ, ਸਾਂ।
5. ਮੇ ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਰੇ੍ਂ ਗਂ ਰੇ੍ਂ ਸਾਂ, ਪ ਮੇ ਗਂ ਰੇ੍ਂ, ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇ੍ਂ ਸਾਂ, ਗਂ ਰੇ੍ਂ ਸਾ ਨੀ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਪ ਮੇ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮੇ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਰੇ੍ਂ, ਨੀ ਪ ਮੇ ਗ, ਪ ਮੇ ਗ, ਮੇ ਗ, ਰੇ੍ ਗ ਮੇ ਪ ਮੇ ਗ ਰੇ੍, ਪਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਮੇ ਗ ਰੇ੍ਂ, ਪ ਮੇ ਗਰੇ੍, ਗ ਰੇ੍, ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ।

ਰਾਗ ਹੰਸ ਨਾਰਾਇਣੀ

ਸਰਗਮ ਗੀਤ, ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇਂ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	—	ਗ	ਗ	—	ਮ॑	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਪ਼	ਮ਼॑	ਪ਼	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	—
	ਨ਼ੀ	ਰੇ	ਗ	ਮ॑	ਮ॑	ਪ	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਪ	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ਗ	ਪ	—	ਪ	ਮ॑	ਪ	ਮ॑	ਗ	ਮ॑	ਪ	ਮ॑	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਪ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਮ॑ਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਪ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਰਾਗ ਹੰਸ ਨਾਰਾਇਣੀ, ਲਕਸ਼ਣ ਗੀਤ

ਹੰਸ ਨਾਰਾਇਣੀ ਹਰ ਮਨ ਗਾਈਐ।
ਔੜਵ ਛਾੜਵ ਸੁਰ ਮੇਂ ਮਿਲਾਈਐ।
ਸ਼ੜਜ ਪੰਚਮ ਵਾਦੀ ਸੰਵਾਦੀ, ਧੈਵਤ ਛੋੜ ਪੂਰਬੀ ਮੇਲ ਸੁਣਾਈਐ।

ਰਾਗ ਹੰਸ ਨਾਰਾਇਣੀ

ਲਕਸ਼ਣ ਗੀਤ, ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਗ	ਰੇ̱	ਗ	ਮ॑	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਪ	ਮ॑	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	—
ਸ਼ਬਦ	ਹੰ	ऽ	ਸ	ਨਾ	ਰਾ	ਇ	ਣੀ	ऽ	ਹ	ਰ	ਮ	ਨ	ਗਾ	ਈ	ਐ	ऽ
	ਸਾ	—	ਨ਼ੀ	ਪ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	—
	ਔ	ऽ	ੜ	ਵ	ਛਾ	ऽ	ੜ	ਵ	ਸੁ	ਰ	ਮੇਂ	ਮਿ	ਲਾ	ਈ	ਐ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x		.		2			

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਮ॑	ਗ	ਪ	ਪ	ਮ॑	ਪ	ਪ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	—
	ਸ਼	ੜ	ਜ	ऽ	ਪੰ	ऽ	ਚ	ਮ	ਵਾ	ऽ	ਦੀ	ਸੰ	ਵਾ	ऽ	ਦੀ	ऽ
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਮ॑	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	—
	ਧੈ	ऽ	ਵ	ਤ	ਛੋ	ऽ	ੜ	ਪੂ	ਰਬੀ	ਮੇ	ਲ	ਸੁ	ਣਾ	ਈ	ਐ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x	.			2		.	

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਮਹਲਾ ੪ (ਪੰਨਾ 172)

ਗੁਰਮਤਿ ਬਾਜੇ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ ਗੁਰਮਤਿ ਮਨੂਆ ਗਾਵੈ ॥
ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਲਿਵ ਲਾਵੈ ॥੧॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਵੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਹਮਰਾ ਠਾਕੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਨੁ ਗੁਰ ਕੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ॥
ਹਮ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵਹ ਪਾਵ ਗੁਰੂ ਕੇ ਜੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਵੈ ॥੨॥
ਹਿਰਦੈ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ ਜਿਹਵਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥
ਮਨ ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਹਰਿ ਰਸਿ ਆਘਾਨੇ ਫਿਰਿ ਬਹੁਰਿ ਨ ਭੂਖ ਲਗਾਵੈ ॥੩॥
ਕੋਈ ਕਰੈ ਉਪਾਵ ਅਨੇਕ ਬਹੁਤੇਰੇ ਬਿਨੁ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ॥੪॥

ਰਾਗ ਹੰਸ ਨਾਰਾਇਣੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਰੇ	ਰੇ	ਗ	ਮ	ਪ	—	ਪ	—	ਮ॑	ਗ	ਗਮ॑	ਪਮ॑	ਮ॑	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਗੁ	ਰ	ਮ	ਤਿ	ਬਾ	ऽ	ਜੈ	ऽ	ਸ	ਬ	ਦੁऽ	ਅऽ	ਨਾ	ऽ	ਹ	ਦੁ
	ਰੇ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਪ	—	ਮ॑	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਰੇਗ	ਸਾ
	ਗੁ	ਰ	ਮ	ਤਿ	ਮ	ਨੂ	ਆ	ऽ	ਗਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਵੈऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	3				X				2				0			

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਵ	ਡ	ਭਾ	ऽ	ਗੀ	ऽ	ਗੁ	ਰ	ਦ	ਰ	ਸ	ਨੁ	ਪਾ	ऽ	ਇਆ	ऽ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਮ॑	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਮ॑	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
	ਧ	ਨੁ	ਧੰ	ਨੁ	ਗੁ	ਰੂ	ਲਿ	ਵ	ਲਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਵੈ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	3				X				2				0			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰ	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	ਸਾਗ	ਰੇਗ	ਮੰਪ	ਮੰਗ	ਗਮੰ	ਪਮੰ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਪਮੰ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਪ	ਮੰਗ	ਪਮੰ	ਗ਼ਰੇ	ਸਾ
2	ਨ਼ੀਰੇ	ਗਪ	ਮੰਗ	ਰੇਗ	ਮੰਪ	ਨੀਪ	ਗਮੰ	ਪਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀਪ	ਮੰਗ	ਮੰਗ	ਗਮੰ	ਪਮੰ	ਗਰੇ	ਸਾ
3	ਪਮੰ	ਗਰੇ	ਸਾਨ਼ੀ	ਸਾ	ਮੰਗ	ਰੇਸਾ	ਨੀਨੀ	ਪਮੰ	ਗਪ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਨ਼ੀਰੇ	ਗਮੰ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ
	ਪਮੰ	ਗਮੰ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਗਮੰ	ਪਨੀ	ਸਾਂ	ਗ਼ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਪਸਾਂ	ਨੀਪ	ਮੰਗ	ਰੇਗ	ਮੰਗ	ਮੰਗ	ਰੇਸਾ
4	ਪਗ	ਮੰਪ	ਰੇਗ	ਮੰਪ	ਨੀਪ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਪਨੀ	ਸਾਂਗਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਪ	ਰੇਗ	ਮੰਪ	ਸਾਂਨੀ	ਪਮੰ	ਗਰੇ
	ਗਪ	ਮੰਗ	ਪਗ	ਰੇਸਾ	ਪਗ	ਰੇਸਾ	ਗਮੰ	ਪਮੰ	ਗਰੇ	ਸਾਨ਼ੀ	ਸਾਗ	ਮੰਪ	ਨੀਪ	ਮੰਗ	ਮੰਗ	ਰੇਸਾ
	ਨ਼ੀਸਾ	ਗਮੰ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਪਮੰ	ਗਰੇ	ਸਾਨ਼ੀ	ਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਗਮੰ	ਪਨੀ	ਸਾਂਗਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਪ	ਮੰਗ	ਰੇਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	3				X				2				0			

ਰਾਗ ਮੇਵਾੜਾ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਾਂਡ ਰਾਗ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਭੇਦ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਜਰਾਤ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਰਾਸ, ਗਰਬਾ, ਆਦਿਕ ਇਸੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ 'ਧ', ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ 'ਗ' ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 'ਗ ਨੀ' ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ ਮ, ਪ ਨੀ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਮ, ਧ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੇ ਮ, ਗ ਮ ਗ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਮ, ਧ ਪ, ਮ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
2. ਸਾ, ਗ ਮ ਪ, ਪ ਧ ਪ ਧ ਨੀ, ਪ ਧ ਪ, ਮ ਮ, ਧ, ਪ ਧ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
3. ਮ, ਮ ਪ, ਪ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਮ ਧ ਪ, ਪ ਧ ਨੀ ਪ, ਧ ਮ, ਗ ਮ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਧ, ਨੀ ਧ ਪ, ਧ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਪ ਧ, ਧ ਪ ਮ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 807-08)

ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਅਨੰਦ ਸੂਖ ਪੂਰੇ ਗੁਰਿ ਦੀਨ॥
ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ ਚੀਨ॥ਰਹਾਉ॥
ਜੈ ਜੈ ਕਾਰੁ ਜਗਤ੍ਰ ਮਹਿ ਲੋਚਹਿ ਸਭਿ ਜੀਆ॥
ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਭੂ ਕਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਥੀਆ॥੧॥
ਜਾ ਕਾ ਅੰਗੁ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕੇ ਸਭ ਦਾਸ॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਵਡਿਆਈਆ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਪਾਸਿ॥੨॥

ਰਾਗ ਮੇਵਾੜਾ

ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਸਰਗਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗਰੇ	ਗ	ਸਾ	ਰੇਮ	ਮ	ਮ	ਰੇਮ	ਪ	ਧ
ਸ਼ਬਦ	ਸ	ਹ	ਜ	ਸਮਾ	ऽ	ਧਿ	ਅऽ	ਨੰ	ਦ	ਸੂऽ	ऽ	ਖ
	ਮ	ਪ	ਮ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	—	—	ਸਾ	—	—
	ਪੂ	ऽ	ਰੇ	ਗੁऽ	ऽऽ	ਰਿ	ਦੀ	ऽ	ऽ	ਨ	ऽ	ऽ
	ਗ	ਗ	ਗ	ਗਰੇ	ਗ	ਸਾ	ਰੇ	ਮ	ਮ	ਰੇਮ	ਪ	ਧ
	ਸ	ਦਾ	ਸ	ਹਾऽ	ऽ	ਈ	ਸੰ	ऽ	ਗਿ	ਪ੍ਰऽ	ऽ	ਭ
	ਗਮ	ਮ	ਮ	ਧਪ	ਮ	ਗ	ਗਮ	—	—	ਸਾ	—	—
	ਅੰਮ੍ਰਿ	ऽ	ਤ	ਗੁऽ	ऽ	ਣ	ਚੀऽ	ऽ	ऽ	ਨ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x			0			x			0		

ਅੰਤਰਾ (1)

	ਗ	—	ਗ	ਗ	—	ਸਾ	ਰੇ	ਮ	ਮ	ਪ	ਧ	ਮ
	ਜੈ	ऽ	ਜੈ	ਕਾ	ऽ	ਰੁ	ਜ	ਗ	ਤ੍ਰ	ਮ	ਹਿ	ऽ
	ਪ	ਮ	ਗ	ਗ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	—	—	ਸਾ	—	ਗਮ
	ਲੋ	ਚ	ਹਿ	ਸ	ਭਿ	ऽ	ਜੀ	ऽ	ऽ	ਆ	ऽ	ऽऽ
	ਪ	ਪ	—	ਪਧ	ਪਧ	ਨੀ	ਪਧ	ਧ	ਧ	ਪਧ	ਮ	ਪ.
	ਸੁ	ਪ੍ਰ	ऽ	ਸੰऽ	ਨऽ	ਭ	ਏऽ	ਸ	ਤਿ	ਗੁਰ	ਪ੍ਰ	ਭੂ
	ਮ	—	ਮ	ਧਪ	ਮ	ਗ	ਗਮ	ਗਰੇ	—	ਸਾ	—	—
	ਕ	ऽ	ਛੁ	ਬਿਘ	ਨੁ	ਨ	ਥੀऽ	ऽऽ	ऽ	ਆ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x			0			x			0		

ਅੰਤਰਾ (2)

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਸਰਗਮ	ਗ	—	ਗ	ਰੇਗ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਮ	ਮ	ਰੇਮ	ਪਧ	ਧ
ਸ਼ਬਦ	ਜਾ	ऽ	ਕਾ	ਅੰऽ	ਗੁ	ਦਇ	ਆ	ऽ	ਲ	ਪ੍ਰऽ	ऽऽ	ਭ
	ਮ	ਧਪ	ਮ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	—	—	ਸਾ	—	ਗਮ
	ਤਾ	ऽऽ	ਕੇ	ਸऽ	ऽऽ	ਭ	ਦਾ	ऽ	ऽ	ਸ	ऽ	ऽऽ
	ਪ	ਪ	ਪ	ਪਧ	ਨੀ	ਨੀ	ਪ	ਧ	ਧ	ਮ	ਧਪ	—
	ਸ	ਦਾ	ਸ	ਦਾऽ	ਵ	ਡਿ	ਆ	ऽ	ਈ	ਆ	ऽऽ	ऽ
	ਗਮ	—	—	ਮਧ	ਧ	ਮਪ	ਗ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਸਾ	—	—
	ਨਾऽ	ऽ	ऽ	ਨਕ	ਗੁ	ਰऽ	ਪਾ	ऽऽ	ऽऽ	ਸਿ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x			0			x			0		

ਤਾਨਾਂ

1	ਸਾ	ਰੇਗ	ਰੇਸਾ	ਰੇਮ	ਪਧ	ਮਪ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	ਮਪ	ਧਨੀ
	ਪਧ	ਮਪ	ਗਮ	ਰੇਸਾ	ਗਮ	ਪਧ	ਨੀਸਾਂ	ਧਨ਼ੀ	ਪਧ	ਮਪ	ਗਮ	ਗਰੇ
	ਸਾ	ਪਧ	ਸਾਂਰੇਂ	ਗੰਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧ	ਧਨੀ	ਧਪ	ਨੀਧ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾ
2	ਧਧ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਨੀਧ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
	ਰੇਮ	ਪਨੀ	ਪਧ	ਸਾਂ	ਰੇਂਗਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਧ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x			0			x			0		

ਰਾਗ ਸਾਵਨੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਣ ਰੂਪ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਤੀਬਰ ਮੱਧਮ ਵੀ ਕਣ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਚਾਲ ਵਕਰ ਰੂਪ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਹਾਗ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਪ ਧ ਮ, ਮ ਪ ਗ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਗ ਮ ਪ ਸਾਂ, ਪ, ਪ, ਧ ਮ, ਮ ਪ, ਗ ਮ ਪ ਗ ਰੇ; ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੇ ਸਾ ਨ਼ੀ ਪ਼, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਸਾ ਗ, ਗ ਮ ਪ ਪ, ਪ ਗ ਸਾ।
2. ਸਾ ਗ, ਮ ਗ਼ਾ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਧ ਮ, ਪ ਗ, ਗ ਮ ਧ ਮ, ਪ ਗ ਸਾ।
3. ਗ ਮ ਪ ਨੀ, ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ ਨੀ, ਧ ਨੀ ਪ, ਪ ਧ ਮ, ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਨੀ, ਸਾਂ, ਸਾਂ, ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ ਗ, ਗ ਮ ਧ ਮ, ਪ, ਗ ਮ, ਮ ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ।
4. ਪ ਧ ਮ, ਪ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਗਂ ਮ ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਪ ਗ, ਗ ਮਪ, ਪ ਧ ਮ ਪ, ਸਾਂ ਪ ਗ, ਗ ਮ ਪ ਮ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 825)

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਸੇਵ ॥
ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤੈ ਸੁਆਮੀ ਕਾਰਜੁ ਰਾਸਿ ਕੀਆ ਗੁਰਦੇਵ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਆਦਿ ਮਧਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਿ ਸੁਆਮੀ ਅਪਨਾ ਥਾਟੁ ਬਨਾਇਓ ਆਪਿ ॥
ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥੧॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਸਿ ਕੀਨ੍ਹੇ ਜਿਨਿ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥
ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਮੰਤ ॥੨॥

ਰਾਗ ਸਾਵਨੀ

ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਗ	ਗ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ	ਨੀ	ਧ਼ਨ਼ੀ	ਸਾਗ	ਮਗਰਮ	ਪਮਪ
ਸ਼ਬਦ	ਪੂ	ਰੇ	ਗੁ	ਰऽ	ऽਕੀ	ਪੂ	ऽਰੀ	ਸੇऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽਵ
	ਗ	ਗ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗ	ਮ	ਗ
	ਆ	ਪੇ	ਆ	ऽऽ	ऽਪਿ	ਵਰ	ਤੈ	ਸੁਆ	ऽ	ਮੀ
	ਪਧ	ਮਪ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਪਗ	ਗਮਮਧ	ਮਧਗਮ	ਮਪਗਮ	ਗਮ	ਪਮਪ—
	ਕਾऽ	ਰਜੁ	ਰਾऽ	ਸਿऽ	ਕੀऽ	ਆऽऽऽ	ਗੁਰऽऽ	ਦੇऽऽऽ	ऽऽ	ਵऽऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਮ	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਆ	ਦਿ	ਮਧਿ	ਪ੍ਰ	ਭੁ	ਅੰ	ਤਿ	ਸੁਆ	ऽ	ਮੀ
	ਗਂ	ਮਂ	ਗਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂ	ਪ	ਗ
	ਅਪ	ਨਾ	ਥਾ	ऽ	ਟੁਬ	ਨਾऽ	ਇਓ	ਆ	ऽ	ਪਿ
	ਗਮਪ	ਪਪ	ਗ	ਸਾ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗਮਗ	ਪਧਮਪ	ਪ
	ਅਪऽ	ऽਨੇ	ਸੇ	ਵਕ	ਕੀ	ਆ	ਪੇ	ਰਾऽऽ	ऽऽऽऽ	ਖੈ
	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂ	ਪਗ	ਗਮ	ਮਧ	ਮਪ	ਗਮਮਪ	ਗਸਾ	ਗਮਪ—
	ਪ੍ਰऽ	ਭऽ	ਮੇ	ਰੇऽ	ਕੋऽ	ਵਡ	ਪਰ	ਤਾऽऽऽ	ऽऽ	ਪੁऽऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 822)

ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਮਈ ॥
ਜਬ ਤੇ ਭੇਟੇ ਸਾਧ ਦਇਆਰਾ ਤਬ ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਰਿ ਭਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੰਪੂਰਨ ਸੀਤਲ ਸਾਂਤਿ ਦਇਆਲ ਦਈ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ਤਨ ਤੇ ਹੋਏ ਸਗਲ ਖਈ ॥੧॥
ਸਚੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸੁਚਿ ਸੰਤਨ ਤੇ ਇਹੁ ਮੰਤੁ ਲਈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਮਨਹੁ ਪਛਾਨਿਆ ਤਿਨ ਕਉ ਸਗਲੀ ਸੋਝ ਪਈ ॥੨॥

ਰਾਗ ਸਾਵਨੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9 10 11 12	13 14 15 16	1 2 3 4	5 6 7 8
ਸਰਗਮ	ਗਮ ਪ ਮਪ ਪ	ਪਗ — ਸਾ ਸਾ	ਸਾਰੇ ਨੀਸਾ ਸਾ ਸਾ	ਨੀ — ਨੀ —
ਸ਼ਬਦ	ਗੋ਽ ਽ ਬਿੰ਽ ਦ	ਗੋ਽ ਽ ਬਿੰ ਦ	ਗੋ਽ ਽਽ ਬਿੰ ਦ	ਮ ਽ ਈ ਽
	ਪ ਪ ਨੀ —	ਸਾ ਸਾ ਸਾ ਗ	ਗ ਗ ਮਪ ਮਪ	ਗ — ਸ —
	ਜ ਬ ਤੇ ਽	ਭੇ ਽ ਟੇ ਽	ਸਾ ਽ ਧ਽ ਦਇ	ਆ ਽ ਰਾ ਽
	ਪਧ ਮਪ ਸਾਂ —	ਪ ਪ ਗ ਮ	ਧ — ਮਪ ਪ	ਮਪ ਮਪ ਗ ਸਾ
	ਤ਽ ਬ਽ ਤੇ ਽	ਦੁ ਰ ਮ ਤਿ	ਦੂ ਽ ਽਽ ਰਿ	ਭ਽ ਽਽ ਈ ਽
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	X	2

ਅੰਤਰਾ

	ਗ ਮ ਪ ਨੀ	ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਸਾ ਰੇਂਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ
	ਪੂ ਽ ਰ ਨ	ਪੂ ਽ ਰਿ ਰ	ਹਿਓ਽ ਽ ਸੰ	ਪੂ ਽਽ ਰ ਨ
	ਗਂ ਮਂ ਗਂ ਗਂ	ਸਾਂ — ਸਾਂਰੇਂ ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂ — ਪ ਪ	ਪ ਗ ਗ ਗ
	ਸੀ ਽ ਤ ਲ	ਸਾਂ ਽ ਤਿ਽ ਦਇ	ਆ ਽ ਲ ਦ	ਈ ਽ ਽ ਽
	ਗ ਮ ਪ ਮਪ	ਗ — ਰੇ ਸਾ	ਨੀ ਸਾ ਗ ਮ	ਮਪ ਮਂਪ ਗ —
	ਕਾ ਽ ਮ ਽਽	ਕ੍ਰੋ ਽ ਧ ਤ੍ਰਿਸ	ਨਾ ਽ ਅ ਹੰ	ਕਾ਽਽਽ ਰਾ ਽
	ਪ ਪ ਸਾਂਰੇਂ ਨੀਸਾਂ	ਪ — ਗ ਮ	ਮਧ ਧ ਮਪ ਪ	ਮਪ ਮਪ ਗ ਸਾ
	ਤ ਨ ਤੇ਽ ਽਽	ਹੋ ਽ ਏ ਽	ਸ਽ ਗ ਲ਽ ਖ	ਈ਽਽਽ ਽ ਽
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	X	2

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਸਾ	ਗਗ	ਸਾਸਾ	ਸਾਗ	ਮਪ	ਗਮ	ਪਗ	ਰੇਸਾ	ਸਾਗ	ਮਪ	ਨੀਨੀ	ਧਪ	ਗਮ	ਪਗ	ਮਪ	ਗਰੇ
	ਸਾ	ਸਾਗ	ਮਪ	ਧਪ	ਸਾਂਸਾਂ	ਗੰਗੰ	ਸਾਂਸਾਂ	ਧਪ	ਧਧ	ਪਪ	ਗਮ	ਪਗ	ਮਪ	ਗਰੇ	ਗਰੇ	ਸਾ
2	ਸਾਗ	ਮਪ	ਧਮ	ਪਧ	ਮਪ	ਪਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨ਼ੀਸਾਂ	ਰੇਂਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਧਧ	ਪਪ	ਗਮ	ਪਗ	ਰੇਸਾ
	ਗਗ	ਸਾਸਾ	ਪਪ	ਗਗ	ਸਾਂਸਾਂ	ਪਪ	ਗੰਗੰ	ਰੇਂਸਾਂ	ਪਪ	ਧਧ	ਪਪ	ਗਮ	ਪਗ	ਮਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
3	ਸਾਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ	ਪਧ	ਮਪ	ਪਸਾਂ	ਰੇਂਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਗੰਗੰ	ਰੇਂਸਾਂ	ਪਧ	ਮਪ	ਸਾਂਸਾਂ	ਪ਼ਪ	ਧਧ	ਪਪ
	ਗਮ	ਪਗ	ਮਪ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਗਮ	ਪਗ	ਮਪ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਗਮ	ਪਗ	ਮਪ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ
ਤ਼ਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਛਾਇਆ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਧ਼ ਨੁੀ ਪ, ਸਾ, ਰੇ ਗ ਪ ਮ, ਗ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੇ, ਰੇਗ, ਗ ਪ, ਮ ਗ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਨੁ਼ੀ ਪ਼, ਪ਼ ਸਾ ਗ ਰੇ ਗ ਪ ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ।
2. ਸਾ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਪ ਮ ਗ, ਰੇ ਗ ਪ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਮਗ ਰੇ ਸਾ।
3. ਪ, ਧ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਰੇ ਗ ਪ ਮ ਗ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਰੇ ਗ ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਪ ਪ ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ ਨੁੀ ਪ, ਪ ਗ, ਰੇ, ਰੇ, ਗ ਪ ਮ ਗ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 807)

ਰੋਗੁ ਗਇਆ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਗਵਾਇਆ ॥
ਨੀਦ ਪਈ ਸੁਖ ਸਹਜ ਘਰੁ ਆਇਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਰਜਿ ਰਜਿ ਭੋਜਨੁ ਖਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਧਿਆਈ ॥੧॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਰਨਾਈ ॥
ਜਿਨਿ ਅਪਨੇ ਨਾਮ ਕੀ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ॥੨॥

ਰਾਗ ਛਾਇਆ

ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਸਾ	ਗਰੇ	ਗ	ਮਪ	ਮ	ਗ	ਮਰੇ	—	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਰੋ	ऽ	ਗੁऽ	ऽ	ਗऽ	ਇਆ	ਪ੍ਰ	ऽऽ	ਭਿ	ऽ
	ਸਾ	ਸਾ	ਪਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	—	ਧ	ਨੀ	ਪ
	ਆ	ऽ	ਪਿऽ	ऽ	ਗ	ਵਾ	ऽ	ਇਆ	ऽ	ऽ
	ਪ	ਪ	ਸਾਧ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਰੇਸਾ	ਸਾ
	ਨੀ	ऽ	ਦऽ	ऽ	ਪ	ਈ	ऽ	ਸੁ	ऽऽ	ਖ
	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਮਪ	ਮ	ਗ	ਰੇ	—	ਸਾ
	ਸਹ	ਜ	ਘ	ऽ	ਰੁऽ	ਆ	ऽ	ਇਆ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
	ਰ	ਜਿ	ਰ	ऽ	ਜਿ	ਭੋ	ऽ	ਜ	ਨੁ	ऽ
	ਸਾਂ	—	ਰੇਂ	ਗਮ	ਪ	ਗਮ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
	ਖਾ	ऽ	ਵਹੁ	ऽऽ	ऽ	ਮੇऽ	ਰੇ	ਭਾ	ऽ	ਈ
	ਪ	ਪ	ਰੇਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਧ	ਨੀ	ਪ
	ਅੰ	ऽ	ਮ੍ਰਿ	ऽ	ਤ	ਨਾ	ऽ	ਮੁऽ	ऽ	ऽ
	ਰੇ	ਗ	ਰੇਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮਰੇ	—	ਸਾ
	ਰਿ	ਦ	ਮਾऽ	ਹਿ	ਧਿ	ਆ	ऽ	ਈऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਧਨ਼ੀ	ਪਰੇ	ਗਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
	ਧਨ਼ੀ	ਪਰੇ	ਗਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਧਨ਼ੀ	ਪਰੇ	ਗਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
2	ਮਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂਸਾਂ	ਰੇਂਗਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਧਨ਼ੀ	ਪਗ	ਮਰੇ	ਗਪ	ਰੇਗ
	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾਰੇ	ਗਪ	ਮਪ਼	ਗਮ	ਰੇਗ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾ
3	ਸਾਂਸਾਂ	ਧਪ	ਧਨ਼ੀ	ਪਗ	ਰੇਸਾ	ਨ਼ੀਧ	ਪਰੇ	ਗਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
	ਗਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾਂ	ਗਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਰਾਗ ਛਾਇਆ ਤਿਲਕ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਾਗ ਛਾਇਆ ਨਟ ਅਤੇ ਤਿਲਕ ਕਾਮੋਦ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ "ਰੇਗ, ਰੇਗਮ ਪ, ਮ, ਪਗ, ਮ ਰੇ," ਆਦਿਕ ਸੁਰ ਛਾਇਆ ਨਟ ਦੇ ਅਤੇ "ਰੇ ਪ, ਮ ਗ, ਸਾ ਰੇ ਗ, ਸਾ," ਆਦਿਕ ਸੁਰ ਤਿਲਕ-ਕਾਮੋਦ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਰਿਸ਼ਭ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਧ਼ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਸਾ, ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਗ ਸਾ,
ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।

ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ, ਪ ਧ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ, ਪ ਧ ਮ ਗ, ਮ ਰੇ,
ਗ ਮ (ਪ) ਮ ਗ ਮ ਰੇ, ਗ ਸਾ।

ਪਕੜ—ਪ ਰੇ, ਗ ਮ (ਪ) ਮ ਗ ਮ ਰੇ ਗ ਸਾ, ਰੇ ਨ਼ੀ, ਸਾ, ਪ ਨ਼ੀ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੇਗ, ਗਮ, ਪ, ਮ, ਗ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਸਾ, ਪ, ਗ ਰੇ ਗ, ਸਾ ਗ ਰੇ ਸਾ ਗ ਸਾ।
2. ਸਾ, ਮ਼ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਪ਼, ਧ਼ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਸਾ, ਸਾਂ ਪ, ਧ ਮ, ਗ ਰੇ ਗ ਸਾ।
3. ਮ, ਮ ਪ, ਧ ਮ ਪ, ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਧ, ਰੇ ਗ, ਗ ਮ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ ਗ ਸਾ, ਸਾਂ, ਪ, ਧਮ; ਗ ਰੇ, ਗ ਮ ਪ, ਮ, ਗ ਸਾ।
4. ਪ, ਰੇ ਗ, ਗ ਮ ਪ, ਧ ਪ ਸਾਂ, ਪ, ਸਾਂ ਰੇਂ-ਸਾਂ, ਪ, ਪ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਪ, ਰੇ ਗ, ਰੇ ਗ ਮ, ਪ, ਗ, ਰੇ ਗ ਮ ਪ, ਮ, ਗ ਰੇ ਗ, ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 807)

ਤਾਪ ਸੰਤਾਪ ਸਗਲੇ ਗਏ ਬਿਨਸੇ ਤੇ ਰੋਗ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਤੂ ਬਖਸਿਆ ਸੰਤਨ ਰਸ ਭੋਗ ॥ਰਹਾਉ॥
ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਤੇਰੀ ਮੰਡਲੀ ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਆਰੋਗ ॥
ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਨਿਤ ਰਾਮ ਕੇ ਇਹ ਅਵਖਦ ਜੋਗ ॥੧॥
ਆਇ ਬਸਹੁ ਘਰ ਦੇਸ ਮਹਿ ਇਹ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗ ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਲਹਿ ਗਏ ਬਿਓਗ ॥੨॥

ਰਾਗ ਛਾਇਆ ਤਿਲਕ

ਤਾਲ ਝੂਮਰਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	11	12	13	14	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਰੇ	ਗ	ਗਮ	(ਪ)	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇਗ	ਸਾ	—	ਗਮ	ਗ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਤਾ	ऽ	ਪऽ	ਸੰ	ਤਾ	ऽ	ਪ	ਸ	ਗਾऽ	ਲੇ	ऽ	ਗਾऽ	ऽ	ਏ
	ਸਾਪ	ਪ	ਰੇਧ	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਸਾ	ਸਾਂ	ਸਾਂਪ	ਪਧ	ਮ	ਗਰੇ	ਗ	ਸਾ
	ਬਿऽ	ਨ	ਸੇऽ	ऽ	ਤੇ	ऽ	ऽ	ਰੋ	ऽऽ	ऽऽ	ऽ	ਗਾऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	3				X			2				0		

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਮਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਪ	ਮਂ	ਗਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂਗਂ	ਸਾਂ
	ਪਾ	ऽऽ	ਰ	ਬ੍	ਹਮਿ	ऽ	ਤੂ	ਬ	ऽऽ	ऽ	ਖ	ਸਿਆ	ऽऽ	ऽ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਧ	ਨੀ	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਪ	ਧਪ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਗਸਾ
	ਸੰ	ऽ	ऽ	ऽ	ਤਨ	ਰ	ਸ	ਭੋ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ਗਾऽ	ऽऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	3				X			2				0		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 803)

ਆਪਿ ਉਪਾਵਨ ਆਪਿ ਸਧਰਨਾ ॥
ਆਪਿ ਕਰਾਵਨ ਦੋਸੁ ਨ ਲੈਨਾ ॥੧॥
ਆਪਨ ਬਚਨੁ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨਾ ॥
ਆਪਨ ਬਿਭਉ ਆਪ ਹੀ ਜਰਨਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਆਪ ਹੀ ਮਸਟਿ ਆਪ ਹੀ ਬੁਲਨਾ ॥
ਆਪ ਹੀ ਅਛਲੁ ਨ ਜਾਈ ਛਲਨਾ ॥੨॥
ਆਪ ਹੀ ਗੁਪਤ ਆਪਿ ਪਰਗਟਨਾ ॥
ਆਪ ਹੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਆਪਿ ਅਲਿਪਨਾ ॥੩॥
ਆਪੇ ਅਵਿਗਤੁ ਆਪ ਸੰਗਿ ਰਚਨਾ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸਭਿ ਜਚਨਾ ॥੪॥

ਰਾਗ ਛਾਇਆ ਤਿਲਕ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਗਂਮਂ	ਰੇਂਗਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਧ	ਧ	ਮ	ਪ	—	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ
ਸ਼ਬਦ	ਆऽ	ऽऽ	ਪਿ	ਉ	ਪਾ	ऽ	ਵ	ਨ	ਆ	ऽ	ਪਿ	ਸ	ਧ	ਰ	ਨਾ	ऽ
	ਰੇ	ਗ	ਮ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪਧ	ਪ	ਮਪ	ਮ	ਮ	ਰੇ	ਰੇਗ	ਮਪ
	ਆ	ऽ	ਪਿ	ਕ	ਰਾ	ऽ	ਵ	ਨ	ਦੋऽ	ऽ	ਸੁऽ	ਨ	ਲੈ	ऽ	ਨਾऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਧ	ਮ	ਪ	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਸਾਂ
	ਆ	ऽ	ਪ	ਨ	ਬ	ਚ	ਨੁ	ऽ	ਆ	ऽ	ਪ	ਹੀ	ਕऽ	ਰ	ਨਾ	ऽ
	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਗ	ਮਪ	ਮਗ	ਮਰੇ	ਸਾ	ਮਨੀ	ਧ	ਪ
	ਆ	ऽ	ਪ	ਨ	ਬਿ	ਭ	ਉ	ऽ	ਆऽ	ऽऽ	ਪऽ	ਹੀऽ	ਜ	ਰऽ	ਨਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਰੇ	ਗਸਾ	ਰੇਪ	ਮਗ	ਰੇਗ	ਸਾ	ਰੇਗ	ਮਪ	ਧਮ	ਗਰੇ	ਗਸਾ	ਰੇਗ	ਮਪ	ਸਾਂਪ	ਧਮ	ਗਰੇ
	ਗਸਾ	ਪਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਧ	ਨ੍ਹੀਪ	ਰੇਪ	ਮਗ	ਰੇਗ	ਸਾ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਧ	ਨ੍ਹੀਪ	ਰੇਪ	ਮਗ	ਰੇਗ	ਸਾ
2	ਪਪ	ਸਾਂਸਾਂ	ਪਧ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਪਪ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਧ	ਨ੍ਹੀਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਮਪ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂਗਾਂ	ਮੰਗਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ
	ਨੀਧ	ਨ੍ਹੀਪ	ਮਗ	ਰੇਗ	ਸਾ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਧ	ਨ੍ਹੀਪ	ਮਗ	ਰੇਗ	ਸਾ	ਨੀਧ	ਨ੍ਹੀਪ	ਮਗ	ਰੇਗ	ਸਾ
3	ਸਾਸਾ	ਰੇਗ	ਮਪ	ਧਨੀ	ਸਾਂਧ	ਨ੍ਹੀਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਰੇਗ	ਮਪ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਧ	ਨ੍ਹੀਪ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
	ਰੇਗ	ਰੇਸਾ	ਮਪ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂਗਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਮੰਗਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਗਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧਨ੍ਹੀ	ਪਸਾਂ	ਨੀਧ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਧੈਵਤ, ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸਾਰੰਗ, ਪਟਦੀਪ, ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਆਮ-ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ, ਸਾ।
ਪਕੜ—ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਰੇ, ਪ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਮ ਰੇ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਮ ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
2. ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਰੇ ਮ ਪ-ਰੇ, ਮ ਪ, ਰੇ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਧ਼ ਪ਼, ਮ਼ ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾਂ, ਰੇ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਧ ਪ ਮ ਰੇ, ਮ ਰੇ ਨ਼ੀ ਸਾ।
3. ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਰੇ ਸਾ, ਮ ਰੇ, ਪ ਮ ਧ, ਨੀ ਧ, ਮ ਪ ਨੀ ਧ, ਰੇ ਮ ਪ ਧ, ਮ ਪ ਧ, ਮ ਪ ਨੀ ਧ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ ਰੇ, ਮ ਰੇ ਮਨ਼ੀ ਸਾ।
4. ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਨੀ, ਮ ਪ ਨੀ, ਧ ਨੀ ਧ ਨੀ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਮਂ ਰੇਂ, ਮਂਰੇਂ ਨੀਸਾਂ, ਨੀਸਾਂ, ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਮ ਰੇ, ਮ ਰੇ, ਮ ਨ਼ੀ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 807)

ਕਾਹੂ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਹੀ ਮਾਇਆ ਜੰਜਾਲ ॥
ਊਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਸੰਤਨ ਕੈ ਖਿਆਲ ॥ਰਹਾਉ॥
ਅਹੰਬੁਧਿ ਕਉ ਬਿਨਸਨਾ ਇਹ ਧੁਰ ਕੀ ਢਾਲ ॥
ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਜਨਮਹਿ ਮਰਹਿ ਬਿਖਿਆ ਬਿਕਰਾਲ ॥੧॥
ਸਤਿ ਬਚਨ ਸਾਧੂ ਕਹਹਿ ਨਿਤ ਜਪਹਿ ਗੁਪਾਲ ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਤਰੇ ਹਰਿ ਕੇ ਰੰਗ ਲਾਲ ॥੨॥

ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ

ਤਾਲ ਯਕਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਸਾਂ	—	ਧ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮਪ	ਧਪ	ਮ	ਰੇ	ਨ਼ੀ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਕਾ	ऽ	ਹੂ	ਸੰ	ਗਿ	ਨ	ਚਾऽ	ऽऽ	ਲ	ਹੀ	ऽ	ऽ
	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਧ	ਮ	ਪ	ਪ
	ਮਾ	ऽ	ਇ	ਆ	ऽ	ਜੰ	ਜਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ਲ	ऽ
	ਮ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਧ	ਮ	ਪ	ਪ
	ਊ	ऽ	ਠਿ	ਸਿ	ਧਾ	ਰੇ	ਛ	ऽ	ਤ੍ਰ	ਪ	ऽ	ਤਿ
	ਮਪ	ਨੀਸਾਂ	ਧ	ਮ	ਪ	ਪ	ਮਪ	ਧਪ	ਮ	ਰੇ	ਨ਼ੀ	ਸਾ
	ਸੰऽ	ऽऽ	ऽ	ਤ	ਨ	ਕੈ	ਖਿਆ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ਲ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		0		2		0		3		4	

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਪ	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ
	ਅ	ਹੰ	ऽऽ	ਬੁ	ਧਿ	ਕਉ	ਬਿ	ਨ	ਸ	ਨਾ	ऽ	ऽ
	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਮਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਇ	ऽ	ਹ	ਧੁ	ਰ	ਕੀ	ਢਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ਲ	ऽ
	ਸਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂ	ਪ	ਪ	ਮ
	ਬऽ	ਹੁ	ऽ	ਜੋ	ਨੀ	ऽ	ਜਨ	ਮਹਿ	ऽ	ਮ	ऽ	ਰਹਿ
	ਨੀ	ਸਾਂ	ਧ	ਪ	ਮ	ਪ	ਮਪ	ਧਪ	ਮ	ਰੇ	ਨ਼ੀ	ਸਾ
	ਬਿ	ऽ	ਖਿ	ਆ	ऽ	ਬਿਕ	ਰਾऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ਲ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		0		2		0		3		4	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 823-24)

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਰੀ ਰਾਖਿ ਲਈ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਦੀਨੋ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਗਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਨਿਵਰੇ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਬੈਰਾਈ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕਾ ਜਪਿਆ ਜਾਪੁ ॥
ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਈ ਬੇਚਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕਾ ਬਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥੧॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥
ਤਾ ਕੀ ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਜਾ ਤੇ ਊਪਰਿ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥੨॥

ਰਾਗ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9 10 11 12	13 14 15 16	1 2 3 4	5 6 7 8
ਸਰਗਮ	ਨੀ ਸਾਂ ਧ ਪ	ਮ ਪ ਧ ਮ	ਪ — ਪ ਪ	ਮਧ ਪਮ ਰੇਸਾ ਨ਼ੀਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਗੁ ऽ ਰਿ ਪੂ	ਰੈ ऽ ਮੇ ਰੀ	ਰਾ ऽ ਖਿ ਲ	ਈऽ ऽऽ ऽऽ ऽऽ
	ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ	ਸਾ ਧ਼ ਮ਼ ਪ਼	ਨ਼ੀ — ਸਾ ਰੇ	ਸਾ ਨ਼ੀ ਸਾ ਸਾ
	ਅੰ ਮ੍ਰਿ ऽ ਤ	ਨਾ ऽ ਮੁ ਰਿ.	ਦੇ ऽ ਮ ਹਿ	ਦੀ ऽ ਨੋ ऽ
	ਰੇ ਮ ਰੇ ਮ	ਪ ਧ ਮ ਪ	ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ	ਧ ਪ ਮ ਪ
	ਜ ਨ ਮ ਜ	ਨ ਮ ਕੀ ऽ	ਮੈ ऽ ਲੁ ਗ	ਈ ऽ ऽ ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	x	2

ਅੰਤਰਾ

	ਮ ਪ ਸਾਂ —	ਸਾਂ ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ	ਰੇਂ ਮੰ ਰੇਂ ਸਾਂ	ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ ਸਾਂ
	ਨਿ ਵ ਰੇ ऽ	ਦੂ ऽ ਤ ਦੁ	ऽ ਸਟ ਬੈ ऽ	ਰਾ ऽ ਈ ऽ
	ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਧ ਮ ਪ	ਨੀ ਸਾਂ ਧ ਪ	ਧ ਮ ਪ ਪ
	ਗੁ ਰ ਪੂ ऽ	ਰੇ ऽ ਕਾ ऽ	ਜ ਪਿ ਆ ऽ	ਜਾ ऽ ਪੁ ऽ
	ਮ ਪ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ	ਰੇਂ ਮੰ ਰੇਂ ਸਾਂ	ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ ਸਾਂ
	ਕ ਹਾ ऽ ਕ	ਰੈ ऽ ਕੋ ऽ	ਈ ऽ ऽ ਬੇ	ਚਾ ऽ ਰਾ ऽ
	ਧ ਮ ਪ ਪ	ਰੇ ਮ ਰੇ ਮ	ਪ ਧ ਮ ਪ	ਧ ਪ ਮ ਪ
	ਪ੍ਰ ਭ ਮੇ ऽ	ਰੇ ऽ ਕਾ ऽ	ਬ ਡ ਪ ਰ	ਤਾ ऽ ਪੁ ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	x	2

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਨ਼ੀਸਾ	ਰੇਨ਼ੀ	ਸਾਮ	ਰੇਪ	ਰੇਨ਼ੀ	ਪਨ਼ੀ	ਸਾਮ	ਰੇਨ਼ੀ	ਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਰੇਮ	ਪਰੇ	ਮਪ	ਰੇਮ	ਪਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ
	ਮਪ	ਰੇਮ	ਪਮ	ਪਧ	ਪਮ	ਧਪ	ਮਧ	ਪਮ	ਰੇਮ	ਰੇਨ਼ੀ	ਸਾਮ਼	ਰੇਨ਼ੀ	ਪਨ਼ੀ	ਸਾ	ਮਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ
2	ਨ਼ੀਸਾ	ਰੇਮ	ਪਧ	ਮਪ	ਧਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧ	ਮਪ	ਧਪ	ਮਰੇ	ਮਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ
	ਨੀਧ	ਮਪ	ਧਪ	ਮਰੇ	ਮਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧ	ਮਪ	ਧਪ	ਮਰੇ	ਮਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ	ਪਨ਼ੀ	ਸਾ
3	ਨ਼ੀਸਾ	ਰੇਮ	ਪਨੀ	ਮਪ	ਨੀਮ	ਪਨੀ	ਧਨੀ	ਧਨੀ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਮੰਰੇਂ	ਮੰਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਮਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ
	ਧਪ	ਮਪ	ਨੀਸਾਂ	ਧਪ	ਮਪ	ਧਪ	ਮਪ	ਧਪ	ਮਰੇ	ਮਰੇ	ਮਨ਼ੀ	ਸਾ	ਧਪ	ਮਪ	ਨ਼ੀਸਾ	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਰਸ ਰੰਜਨੀ, ਸਰੰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅ-ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੰਜਕਤਾ ਵਾਲਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮੱਧਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਦੀ ਸੁਰ ਸੰਗਤੀ ਨਾਲ ਦੁਰਗੇ ਦੀ ਛਾਇਆ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਚਮ ਵਰਜਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੁਰਗੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਰਾਮ ਦਾ ਸਥਾਨ ਤਾਰ ਸ਼ੜਜ ਮੁਖ ਸੁਰ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਰੇ ਮ, ਰੇ ਸਾ, ਧ̣ ਨੀ̣ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਨੀ̣ ਸਾ, ਧ̣ ਨੀ̣ ਧ̣, ਨੀ̣ ਸਾ, ਧ̣ ਨੀ̣ ਧ̣ ਮ̣, ਨੀ̣ ਧ̣ ਨੀ̣, ਸਾ ਧ̣, ਨੀ̣ ਨੀ̣ ਸਾ।
2. ਨੀ̣ ਸਾ ਰੇ ਮ, ਧ̣ ਨੀ̣ ਸਾ ਰੇ ਮ, ਸਾ ਨੀ̣ ਧ̣ ਨੀ̣ ਸਾ ਰੇ ਮ ਰੇ, ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਮ ਧ ਮ, ਧ ਧ̣ ਮ, ਰੇ ਸਾ ਨੀ̣ ਧ, ਨੀ ਨੀ ਸਾ, ਧ ਨੀ ਰੇ, ਨੀ ਰੇ ਸਾ।
3. ਰੇ ਮ ਧ ਨੀ ਧ, ਨੀ ਨੀ ਧ ਧ ਮ, ਧ ਨੀ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਮ ਧ, ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਮ, ਧ ਨੀ ਰੇਂ ਮਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਨੀ, ਧ, ਮ, ਮ ਧ ਨੀ ਧ, ਮ, ਰੇ ਸਾ, ਨੀ̣ ਨੀ̣ ਸਾ, ਧ̣ ਨੀ̣ ਰੇ, ਮ ਰੇ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਸਲੋਕੁ (ਪੰਨਾ 845)

ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਜਣੁ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਵਡਭਾਗੁ ॥
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੇਖਾਲਿਆ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੁ ॥

ਰਾਗ ਰਸ ਰੰਜਨੀ

ਇਕ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਰੇਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂਨੀਧਮ	ਧਮਰੇਮ	ਧਮ	—	ਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀਧ਼	ਨ਼ੀਸਾ	ਮ	ਧਨੀਧਮ
ਸ਼ਬਦ	ਹऽ	ऽऽ	ਰਿऽऽऽ	ਪ੍ਰऽऽऽ	ਭੁऽ	ऽ	ਸ	ਜਣੁ	ਲੋऽ	ੜਿऽ	ਲ	ਹੁऽऽऽ
	ਧ	ਨੀਨੀਧਮ	ਰੇਸਾਨ਼ੀ	ਮਰੇਧਮ	(ਧ)	ਧ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧ	ਮ	ਰੇਧ	ਨੀਧ	ਮਰੇਨ਼ੀਸਾ
	ਮ	ऽऽऽऽ	ਨਿऽऽ	ਵऽऽऽ	ਸੈ	ऽ	ऽऽ	ਵऽ	ਡ	ਭਾऽ	ऽऽ	ਗੁऽऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	3		4		x		0		2		0	

ਅੰਤਰਾ

	ਸਾ	ਮਰੇ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂਧਨੀ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀਧ
	ਗੁ	ਰਿऽ	ਪੂऽ	ऽऽऽऽ	ਰੈ	ऽ	ਵੇ	ਖਾ	ऽऽ	ਲਿऽ	ਆऽ	ऽऽ
	ਧ	ਮ	ਧ	ਨੀਸਾਂਮਰੇਂ	ਸਾਂ	—	ਨੀ	ਸਾਂ	ਧਨੀਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀਧਨੀ	ਸਾਂਰੇਂਸਾਂਨੀ	ਧਮਰੇਸਾ
	ਨਾ	ऽ	ਨ	ਕऽऽऽ	ਹ	ऽ	ਰਿ	ऽ	ਲਿਵऽऽ	ਲਾऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ਗੁऽऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	3		4		x		0		2		0	

ਰਾਗ ਰਸ ਰੰਜਨੀ, ਤਰਾਨਾ

ਤਨਨਨ ਦੀਂ ਤਨਨਨ ਦੀ ਤਨਨਨ ਤੂੰ ਤਦਾਰੇ ਦਾਨੀ,
ਤੂੰ ਦਿਰ ਦਾਨੀ ਦੀ ਤਨ ਦੇਰੇ ਨਾ ਦੇਰੇ ਨਾ।
ਉਦਾਨੀ ਤਦੀਯਨ ਤਨਨਨ ਤਨ ਦੀ ਤਨਾ ਦੇਰੇ ਨਾ,
ਤੂੰ ਦ੍ਰਿ ਦਾਨੀ ਦੀਂ ਦੀਂ ਤਦ੍ਰਾ ਨੀ ਤੂੰ ਦੇਰੇ ਨਾ ਤਨਾ ਨਾ ਨਾ।

ਰਾਗ ਰਸ ਰੰਜਨੀ, ਤਰਾਨਾ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾਰੇ	ਮਰੇ	ਸਾ	ਮਧ	ਨੀਧ	ਮ	ਸਾਂਨੀ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	—	—	ਨੀ	ਧ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਤਨ	ਨਨ	ਦੀਂ	ਤਨ	ਨਨ	ਦੀਂ	ਤਨ	ਨਨ	ਤੂੰ	ऽ	ऽ	ਤ	ਦਾ	ਰੇ	ਦਾ	ਨੀ
	ਸਾ	ਰੇਰੇ	ਸਾ	ਨੀ	ਨੀਧ	—	ਨੀ	ਸਾ	ਮ	—	ਰੇ	ਸਾ	ਮਧ	—	ਮ	ਰੇ
	ਤੂੰ	ਦਿਰ	ਦਾ	ਨੀ	ਦੀऽ	ऽ	ਤ	ਨ	ਦੇ	ऽ	ਰੇ	ਨਾ	ਦੇऽ	ऽ	ਰੇ	ਨਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਮਰੇ	ਮ	ਮਧ	ਨੀਨੀ	ਨੀਧ	ਮਧ	ਨੀਨੀ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਮੰ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
	ਉ	ਦਾऽ	ਨੀਤ	ਦੀऽ	ਯਨ	ਤਨ	ਨਨ	ਤਨ	ਦੀ	ऽ	ਤ	ਨਾ	ਦੇ	ਰੇ	ਨਾ	ऽ
	ਸਾਂ	ਨੀਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ–	ਧਮ	ਧ	ਨੀ	ਧ	ਮਰੇ	ਮ	ਧ	ਨੀਨੀ	ਨੀਧ	ਧਮ	ਰੇਸਾ
	ਤੂੰ	ਦ੍ਰਿਦਾ	ਨੀ	ਦੀਂ	ਦੀऽ	ਤਦ੍ਰਾ	ਨੀ	ਤੂੰ	ਦੇ	ਰੇਨਾ	ऽ	ਤ	ਨਾऽ	ऽऽ	ਨਾऽ	ਨਾऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 807)

ਜਿਸੁ ਊਪਰਿ ਹੋਵਤ ਦਇਆਲੁ ॥
ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਾਟੈ ਸੋ ਕਾਲੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਸਾਧਸੰਗਿ ਭਜੀਐ ਗੋਪਾਲੁ ॥
ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤੂਟੈ ਜਮ ਜਾਲੁ ॥੧॥
ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥
ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਸਾਧ ਰਵਾਲ ॥੨॥

ਰਾਗ ਰਸ ਰੰਜਨੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	—	ਨੀ	ਧ	ਮ	ਧ	ਮ	ਰੇ	ਮ	ਧ	ਧ	ਮ
ਸ਼ਬਦ	ਸਾ	ऽ	ऽ	ਧ	ਸੰ	ऽ	ਗਿ	ਭ	ਜੀਐ	ऽ	ऽ	ਗੋ	ਪਾ	ऽ	ਲੁ	ऽ
	ਧ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਧ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਰੇ	ਸ	ਧਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਮ	ਰੇਸਾ
	ਗੁ	ਨ	ਗਾ	ऽ	ਵ	ਤ	ਤੂ	ऽ	ਟੈ	ऽ	ਜ	ਮ	ਜਾऽ	ऽऽ	ਲੁऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਰੇਮ	ਮ	ਨੀਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਮੰ	ਮੰ	ਰੇ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ
	ਜਿऽ	ਸੁ	ਊऽ	ऽ	ਪ	ਰਿ	ਹੋ	ऽ	ਵ	ਤ	ਦਇ	ऽ	ਆ	ऽ	ਲੁ	ऽ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਧ	ਨੀ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ	ਸਾ
	ਹ	ਰਿ	ਸਿ	ਮ	ਰ	ਤ	ਕਾ	ऽ	ਟੈ	ऽ	ਸੋ	ऽ	ਕਾ	ऽ	ਲੁ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਨ਼ੀ	ਸਾਧ਼	ਨ਼ੀਸਾ	ਮਧ	ਨ਼ੀਸਾ	ਰੇਸਾ	ਮਮ	ਰੇਸਾ	ਰ਼ੇਮ	ਰੇਸਾ	ਰੇਮ	ਮਧ	ਮਧ	ਮਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ
	ਮਧ	ਮਰੇ	ਮਰੇ	ਮਧ	ਮਮ	ਧਮ	ਧਮ	ਰੇਸਾ	ਮ਼ਧ਼	ਨ਼ੀਸਾ	ਰੇਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਮਮ	ਮਮ	ਮਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ
2	ਨ਼ੀਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਰੇਮ	ਧਮ	ਧਮ	ਧਨੀ	ਧਨੀ	ਧਮ	ਨੀਧ	ਨੀਧ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ
	ਧਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧਸਾਂ	ਨੀਧ	ਨੀਧ	ਨੀਧ	ਮਧ	ਮਰੇ	ਸਾ	ਮ਼ਧ਼	ਨ਼ੀਸਾ	ਰੇਸਾ	ਸਾਮ	ਰੇਮ	ਧਮ	ਰੇਸਾ
3	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਮਂਮਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਸਾਂ	ਨੀਧੁ	ਸਾਂ
	ਮਨੀ	ਨੀਮ	ਧਮ	ਮਮ	ਨੀਮ	ਧਮ	ਧਮ	ਰੇਸਾ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧ	ਮਧ	ਸਾਂਨੀ	ਧਨੀ	ਧਮ	ਰੇਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰਾ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਵਰਜਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਮੱਧਮ ਵਰਜਿਤ ਕਰਕੇ ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗੰਧਾਰ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਨਿਸ਼ਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ ਹੈ। ਤਿਰੋਭਾਵ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਲਿਆਣ ਰਾਗ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ "ਧਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ" ਸੁਰ ਸਮੁਦਾਇ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ੰਕਰਾ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਰਾਗ ਬਿਹਾਗ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਗ, ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗ ਪ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਗ ਪ, ਗ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਨ਼ੀਸਾ, ਪ ਗ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਸਾ, ਗ ਪ, ਨੀ ਨੀ ਪ, ਗ ਪ, ਗ ਸਾ।
2. ਸਾ ਗ, ਪ, ਗ ਪ, ਨੀ ਪ ਗ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ, ਨੀ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਗ਼ ਸਾ।
3. ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਪ ਗ, ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ ਗ ਸਾ।
4. ਸਾ ਗ ਪ, ਗ ਸਾ, ਗ ਪ ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਨੀ ਪ, ਗ, ਪ ਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਗ ਸਾ।
5. ਪ ਪ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਗਂ ਪਂ ਗਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਗਂ, ਗਂ, ਸਾਂ, ਨੀ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ, ਗ ਸਾ, ਸਾਂ ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਨੀ ਪ ਗ, ਪ, ਪ, ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਗ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ, ਗ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰਾ

ਝਪਤਾਲ, ਸਰਗਮ ਗੀਤ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਨੀ	ਧ	ਸਾਂ	ਨੀ
	ਪ	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਗ	ਸਾ
	ਨ਼ੀ	ਪ਼	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗ	ਸਾ	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਪ
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਗ	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਨੀ	ਧ	ਸਾਂ	ਨੀ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗਾਂ	ਗਾਂ	ਪਾਂ	ਗਾਂ	ਪਾਂ	ਗਾਂ	ਗਾਂ	ਸਾਂ
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਗ	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		2			0		3		

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 804)

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਚੀਨਾ ॥
ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਆਸੀਨਾ ॥੧॥
ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਮੁਖੁ ਊਜਲੁ ਕੀਨਾ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪੁਨਾ ਨਾਮੁ ਦੀਨਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨਾ ॥
ਜੈ ਜੈ ਕਾਰੁ ਜਗਤਿ ਪ੍ਰਗਟੀਨਾ ॥੨॥
ਨੀਚਾ ਤੇ ਊਚ ਊਨ ਪੂਰੀਨਾ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਲੀਨਾ ॥੩॥
ਮਨ ਤਨ ਨਿਰਮਲ ਪਾਪ ਜਲਿ ਖੀਨਾ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਪ੍ਰਸੀਨਾ ॥੪॥

ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰਾ

ਧਮਾਰ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	6	7	8	9	10	11	12	13	14	1	2	3	4	5
ਸਰਗਮ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀ	ਧਪ	ਪ	ਪ	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਧ	ਸਾਂ	—	—	ਨੀ	—
ਸ਼ਬਦ	ਗੁਰ	ਕਾ	ਸऽ	ਬ	ਦੁ	ਰਿ	ਦੇ	ਮ	ਹਿ	ਚੀ	ऽ	ऽ	ਨਾ	ऽ
	ਪ	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਪਗ	ਪਗ	ਪਗ	ਪ	ਗ	—	ਰੇ	ਸਾ	—
	ਸ	ਗ	ਲ	ਮ	ਨੋ	ਰਥ	ਪੂऽ	ਰਨ	ਆ	ਸੀ	ऽ	ऽ	ਨਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	2		0			3				X				

ਅੰਤਰਾ

	ਨੀਸਾਂ	ਨੀ	ਧਪ	ਪ	ਪ	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਧ	ਪਗ	ਪ	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਗੁਰ	ਕਾ	ਸऽ	ਬ	ਦੁ	ਰਿ	ਦੇਂ	ਮ	ਹਿ	ਸੰऽ	ऽ	ਤ	ਜ	ਨਾ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਗਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ
	ਕਾ	ਮੁਖੁ	ਊ	ਜ	ਲੁ	ਕੀऽ	ऽ	ਨਾ	ऽ	ਕऽ	ਰਿऽ	ਕਿ	ऽ	ਰ
	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਪਗ	ਪ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਗਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਸਾ
	ਪਾ	ऽ	ਅ	ऽ	ਪੁ	ਨਾऽ	ऽ	ਨਾ	ਮੁ	ਦੀऽ	ऽ	ऽ	ਨਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	2		0			3				X				

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 821)

ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਉਜਾਰੋ ਦੀਪਾ॥
ਬਿਨਸਿਓ ਅੰਧਕਾਰ ਤਿਹ ਮੰਦਰਿ ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਅਨੂਪਾ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ ਭਏ ਜਉ ਪੇਖਿਓ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਵਡਿਆਈ॥
ਮਗਨ ਭਏ ਊਹਾ ਸੰਗਿ ਮਾਤੇ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਲਪਟਾਈ॥੧॥
ਆਲ ਜਾਲ ਨਹੀ ਕਛੂ ਜੰਜਾਰਾ ਅਹੰਬੁਧਿ ਨਹੀ ਭੋਰਾ॥
ਊਚਨ ਊਚਾ ਬੀਚੁ ਨ ਖੀਚਾ ਹਉ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਮੋਰਾ॥੨॥
ਏਕੰਕਾਰੁ ਏਕੁ ਪਾਸਾਰਾ ਏਕੈ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ॥
ਏਕੁ ਬਿਸਥੀਰਨੁ ਏਕੁ ਸੰਪੂਰਨੁ ਏਕੈ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ॥੩॥
ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਸੂਚਾ ਸੂਚੋ ਸੂਚਾ ਸੂਚੋ ਸੂਚਾ॥
ਅੰਤ ਨ ਅੰਤਾ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਊਚੋ ਊਚਾ॥੪॥

ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰਾ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਗੁਪ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	—	ਨੀ	ਪ	ਗ	ਸਾ	ਪਗ	ਪ
ਸ਼ਬਦ	ਸS	ਤਿS	ਗੁ	ਰ	ਸ	ਬS	ਦਿ	ਉ	ਜਾ	S	ਰੋ	S	ਦੀ	S	ਪਾS	S
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗ	ਗ	ਗ	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	ਗ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ
	ਬਿ	ਨ	ਸਿ	ਓ	ਅੰ	S	ਧ	S	ਕਾ	ਰ	ਤਿ	ਹ	ਮੰ	S	ਦ	ਰਿ
	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਗਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਪਗ	ਗਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਰ	ਤ	ਨ	ਕੋ	S	ਠ	ੜੀ	S	ਖੁS	SS	ਲ੍ਹੀS	ਅ	ਨੂS	SS	ਪਾS	S
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਸਾ	ਸਾ	ਪ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਗ	—	ਗ	ਰੇ	ਨ਼ੀ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ਬਿ	ਸ	ਮ	ਨ	ਬਿ	ਸ	ਮ	ਭ	ਏ	S	ਜ	ਉ	ਪੇ	ਖਿ	ਓ	S
	ਸਾ	ਸਾਪ	ਗ	ਗ	ਪ	ਪ	ਪ	—	ਪ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਨੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਕ	ਹS	ਨੁ	ਨ	ਜਾ	S	ਇ	S	ਵ	ਡਿ	ਆ	S	ਈ	S	S	S
	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਗ	ਪ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਮ	ਗ	ਨ	ਭ	ਏ	S	ਊ	S	ਹਾ	S	ਸੰ	ਗਿ	ਮਾ	S	ਤੇ	S
	ਸਾਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਗੁਪ	ਰੇ	ਸਾ
	ਓ	S	ਤਿ	S	ਪੋ	S	ਤਿ	S	ਲ	ਪ	ਟਾ	S	ਈ	SS	S	S
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਗਗ	ਧਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਪ	ਗਸਾ	ਸਾਂਨੀ	ਪਗ	ਪਨੀ	ਧਸਾਂ	ਨੀਪ	ਗਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
2	ਸਾਗ	ਪਗ	ਪਨੀ	ਪਗ	ਪਨੀ	ਧਪ	ਗਪ	ਗਸਾ	ਪਗ	ਪਗ	ਪਪ	ਨੀਪ	ਨੀਪ	ਗ਼ਗ	ਗਰੇ	ਨ਼ੀਸਾ
3	ਸਾਗ	ਪਗ	ਪਪ	ਗਪ	ਗਗ	ਪਪ	ਗਪ	ਨੀਧ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਨੀਪ	ਗਪ	ਗਗ	ਪਗ	ਗਗ	ਗ਼ਸਾ
	ਨ਼ੀਸਾ	ਗਗ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਗ	ਪਪ	ਨੀਪ	ਨੀਸਾਂ	ਗਂਗਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂਸਾਂ	ਨੀਪ	ਗਪ	ਗਸਾ
4	ਨ਼ੀਸਾ	ਗਗ	ਪਗ	ਗਪ	ਨੀਪ	ਗਪ	ਪਨੀ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਗਂਗਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਪਗ	ਪਗ	ਰੇਸਾ
	ਸਾਰੇ	ਸਾ	ਗਗ	ਰੇਸਾ	ਸਾਗ	ਗਪ	ਗਗ	ਰੇਸਾ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਗ	ਪਗ	ਗਪ	ਗਗ	ਪਗ	ਰੇਸਾ
	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਪ	ਗਪ	ਨੀਪ	ਗਗ	ਪਪ	ਨੀਧ	ਸਾਂ	ਗਂਗਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਨੀ	ਧਪ	ਗਪ	ਗਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਭਵਾਨੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ, ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਚਤੁ-ਸ੍ਵਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮੱਧਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਧੁਰ ਤੇ ਮੀਠਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਚਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੱਧ ਅਤੇ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮੱਧ ਰਾਤੀ ਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ ਮ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਧ ਮ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਸਾ ਰੇ ਮ ਧ ਮ ਸਾਂ, ਧ ਮ ਰੇ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਮਰੇ ਮਰੇ ਮਰੇ, ਧ਼ ਧ਼ ਸਾ, ਧ਼ ਸਾ ਧ਼ ਰੇ, ਸਾ ਰੇ ਮ ਰੇ, ਮ ਰੇ ਮ ਰੇ ਮ ਰੇ ਧ਼ ਸਾ।
2. ਧ਼ ਸਾ ਰੇ ਮ, ਸਾ ਰੇ ਮ, ਰੇ ਸਾ ਮ, ਧ ਮ, ਰੇ ਸਾਂ ਧ-ਮ, ਧ਼ ਸਾ, ਧ-ਮ, ਰੇ ਮ, ਧ-ਮ, ਮ ਧ-ਮ, ਰੇ ਮ ਧ-ਧ, ਸਾ ਧ-ਮ, ਧ ਮ, ਰੇ ਮ ਧ, ਮ ਰੇ ਧ਼ ਸਾ।
3. ਸਾ, ਰੇ ਮ ਧ, ਮ ਧ, ਸਾ ਰੇ ਮ ਧ, ਧਂ ਧ, ਧ ਸਾਂ ਧ, ਰੇਂ ਧ, ਰੇਂ ਧ, ਧ ਰੇਂ ਧ, ਧ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਧ ਸਾਂ ਧ, ਸਾਂ ਧਂ-ਮਰੇ, ਮ ਰੇ ਧ਼ ਸਾ।
4. ਸਾ ਰੇ ਮ ਧ, ਮ ਧ, ਮ ਧ ਸਾਂ, ਧ ਸਾਂ, ਧ ਸਾਂ ਮਂ-ਰੇਂ ਸਾਂ, ਮਂ-ਰੇਂ, ਧ਼ ਸਾਂ, ਮ ਧ ਸਾਂ, ਧ ਮ, ਧ-ਮ, ਧ-ਮਰੇ, ਸਾ, ਮ ਧ਼, ਮ ਧ਼ ਸਾਂ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 824)

ਧੀਰਉ ਦੇਖਿ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਰੰਗਾ॥
ਤੁਹੀ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਤੂਹੀ ਵਸਹਿ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਾ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਨਿਵਾਜੇ ਠਾਕੁਰ ਨੀਚ ਕੀਟ ਤੇ ਕਰਹਿ ਰਾਜੰਗਾ॥੧॥
ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਰੈ ਹੀਏ ਮੋਰੇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਹੀ ਦਾਨੁ ਮੰਗਾ॥੨॥

ਰਾਗ ਭਵਾਨੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾਂ	ਧ	ਮ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ	ਧ਼	ਸਾ	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਧ	ਮ	ਧਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ
ਸ਼ਬਦ	ਧੀ	ऽ	ਰਉ	ऽ	ਦੇ	ऽ	ਖਿ	ਤੁ	ਮ੍ਹਾ	ऽ	ऽ	ਰੇ	ਰੰ	ऽ	ਗਾऽ	ऽऽ
	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਮ	ਰੇ	ਮ	ਰੇ	—	ਸਾ	ਸਾ	ਮ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ
	ਤੁ	ऽ	ਹੀ	ਸੁ	ਆ	ऽ	ਮੀ	ऽ	ਅੰ	ऽ	ਤ	ਰ	ਜਾ	ऽ	ਮੀ	ऽ
	ਧਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਧ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ	ਧ	ਸਾ	ਸਾ	ਮ	ਧ	ਧ	ਧਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਧ	ਮ
	ਤੂऽ	ऽऽ	ਹੀ	ऽ	ਵ	ਸ	ਹਿ	ऽ	ਸਾ	ऽ	ਧ	ਕੈ	ਸੰऽ	ऽऽ	ਗਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਧ	ਮ	ਮ	ਮ	ਧ	ਧ	ਸਾਂ	ਧ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਮ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਖਿ	ਨ	ਮ	ਹਿ	ਥਾ	ऽ	ਪਿ	ਨਿ	ਵਾ	ऽ	ਜੇ	ऽ	ਠਾ	'ऽ	ਕੁ	ਰ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	—	ਮ	—
	ਨੀ	ऽ	ਚ	ਕੀ	ऽ	ਟ	ਤੇ	ऽ	ਕ	ਰਹਿ	ऽ	ਰਾ	ਜੰ	ऽ	ਗਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਧਸਾ	ਰੇਮ	ਸਾਰੇ	ਮਰੇ	ਸਾਮ	ਧਮ	ਰੇਸਾ	ਧਸਾ	ਧਰੇ	ਸਾਮ	ਸਾਰੇ	ਮਰੇ	ਸਾਰੇ	ਮਧ	ਮਧ	ਧਸਾਂ
	ਧਮ	ਰੇਰੇ	ਧਸਾ	ਰੇਸਾ	ਰੇਮ	ਧਮ	ਮਧ	ਮਰੇ	ਮਧ	ਧਸਾਂ	ਧਮ	ਧਮ	ਰੇਮ	ਧਮ	ਰੇਸਾ	ਧਸਾ
2	ਰੇਮ	ਧਮ	ਮਧ	ਮਰੇ	ਮਧ	ਧਸਾਂ	ਧਮ	ਧਮ	ਰੇਮ	ਧਮ	ਰੇਧ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	ਮਧ	ਮਧ	ਧਸਾਂ
	ਧਰੇਂ	ਧਰੇਂ	ਧਧ	ਰੇਂਧ	ਧਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਸਾਂਧ	ਸਾਂਧ	ਸਾਂਧ	ਮਰੇ	ਮਰੇ	ਧਸਾਂ	ਸਾਂਧ	ਮਰੇ	ਮਰੇ	ਧਸਾ
3	ਸਾਰੇ	ਮਧ	ਮਧ	ਸਾਂ	ਧਸਾ	ਧਸਾਂ	ਮੰਮੰ	ਰੇਂਸਾਂ	ਮੰਮੰ	ਮੰਰੇਂ	ਮੰਮੰ	ਮੰਰੇਂ	ਧਸਾਂ	ਮਧ	ਸਾਂਸਾਂ	ਧਸਾਂ
	ਧਧ	ਮੰਰੇ	ਰੇਧ	ਧਮ	ਧਧ	ਮਧ	ਧਮੰ	ਰੇਸਾ	ਧਧ	ਮਰੇ	ਰੇਧ	ਧਮ	ਧਧ	ਮਧ	ਧਮ	ਰੇਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 804-05)

ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪਾਈਅਹਿ ਮੀਤਾ ॥
ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਈਐ ਚੀਤਾ ॥੧॥
ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਵਤ ॥
ਜਲਨਿ ਬੁਝੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹੋਵਤ ਵਡਭਾਗੀ ॥
ਸਾਧਸੰਗਿ ਰਾਮਹਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥੨॥
ਮਤਿ ਪਤਿ ਧਨੁ ਸੁਖ ਸਹਜ ਅਨੰਦਾ ॥
ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਵਿਸਰਹੁ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥੩॥
ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਮਨਿ ਪਿਆਸ ਘਨੇਰੀ ॥
ਭਨਤਿ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ॥੪॥

ਰਾਗ ਭਵਾਨੀ

ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ	ਧ	ਸਾ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਮ	ਰੇ
ਸ਼ਬਦ	ਸਗ	ਲ	ਮ	ਨੋ	ਰ	ਥ	ਪਾ	ऽ	ਈਅਹਿ	ਮੀ	ऽ	ਤਾ
	ਰੇ	ਮ	ਧ	ਮ	ਧ	ਸਾਂ	ਧ	ਮ	ਰੇ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ
	ਚਰ	ਨ	ਕ	ਮ	ਲ	ਸਿਉ	ਲਾ	ऽ	ਈਐ	ਚੀ	ऽ	ਤਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X			0			X			0		

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਰੇ	ਮ	ਧ	ਮ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
	ਹਉ	ਬ	ਲਿ	ਹਾ	ऽ	ਰੀ	ਜੋ	ਪ੍ਰ	ਭੂ	ਧਿਆ	ਵ	ਤ
	ਰੇਂ	ਮੰ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਸਾਂ	ਧ	ਰੇ	ਮ	ਰੇ	ਸਾ
	ਜਲ	ਨਿ	ਬੁ	ਝੈ	ऽ	ਹਰਿ	ਹਰਿ	ਗੁ	ਨ	ਗਾ	ਵ	ਤ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X			0			X			0		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੱਧਮ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਧੈਵਤ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗੰਧਾਰ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ। ਇਹ ਉਤਰਾਂਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਰਸ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਆਸ ਦਾ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ ਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਸਮਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਰਾਗ ਭੁਪਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਤਰਾਂਗ ਵਾਦੀ ਰਾਗ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ ਗ, ਪ, ਧ ਸਾਂ।

ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਧ ਪ, ਧ ਗ, ਪ ਗ, ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਸਾ।

ਪਕੜ—ਪ ਧ, ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਧ਼ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸ਼ਾ, ਸਾਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
2. ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ, ਧ ਪ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਰੇਂ ਰੇਂ ਸਾਂ ਧ ਪ, ਧ ਧ, ਸਾਂ, ਧ ਪ, ਧ ਪ ਗ ਰੇ, ਗ ਪ ਧ ਪ, ਧੇ ਪ ਗਰੇ ਸਾ।
3. ਪ, ਧ ਪ, ਗ ਪ, ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਪ, ਧ ਪ, ਸਾਂ ਧ ਪ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ, ਧ, ਪ ਗ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗਰੇ ਸਾ, ਗ ਪ ਧ ਧ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਧ਼ ਸਾ।
4. ਧ, ਧ ਪ, ਪ ਗ, ਪ ਧ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਗਂਰੇਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਗਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ ਧ਼, ਧ਼ ਪ਼।

ਸ਼ਬਦ

ਸਲੋਕੁ (ਪੰਨਾ 255)

ਝਾਲਾਘੇ ਉਠਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਆਰਾਧਿ ॥
ਕਾਰ੍ਹਾ ਤੁਝੈ ਨ ਬਿਆਪਈ ਨਾਨਕ ਮਿਟੈ ਉਪਾਧਿ ॥

ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਰ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਪ	ਧਪ	ਧ	ਧ	ਧ	ਸਾਂ	ਧ	ਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਝਾ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ਘੇऽ	ऽ	ਉ	ਠਿ	ਨਾ	ऽ	ऽ	ਮੁऽ	ਜऽ	ऽ	ਪਿ	ऽ
	ਸਾ	ਧ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਪ	ਧ	ਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਪ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਰੇਸਾ
	ਨਿ	ਸਿ	ਬਾ	ऽ	ਸੁ	ਰ	ਆ	ऽ	ਰਾ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਧਿऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਪ	ਧ	ਪ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਕਾ	ऽ	ਰ੍ਹਾ	ऽ	ਤੁ	ਝੈ	ਨ	ਬਿ	ਆ	ऽ	ऽ	ਪ	ਈ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਪ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਰੇਸਾ
	ਨਾ	ऽ	ਨ	ਕ	ਮਿ	ਟੈ	ऽ	ਉ	ਪਾ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਧਿऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ (ਪੰਨਾ 795)

ਤੂ ਸੁਲਤਾਨੁ ਕਹਾ ਹਉ ਮੀਆ ਤੇਰੀ ਕਵਨ ਵਡਾਈ॥
ਜੋ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੁ ਕਹਾ ਸੁਆਮੀ ਮੈ ਮੂਰਖ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ॥੧॥
ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ॥
ਜੈਸੇ ਸਚ ਮਹਿ ਰਹਉ ਰਜਾਈ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਝ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸਭ ਅਸਨਾਈ॥
ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ॥੨॥
ਕਿਆ ਹਉ ਕਥੀ ਕਥੇ ਕਥਿ ਦੇਖਾ ਮੈ ਅਕਥੁ ਨ ਕਥਨਾ ਜਾਈ॥
ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਆਖਾ ਤਿਲੁ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ॥੩॥
ਏਤੇ ਕੂਕਰ ਹਉ ਬੇਗਾਨਾ ਭਉਕਾ ਇਸੁ ਤਨ ਤਾਈ॥
ਭਗਤਿ ਹੀਣੁ ਨਾਨਕੁ ਜੇ ਹੋਇਗਾ ਤਾ ਖਸਮੈ ਨਾਉ ਨ ਜਾਈ॥੪॥

ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਰ

ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਧ	ਸਾਂ	ਧ	ਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਤੂ	ਸੁਲ	ਤਾ	ऽ	ਨੁ	ਕਹਾ	ਹਉ	ਮੀ	ऽ	ਆ
	ਸਾ	ਧ	ਸਾਧ	ਰੇਰੇ	ਸਾ	ਗਪ	ਧਪ	ਧ	ਪਗ	ਰੇਸਾ
	ਤੇ	ऽ	ਰੀऽ	ਕਵ	ਨ	ਵऽ	ऽऽ	ਡਾ	ऽऽ	ਈऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਧ	ਗ	ਗਧ	ਪ	ਗ	ਧਸਾਂ	ਧ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਜੋ	ਤੂ	ਦੇऽ	ਹਿ	ਸੁ	ਕऽ	ਹਾ	ਸੁ	ਆ	ਮੀ
	ਧ	ਸਾਂ	ਗਂਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂਧ	ਪਧ	ਪ	ਪਗ	ਰੇਸਾ
	ਮੈ	ਮੂ	ਰऽ	ऽ	ਖ	ਕਹ	ਣੁਨ	ਜਾ	ऽऽ	ਈऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ (ਪੰਨਾ 795)

ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ ਤਨੁ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰੁ ਘਟ ਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ ॥
ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ ॥੧॥
ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਦਇਆਲ ਸੇਤੀ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥
ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਪੀਰ ਪਰਾਈ ॥
ਹਮ ਨਾਹੀ ਚਿੰਤ ਪਰਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ਚਿੰਤਾ ਕਰਹੁ ਹਮਾਰੀ ॥
ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ॥੨॥
ਸਿਖ ਮਤਿ ਸਭ ਬੁਧਿ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਮੰਦਿਰ ਛਾਵਾ ਤੇਰੇ ॥
ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਨਿਤ ਤੇਰੇ ॥੩॥
ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸਰਣਿ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ਸਰਬ ਚਿੰਤ ਤੁਧੁ ਪਾਸੇ ॥
ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਚੰਗਾ ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸੇ ॥੪॥

ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਸਾ	ਧ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਪ	ਗਂ	ਪ	ਧ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਮ	ਨੁ	ਮੰ	ऽ	ਦ	ਰੁ	ਤ	ਨੁ	ਵੇ	ऽ	ਸ	ਕ	ਲੰ	ऽ	ਦ	ਰੁ
	ਸਾ	ਰੇ	ਧ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਪਗ	ਗ	ਪ	—	ਧ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ਘ	ਟ	ਹੀ	ऽ	ਤੀ	ऽ	ਰऽ	ਥਿ	ਨਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ਵਾ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	—	ਪ	ਧ	ਧ	ਧ	ਪ	ਧ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਧ	ਸਾਂ	—
	ਏ	ऽ	ਕੁ	ਸ	ਬ	ਦੁ	ਮੇ	ਰੈ	ਪ੍ਰਾ	ऽ	ਨਿ	ਬ	ਸ	ਤੁ	ਹੈ	ऽ
	ਸਾਂਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਪ	ਪ	ਧਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਧ	ਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਬਾऽ	ਹੁ	ੜਿ	ਜ	ਨऽ	ਮਿऽ	ਨऽ	ऽ	ਆऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ਵਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਰੇ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਪ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਸਾਰੇ	ਗਪ	ਧਪ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
2	ਸਾਰੇ	ਗਪ	ਧਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਰੇਂਗਂ	ਗਂਰੇਂ	ਸਾਂਸਾਂ	ਗਂਰੇਂ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਸਾਰੇ	ਧਸਾ
3	ਸਾਰੇ	ਗਰੇ	ਸਾਰੇ	ਗਪ	ਗਪ	ਧਪ	ਗਮ	ਧਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਧਪ	ਧਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਰੇਂਗ	ਰੇਂਸਾਂ	ਧਸਾਂ
	ਗਂਰੇਂ	ਸਾਂਧ	ਰੇਂਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਸਾਂਧ	ਪਗ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਧਸਾ	ਰੇਗ	ਪਧ	ਪਗ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਰਾਗ ਹੰਸ ਧਵਨਿ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਹੈ। ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਗ ਪ, ਨੀ ਪ, ਗ ਰੇ, ਗ ਰੇ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਸਾ, ਗ ਪ ਗ ਰੇ, ਗ ਪ ਨੀ, ਪ ਨੀ ਨੀ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ ਨੀ, ਪ ਨੀ ਰੇਂ ਸਾਂ ਨੀ, ਗ ਰੇ ਗ ਪ ਨੀ, ਨੀ ਰੇਂ ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ।
2. ਸਾ ਨ਼ੀ ਪ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਸਾ ਗ ਪ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
3. ਸਾ ਗ, ਸਾ ਗ ਪ, ਗ ਪ ਨੀ ਪ ਗ, ਸਾ ਗ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
4. ਸਾ ਗ ਪ, ਗ ਪ ਨੀ ਪ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗ ਪ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
5. ਸਾ ਗ ਪ, ਨੀ ਪ, ਗ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ·ਗਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਗ ਪ ਗ, ਸਾ ਗ ਪ ਨੀ, ਪ ਗ, ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ।
6. ਪ ਪ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਪ ਨੀ ਸਾਂ ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਗਂ ਪਂ ਗਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾ ਰੇਂ ਸਾਂ ਨੀ, ਨੀ ਪ ਗ, ਸਾ ਗ, ਪ ਗ ਪ ਗ਼ ਰੇ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 820-21)

ਸੰਤਨ ਕੈ ਸੁਨੀਅਤ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਬਾਤ ॥
ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਆਨੰਦ ਮੰਗਲ ਧੁਨਿ ਪੂਰਿ ਰਹੀ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰਾਤਿ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਨੇ ਨਾਮ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ॥
ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਜਾਤ ॥੧॥
ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਤ ॥
ਚਰਨ ਸਰਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਿਲਾਤ ॥੨॥

ਰਾਗ ਹੰਸ ਧਵਨਿ

ਤਾਲ ਢਾਈਆ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗ	ਗ	ਗ	ਗ	ਗ	ਪ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ
ਸ਼ਬਦ	ਸੰ	ਤ	ਨ	ਕੈ	ऽ	ਸੁ	ਨੀ	ਅ	ਤ	ऽ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਕੀ	ऽ
	ਗ	ਰੇ	ਗ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
	ਬਾ	ऽ	ऽ	ਤ	ऽ	ऽ	ऽ	ਕ	ਥਾ	ऽ	ਕੀ	ਰ	ਤ	ਨੁ
	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	ਗ	ਰੇ.	ਗ	ਪ	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ
	ਆ	ਨੰ	ਦ	ਮੰ	ਗਲ	ਧੁ	ਨਿ	ਪੂ	ਰਿ	ਰ	ਹੀ	ऽ	ਦਿਨ	ਸੁ
	ਪ	ਨੀ	ਪ	ਗੁਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	—	ਪ	ਗ
	ਅ	ऽ	ਰੁ	ਰਾऽ	ऽ	ਤਿ	ऽ	ਸੰ	ਤ	ਨ	ਕੈ	ऽ	ਸੁ	ਨੀ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	○ X			2		3		○ X			2		3	

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਪ	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਕ	ਰਿ	ਕਿਰ	ਪਾ	ऽ	ਅ	ਪ	ਨੇ	ऽ	ਪ੍ਰਭਿ	ਕੀ	ऽ	ਨੇ	ऽ
	ਗ	ਗ	ਪ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
	ਨਾ	ਮ	ਅਪੁ	ਨੇ	ऽ	ਕੀ	ऽ	ਕੀ	ऽ	ਨੀ	ਦਾ	ऽ	ਤਿ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	○ X			2		3		○ X			2		3	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 821)

ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਅਪਨੇ ਜਨ ਆਪ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਨੋ ਬਿਨਸਿ ਗਏ ਸਭ ਸੋਗ ਸੰਤਾਪ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਵਹੁ ਸਭਿ ਹਰਿ ਜਨ ਰਾਗ ਰਤਨ ਰਸਨਾ ਆਲਾਪ ॥
ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਿਵਰੀ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਆਤਮ ਧ੍ਰਾਪ ॥੧॥
ਚਰਣ ਗਹੇ ਸਰਣਿ ਸੁਖਦਾਤੇ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਜਪੇ ਹਰਿ ਜਾਪ ॥
ਸਾਗਰ ਤਰੇ ਭਰਮ ਭੈ ਬਿਨਸੇ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰ ਪਰਤਾਪ ॥੨॥

ਰਾਗ ਹੰਸ ਧਵਨਿ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਗਾ	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ऽ	ਰਾ	ਖਿ	ਲੀ	ਏ	ऽ	ਅ	ਪ	ਨੇ	ऽ	ਜ	ਨ	ਆ	ऽ	ਪ	ऽ
	—	ਨ਼ੀ	ਪ਼	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਗ	ਗ	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
	ऽ	ਕਰਿ	ਕਿਰ	ਪਾ	ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਨਾ	ऽ	ऽ	ਮੁ	ਦੀ	ऽ	ਨੋ	ऽ
	—	ਪ	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਗਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ऽ	ਬਿ	ਨ	ਸਿ	ਗ	ਏ	ਸ	ਭ	ਸੋऽ	ऽऽ	ਗऽ	ਸੰ	ਤਾ	ऽ	ਪऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	—	ਪ	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਂ	ਸਾਂ	ਗਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ऽ	ਗੁ	ਣ	ਗੋ	ਵਿੰ	ऽ	ਦ	ਗਾ	ਵਹੁ	ऽ	ਸ	ਭਿ	ਹ	ਰਿ	ਜ	ਨ
	—	ਸਾਂ	ਗਂ	ਪਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਪਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਪਗ	ਰੇਸਾ
	ऽ	ਰਾ	ਗ	ਰ	ਤ	ਨ	ਰ	ਸ	ਨਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਆऽ	ਲਾऽ	ऽऽ	ਪऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਭਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਗ	ਪਗ	ਰੇਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਸਾਗ	ਪਨੀ	ਪਗ	ਪਗ	ਰੇਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਗਪ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਪ	ਗਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਨ਼ੀਸਾ	ਗਪ	ਨੀਪ	ਗਪ	ਨੀਸਾਂ	ਗਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਪਗ	ਪਗ	ਰੇਸਾ	ਨੀਸਾਂ	ਗਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਪਗ	ਪਗ	ਰੇਸਾ
2	ਸਾਸਾ	ਗਗ	ਪਪ	ਨੀਨੀ	ਸਾਂਸਾਂ	ਗਗ	ਰੇਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਨੀ	ਪਪ	ਗਗ	ਰੇਰੇ	ਸਾਸਾ	ਸਾਸਾ	ਨ਼ੀਨ਼ੀ	ਸਾਸਾ
	ਸਾਗ	ਪਨੀ	ਪਗ	ਪਗ	ਰੇਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਗਪ	ਨੀਸਾ	ਸਾਂਨੀ	ਪਨੀ	ਪਗ	ਪਗ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਪ਼ਗ	ਰੇਸਾ
3	ਸਾਗ	ਪਗ	ਪਪ	ਨੀਪ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀਂ	ਨੀਸਾਂ	ਗਂਰੇਂ	ਸਾਂਗਂ	ਪਂਗਂ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਗਪ	ਨੀਪ
	ਗਪ	ਗਰੇ	ਸਾਗ	ਰੇਸਾ	ਸਾਗ	ਗਗ	ਪਪ	ਪ਼ਨੀ	ਨੀਨੀ	ਸਾਂਸਾਂ	ਪਨੀ	ਨੀਗ	ਪਪ	ਰੇਗ	ਮਰੇ	ਸਾਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਚਕਰਧਰ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਣ ਰੂਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮੱਧਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਸਾਂ, ਨੀ ਧ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ।
2. ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਸਾ ਰੇ, ਰੇ ਗ, ਗ ਮ, ਧ ਮ, ਮ ਧ ਮ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ।
3. ਗ ਰੇ ਸਾ, ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਮ ਧ-ਮ, ਗ ਮ ਧ-ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਧ ਮ, ਗ ਧ-ਮ, ਰੇ ਗ ਮ ਧ-ਮ, ਗ ਮ ਧ, ਨੀ ਧ, ਮ ਧ, ਗ ਨੀ ਧ, ਮ ਨੀ ਧ ਮ, ਨੀ ਮ, ਧ ਮ, ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 822)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰ ਅਮੋਲੀ ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਆਰੋ ਮਨਹਿ ਅਧਾਰੋ ਚੀਤਿ ਚਿਤਵਉ ਜੈਸੇ ਪਾਨ ਤੰਬੋਲੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਓ ਗੁਰਹਿ ਬਤਾਇਓ ਰੰਗਿ ਰੰਗੀ ਮੇਰੇ ਤਨ ਕੀ ਚੋਲੀ ॥
ਪ੍ਰਿਅ ਮੁਖਿ ਲਾਗੋ ਜਉ ਵਡਭਾਗੋ ਸੁਹਾਗੁ ਹਮਾਰੋ ਕਤਹੁ ਨ ਡੋਲੀ ॥੧॥
ਰੂਪ ਨ ਧੂਪ ਨ ਗੰਧ ਨ ਦੀਪਾ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਅੰਗ ਅੰਗ ਸੰਗਿ ਮਉਲੀ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਿਅ ਰਵੀ ਸੁਹਾਗਨਿ ਅਤਿ ਨੀਕੀ ਮੇਰੀ ਬਨੀ ਖਟੋਲੀ ॥੨॥

ਰਾਗ ਚਕਰਧਰ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਧ	ਧ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ਼	ਗ	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ
ਸ਼ਬਦ	ਹ	ਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਨਾ	ऽ	ਮੁ	ਅ	ਪਾ	ऽ	ਰ	ਅ	ਮੋ	ऽ	ਲੀ	ऽ
	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਧ	ਮ	ਗ	ਧ	ਧ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
	ਪ੍ਰਾ	ऽ	ਨ	ਪਿ	ਆ	ऽ	ਰੋ	ऽ	ਮ	ਨਹਿ	ऽ	ਅ	ਧਾ	ऽ	ਰੋ	ऽ
	ਧ਼	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਸਾ਼	ਰੇ	ਗ	ਮ	—	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਮ
	ਚੀ	ਤਿ	ਚਿ	ਤ	ਵਉ	ऽ	ਜੈ	ਸੇ	ਪਾ	ऽ	ਨ	ਤੰ	ਬੋ	ऽ	ਲੀ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਧ
	ਸ	ਹ	ਜਿ	ਸ	ਮਾ	ऽ	ਇਓ	ऽ	ਗੁ	ਰ	ਹਿ	ਬ	ਤਾ	ऽ	ਇਓ	ऽ
	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਮਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਧ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
	ਰੰ	ऽ	ਗਿ	ਰੰ	ਗੀ	ऽ	ਮੇ	ਰੇ	ਤ	ਨ	ਕੀ	ऽ	ਚੋ	ऽ	ਲੀ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ (ਪੰਨਾ 797-98)

ਪੂਰਾ ਥਾਟੁ ਬਣਾਇਆ ਪੂਰੈ ਵੇਖਹੁ ਏਕ ਸਮਾਨਾ॥
ਇਸੁ ਪਰਪੰਚ ਮਹਿ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਮਤੁ ਕੋ ਧਰਹੁ ਗੁਮਾਨਾ॥੧॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਜਿਸ ਨੋ ਮਤਿ ਆਵੈ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ॥
ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ ਜਾਣੈ ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਚਹੁ ਜੁਗਾ ਕਾ ਹੁਣਿ ਨਿਬੇੜਾ ਨਰ ਮਨੁਖਾ ਨੋ ਏਕੁ ਨਿਧਾਨਾ॥
ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਤੀਰਥ ਓਨਾ ਜੁਗਾ ਕਾ ਧਰਮੁ ਹੈ ਕਲਿ ਮਹਿ ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਾ॥੨॥
ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਧਰਮੁ ਹੈ ਸੋਧਿ ਦੇਖਹੁ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਗਿ ਤੇ ਪੂਰੇ ਪਰਵਾਨਾ॥੩॥
ਕਹਤ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਏ ਚੂਕੈ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨਾ॥
ਕਹਤ ਸੁਣਤ ਸਭੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨਤ ਪਾਹਿ ਨਿਧਾਨਾ॥੪॥

ਰਾਗ ਚਕਰਧਰ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਮ	ਧ	ਮ	ਗ	ਮ	—	ਮਮ	ਧ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਸ	ਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਕੀ	ऽ	ਜਿ	ਸ	ਨੋ	ऽ	ਮऽ	ਤਿ	ਆ	ऽ	ਵੈ	ऽ
	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਮ	ਧ	ਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂਰੇਂ	ਗਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ
	ਸੋ	ऽ	ऽ	ऽ	ਸ	ਤਿ	ਗੁऽ	ਰ	ਮਾऽ	ऽ	ਹਿऽ	ਸ	ਮਾ	ऽ	ਨਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਮ	ਮ	—	ਧ	—	ਧ	ਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਇ	ਹ	ਬਾ	ऽ	ਣੀ	ऽ	ऽ	ऽ	ਜੋऽ	ऽ	ਜੀऽ	ਅਹੁ	ਜਾ	ऽ	ਣੈ	ऽ
	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂਗਾਂ	ਮ	ਗ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂਰੇਂ	ਗਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ
	ਤਿ	ऽ	ਸੁ	ऽऽ	ਅੰ	ऽ	ਤ	ਰਿ	ਰऽ	ਵੈ	ਹऽ	ਰਿ	ਨਾ	ऽ	ਮਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਰੇ	ਗਮ	ਰੇਗ	ਮਮ	ਧਧ	ਮਗ	ਮਧ	ਧਮ	ਧਮ	ਰੇਗ	ਪਧ	ਧਮ	ਰੇਗ	ਪਗ	ਰੇਗ	ਸਾ
	ਰੇਗ	ਮਧ	ਧਗ	ਧਮ	ਰੇਗ	ਮਧ	ਧਮ	ਗਮ	ਧਮ	ਧਰੇ	ਗਮ	ਮਧ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ
2	ਗਮ	ਮਧ	ਗਮ	ਧਨੀ	ਧਮ	ਧਨੀ	ਧਮ	ਗਮ	ਧਧ	ਨੀਧ	ਗਮ	ਨੀਧ	ਮਨੀ	ਧਮ	ਗਮ	ਧਮ
	ਗਮ	ਨੀਧ	ਧਮ	ਨੀਮ	ਧਮ	ਰੇਗ	ਮਗ	ਸਾਰੇ	ਸਾ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਸਾ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
3	ਰੇਸਾ	ਨੀਨੀ	ਧਮ	ਮਧ	ਨੀਸਾ	ਨੀਧ	ਧਮ	ਮਨੀ	ਧਮ	ਮਧ	ਨੀਸਾ	ਰਸਾਂ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਗਮ	ਧਮ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਨੀਧ	ਧਮ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਗਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਮ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
4	ਸਾਰੇ	ਗਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧਨੀ	ਧਮ	ਗਮ	ਗਾਰੇ	ਸਾਰੇ	ਰੇਗ	ਗਮ
	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਗਰੇਂ	ਸਾਂ	ਮੰਗ	ਰੇਸਾਂ	ਰੇਗ	ਮਂ	ਗਂਗਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ
	ਸਾਂਨੀ	ਧਮ	ਮਨੀ	ਮਮ	ਨੀਮ	ਸਾਸਾ	ਸਾਮ	ਮਰੇ	ਗਮ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਸਾਸਾ	ਮਰੇਂ	ਗਮ	ਮਗ	ਰੇਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਭਿੰਨ ਸ਼ੜਜ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਸਦਾਇਕ ਰੰਜਕ ਵਾਲਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮੱਧਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਗ, ਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਮ, ਗ ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਸਾ, ਗ ਮ, ਧ ਮ, ਗ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ ਨ਼ੀ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ਼, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਮ਼, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਧ਼ ਮ਼, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।
2. ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ, ਸਾ ਗ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ, ਨ਼ੀ, ਸਾ ਮ, ਮ ਮ, ਗ ਸਾ ਨ਼ੀ, ਸਾ ਗ ਗ, ਪ, ਗ ਸਾ ਗ ਗ ਮ, ਗ ਮ ਧ, ਮ ਧ, ਗ ਮ ਨ਼ੀ, ਗ ਸਾ।
3. ਮ ਗ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਮ, ਨੀ ਧ ਨੀ, ਧ਼ ਨ਼ੀ, ਮ ਧ਼ ਨ਼ੀ, ਗ ਮ ਧ ਨੀ, ਧ ਧ, ਮ ਮ, ਗ ਗ, ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ, ਨ਼ੀ ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ।
4. ਮ ਧ ਨੀ, ਧ, ਨੀ, ਮ ਮ, ਧ ਧ, ਨੀ ਨੀ, ਧ, ਨੀ ਸਾਂ, ਗਂ ਗਂ ਮਂ, ਗਂ ਸਾਂ ਨੀ, ਗਂ, ਸਾਂ, ਨੀ, ਧਂ, ਮ ਗ, ਨ਼ੀ, ਗ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਸਲੋਕੁ (ਪੰਨਾ 847-48)

ਸੁੰਦਰ ਸਾਂਤਿ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਨਿਧਿ ਪੀਉ॥
ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਭ ਭੇਟਿਐ ਨਾਨਕ ਸੁਖੀ ਹੋਤ ਇਹੁ ਜੀਉ॥

ਰਾਗ ਭਿੰਨ ਸ਼ੜਜ

ਇਕ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਗਮਧਨੀਸਾਂਨੀਧਨੀ	ਧਨੀਧ	ਮ	—	ਗ	(ਸਾ)	ਸਾਂਨੀ	ਧਨੀਧ	ਨੀ	ਧਨੀ	ਸਾ	ਮ
ਸ਼ਬਦ	ਸੁੰऽऽऽऽऽऽऽ	ਦਰऽ	ਸਾਂ	ऽ	ਤਿ	ऽ	ਦਇ	ਆऽऽ	ऽ	ਲऽ	ਪ੍ਰ	ਭ
	(ਮ)	ਗ	ਮਧ	ਗਮਧਸਾਂ	ਨੀ	ਧਨੀ	ਧ	ਧ	ਮ	—	ਗਮ	ਗਸਾ
	ਸਰ	ਬ	ਸੁऽ	ਖਾऽऽऽ	ऽ	ऽऽ	ਨਿ	ਧਿ	ਪੀ	ऽ	ऽऽ	ਉऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	4		X		0		2		0		3	

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਗਮਧਨੀਸਾਂਨੀਧਨੀ	ਸਾਂ	—	ਗਂ	ਮਂ	ਗ	ਸਾ	ਨੀਧ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀ	(ਧ)
	ਸੁ	ਖऽऽऽऽऽऽऽ	ਸਾ	ऽ	ਗ	ਰ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਭੇऽ	ਟੀऽ	ਐ	ऽ
	ਮ	ਗਮਾਗਸਾ	ਗ	ਮ	ਗਮ	ਧਧ	ਨੀਧ	ਨੀਧ	ਮਨੀ	ਨੀਧ	ਮ	ਗਸਾ
	ਨਾ	ਨਕऽਸੁ	ਖੀ	ਹੋ	ਤऽ	ऽऽ	ਇऽ	ਹੁऽ	ਜੀऽ	ਉऽ	ऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	4		X		0		2		0		3	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ (ਪੰਨਾ 799)

ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ ਅਗਿਆਨ ਮਤੀ ਸਰਣਾਗਤਿ ਪੁਰਖ ਅਜਨਮਾ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਮ ਪਾਥਰ ਹੀਨ ਅਕਰਮਾ ॥੧॥
ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਰਾਮ ਨਾਮੈ ਰਾਮਾ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਈਐ ਹੋਰਿ ਤਿਆਗਹੁ ਨਿਹਫਲ ਕਾਮਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਹਰਿ ਜਨ ਸੇਵਕ ਸੇ ਹਰਿ ਤਾਰੇ ਹਮ ਨਿਰਗੁਨ ਰਾਖੁ ਉਪਮਾ ॥
ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਵਡੇ ਕਰੰਮਾ ॥੨॥
ਨਾਮਹੀਨ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਤੇ ਤਿਨ ਵਡ ਦੂਖ ਸਹੰਮਾ ॥
ਓਇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਅਹਿ ਮੰਦਭਾਗੀ ਮੂੜ ਅਕਰਮਾ ॥੩॥
ਹਰਿ ਜਨ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਹੈ ਧੁਰਿ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ ਵਡ ਕਰਮਾ ॥
ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਫਲੁ ਜਨੰਮਾ ॥੪॥

ਰਾਗ ਭਿੰਨ ਸ਼ੜਜ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਗ	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਧ	ਨੀ	ਧ	ਮ
ਸ਼ਬਦ	ਮੇ	ਰੇ	ਮ	ਨ	ਭ	ਜੁ	ਰਾ	ਮ	ਨਾ	ऽ	ਮੈ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ਮਾ	ऽ
	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਧ਼	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਨੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਸਾ
	ਗੁ	ਰ	ਮ	ਤਿ	ਹ	ऽ	ਰਿ	ऽ	ਰ	ऽ	ਸੁ	ऽ	ਪਾ	ਈ	ਐ	ऽ
	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗ	ਮ	—	ਰੇ	—	ਰੇ	ਗਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਮ	ਧਨੀ	ਧਮ	ਗਮ	ਗਸਾ
	ਹੋ	ऽ	ਰਿ	ਤਿ	ਆ	ऽ	ਗਹੁ	ऽ	ਨਿऽ	ਹऽ	ਫऽ	ਲऽ	ਕਾऽ	ਮਾऽ	ऽऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਧ	ਧ	ਮ	ਮ	ਗਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	—	ਗਂ	ਮਂ	ਗਂ	—	ਨੀ	ਸਾਂ
	ਹਮ	ਮੂ	ਰ	ਖ	ਮੁऽ	ਗऽ	ਧ	ਅਗਿ	ਆ	ऽ	ਨ	ਮ	ਤੀ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਧ	ਨੀ	ਧ	—	ਮ	ਧ	ਮ	ਮ	ਗਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਮ	ਧਮ	ਗਮ	ਗ	ਸਾ
	ਸ	ਰ	ਣਾ	ऽ	ਗ	ऽ	ਤਿ	ਪੁ	ਰऽ	ਖऽ	ਅऽ	ऽऽ	ਜऽ	ਨऽ	ਮਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ (ਪੰਨਾ 798-99)

ਉਦਮ ਮਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਿਉ ਪ੍ਰੇਰੇ ਤਿਉ ਕਰਨਾ ॥
ਜਿਉ ਨਟੂਆ ਤੰਤੁ ਵਜਾਏ ਤੰਤੀ ਤਿਉ ਵਾਜਹਿ ਜੰਤ ਜਨਾ ॥੧॥
ਜਪਿ ਮਨ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਸਨਾ ॥
ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਤ ਲਿਖੇ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਬਸਨਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਮਾਇਆ ਗਿਰਸਤਿ ਭ੍ਰਮਤੁ ਹੈ ਪ੍ਰਾਨੀ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਜਨੁ ਅਪਨਾ ॥
ਜਿਉ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਹਰਣਾਖਸਿ ਗ੍ਰਸਿਓ ਹਰਿ ਰਾਖਿਓ ਹਰਿ ਸਰਨਾ ॥੨॥
ਕਵਨ ਕਵਨ ਕੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਹੀਐ ਹਰਿ ਕੀਏ ਪਤਿਤ ਪਵੰਨਾ ॥
ਓਹੁ ਢੋਵੈ ਢੋਰ ਹਾਥਿ ਚਮੁ ਚਮਰੇ ਹਰਿ ਉਧਰਿਓ ਪਰਿਓ ਸਰਨਾ ॥੩॥
ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭਗਤ ਭਵ ਤਾਰਨ ਹਮ ਪਾਪੀ ਰਾਖੁ ਪਪਨਾ ॥
ਹਰਿ ਦਾਸਨ ਦਾਸ ਦਾਸ ਹਮ ਕਰੀਅਹੁ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਦਾਸੰਨਾ ॥੪॥

ਰਾਗ ਭਿੰਨ ਸ਼ੜਜ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9 10 11 12	13 14 15 16	1 2 3 4	5 6 7 8
ਸਰਗਮ	ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ ਨ਼ੀ	ਸਾ ਗ ਗ ਸਾ	ਗ ਗ ਮ ਗ	ਮ ਗ ਗ ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਜ ਪਿ ਮ ਨ	ਰਾ ऽ ऽ ਮ	ਨਾ ऽ ऽ ਮੁ	ਰ ਸ ਨਾ ऽ
	ਸਾ ਸਾ ਸਾ ਸਾ	ਸਾ ਸਾ ਸਾ ਸਾ	ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਸਾ	ਨ਼ੀ ਸਾ ਨ਼ੀ ਧ
	ਮ ऽ ਸਤ ਕਿ	ਲਿ ਖ ਤ ਲਿ	ਖੇ ऽ ਗੁ ਰੁ	ਪਾ ऽ ਇਆ ऽ
	ਸਾ ਗ ਮ ਧ	ਨੀ ਧ ਧ ਮ	ਧ ਨੀ ਧਨੀ ਸਾਂ	ਨੀਧ ਮ ਗਮ ਗ
	ਹ ऽ ਰਿ ऽ	ਹਿ ਰ ਦੈ ऽ	ਹ ऽ ਰਿऽ ऽ	ਬऽ ਸ ਨਾऽ ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	X	2

ਅੰਤ਼ਰਾ

	ਮ ਮ ਧ ਨੀ	ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਨੀ ਸਾਂ ਗਂ ਗਂ	ਸਾਂ ਗਂ ਸਾਂ ਨੀ
	ਉ ऽ ਦ ਮ	ਮ ਤਿ ਪ੍ਰ ਭ	ਅੰ ऽ ਤ ਰ	ਜਾ ऽ ਮੀ ऽ
	ਨੀ ਸਾਂ ਗਂ ਮਂ	ਗਂ ਮਂ ਗਂ ਸਾਂ	ਧ ਨੀ ਧਨੀ ਸਾਂਨੀ	ਧ ਮ ਗਮ ਗ
	ਜਿ ऽ ਉ ऽ	ਪ੍ਰੇ ऽ ਰੇ ऽ	ਤਿ ऽ ਉऽ ऽऽ	ਕ ਰ ਨਾऽ ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	X	2

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਗ	ਮਗ	ਸਾ	ਸਾਧ	ਮਧ	ਮਗ	ਸਾ	ਸਾਗ	ਮਧ	ਨੀਧ	ਮਗ	ਸਾ	ਸਾਗ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧ
	ਮਗ	ਸਾਗ	ਮਧ	ਗਮ	ਧਨੀ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਧਨੀ	ਸਾਂਗ	ਗੰਸਾਂ	ਨੀਧ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਨੀਧ	ਮਗ	ਗਸਾ
2	ਗਮ	ਮਗ	ਮਮ	ਗਸਾ	ਮਧ	ਧਮ	ਧਧ	ਮਮ	ਧਨੀ	ਨੀਧ	ਨੀਨੀ	ਧਧ	ਸਾਂਗੰ	ਗੰਸਾਂ	ਗੰਗੰ	ਸਾਂਨੀ
	ਧਨੀ	ਨੀਧ	ਨੀਨੀ	ਧਮ	ਮਧ	ਧਮ	ਧਧ	ਮਮ	ਗਮ	ਮਗ	ਮਮ	ਰੇਸਾ	ਗਮ	ਮਗ	ਮਮ	ਰੇਸਾ
3	ਸਾਗ	ਮਧ	ਨੀਧ	ਮਗ	ਗਮ	ਧਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਨੀ	ਧਨੀ	ਸਾਂਗੰ	ਗੰਸਾਂ	ਨੀਧ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਗੰਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ
	ਨੀਧ	ਮਗ	ਗਮ	ਧਨੀ	ਨੀਧ	ਮਮ	ਸਾਗ	ਮਧ	ਧਮ	ਗਸਾ	ਨੀਧ	ਮਮ	ਸਾਗ	ਮਧ	ਧਮ	ਗਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਰਾਗ ਜਯਰਾਜ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਦੁਰਬਲ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਦੁਰਬਲ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮੱਧਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਮੀਂਡ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਨਾਂ ਘੱਟ ਲਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ, ਮ, ਮ, ਮ ਪ, ਮ ਧ ਪ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਧ ਪ ਪ, ਮ ਧ ਮਪ, ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਸਾਂ, ਪ, ਪ, ਧ, ਪ ਰੇ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਸਾਮ, ਪ-ਰੇ ਸਾ, ਮ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਮ, ਧ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ ਮ, ਰੇ ਮ, ਮ ਰੇ ਸਾ, ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
2. ਸਾਮ, ਰੇਮ, ਨੀ ਸਾਮ, ਧ ਨੀ ਸਾਮ, ਮ-ਰੇਸਾ, ਮ ਧ ਨੀਸਾ, ਰੇ ਮ-ਰੇ ਸਾ।
3. ਨ਼ੀ ਸਾਮ, ਮ ਰੇ ਰੇ ਮ, ਪ ਮ, ਸਾ ਮ ਰੇ ਮ ਪ ਮ, ਧ ਪ ਮ, ਰੇ ਮ, ਮ ਧ-ਪ, ਧ ਪ, ਮ, ਸਾ ਮ, ਮ ਧ-ਪ, ਧ ਪ-ਧਮ, ਰੇ ਮ, ਪ ਧ ਮ, ਮ ਧ ਮ, ਰੇ ਮ, ਧ ਪ ਮ ਰੇ-ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 837)

ਉਪਮਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਪਮਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ ॥
ਤਜਿ ਆਨ ਸਰਣਿ ਗਹੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਪ੍ਰਭ ਚਰਨ ਕਮਲ ਅਪਾਰ ॥ ਹਉ ਜਾਉ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ॥
ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੀ ਤਾਹਿ ॥ ਤਜਿ ਆਨ ਕਤਹਿ ਨ ਜਾਹਿ ॥੧॥
ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਨਾ ਕਹਨ ॥ ਮਲ ਪਾਪ ਕਲਮਲ ਦਹਨ ॥
ਚੜਿ ਨਾਵ ਸੰਤ ਉਧਾਰਿ ॥ ਭੈ ਤਰੇ ਸਾਗਰ ਪਾਰਿ ॥੨॥
ਮਨਿ ਡੋਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰੀਤਿ ॥ ਇਹ ਸੰਤ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥
ਤਜਿ ਗਏ ਪਾਪ ਬਿਕਾਰ ॥ ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਭ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥੩॥
ਪ੍ਰਭ ਪੇਖੀਐ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ਚਖਿ ਅਨਦ ਪੂਰਨ ਸਾਦ ॥
ਨਹ ਡੋਲੀਐ ਇਤ ਊਤ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਸੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚੀਤ ॥੪॥
ਤਿਨ੍ ਨਾਹਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਨਿਤ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭ ਗੁਣਤਾਸੁ ॥
ਤੇ ਜਮੁ ਨ ਪੇਖਹਿ ਨੈਨ ॥ ਸੁਨਿ ਮੋਹੇ ਅਨਹਤ ਬੈਨ ॥੫॥
ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਸੂਰ ਗੁਪਾਲ ॥ ਪ੍ਰਭ ਭਗਤ ਵਸਿ ਦਇਆਲ ॥
ਹਰਿ ਨਿਗਮ ਲਹਹਿ ਨ ਭੇਵ ॥ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵ ॥੬॥
ਦੁਖ ਦੀਨ ਦਰਦ ਨਿਵਾਰ ॥ ਜਾ ਕੀ ਮਹਾ ਬਿਖੜੀ ਕਾਰ ॥
ਤਾ ਕੀ ਮਿਤਿ ਨ ਜਾਨੈ ਕੋਇ ॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ॥੭॥
ਕਰਿ ਬੰਦਨਾ ਲਖ ਬਾਰ ॥ ਥਕਿ ਪਰਿਓ ਪ੍ਰਭ ਦਰਬਾਰ ॥
ਪ੍ਰਭ ਕਰਹੁ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨਸਾ ਪੂਰਿ ॥੮॥

ਰਾਗ ਜਯਰਾਜ

ਤਾਲ ਯਕਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਧ	ਪ	ਮਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਮ	ਧ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਧਪ	ਪ
ਸ਼ਬਦ	ਉ	ਪ	ਮਾऽ	ਜਾ	ਤ	ਨ	ਕਹੀ	ਮੇ	ਰੇऽ	ਪ੍ਰऽ	ਭऽ	ਕੀ
	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਧਪ	ਪ	ਧ	ਪ	ਮਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ
	ਉ	ਪ	ਮਾ	ਜਾ	ਤऽ	ਨ	ਕ	ऽ	ऽऽ	ਹੀ	ऽ	ऽ
	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਮ	ਮ	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਪ	ਪ
	ਤ	ऽ	ਜਿ	ਆ	ਨ	ਸ	ਰ	ਣਿ	ਗ	ऽ	ऽ	ਹੀ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		0		2		0		3		4	

ਅੰਤਰਾ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਮ	—	ਮ	ਮ	ਧ	ਧ	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
ਸ਼ਬਦ	ਪ੍ਰ	ऽ	ਭ	ਚ	ਰ	ਨ	ਕਮ	ਲ	ਅ	ਪਾ	ऽ	ਰ
	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਪ	ਪ
	ਹ	ऽ	ਉ	ਜਾ	ऽ	ਉ	ਸਦ	ਬ	ਲਿ	ਹਾ	ऽ	ਰ
	ਮੰ	ਮੰ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਪ	ਮਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ
	ਮ	ऽ	ਨਿ	ਪ੍ਰੀ	ऽ	ਤਿ	ਲਾ	ऽ	ਗੀऽ	ਤਾ	ऽ	ਹਿ
	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਮ	ਮ	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਪ	ਪ
	ਤ	ऽ	ਜਿ	ਆ	ऽ	ਨ	ਕਤ	ਹਿ	ਨ	ਜਾ	ऽ	ਹਿ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		0		2		0		3		4	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 817)

ਅਵਰਿ ਉਪਾਵ ਸਭਿ ਤਿਆਗਿਆ ਦਾਰੂ ਨਾਮੁ ਲਇਆ ॥
ਤਾਪ ਪਾਪ ਸਭਿ ਮਿਟੇ ਰੋਗ ਸੀਤਲ ਮਨੁ ਭਇਆ ॥੧॥
ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿਆ ਸਗਲਾ ਦੁਖੁ ਗਇਆ ॥
ਰਾਖਨਹਾਰੈ ਰਾਖਿਆ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਇਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਾਢਿਆ ਕੀਨਾ ਅਪਨਇਆ ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਮਨ ਤਨ ਸੁਖੀ ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਇਆ ॥੨॥

ਰਾਗ ਜੈਜੈਵੰਤੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਮਧ	ਧਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧਪ	—	ਪ	ਮ	.ਪ	ਮ	ਧ	ਪ	ਮਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	—
ਸ਼ਬਦ	ਗੁऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਰੁ	ਪੂऽ	ऽ	ਰਾ	ਆ	ਰਾ	ऽ	ऽ	ਧਿ	ਆऽ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਸਾ	ਸਾ	ਮ	ਮ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਪ	ਮ
	ਸ	ਗ	ਲਾ	ऽ	ਦੁ	ऽ	ਖੁ	ऽ	ਗ	ऽ	ऽ	ਇ	ਆ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਧ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਧਨੀ	ਸਾ	—	ਧ	ਨੀ	ਸਾ	—	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਪ	ਮ
	ਰਾ	ऽऽ	.ਖ	ਨऽ	ਹਾ	ऽ	ਰੈ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ऽ	ਖਿ	ਆ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਰੇ	ਸਾ	ਧਪ	—	ਮ	ਮ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਧ	ਪ	ਮਰੇ	—	ਸਾ	—
	ਅ	ਪ	ਨੀऽ	ऽ	ਕ	ऽ	ਰਿ	ऽ	ਮ	ऽ	ਇ	ਆ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਰੇ	ਸਾਮ	ਮਧ	ਰੇਮ	ਮਧ	ਰੇਮ	ਧਧ	ਸਾਂਧ	ਧਧ	ਧਪ	ਮ	ਰੇਮ	ਪਪ	ਮ	ਪਧ	ਪਪ
	ਧਮ	ਰੇਮ	ਧਪ	ਪਮ	ਮਧ	ਮਪ	ਰੇਰੇ	ਸਾ	ਮਧ	ਮਪ	ਰੇਰੇ	ਸਾ	ਮਧ	ਮਪ	ਰੇਰੇ	ਸਾ
2	ਸਾਮ	ਰੇਮ	ਮਧ	ਧਪ	ਮਧ	ਨੀਨੀ	ਨੀਧ	ਪਪ	ਧਮ	ਸਾਮ	ਪਨੀ	ਧਪ	ਧਮ	ਮਨੀ	ਧਧ	ਪਪ
	ਧਮ	ਮਨੀ	ਧਪ	ਮ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਨੀਧ	ਪਮ	ਮਧ	ਨੀਧ	ਨੀਮ	ਪ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧ	ਮ
	ਰੇਮ	ਸਾਮ	ਧਧ	ਮਮ	ਧਪ	ਮ	ਪਰੇ	ਰੇਸਾ	ਧਪ	ਮ	ਪਰੇ	ਰੇਸਾ	ਧਪ	ਮ	ਪਰੇ	ਰੇਸਾ
3	ਸਾਰੇ	ਸਾਮ	ਪਧ	ਨੀਸਾਂ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂਸਾ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ	ਮਂਮ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ
	ਧਪ	ਪਧ	ਨੀਸਾਂ	ਧਪ	ਧਪ	ਮਧ	ਪਮ	ਧਪ	ਪਰੇ	ਸਾ	ਮਧ	ਨੀਸਾ	ਪਰੇ	ਸਾ	ਮਧ	ਨੀਸਾਂ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਰਾਗ ਕਮਲ ਰੰਜਨੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਵੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਭ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਛਾੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਧੈਵਤ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗੰਧਾਰ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ ਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਗ, ਪ, ਨੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧ, ਨੁੀ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਸਾ ਗ ਪ, ਧ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਮ, ਗ-ਸਾਂ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਨੀ਼ ਸਾ, ਗ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ, ਗ ਪ, ਨੁੀ ਧ ਨੀ ਸਾਂ, ਮ ਨੁੀ ਧ ਪ, ਧ ਨੀ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
2. ਸਾ, ਗ ਸਾ, ਗ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਮ ਗ ਸਾ, ਸਾ, ਮ ਗ, ਸਾ ਮ, ਗ, ਸਾ ਗ-ਮਗ ਸਾ, ਪ ਮ ਗ, ਸਾ ਮ ਗ ਪ, ਮ ਗ, ਪ ਮ ਗ, ਮ ਗ, ਪ ਗ ਮਗ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 818)

ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਵਸਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੈ ਜੋ ਕਹੈ ਸੁ ਕਰਨਾ ॥
ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਗੋਪਾਲ ਰਾਇ ਭਉ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਕਰਨਾ ॥੧॥
ਦੂਖੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕਦੇ ਤੁਧੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਚਿਤਾਰੇ ॥
ਜਮਕੰਕਰੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਗੁਰਸਿਖ ਪਿਆਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਹੋਰੁ ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਜੋਰੁ ॥੨॥

ਰਾਗ ਕਮਲ ਰੰਜਨੀ

ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਗ	ਮ	ਨ਼ੀ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਗ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਜੀ	ਅ	ਜੁ	ਗ	ਤਿ	ਵਸਿ	ਪ੍ਰ	ਭੂ	ਕੈ	ഽ
	ਨ਼ੀ	ਪ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	—	ਮ	ਗ	ਸਾ
	ਜੋ	ഽ	ਕ	ഽ	ਹੈ	ਸੁ	ഽ	ਕ	ਰ	ਨਾ
	ਪਗ	ਪ	ਨੀ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਭਏ	ਪ੍ਰ	ਸੰ	ਨ	ਗੋ	ਪਾ	ਲ	ਰਾ	ഽ	ਇ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਨ਼ੀ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਗ	ਸਾ
	ਭ	ਉ	ਕਿ	ഽ	ਛੁ	ਨ	ਹੀ	ਕ	ਰ	ਨਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	ਪ	ਨ਼ੀ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਦੂ	ਖੁ	ਨ	ਲਾ	ਗੈ	ਕ	ਦੇ	ਤੁ	ഽ	ਧੁ
	ਸਾਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਮਂ	ਗਂ	—	ਸਾਂ
	ਪਾ	ਰ	ਬ੍ਰਹ	ਮੁ	ਚਿ	ਤਾ	ഽ	ਰੇ	ഽ	ഽ
	ਗਂ	ਮਂ	ਪਂ	ਮਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਮਂ	ਗਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਜ	ਮ	ਕੰ	ਕ	ਰੁ	ਨੇ	ੜਿ	ਨ	ਆਵ	ਈ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਨ਼ੀ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	—	ਸਾ
	ਗੁ	ਰ	ਸਿ	ਖ	ਪਿ	ਆ	ഽ	ਰੇ	ഽ	ഽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 822-23)

ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਸੰਤ ਟਹਲ ਕਰੀ ॥
ਧੰਧੁ ਬੰਧੁ ਅਰੁ ਸਗਲ ਜੰਜਾਰੋ ਅਵਰ ਕਾਜ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਸੂਖ ਸਹਜ ਅਰੁ ਘਨੋ ਅਨੰਦਾ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਓ ਨਾਮੁ ਹਰੀ ॥
ਐਸੋ ਹਰਿ ਰਸੁ ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਰੀ ਉਲਟਿ ਧਰੀ ॥੧॥
ਪੇਖਿਓ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਕੈ ਸੰਗੇ ਊਨ ਨ ਕਾਹੂ ਸਗਲ ਭਰੀ ॥
ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ ਪਰੀ ॥੨॥

ਰਾਗ ਕਮਲ ਰੰਜਨੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9 10 11 12	13 14 15 16	1 2 3 4	5 6 7 8
ਸਰਗਮ	ਗ ਸਾ ਸਾ ਗ	ਪ ਨੀ ਧ ਨੀ	ਸਾਂ ਸਾਂ ਧ <u>ਨੀ</u>	ਪ ਮ ਗ ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਸੰ ऽ ਤ ਸ	ਰ ਣਿ ਸੰ ਤ	ਟ ਹ ਲ ਕ	ਰੀ ऽ ऽ ऽ
	ਮ ਗ ਮ <u>ਨੀ</u>	ਧ ਪ ਮ ਗ	ਗ ਮ ਪ ਪ	ਗ ਮ ਗ —
	ਧੰ ऽ ਧੁ ਬੰ	ऽ ਧੁ ਅ ਰੁ	ਸ ਗ ਲ ਜੰ	ਜਾ ऽ ਰੋ ऽ
	ਗ ਮ ਧ ਨੀ	<u>ਨੀ</u>ਧ <u>ਨੀ</u>ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਗਂ ਸਾਂ ਧ <u>ਨੀ</u>	ਧ ਪ ਮਗ ਸਾ
	ਅ ਵ ਰ ਕਾ	ऽऽ ਜऽ ਤੇ ऽ	ਛੂ ऽ ਟਿ ਪ	ਰੀ ऽ ऽऽ ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	X	2

ਅੰਤਰਾ

	ਪ ਪ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ ਸਾਂ	ਗਂ ਸਾਂ ਗਂ ਮਂ	ਗਂ ਗਂ ਸਾਂ —
	ਸੂ ऽ ਖ ਸ	ਹ ਜ ਅ ਰੁ	ਘ ਨੋ ऽ ਅ	ਨੰ ऽ ਦਾ ऽ
	ਗਂ ਗਂ ਸਾਂ ਨੀ	ਧ <u>ਨੀ</u> ਧ ਪ	ਗ ਮ ਪ ਮ	ਗ ਮ ਗ ਸਾ
	ਗੁ ਰ ਤੇ ऽ	ਪਾ ऽ ਇਓ ऽ	ਨਾ ऽ ਮੁ ਹ	ਰੀ ऽ ऽ ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0	3	X	2

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਸਾਗ	ਸਾਪ	ਮਗ	ਸਾ	ਗਪ	ਮਗ	ਪਪ	ਗਸਾ	ਮਗ	ਸਾਮ	ਗਗ	ਸਾਗ	ਮਗ	ਪਮ	ਗਗ	ਗਸਾ
	ਸਾਮ	ਗਪ	ਮਗ	ਪਮ	ਗਮ	ਗਪ	ਗਮ	ਗਸਾ	ਸਾਮ	ਗਪ	ਮਗ	ਪਮ	ਗਮ	ਗਪ	ਗਸਾ	ਗਸਾ
2	ਸਾ	ਗਪ	ਗਪ	ਗਸਾ	ਪ	ਗਪ	ਨੀਧ	ਸਾਂਪ	ਨੀ̱ਧ	ਪਪ	ਮਗ	ਗਪ	ਮਗ	ਪਮ	ਗਗ	ਸਾ
	ਸਾਗ	ਪਗ	ਪਗ	ਪ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧ	ਸਾਂਪ	ਮਪ	ਮਨੀ̱	ਧਪ	ਧਨੀ	ਪ	ਧਨੀ	ਸਾਂ
	ਧਨੀ̱	ਪ	ਨੀ̱ਪ	ਪ	ਗਮ	ਪ	ਗਮ	ਗਸਾ	ਧਨੀ̱	ਪ	ਨੀ̱ਪ	ਪ	ਗਮ	ਪ	ਗਮ	ਗਸਾ
3	ਗਪ	ਨੀਧ	ਨੀਸਾਂ	ਧਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂਗਂ	ਮਂਗਂ	ਸਾਂ	ਗਂਮਂ	ਪਂਗਂ	ਮਂਗਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਧ	ਨੀ̱ਪ	ਮਗ	ਮਨੀ̱
	ਧਪ	ਮਗ	ਸਾਂ	ਨੀਪ	ਮਗ	ਪਮ	ਗਨੀ	ਪਗ	ਪਮ	ਗਸਾ	ਨੀਪ	ਨੀਸਾ	ਪਮ	ਗਸਾ	ਨੀਪ	ਨੀਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰਾ ਭਰਣ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਮੱਧਮ ਵਰਜਿਤ ਕਰਕੇ ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗੰਧਾਰ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਨੀ ਹੈ। ਕਈ ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਤਰਾਂਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਹਾਗ ਅੰਗ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਗ, ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਨ਼ੀ ਸਾ, ਪ, ਗ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਪ਼ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਸਾ, ਨੀਨੀ ਪ,
ਗ ਪ ਗ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਗ ਪ, ਗ ਪ, ਨੀ ਪ, ਗ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ, ਨੀਨੀ, ਗ ਪ ਗ ਸਾ।
2. ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗ ਪ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ, ਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਗ ਸਾ।
3. ਸਾ ਗ ਪ, ਗ ਸਾ, ਗ ਪ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਨੀਨੀ ਗ ਪ ਨੀ ਧ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਗ ਸਾ।
4. ਪ ਪ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਗਂ ਪਂ ਗਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਪ, ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਗਂ ਗਂ ਨੀ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਗ ਸਾ।
5. ਸਾਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਪ ਨੀ ਧ ਸਾਂ, ਨੀ ਨੀ ਗ, ਪ ਸਾਂ, ਨੀ ਪ, ਗ ਪ, ਨੀ ਧ, ਸਾਂ, ਨੀ ਧ ਪ, ਗ ਪ ਗ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 810-11)

ਟਹਲ ਕਰਉ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਪਗ ਝਾਰਉ ਬਾਲ ॥
ਮਸਤਕੁ ਅਪਨਾ ਭੇਟ ਦੇਉ ਗੁਨ ਸੁਨਉ ਰਸਾਲ ॥੧॥
ਤੁਮ੍ ਮਿਲਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਜੀਓ ਤੁਮ੍ ਮਿਲਹੁ ਦਇਆਲ ॥
ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਹੋਤ ਚਿਤਵਤ ਕਿਰਪਾਲ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ੍ ਲਾਗਹੁ ਪਾਲ ॥
ਮੋ ਕਉ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ਪ੍ਰਭ ਸੰਤਨ ਪਗ ਰਾਲ ॥੨॥
ਉਕਤਿ ਸਿਆਨਪ ਕਛੂ ਨਹੀ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ ॥
ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਰਾਖਹੁ ਮੋਹ ਤੇ ਕਾਟਹੁ ਜਮ ਜਾਲ ॥੩॥
ਬਿਨਉ ਕਰਉ ਕਰੁਣਾਪਤੇ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥
ਗੁਣ ਗਾਵਉ ਤੇਰੇ ਸਾਧਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਸਾਲ ॥੪॥

ਰਾਗ ਸ਼ੰਕਰਾ ਭਰਣ

ਤਾਲ ਯਕਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਪ	ਨੀਧ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	—
ਸ਼ਬਦ	ਟਹ	ਲ	ਕ	ਰਉ	ਤੇ	ਰੇ	ਦਾ	ऽऽ	ਸ	ਕੀ	ऽ	ऽ
	ਪ	—	ਪ	ਗ	—	ਗ	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	—	ਸਾ
	ਪ	ऽ	ਗ	ਝਾ	ऽ	ਰਉ	ਬਾ	ऽ	ऽ	ਲ	ऽ	ऽ
	ਪ	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਪ	ਗ	—	ਸਾ
	ਮਸ	ਤ	ਕੁ	ਅ	ਪ	ਨਾ	ਭੇ	ऽ	ਟ	ਦੇ	ऽ	ਉ
	ਨੀ	—	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	—	ਸਾ
	ਗੁ	ऽ	ਨ	ਸੁ	ਨਉ	ਰ	ਸਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ਲ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		0		2		0		3		4	

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ
	ਤੁਮ੍	ਮਿ	ਲ	ਤੇ	ਮੇ	ਰਾ	ਮ	ਨੁ	ਜੀ	ਓ	ऽ	ऽ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਗਂ	ਪਂ	ਗਂ	—	ਸਾਂ	ਨੀ	—	ਪ
	ਤੁ	ਮ੍	ਮਿ	ਲਹੁ	ऽ	ਦਇ	ਆ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਲ
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਗ	ਗ	ਪ	ਗ	ਸਾ	ਸਾ	—	ਸਾ	ਸਾ
	ਨਿਸਿ	ਬਾ	ऽ	ਸੁਰ	ऽ	ऽ	ਮਨੁ	ਅ	ऽ	ਨਦੁ	ਹੋ	ਤ
	ਸਾਂ	ਗਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਗ	—	ਪ	ਗ	—	ਸਾ
	ਚਿਤ	ਵ	ऽ	ਤ	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਲ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		0		2		0		3		4	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	ਨ਼ੀਸਾ	ਪਪ	ਗਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ	ਪ਼ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗਸਾ	ਗਪ	ਨੀਨੀ	ਪਗ	ਪਗ	ਸਾ
2	ਸਾਗ	ਪਪ	ਗਪ	ਨੀਪ	ਗਪ	ਨੀਧ	ਪਪ	ਗਪ	ਨੀਨੀ	ਗਪ	ਗਪ	ਗਸਾ
3	ਨੀਸਾ	ਗਪ	ਨੀਧ	ਪ	ਗਪ	ਨੀਧ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਗਪ	ਸਾਂ	ਨੀਪ	ਗਸਾ
4	ਸਾਗ	ਪ	ਗਸਾ	ਗਪ	ਸਾਂਨੀ	ਪ	ਨੀਨੀ	ਗ	ਪਨੀ	ਧ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ
	ਧਪ	ਸਾਂਸਾਂ	ਸਾਂਗਂ	ਪਂਗਂ	ਸਾਂ	ਪਨੀ	ਸਾ	ਸਾਂਨੀ	ਪ	ਨੀਧ	ਸਾਂ	ਗਪ
	ਗਸਾ	ਸਾਸਾ	ਨੀਪ	ਪਨੀ	ਧਸਾਂ	ਨੀਨੀ	ਗਪ	ਨੀਧ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਗਪ	ਗ਼ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		0		2		0		3		4	

ਰਾਗ ਕੁੰਤਲ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਖਮਾਜ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਛਾੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮੱਧਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੰਸਧਵਨਿ, ਸਾਰੰਗ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਚਲਨ ਮੱਧ ਅਤੇ ਤਾਰ ਸਪਤਕਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨ̱ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਮ ਗ ਮ ਪ, ਧ ਮ, ਧ ਮ ਗ ਮ, ਗ, ਸਾ, ਧ ਸਾ ਮ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ ਨ̱̣ੀ ਧ̣ ਸਾ, ਮ̣ ਪ̣ ਧ̣ ਸਾ ਮ, ਗ ਮ ਪ ਮ, ਪ ਧ ਮ ਪ ਗ, ਮ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਨ̱ੀ ਧ ਸਾਂ, ਨ̱ੀ ਧ ਪ, ਮ ਗ ਸਾ ਮ, ਗ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ, ਮ, ਮ ਪ ਧ̣ ਸਾ, ਮ ਗ ਮ ਪ ਧ, ਪ, ਧ ਮ ਗ ਮ ਗ, ਸਾ, ਧ̣ ਸਾ ਮ।

ਸ਼ਬਦ

ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ (ਪੰਨਾ 465)

ਘੜੀਆ ਸਭੇ ਗੋਪੀਆ ਪਹਰ ਕੰਨ੍ ਗੋਪਾਲ ॥
ਗਹਣੇ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਅਵਤਾਰ ॥
ਸਗਲੀ ਧਰਤੀ ਮਾਲੁ ਧਨੁ ਵਰਤਣਿ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲ ॥
ਨਾਨਕ ਮੁਸੈ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੀ ਖਾਇ ਗਇਆ ਜਮਕਾਲੁ ॥੧॥

ਰਾਗ ਕੁੰਤਲ

ਇਕ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਮ	ਗਮਪਧ	ਨੀਧਪਮ	ਗਸਾ	ਮ	—	ਗਮਗਮ	ਗਸਾ	ਸਾ	ਨਿਧਪਧ	ਮਪਧਸਾ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਘੜੀ	ਆऽऽऽ	ਸऽऽऽ	ਭੇऽ	ਗੋ	ऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽ	ਪੀ	ऽऽऽऽ	ਆऽऽऽ	ऽ
	ਮ	ਗਮਧਪ	ਮਪ	ਧਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀਧ	ਮਪਧਨੀ	ਧਪ	ਮਪ	ਗਮਧਪ	ਗਮ	ਗਸਾ
	ਪਹ	ਰऽऽऽ	ਕੰऽ	ऽਨ੍	ਗੋ	ऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽ	ਪਾऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽ	ਲऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	3		4		X		0		2		0	

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਗਮਪਧ	ਪਮ	ਗਮ	ਪਧਪਧ	ਮਪਧਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਗਹਣੇ	ऽऽऽऽऽ	ਪਉ	ਣੁऽ	ਪਾऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ਣੀ	ਬੈ	ਸੰ	ऽ	ਤ	ਰੁ
	ਸਾਂ	ਨੀਧਪਮ	ਪਧਸਾਂ—	ਸਾਂ	ਨੀਧਨੀਧ	ਗਂ	ਗਂਮਗਂਮਂ	ਗਂਸਾਂ	ਮਪਧਸਾਂ	ਗਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨੀਧਪ
	ਚੰ	ਦੁऽऽऽ	ਸੂऽऽऽ	ऽ	ਰऽऽऽ	ऽ	ਜੁऽऽऽ	ਅਵ	ਤਾऽऽऽ	ऽ	ऽ	ਰऽऽऽ
	ਪ	ਮਪਧਨੀ	ਧਪਮਪ	ਗਮ	ਮ	ਗਸਾਨੀਧ	ਮਪ	ਧਸਾ	ਮ	ਗਮਪਧ	ਸਾਂਨੀਧ	ਪਮਗ
	ਚੰ	ऽऽऽऽ	ਦੂऽऽऽ	ਸੂऽ	ऽ	ਰऽऽऽ	ਜੁऽऽऽ	ਅਵ	ਤਾ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽ	ਰऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	3		4		X		0		2		0	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 388)

ਜਉ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਓ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ॥
ਤਾਂ ਦੂਖੁ ਭਰਮੁ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਨੇਰਾ ॥੧॥
ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਜੀਵਾ ਸੋਇ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ॥
ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਕਉ ਲੇਹੁ ਉਧਾਰੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਦੂਖੁ ਬਿਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ॥
ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਜਪਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮੰਤਾ ॥੨॥
ਸੋਈ ਸਤਿ ਸਤਿ ਹੈ ਸੋਇ ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਰਖੁ ਕੰਠਿ ਪਰੋਇ ॥੩॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਉਨ ਉਹ ਕਰਮਾ ॥
ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥੪॥

ਰਾਗ ਕੁੰਤਲ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਮ	ਗ	ਗ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਧ਼	ਸਾ	ਗ	ਮ	—	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਗ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਸੁ	ਨਿ	ਸੁ	ਨਿ	ਜੀ	ऽ	ਵਾ	ऽ	ਸੋ	ऽ	ਇ	ਤੁ	ਮ੍ਹਾ	ऽ	ਰੀ	ऽ
	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਨ਼ੀ	ਧ	ਪ	ਗ	ਮ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਗ	ਸਾ
	ਮੋ	ਹਿ	ਨਿ	ਰ	ਗੁ	ਨ	ਕ	ਉ	ਲੇ	ऽ	ਹੁ	ਉ	ਧਾ	ऽ	ਰੀ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਅੰਤਰਾ

	—	ਮ	ਗ	ਮ	ਪ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਸਾਂ
	ऽ	ਜਉ	ਸੁ	ਪ੍ਰ	ਸੰ	ऽ	ਨ	ਹੋ	ਇਓ	ऽ	ਪ੍ਰ	ਭੁ	ਮੇ	ऽ	ਰਾ	ऽ
	ਗਂ	ਮਂ	ਗਂ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਧ	ਪ	ਧ	ਮ	ਗ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਗ	ਸਾ
	ਤਾਂ	ऽ	ਦੂ	ਖੁ	ਭ	ਰ	ਮੁ	ਕ	ਹੁ	ऽ	ਕੈ	ਸੇ	ਨੇ	ऽ	ਰਾ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਭੈਰਵੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ, ਧੈਵਤ, ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਭ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਔੜਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮੱਧਮ, ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸ਼ੜਜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਲਾਪ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਗੰਧਾਰ, ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰਾਂ 'ਤੇ ਅੰਦੋਲਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਮੱਧਮ ਦਾ ਮੁਖ ਰੂਪ ਦਿਖਾਉਣ ਨਾਲ ਮਾਲਕੌਂਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਕਿਸੀ ਦੂਸਰੇ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਹ ਭੈਰਵੀ ਅੰਗ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਲਾਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਦਾ ਕਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਮਾਲੂਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਨ਼ੀ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਧ਼ੁ ਨ਼ੁੀ ਸਾ ਮ, ਗੁ, ਸਾ ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਨ਼ੁੀ ਸਾ ਧ਼ੁ ਨ਼ੁੀ ਸਾ, ਧ਼ੁ ਨ਼ੁੀ ਸਾ ਗੁ ਮ ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।
2. ਨ਼ੁੀ ਸਾ ਗੁ ਮ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਧੁ ਮ, ਧੁ ਮ ਗ ਮ ਗੁ ਸਾ।
3. ਨ਼ੁੀ ਸਾ ਗੁ ਮ ਧ ਨੁੀ, ਧ ਮ ਗੁ ਪ ਧੁ ਨੁੀ, ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਧੁ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।
4. ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ, ਗੁਂ, ਸਾਂ, ਮਂ ਗੁਂ ਸਾਂ, ਗੁਂ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਧੁਮ, ਗੁ ਮ ਧੁ ਮ, ਸਾਂ ਨੁੀ ਧੁ ਨੁੀ ਧੁ ਮ ਗੁਮ, ਧੁ ਮ ਗੁ ਮ ਗੁ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ (ਪੰਨਾ 1406)

ਨਾਨਕਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਾਨੵਉ ਕੀਨੀ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਲਿਵ ਲਾਈ॥
ਤਾ ਤੇ ਅੰਗਦੁ ਅੰਗ ਸੰਗਿ ਭਯੋ ਸਾਇਰੁ ਤਿਨਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕੀ ਨੀਵ ਰਖਾਈ॥
ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਕੀ ਅਕਥ ਕਥਾ ਹੈ ਇਕ ਜੀਹ ਕਛੁ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ॥
ਸੋਢੀ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਸਕਲ ਤਾਰਣ ਕਉ ਅਬ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕਉ ਮਿਲੀ ਬਡਾਈ॥

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ

ਚਾਰ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਸਾ	ਸਾ	ਗੁ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਸਾਧ਼ੁ	ਸਾਨ਼ੀ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਨਾ	ऽ	ਨਕਿ	ਨਾ	ऽ	ਮੁਨਿ	ਰੰ	ऽ	ਜਨ	ਜਾऽ	ऽऽ	ਨੵਉ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਗੁ	ਮ	ਧੁਨੁੀ	ਸਾਂਧੁ	ਮਗੁ	ਸਾ
	ਕੀ	ऽ	ਨੀ	ਭ	ਗ	ਤਿ	ਪ੍ਰੇ	ਮ	ਲਿਵ	ਲਾऽ	ऽऽ	ਈ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		0		2		0		3		4	

ਅੰਤਰਾ

	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਤਾ	ऽ	ਤੇ	ਅੰ	ਗ	ਦੁ	ਅੰ	ਗ	ਸੰਸਿ	ਭ	ਯੋ	ऽ
	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਮਂ	ਗੁਂ	ਸਾ	ਸੋਂ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਮ	ਗੁ	ਸਾ
	ਸਾ	ਇ	ਰੁ	ਤਿ	ऽ	ਨਿ	ਸ	ਬ	ਦ	ਸੁ	ਰ	ਤਿ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਗੁ	ਮ	ਧੁਨੁੀ	ਸਾਂਧੁ	ਮਗੁ	ਸਾ
	ਕੀ	ऽ	ऽ	ਨੀ	ऽ	ਵ	ਰ	ਖਾ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਈ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		0		2		0		3		4	

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ
ਤਿੰਨ ਤਾਲ
ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਮ	ਮ	ਗੁ	ਸਾ	ਸਾਨ੍ਹੀ	ਗੁਸਾ	ਧ੍ਹ	ਨ੍ਹੀ	ਸਾ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਤਾ	ऽ	ਰ	ਣ	ਕਉ	ऽऽ	ਸੋ	ऽ	ਢੀ	ऽ	ऽ	ਸ	ਕ	ਲ	ਸ੍ਰਿ	ਸ੍ਰਿ
	ਗੁ	ਮ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਨੁੀਸਾਂ	ਧੁਨੁੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਮ	ਸਾਂਨੁੀ	ਧੁਮ	ਧੁਨੁੀ	ਸਾਂ
	ਗੁ	ਰੁ	ਰਾ	ਮ	ਦਾऽ	ऽऽ	ਸ	ਕਉ	ਮਿ	ਲੀ	ऽ	ਬ	ਡਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਈ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਧੁ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁਨੁੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਗੁਰ	ਅਮ	ਰ	ਦਾ	ऽ	ਸ	ਕੀ	ऽਅ	ਕ	ऽ	ਥ	ਕ	ਥਾ	ऽ	ਹੈ	ऽ
	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਗੁਂ	ਮਂ	ਗੁਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਮ	ਸਾਂਨੁੀ	ਧੁਮ	ਧੁਨੁੀ	ਸਾਂ
	ਇ	ऽ	ਕ	ਜੀ	ऽ	ਹ	ਕ	ਛੂ	ਕ	ऽ	ਹੀ	ਨ	ਜਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਈ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੪ (ਪੰਨਾ 1265-66)

ਰਾਮ ਰਾਮ ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਖੋਜਤੇ ਬਡਭਾਗੀ ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਪੰਥੁ ਕੋਊ ਬਤਾਵੈ ਹਉ ਤਾ ਕੈ ਪਾਇ ਲਾਗੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਹਰਿ ਹਮਾਰੋ ਮੀਤੁ ਸਖਾਈ ਹਮ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੀ ॥
ਹਰਿ ਹਮ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਮ ਬੋਲਹਿ ਅਉਰੁ ਦੁਤੀਆ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹਮ ਤਿਆਗੀ ॥੧॥
ਮਨਮੋਹਨ ਮੋਰੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਮੁ ਹਰਿ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ਬੈਰਾਗੀ ॥
ਹਰਿ ਦੇਖੇ ਜੀਵਤ ਹੈ ਨਾਨਕੁ ਇਕ ਨਿਮਖ ਪਲੋ ਮੁਖਿ ਲਾਗੀ ॥੨॥

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ ਪੜਤਾਲ

ਚਾਰ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਮਧੁ	ਮਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਸਾ	ਸਾ	ਗੁ	ਨੀ	ਸਾ	ਧੁ	ਨੀ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਰਾऽ	ऽऽ	ਮ	ਰਾ	ऽ	ਮ	ਬੋ	ऽ	ਲਿ	ਬੋ	ऽ	ਲਿ
	ਸਾ	ਸਾ	ਨੀਸਾਗੁਮ	ਨੀਧੁ	ਧੁ	ਗੁ	ਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗੁਸਾ
	ਖੋ	ऽ	ਜऽऽऽ	ਤੇऽ	ऽ	ਬ	ਡ	ਭਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਗੀऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		0		2		0		3		4	

ਅੰਤਰਾ (1) ਤਾਲ ਯਕਾ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਸਰਗਮ	ਧੁ	ਨੀ	ਧੁ	ਨੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਹ	ਰਿ	ਕਾ	ਪੰ	ऽ	ਥੁ	ਕੋ	ऽ	ਊ	ਬ	ਤਾ	ਵੈ
	ਨੀ	ਧੁ	ਨੀ	ਧੁ	ਮ	ਮ	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗੁਸਾ
	ਹ	ਉ	ਤਾ	ਕੈ	ਪਾ	ਇ	ਲਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਗੀऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		0		2		0		3		4	

ਅੰਤਰਾ (2) ਤਾਲ ਧਮਾਰ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ਸਰਗਮ	ਧੁ	ਗੁਮ	ਮ	ਨੀਧੁ	ਨੀਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂਨੀਧੁਨੀ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂਸਾਂ	ਗੁੰ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
ਸ਼ਬਦ	ਹ	ऽਰਿ	ਹ	ਮਾऽ	ऽऽ	ਰੋ	ऽऽऽऽ	ਮੀ	ऽ	ਤੁਸ	ਖਾ	ऽ	ਈ	ऽ
	ਸਾਂਨੀ	ਗੁੰਸਾਂ	ਗੁੰਮੰ	ਗੁੰ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗੁੰ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਮਧੁ	ਨੀਸਾਂ	ਧੁਨੀ	ਧੁਮ	ਗੁਸਾ
	ਹऽ	ਮऽ	ऽऽ	ਹ	ਰਿ	ਸਿ	ਉ	ਪ੍ਰੀ	ऽ	ਤਿऽ	ਲਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਗੀऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x					2		0			3			

ਅੰਤਰਾ (3) ਝਪਤਾਲ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਮ	ਧੁ	ਗੁ	ਮ	ਧੁਮ	ਗੁਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਹ	ਰਿ	ਹ	ऽ	ਮ	ਗਾ	ऽ	ਵਹਿ	ऽऽ	ऽऽ
	ਮ	ਧੁ	ਮਧੁ	ਨੁੀਸਾਂ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਮ	—
	ਹ	ਰਿ	ਹऽ	ऽऽ	ਮ	ਬੋ	ऽ	ਲਹਿ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ (4) ਤਾਲ ਢਾਈਆ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
ਸਰਗਮ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਮਧੁ	ਨੁੀਸਾਂ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਮਧੁ	ਨੁੀਸਾਂ	ਧੁਨੀ	ਧੁਪ
ਸ਼ਬਦ	ਅ	ਉ	ਰੁ	ਦੂ	ਤੀ	ਆऽ	ऽऽ	ਪ੍ਰੀ	ਤਿ	ਹਮ	ਤਿਆ	ऽऽ	ऽऽ	ਗੀऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	° x			2		3		° x			2		3	

ਅੰਤਰਾ (5) ਜੈ ਤਾਲ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਸਰਗਮ	ਸਾਂਨੁੀ	ਗੁਸਾ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਧੁ	ਮ	ਸਾਂ	—	ਨੁੀਸਾਂ	ਗੁਸਾਂ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਮ
ਸ਼ਬਦ	ਮऽ	ਨऽ	ਮੋऽ	ऽऽ	ਹ	ਨ	ਮੋ	ऽ	ਰੋ	ਪ੍ਰੀ	ऽ	ਤऽ	ਮऽ	ऽ	ऽ	ਰਾ
	ਗੁਮ	ਧੁਪ	ਨੁੀਧੁ	ਸਾਂਨੁੀ	ਧੁਨੁੀ	ਸਾਂ	ਮੰ	ਗੁੰ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਮ	ਨੁੀ	—
	ऽऽ	ऽऽ	ਮੁऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਹ	ऽ	ਰਿ	ऽ	ਪ	ऽ	ਰ	ਮਾ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਮ	ਧੁ	ਗੁ	—	ਸਾ	ਗੁ	ਮ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਮਗੁ	ਮਗੁ	ਸਾ
	ਨੰ	ऽ	ਦੁ	ऽ	ਬੈ	ऽ	ऽ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਗੀऽ	ऽऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				2				0				3			

ਅੰਤਰਾ (6) ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾਂ	—	ਗੁੰ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	—	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਮ	ਗੁ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਇ	ऽ	ਕ	ऽ	ਨਿ	ਮ	ਖ	ਪ	ਲੋ	ऽ	ਮੁ	ਖਿ	ਲਾ	ऽ	ਗੀ	ऽ
	ਧੁ	ਨੁੀ	ਸਾ	ਗੁ	ਮ	ਧੁ	ਮ	ਮ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੁੀ	ਧੁਨੁੀ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗੁਸਾ
	ਹ	ਰਿ	ਦੇ	ऽ	ਖੇ	ऽ	ਜੀ	ऽ	ਵऽ	ਤऽ	ਹੈऽ	ऽऽ	ਨਾऽ	ऽऽ	ਨऽ	ਕੁऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 193-94)

ਗੁਰ ਜੀ ਕੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥
ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਉ ॥੧॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਗੁਰਦੇਵ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲਾਗਉ ਤੇਰੀ ਸੇਵ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਉਰ ਧਾਰੀ ॥
ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਗੁਰ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੀ ॥੨॥
ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਣੁ ॥੩॥
ਸੰਤ ਧੂਰਿ ਪਾਈਐ ਵਡਭਾਗੀ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਭੇਟਤ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥੪॥

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਮਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਸਾ	ਸਾਨ਼ੀ	ਸਾ	ਨ਼ੀਧ਼	ਨ਼ੀ	ਗੁਸਾ	ਮ	ਮ	ਮ	ਧੁ	ਗੁ	ਮ	ਮ
ਸ਼ਬਦ	ਗੁऽ	ਰ	ਜੀ	ਕੇ	ਦऽ	ਰ	ਸऽ	ਨ	ਕਉ	ऽ	ਬ	ਲਿ	ਜਾ	ऽ	ਉ	ऽ
	ਮਗੁ	ਮ	ਨੀਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂ	—	ਗੁਂ	ਸਾਂ	ਨੀਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗੁਸਾ
	ਜऽ	ਪਿ	ਜऽ	ਪਿ	ਜੀऽ	ऽऽ	ऽ	ਵਾ	ਸ	ਤਿ	ਗੁऽ	ਰ	ਨਾऽ	ऽऽ	ਉऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਮਗੁ	—	ਗੁ	ਗੁ	ਧੁ	ਮ	ਨੀਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗੁਂ	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂ	—
	ਪਾऽ	ऽ	ਰ	ਬ੍ਰ	ਹ	ਮ	ਪੂऽ	ऽ	ਰ	ਨ	ਗੁ	ਰ	ਦੇ	ਵऽ	ऽ	ऽ
	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂ	ਮਂਗੁਂ	ਮਂ	ਗੁਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂ	ਗੁਂ	ਸਾਂ	ਨੀਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗੁ
	ਕऽ	ਰਿ	ਕਿऽ	ਰ	ਪਾ	ऽ	ਲਾऽ	ऽ	ਗਉ	ਤੇ	ਰੀऽ	ਸੇ	ऽऽ	ऽऽ	ਵऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਮ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗੁਸਾ	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਗੁਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗੁਸਾਂ
2	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਗ	ਮੰਗੁਂ	ਸਾਂਗੁਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਮ	ਧੁਮ
	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਮ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗੁਸਾ	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਮ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਗੁਸਾ
3	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਗੁਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਮ	ਗੁਮ	ਧੁਧੁ	ਮਗੁ	ਸਾਨੀ	ਸਾ	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁਨੀ
	ਗਮ	ਧੁਧੁ	ਮਗੁ	ਸਾ	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਮ	ਗੁਸਾ	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਮ	ਗੁਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਭੀਮ ਪਲਾਸੀ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਕਾਫੀ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਕੋਮਲ ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ 'ਮ', ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ 'ਸਾ' ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਰੇ-ਧ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਾਤੀ ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹ—ਨੀ਼ ਸਾ, ਗੁ ਮ, ਪ, ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਧ, ਪ ਮ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਨੀ਼ ਸਾ ਮ, ਮ ਗੁ, ਪ ਮ, ਗੁ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਨੀ਼ ਸਾ, ਮ, ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ, ਪ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨੀ਼ ਸਾ, ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
2. ਨੀ਼ ਸਾ, ਮ, ਗੁ, ਮ ਪ ਗੁ, ਮ, ਗੁ ਮ ਪ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਪ ਗੁ ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
3. ਨੀ਼ ਸਾ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ, ਪ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਪ ਸਾਂ, ਪ ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਪ, ਗੁ ਮ ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
4. ਪ, ਗੁ ਮ ਪ, ਨੁ਼ੀ ਪ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ ਨੁ਼ੀ ਸਾਂ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ, ਨੁ਼ੀ ਧ ਪ, ਮ ਪ ਗੁ, ਮ, ਸਾ ਮ, ਪ ਗੁ ਮ, ਪ ਗੁ, ਮ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 684)

ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਜੀਅ ਕਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥
ਸਮੁੰਦੁ ਸਾਗਰੁ ਜਿਨਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਤਾਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਕੋਈ ਹੋਆ ਕ੍ਰਮ ਰਤੁ ਕੋਈ ਤੀਰਥ ਨਾਇਆ ॥
ਦਾਸੀਂ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥੧॥
ਬੰਧਨ ਕਾਟਨਹਾਰੁ ਸੁਆਮੀ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਸਿਮਰੈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥੨॥

ਰਾਗ ਭੀਮ ਪਲਾਸੀ

ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤ੍ਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਸਰਗਮ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਧਪ	ਧ	ਮ	ਪਧੁ	ਮਪ	ਸਾਂਨ਼ੀ	ਧਪ	ਧਪ
ਸ਼ਬਦ	ਗੁ	ਰ	ਕੇऽ	ऽ	ਚ	ਰऽ	ऽऽ	ਨऽ	ऽऽ	ਜੀਅ
	ਪ	—	ਮਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਗੁਰੇ	ਸਾ
	ਕਾ	ऽ	ਨਿऽ	ऽ	ਸ	ਤਾ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਰਾ
	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਮ	—	ਮ	ਪਮ	ਪਮਗੁ	ਮਪ	—	ਪ
	ਸ	ਮੁੰ	ਦੁ	ऽ	ਸਾ	ਗਾऽ	ਰੁऽऽ	ਜਿऽ	ऽ	ਨਿ
	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਧਪ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨ਼ੀ	ਧਪ	ਮਧਨ਼ੀਧ	ਪਮਗੁਮ	ਗੁਰੇਸਾ
	ਖਿ	ਨ	ਮऽ	ਹਿ	ऽ	ਤਾऽ	ऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽऽऽ	ऽऽਰਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		2			0		3		

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਮਪ	ਗੁ	ਮ	ਨ਼ੀਪ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਕੋ	ਈ	ਹੋऽ	ऽ	ਆ	ਕ੍ਰੂऽ	ਮ	ਰ	ऽ	ਤੁ
	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਮੰਗੁੰ	ਰੇਂਸਾਂ	ਰੇਂਸਾਂ	ਨ਼ੀਸਾਂ	ਨ਼ੀਧ	ਸਾਂਨ਼ੀ	ਧਪ	ਧਪ
	ਕੋ	ਈ	ਤੀऽ	ऽऽ	ਰਥ	ਨਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਇਆ
	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਧਪ	ਧ	ਮ	ਪਧ	ਮਪ	ਸਾਂਨ਼ੀ	ਧਪ	ਧਪ
	ਦਾ	ऽ	ਸੀਂऽ	ऽ	ऽ	ਹऽ	ਰਿऽ	ਕਾऽ	ऽऽ	ऽऽ
	ਪ	—	ਮਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਗੁਰੇ	ਸਾ
	ਨਾ	ऽ	ਮੁऽ	ऽ	ਧਿ	ਆ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਇਆ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X		2			0		3		

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 885-86)

ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਗੋਪਾਲ ਲਾਲੁ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿ ਤੂ ਜੀਵਹਿ ਫਿਰਿ ਨ ਖਾਈ ਮਹਾ ਕਾਲੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਆਇਓ ॥ ਬਡੈ ਭਾਗਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਓ ॥੧॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਨਾਹੀ ਉਧਾਰੁ ॥ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥੨॥

ਰਾਗ ਭੀਮ ਪਲਾਸੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	—	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	—
ਸ਼ਬਦ	ಽ	ਜ	ਪਿ	ਗੋ	ਬਿੰ	ಽ	ਦੁ	ਗੋ	ਪਾ	ಽ	ಽ	ਲ	ਲਾ	ಽ	ਲੁ	ಽ
	—	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ಽ	ਰਾ	ਮ	ਨਾ	ಽ	ಽ	ਮ	ਸਿ	ਮ	ਰਿ	ਤੂ	ಽ	ਜੀ	ಽ	ਵਹਿ	ಽ
	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁਮ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ
	ಽ	ਫਿ	ਰਿ	ਨ	ਖਾ	ಽ	ਈ	ಽ	ਮਹਾ	ಽಽ	ಽಽ	ಽಽ	ਕਾಽ	ಽಽ	ಽಽ	ਲੁಽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਨੀ	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ಽ	ਕੋ	ਟਿ	ਜ	ਨ	ਮ	ਭ੍ਰ	ਮਿ	ਭ੍ਰ	ਮਿ	ਭ੍ਰ	ਮਿ	ਆ	ಽ	ਇਓ	ಽ
	—	ਨੀ	ਸਾਂ	ਮਂ	ਗੁਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਪ
	ಽ	ਬ	ਡੈ	ਭਾ	ಽ	ਗਿ	ਸਾ	ਧ	ਸੰ	ಽ	ਗੁ	ಽ	ਪਾ	ಽ	ਇਓ	ಽ
	—	ਸਾ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗੁਮ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਪਮ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ಽ	ਬਿ	ਨੁ	ਗੁ	ਰ	ਪੂ	ಽ	ਰੇ	ਨਾಽ	ಽಽ	ਹੀಽ	ਉಽ	ਧਾ	ಽ	ਰੁ	ಽ
	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁਮ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ
	ಽ	ਬਾ	ಽ	ਖਾ	ਨਾ	ਨਕੁ	ਆ	ਖੈ	ਏಽ	ಽಽ	ਹੁಽ	ਬੀಽ	ਚਾಽ	ಽಽ	ಽಽ	ਰੁಽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਸ਼ਬਦ

ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ (ਪੰਨਾ 323-24)

ਮਾਧਉ ਜਲ ਕੀ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ॥ ਜਲ ਮਹਿ ਅਗਨਿ ਉਠੀ ਅਧਿਕਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਤੂੰ ਜਲਨਿਧਿ ਹਉ ਜਲ ਕਾ ਮੀਨੁ ॥ ਜਲ ਮਹਿ ਰਹਉ ਜਲਹਿ ਬਿਨੁ ਖੀਨੁ ॥੧॥
ਤੂੰ ਪਿੰਜਰੁ ਹਉ ਸੂਅਟਾ ਤੋਰ ॥ ਜਮੁ ਮੰਜਾਰੁ ਕਹਾ ਕਰੈ ਮੋਰ ॥੨॥
ਤੂੰ ਤਰਵਰੁ ਹਉ ਪੰਖੀ ਆਹਿ ॥ ਮੰਦਭਾਗੀ ਤੇਰੋ ਦਰਸਨੁ ਨਾਹਿ ॥੩॥
ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਉ ਨਉਤਨੁ ਚੇਲਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮਿਲੁ ਅੰਤ ਕੀ ਬੇਲਾ ॥੪॥

ਰਾਗ ਭੀਮ ਪਲਾਸੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	—	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪਮ	ਗੁ	ਮ	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ
ਸ਼ਬਦ	ऽ	ਜ	ਲ	ਕੀ	ਪਿਆऽऽ		ਸ	ਨ	ਜਾ	ऽ	ਇ	ऽ	ਮਾऽ	ऽऽ	ਧਉ	ऽऽ
	—	ਸਾ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ऽ	ਜ	ਲ	ਮਹਿ	ਅ	ਗ	ਨਿ	ਉ	ਠੀऽ	ऽऽ	ਅ	ਧਿ	ਕਾ	ऽ	ਇ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	—	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗੁ	ਮ	ਨੀ	ਪ	ਨੀ	—	ਪਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—
	ऽ	ਤੂੰ	ਜ	ਲ	ਨਿ	ਧਿ	ਹ	ਉ	ਜ	ਲ	ਕਾ	ऽ	ਮੀऽ	ऽ	ਨੁ	ऽ
	—	ਨੀ	ਸਾਂ	ਗੁਂ	ਗੁਂਰੇਂ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਪ	—
	ऽ	ਜ	ਲ	ਮਹਿ	ਰऽ	ऽऽ	ਹਉ	ਜ	ਲ	ਹਿ	ਬਿ	ਨੁ	ਖੀ	ऽ	ਨੁ	ऽ
	—	ਸਾ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਪਮ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	—
	ऽ	ਤੂੰ	ऽ	ਪਿੰ	ਜ	ਰੁ	ਹ	ਉ	ਸੂऽ	ऽऽ	ਅਟਾ	ऽऽ	ਤੋ	ऽ	ਰ	ऽ
	—	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀਧ	ਪਧ	ਪ	—	ਧਪ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ
	ऽ	ਜ	ਮੁ	ਮੰऽ	ਜਾऽ	ऽऽ	ਰੁ	ਕ	ਹਾऽ	ऽऽ	ਕऽ	ਰੈऽ	ਮੋऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ
	ਰੇਸਾ	ਨੀ	ਪ	ਪ	ਮ	ਪਮ	ਗੁ	ਮ	ਨੀਪ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ
	ਰऽ	ਜ	ਲ	ਕੀ	ਪਿਆऽऽ		ਸੰ	ਨ	ਜਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਇऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਪ	ਨੀਧ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਗੁਰੇ
2	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਪਗੁ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਪਗੁ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਪਗੁ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਪਗੁ	ਪਮ	ਗੁਮ
	ਮਪ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਪਗੁ	ਮਪ	ਗੁਮ	ਗੁਰੇ	ਸਾ
3	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ	ਨੀਸਾ	ਪਮ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਪਸਾਂ	ਨੀਧ	ਪਧ	ਪਮ	ਗੁਮ
	ਰੇਸਾ	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ	ਸਾਂਨੀ	ਧਪ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ	ਸਾਂਨੀ	ਧਮ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ
4	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂਗੁ	ਮਗੁ	ਪਪ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧ	ਪਮ	ਗੁਰੇ	ਸਾ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀਧ	ਪਮ	ਗੁਰੇ	ਸਾਗੁ	ਮਪ	ਮਗੁ
	ਰੇਸਾ	ਨੀਸਾ	ਗੁਮ	ਪਨੀ	ਪਮ	ਪਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਪਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਪਨੀ	ਧਪ	ਨੀਧ	ਪਮ	ਗੁਰੇ	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਰਾਗ ਲਲਿਤ, ਸਰਲ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਇਹ ਮਾਰਵਾ ਥਾਟ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ 'ਮ', ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ 'ਸਾ' ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਰੇ॒' ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ 'ਮ' ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਪ' ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤਮ ਪਹਿਰ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸਵਤੰਤਰ ਰਾਗ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਰ 'ਧ ਮ॑ ਧ ਮ॑ ਮ' ਇਹ ਸੁਰ ਸਮੁਦਾਇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਨ਼ੀ ਰੇ॒ ਗ ਮ, ਮ॑ ਮ॑ ਗ' ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦੀ ਤਤਕਾਲ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਮਲ 'ਧ॒' ਲਗਾ ਕੇ ਵੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਾਤਹਿ-ਕਾਲ ਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਆਰੋਹ—ਨ਼ੀ ਰੇ॒ ਗ ਮ, ਮ॑ ਮ ਗ, ਮ॑ ਧ॒ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹ—ਰੇਂ॒ ਨੀ ਧ॒, ਮ॑ ਧ॒, ਮ ਮ ਗ, ਰੇ॒ ਸਾ।
ਪਕੜ—ਨ਼ੀ ਰੇ॒ ਗ ਮ, ਧ॒ ਮ, ਧ॒ ਮ॑, ਮ, ਗ।

ਆਲਾਪ

1. ਸਾ, ਸਾ ਰੇ॒, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾਰੇ ਰੇ-ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ, ਰੇ॒-ਸਾ।
2. ਨ਼ੀ ਰੇ॒ ਗ, ਮ॑ ਗ ਰੇ॒ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਰੇ ਗ ਮ, ਗ ਰੇ॒ ਗ ਮ, ਮ॑ ਮ ਰੇ॒ ਗ ਮ ਮ॑-ਮ ਗ ਰੇ॒ ਗ ਮ ਗ ਰੇ॒ ਸਾ।
3. ਨ਼ੀ ਰੇ॒ ਗਮ ਮ॑ ਮ॑-ਗਾ ਮ॑ ਧ॒ ਮ॑ ਮ, ਗ ਮ॑ ਧ ਮ॑ ਧ॒-ਮ॑ ਮ, ਗ ਮ ਧ॒, ਨੀ ਧ ਮ ਧ, ਮ॑ ਮ, ਰੇ॒ ਗ ਮ ਗ ਮ ਗ ਰੇ॒ ਗ ਮ ਗ ਰੇ॒ ਸਾ।
4. ਨ਼ੀ ਰੇ॒ ਗ ਮ ਮ॑ ਮ, ਗ ਧ ਮ॑ ਧ, ਨੀ ਧ ਮ॑ ਧ ਮ॑ ਧ ਨੀ, ਧ ਨੀ ਰੇਂ॒, ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਰੇਂ॒, ਗਂ ਰੇਂ॒, ਸਾਂ, ਧ ਨੀ ਰੇਂ॒, ਗਂ ਰੇਂ॒, ਨੀ ਰੇਂ॒, ਗਂ ਰੇਂ॒ ਸਾਂ ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਨੀ, ਰੇਂ॒-ਨੀ ਧ, ਮ॑ ਧ, ਨੀ ਧ ਮ॑ ਧ ਮ॑ ਮ, ਗ ਮ ਧ ਮ॑ ਮ, ਗ, ਰੇ॒ ਗ ਮ, ਮ॑ ਮ॑, ਗਂ ਮ ਧ ਮ॑ ਮ, ਗ ਮ ਧ ਮ॑ ਧ ਮ॑ ਮ, ਰੇ॒ ਗ, ਮ ਮ॑ ਮ, ਗ ਰੇ॒ ਗ ਮ ਗ ਰੇ॒ ਸਾ।

ਸ਼ਬਦ

ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੇ (ਪੰਨਾ 1376)

ਕਬੀਰ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਜਾਨ ਸਿਉ ਬਰਜੈ ਲੋਗੁ ਅਜਾਨੁ ॥
ਤਾ ਸਿਉ ਟੂਟੀ ਕਿਉ ਬਨੈ ਜਾ ਕੇ ਜੀਅ ਪਰਾਨ ॥੨੧੭॥

ਰਾਗ ਲਲਿਤ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	—	ਮ	ਗ	ਰੇ̱	ਨ਼ੀ	ਰੇ̱	ਗ	ਮ	ਮ	—	—	ਮ	ਗਮ	ਮ̍ਮ	ਗ	ਰੇ̱
ਸ਼ਬਦ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ਗੀ	ਪ੍ਰੀ	ऽ	ਤਿ	ਸੁ	ਜਾ	ऽ	ऽ	ਨ	ਸਿਉ	ऽऽ	ऽ	ऽ
	ਸਾ	ਧ̱	ਮ̍	ਧ̱	ਮ̍ਧ̱	ਨੀਸਾਂ	ਨੀ	ਧ̱	ਮ	ਧ̱	ਮ̍	ਗਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ̱
	ऽ	ਬਰ	ਜੈ	ऽ	ऽऽ	ਲੋऽ	ऽ	ਗੁ	ਅ	ਜਾ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਨੁ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਸਾ	ਮ̍	ਮ̍	ਮ̍	ਨੀ	ਧ̱	ਨੀ—	ਮ̍ਧ̱	ਨੀਸਾਂ	ਸਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	—	—
	ऽ	ਤਾ	ऽ	ਸਿਉ	ਟੂ	ऽ	ਟੀऽ	ऽऽ	ਕਿਉ	ऽ	ऽ	ऽ	ਬ	ਨੈ	ऽ	ऽ
	—	ਧ̱	—	ਨੀ	ਮ̍	ਧ̱	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ̱	ਮ̍	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ̱
	ऽ	ਜਾ	ऽ	ਕੇ	ਜੀ	ऽ	ਅ	ਪ	ਰਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਨ
	ਸਾ	ਮ	ਗ	ਰੇ̱	ਨ਼ੀ	ਰੇ̱	ਗ	ਮ	ਮ	—	—	ਮ	ਗਮ	ਮ̍ਮ	ਗ	ਰੇ̱
	ऽ	ਲਾ	ऽ	ਗੀ	ਪ੍ਰੀ	ऽ	ਤਿ	ਸੁ	ਜਾ	ऽ	ऽ	ਨ	ਸਿਉ	ऽऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਤਾਨਾਂ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
1	ਨੀਰੇ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਗਮ	ਮ'ਮ	ਗੁਮ	ਗਰੇ	ਗਮ	ਰੇਗ	ਮਮ'	ਮਮ'	ਗਮ	ਗਮ	ਧੁਧੁ	ਨੀਧੁ	ਮ'ਧੁ
	ਮਮ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਨੀਰੇ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਨੀਰੇ	ਗਮ	ਨੀਰੇ	ਸਾ
2	ਨੀਰੇ	ਗਮ	ਮਮ'	ਗਮ	ਰੇਗ	ਮਮ'	ਮ'ਮ	ਗਮ	ਗਮ'	ਧੁਮ'	ਧੁਨੀ	ਧੁਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੀ	ਧੁਮ'
	ਨੀਧੁ	ਮ'ਮ	ਗਮ	ਮ'ਮ	ਗਰੇ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਗਰੇ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਗਰੇ	ਗਮ	ਗਰੇ	ਸਾ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਇਸ ਵਿਚ ਆਲਾਪ ਸ਼ੁੱਧ 'ਧ' ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੋਮਲ 'ਧੁ' ਦੀਆਂ।

ਸ਼ਬਦ

ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 1299)

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥
ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥੧॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀਨੋ ਸੋ ਭਲ ਮਾਨਿਓ ਏਹ ਸੁਮਤਿ ਸਾਧੂ ਤੇ ਪਾਈ ॥੨॥
ਸਭ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੈ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ ਬਿਗਸਾਈ ॥੩॥

ਰਾਗ ਭੁਪਾਲੀ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾਂ	ਸ਼ਾਂ	ਧ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਪ	ਗ	ਗ	ਗ	ਪ	ਰੇ	ਗ	ਗ
ਸ਼ਬਦ	ਬਿੰ	ਸ	ਰਿ	ਗ	ਈ	ऽ	ਸ	ਭ	ਤਾ	ऽ	ਤਿ	ਪ	ਰਾ	ऽ	ਈ	ऽ
	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਧ	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਪ	ਧ	ਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਜ	ਬ	ਤੇ	ऽ	ਸਾ	ऽ	ਧ	ਸੰ	ਗ	ਤਿ	ਮੋ	ਹਿ	ਪਾऽ	ऽऽ	ਈऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਗ	—	ਗ	ਗ	ਪ	ਪ	ਧਪ	ਧ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਧ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਨਾ	ऽ	ਕੋ	ऽ	ਬੈ	ऽ	ਰੀऽ	ऽ	ਨ	ऽ	ਹੀ	ਬਿ	ਗਾ	ऽ	ਨਾ	ऽ
	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧ	ਗ	ਪ	ਧ	ਸਾਂ	ਧਸਾਂ	ਧਪ	ਗਰੇ	ਸਾ
	ਸ	ਗ	ਲ	ਸੰ	ऽ	ਗਿ	ਹ	ਮ	ਕਉ	ऽ	ਬ	ਨਿ	ਆऽ	ऽऽ	ਈऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				x				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ (ਪੰਨਾ ੯੮੮)

ਸਭੈ ਘਟ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ ਰਾਮਾ ਬੋਲੈ ॥ ਰਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਬੋਲੈ ਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਏਕਲ ਮਾਟੀ ਕੁੰਜਰ ਚੀਟੀ ਭਾਜਨ ਹੈਂ ਬਹੁ ਨਾਨਾ ਰੇ ॥
ਅਸਥਾਵਰ ਜੰਗਮ ਕੀਟ ਪਤੰਗਮ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਸਮਾਨਾ ਰੇ ॥੧॥
ਏਕਲ ਚਿੰਤਾ ਰਾਖੁ ਅਨੰਤਾ ਅਉਰ ਤਜਹੁ ਸਭ ਆਸਾ ਰੇ ॥
ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਾ ਭਏ ਨਿਹਕਾਮਾ ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਕੋ ਦਾਸਾ ਰੇ ॥੨॥

ਰਾਗ ਬਾਗੇਸ਼ਵਰੀ

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	—	—	—	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਸਾ	ਮਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ
ਸ਼ਬਦ	ऽ	ऽ	ऽ	ਸ	ਭੈ	ऽ	ਘ	ਟ	ਰਾ	ਮੁ	ਬੋ	ਲੈ	ਰਾऽ	ਮਾ	ਬੋ	ਲੈ
	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁਮ	ਮ	—	—	—	—	—	ਮ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਮ	ਮ	ਮ
	ਰਾ	ਮਾ	ਬੋऽ	ਲੈ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਰਾ	ਮ	ਬਿ	ਨਾ	ऽ	ਕੋ	ऽ
	ਮ	ਪ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	—	—	ਨੀਧ	ਪ	ਪ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਮ
	ਬੋ	ऽ	ਲੈ	ऽ	ਰੇ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ਸ	ਭੈ	ऽ	ਘ	ਟ
	ਮ	—	—	ਮ	ਮਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਧ	ਧ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ
	ਰਾ	ऽ	ऽ	ਮੁ	ਬੋऽ	ऽ	ਲੈ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ਮਾ	ऽ	ਬੋ	ऽ	ਲੈ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਅੰਤਰਾ

	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	—	—	—	—	—	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ
	ਏ	ऽ	ਕ	ਲ	ਮਾऽ	ਟੀ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਕੁੰ	ऽ	ਜ	ਰ
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	—	—	—	—	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਧਪ	ਮ	ਪ	ਧ
	ਚੀ	ऽ	ਟੀ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਭਾ	ऽ	ਜ	ਨ	ਹੈਂऽ	ऽ	ਬ	ਹੁ
	ਪ	ਮ	ਪ	ਮ	ਮ	—	—	—	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ
	ਨਾ	ऽ	ਨਾ	ऽ	ਰੇ	ऽ	ऽ	ऽ	ਭਾ	ऽ	ਜ	ਨ	ਹੈਂ	ऽ	ਬ	ਹੁ
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਮ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ
	ਨਾ	ऽ	ਨਾ	ऽ	ਰੇ	ऽ	ऽ	ਸ	ਭੈ	ऽ	ਘ	ਟ	ਰਾ	ऽ	ਮੁ	ऽ
	ਮਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਗੁ	ਮ	ਮ	ਧ	ਧ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	—	—	—	ਸ
	ਬੋऽ	ऽ	ਲੈ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ਮਾ	ऽ	ਬੋ	ऽ	ਲੈ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਧਨਾਸਰੀ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ (ਪੰਨਾ 693)

ਮਾਰਵਾੜਿ ਜੈਸੇ ਨੀਰੁ ਬਾਲਹਾ ਬੇਲਿ ਬਾਲਹਾ ਕਰਹਲਾ ॥
ਜਿਉ ਕੁਰੰਕ ਨਿਸਿ ਨਾਦੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥੧॥
ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਰੂੜੋ ਰੂਪੁ ਰੂੜੋ ਅਤਿ ਰੰਗ ਰੂੜੋ ਮੇਰੋ ਰਾਮਈਆ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਜਿਉ ਧਰਣੀ ਕਉ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਲਹਾ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਜੈਸੇ ਭਵਰਲਾ ॥
ਜਿਉ ਕੋਕਿਲ ਕਉ ਅੰਬੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥੨॥
ਚਕਵੀ ਕਉ ਜੈਸੇ ਸੂਰੁ ਬਾਲਹਾ. ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਹੰਸੁਲਾ ॥
ਜਿਉ ਤਰੁਣੀ ਕਉ ਕੰਤੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥੩॥
ਬਾਰਿਕ ਕਉ ਜੈਸੇ ਖੀਰੁ ਬਾਲਹਾ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਮੁਖ ਜੈਸੇ ਜਲਧਰਾ ॥
ਮਛੁਲੀ ਕਉ ਜੈਸੇ ਨੀਰੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਰਾਮਈਆ ॥੪॥
ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਸਗਲ ਮੁਨਿ ਚਾਹਹਿ ਬਿਰਲੇ ਕਾਹੂ ਡੀਠੁਲਾ ॥
ਸਗਲ ਭਵਣ ਤੇਰੋ ਨਾਮੁ ਬਾਲਹਾ ਤਿਉ ਨਾਮੇ ਮਨਿ ਬੀਠੁਲਾ ॥੫॥

ਰਾਗ ਮਿਸ਼ਰ ਪਹਾੜੀ

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	—	—	—	ਧ਼	ਸਾ	ਰੇ	ਗੁ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	—	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	—
ਸ਼ਬਦ	ऽ.	ऽ	ऽ	ਤੇ	ਰਾ	ਨਾ	ऽ	ਮੁ	ਰੂ	ऽ	ੜੋ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਨ਼ੀ	—	—	—	—	ਗੁ	—	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	—	ਸਾ	ਰੇ	ਨ਼ੀ	ਸਾ
	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਰੂ	ऽ	ਪੁ	ਰੂ	ऽ	ੜੋ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
	—	—	—	—	ਪ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਸਾ	—	ਰੇ	ਗ	ਗ	—
	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਅ	ਤਿ	ਰੰ	ਗ	ਰੂ	ऽ	ੜੋ	ऽ	ਮੇ	ऽ	ਰੋ	ऽ
	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	—	—	—	—	—	—	ਧ਼	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਗ
	ਰਾ	ऽ	ਮ	ਈ	ਆ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਤੇ	ਰਾ	ਨਾ	ऽ	ਮੁ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਅੰਤਰਾ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	—	—	—	—	—	ਸਾ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ	ਧ	ਮ	ਮ
ਸ਼ਬਦ	਽	਽	਽	਽	਽	ਮਾ	ਰ	ਵਾ	਽	ੜਿ	ਜੈ	ਸੇ	਽	ਨੀ	ਰੁ	ਬਾ
	—	ਮ	ਮ	ਰੇ	—	ਰੇ	ਮ	ਪ	—	ਪ	ਧਨ਼ੀ	ਧ	—	ਧ	ਨ਼ੀ	ਪ
	਽	ਲ	ਹਾ	਽	਽	ਬੇ	ਲਿ	ਬਾ	਽	ਲ	ਹਾ਽	਽	਽	ਕ	ਰ	ਹ
	ਪ	ਧ	ਪ	—	—	ਪ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਪ	ਧ	ਮ	ਮ
	ਲਾ	਽	਽	਽	਽	ਜਿ	ਉ	ਕੁ	ਰੰ	ਕ	ਨਿ	ਸਿ	਽	ਨਾ	ਦੁ	ਬਾ
	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਧ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਗ	—	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ
	਽	ਲ	ਹਾ	਽	਽	ਤਿ	ਉ	ਮੇ	ਰੈ	਽	ਮ	ਨਿ	਽	ਰਾ	ਮ	ਈ
	ਸਾ	—	—	ਧ	ਸਾ	ਰੇ	ਗੁ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਸਾ
	ਆ	਽	਽	ਤੇ	ਗਾ	ਨਾ	਽	ਮੁ	ਰੂ	਽	ੜੋ	਽	਽	਽	਽	਽
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				x				x				x			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਸੋਰਠਿ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ (ਪੰਨਾ 659)

ਜਲ ਕੀ ਭੀਤਿ ਪਵਨ ਕਾ ਥੰਭਾ ਰਕਤ ਬੁੰਦ ਕਾ ਗਾਰਾ ॥
ਹਾਡ ਮਾਸ ਨਾੜੀ ਕੋ ਪਿੰਜਰੁ ਪੰਖੀ ਬਸੈ ਬਿਚਾਰਾ ॥੧॥
ਪ੍ਰਾਨੀ ਕਿਆ ਮੇਰਾ ਕਿਆ ਤੇਰਾ ॥ ਜੈਸੇ ਤਰਵਰ ਪੰਖਿ ਬਸੇਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਰਾਖਹੁ ਕੰਧ ਉਸਾਰਹੁ ਨੀਵਾਂ ॥ ਸਾਢੇ ਤੀਨਿ ਹਾਥ ਤੇਰੀ ਸੀਵਾਂ ॥੨॥
ਬੰਕੇ ਬਾਲ ਪਾਗ ਸਿਰਿ ਡੇਰੀ ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ਹੋਇਗੋ ਭਸਮ ਕੀ ਢੇਰੀ ॥੩॥
ਊਚੇ ਮੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥੪॥
ਮੇਰੀ ਜਾਤਿ ਕਮੀਨੀ ਪਾਂਤਿ ਕਮੀਨੀ ਓਛਾ ਜਨਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥
ਤੁਮ ਸਰਨਾਗਤਿ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਾਰਾ ॥੫॥

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	ਪ	ਧ	ਧ	ਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ
ਸ਼ਬਦ	ਕਿ	ਆ	ਮੇ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ਕਿ	ਆ	ਤੇ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ਪ੍ਰਾ	ऽ	ਨੀ	ऽ
	ਗ	ਗ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ,	—	—	—	—	—
	ਕਿ	ਆ	ਮੇ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ਕਿ	ਆ	ਤੇ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧ	ਨੀ	ਪ	ਧ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—	—	—	—
	ਜੈ	ਸੇ	ਤਰ	ਵਰ	ਪੰ	ऽ	ਖਿ	ਬ	ਸੇ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				x				x				x			

ਅੰਤਰਾ

	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਮਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਮ	ਧ	ਪ	ਗ	—
	ਜ	ਲ	ਕੀ	ऽ	ਭੀ	ऽ	ਤਿ	ਪ	ਵऽ	ਨ	ਕਾ	ਥੰ	ऽ	ਭਾ	ऽ	ऽ
	ਗ	ਪ	ਪ	ਨੀ	ਧ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—	—	—	—
	ਰ	ਕ	ਤ	ਬੁੰ	ऽ	ਦ	ਕਾ	ऽ	ਗਾऽ	ऽ	ਰਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				x				x				x			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ (ਪੰਨਾ 764-65)

ਆਵਹੁ ਸਜਣਾ ਹਉ ਦੇਖਾ ਦਰਸਨੁ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥
ਘਰਿ ਆਪਨੜੈ ਖੜੀ ਤਕਾ ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ ਰਾਮ ॥
ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ ਸੁਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ਮੈ ਤੇਰਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥
ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਭਈ ਨਿਹਕੇਵਲ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨਾਸਾ ॥
ਸਗਲੀ ਜੋਤਿ ਜਾਤਾ ਤੂ ਸੋਈ ਮਿਲਿਆ ਭਾਇ ਸੁਭਾਏ ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਜਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ਸਾਚਿ ਮਿਲੇ ਘਰਿ ਆਏ ॥੧॥

ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	ਸਾਸਾ	—ਸਾ	ਗੁਮ	ਪਪ	ਮਗੁ	ਮ—	ਗੁਰੇ	ਗੁ	ਗੁਸਾ	—ਸਾ	ਰੇਗੁ	ਗੁਰੇ	ਸਾ	ਧੁਨੀ	ਸਾ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਹਉ	ऽਦੇ	ਖਾਦਰ	ਸਨੁ	ਤੇऽ	ਰਾऽ	ਰਾऽ	ਮ	ਹਉ	ऽਦੇ	ਖਾਦਰ	ਸਨੁ	ਤੇ	ਰਾऽ	ਰਾ	ਮ
	ਸਾਸਾ	—ਸਾ	ਗੁਪ	ਪਮ	ਪ	ਪ	ਧੁ	ਪ	ਪਪ	ਸਾ	ਮਪ	ਮਗੁ	ਮਗੁ	ਮਗੁ	ਮਪ	ਮਗੁ
	ਆऽ	ऽऽ	ਵऽ	ਹੁऽ	ਸ	ਜ	ਣਾ	ऽ	ਆऽ	ऽ	ਵऽ	ਹੁऽ	ਸऽ	ਜऽ	ਣਾऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਅੰਤਰਾ

	ਨ	—ਨੀ	ਨੀਨੀ	ਨੀਨੀ	ਧੁ	ਧੁ	ਪਧੁ	ਪਮ	—	—ਪ	ਧੁਨੀ	ਨੀਸਾਂ	ਨੀ	ਪਧੁ	ਨੀ	ਪ
	ਘਰਿ	ਆऽ	ऽਪ	ऽਨ	ੜੈ	ऽ	ਖऽ	ੜੀऽ	ऽ	ਤऽ	ऽਕਾ	ऽऽ	ऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ
	ਪ	ਸਾਗੁ	ਗੁਪ	ਮਮ	ਪ	ਧੁ	ਮ	ਮ	—	—ਸਾ	ਮਮ	ਮਗੁ	ਮਗੁ	ਮਗੁ	ਮਪ	ਮਗੁ
	ऽ	ऽਮੈ	ऽऽ	ਮਨਿ	ਚਾਉ	ਘ	ਨੇਰਾ	ਰਾ	ऽ	ਮऽ	ਚਾऽ	ਉऽ	ਘऽ	ਨੇਰਾ	ਰਾऽ	ਮऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀ (ਪੰਨਾ 485)

ਆਨੀਲੇ ਕੁੰਭ ਭਰਾਈਲੇ ਊਦਕ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਉ ॥
ਬਇਆਲੀਸ ਲਖ ਜੀ ਜਲ ਮਹਿ ਹੋਤੇ ਬੀਠਲੁ ਭੈਲਾ ਕਾਇ ਕਰਉ ॥੧॥
ਜਤ੍ਰ ਜਾਉ ਤਤ ਬੀਠਲੁ ਭੈਲਾ ॥ ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਕਰੇ ਸਦ ਕੇਲਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਆਨੀਲੇ ਫੂਲ ਪਰੋਈਲੇ ਮਾਲਾ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਹਉ ਪੂਜ ਕਰਉ ॥
ਪਹਿਲੇ ਬਾਸੁ ਲਈ ਹੈ ਭਵਰਹ ਬੀਠਲ ਭੈਲਾ ਕਾਇ ਕਰਉ ॥੨॥
ਆਨੀਲੇ ਦੂਧੁ ਰੀਧਾਈਲੇ ਖੀਰੰ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਨੈਵੇਦੁ ਕਰਉ ॥
ਪਹਿਲੇ ਦੂਧੁ ਬਿਟਾਰਿਓ ਬਛਰੈ ਬੀਠਲੁ ਭੈਲਾ ਕਾਇ ਕਰਉ ॥੩॥
ਈਭੈ ਬੀਠਲੁ ਊਭੈ ਬੀਠਲੁ ਬੀਠਲ ਬਿਨੁ ਸੰਸਾਰੁ ਨਹੀ ॥
ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਨਾਮਾ ਪ੍ਰਣਵੈ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਤੂੰ ਸਰਬ ਮਹੀ ॥੪॥

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	ਗ	ਗਰੇ	ਮਗ	ਗ	ਗ	ਗਰੇ	ਸਾਨ਼ੀ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਪਧ	ਪਮ	ਰੇਮ	ਗਰੇ	ਸਾਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਈ	ਭੈऽ	ਬੀऽ	ਠਲੁ	ਊ	ਭੈऽ	ਬੀਂऽ	ਠਲੁ	ਬੀ	ਠਲ	ਬਿਨੁ	ਸੰऽ	ऽऽ	ਸਾऽ	ਰੁऽ	ਨਹੀ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				x				x				x			

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਮਗ	ਮ	ਗਮ	ਪਨੀ	ਧ	ਪ	ਪਧ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾਰੇ	ਗ	ਮਗ	ਰੇਸਾ	ਰੇਸਾ
	ਥਾ	ਨ	ਥਨੰ	ਤਰਿ	ਨਾऽ	ਮਾऽ	ਪ੍ਰਣ	ਵੈ	ਪੂऽ	ਰਿਰ	ਹਿਓ	ਤੂੰऽ	ਸਰ	ਬਮ	ਹੀऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				x				x				x			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ (ਪੰਨਾ 1381)

ਉਠੁ ਫਰੀਦਾ ਉਜੂ ਸਾਜਿ ਸੁਬਹ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਿ ॥
ਜੋ ਸਿਰੁ ਸਾਂਈ ਨਾ ਨਿਵੈ ਸੋ ਸਿਰੁ ਕਪਿ ਉਤਾਰਿ ॥੭੧॥
ਜੋ ਸਿਰੁ ਸਾਈ ਨਾ ਨਿਵੈ ਸੋ ਸਿਰੁ ਕੀਜੈ ਕਾਂਇ ॥
ਕੁੰਨੇ ਹੇਠਿ ਜਲਾਈਐ ਬਾਲਣ ਸੰਦੈ ਥਾਇ ॥੭੨॥

ਰਾਗ ਭੈਰਉ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	—	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾਨ਼ੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ऽ	ਸੋ	ਸਿ	ਰੁ	ਕ	ऽ	ਪਿ	ਉ	ਤਾऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਰਿ	ऽ	ऽ	ऽ
	—	ਮ	ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਸਾਂ	ਨੀਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੇਗ	ਮਪ	ਮਗ	ਮਰੇ	ਰੇ
	ऽ	ਜੋ	ਸਿ	ਰੁ	ਸਾਂ	ऽ	ਈ	ऽऽ	ਨਾ	ऽ	ऽ	ਨਿऽ	ਵੈऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	—	ਮ	ਮ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ऽ	ਉ	ਠੁ	ਫ	ਰੀ	ऽ	ਦਾ	ऽ	ਉ	ऽ	ਜੂ	ऽ	ਸਾ	ऽ	ਜਿ	—
	—	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਗਂ	ਸਾਂਨੀ	ਨੀ	ਨੀਧੁ	ਪਧੁ	ਰੇਂਸਾ	ਨੀਧੁ	ਪਧੁ	ਪਮ	ਗਮ	ਪਮ	ਰੇਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ
	ऽ	ਸੁਬ	ਹ	ਨਿ	ਵਾऽ	ऽ	ਜऽ	ਗੁऽ	ਜਾऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ਰਿऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ (ਪੰਨਾ 1375)

ਕਬੀਰ ਹਜ ਕਾਬੇ ਹਉ ਜਾਇ ਥਾ ਆਗੈ ਮਿਲਿਆ ਖੁਦਾਇ ॥
ਸਾਂਈ ਮੁਝ ਸਿਉ ਲਰਿ ਪਰਿਆ ਤੁਝੈ ਕਿਨਿ ਫੁਰਮਾਈ ਗਾਇ ॥੧੯੭॥

ਤਾਲ ਢਾਈਆ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
ਸਰਗਮ	ਰੇਸਾ	ਨ਼ੀ	ਧਨ਼ੀ	ਧਨ਼ੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਗੁ	ਰੇ	ਰੇਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਹऽ	ਜ	ਕਾऽ	ਬੇऽ	ऽ	ਹ	ਉ	ਜਾ	ऽ	ਇऽ	ਥਾ	ऽ	ऽ	ऽ
	ਪਧੁ	ਮ	ਧੁ	ਧੁ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਮ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ
	ਆऽ	ऽ	ਗੈ	ਮਿ	ਲਿ	ਆ	ਖੁ	ਦਾ	ऽ	ऽ	ਇ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	o X			2		3		o X			2		3	

ਅੰਤਰਾ

	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਮ	ਗੁ	ਮ	ਗੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁ	ਧੁਨੀ	ਧੁਪ	ਧੁ	ਪਧੁ
	ਸਾਂ	ऽ	ਈ	ਮੁ	ਝ	ਸਿ	ਉ	ਲ	ऽ	ਰਿ	ਪऽ	ਰਿऽ	ਆ	ऽऽ
	ਨੀ	ਧੁ	ਪਮ	ਮ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗੁ	ਰੇਗੁ	ਮਪ	ਧੁਮ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ	ਨ਼ੀਸਾ
	ਤੁ	ऽ	ਝੈऽ	ਕਿ	ਨਿ	ਫੁ	ਰ	ਮਾ	ऽऽ	ਈऽ	ਗਾऽ	ऽऽ	ਇऽ	ऽऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	o X			2		3		o X			2		3	

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 204)

ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਬੇ ਕਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨਿ ਲਾਗੀ॥
ਪਾਇ ਲਗਉ ਮੋਹਿ ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ ਕੋਊ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਬਡਭਾਗੀ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਮਨੁ ਅਰਪਉ ਧਨੁ ਰਾਖਉ ਆਗੈ ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਮੋਹਿ ਸਗਲ ਤਿਆਗੀ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਵੈ ਅਨਦਿਨੁ ਫਿਰਉ ਤਿਸੁ ਪਿਛੈ ਵਿਰਾਗੀ॥੧॥
ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ॥
ਮਿਟਿਓ ਅੰਧੇਰੁ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ॥੨॥

ਰਾਗ ਪੂਰਵੀ

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਮਿ	.ਲ	ਬੇ	ऽ	ਕ	ਉ	ਪ੍ਰੀ	ਤਿ	ਮ	ਨਿ	ਲਾ	ऽ	ਗੀ	ऽ
	ਧ਼	ਧ਼	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ̱	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ
	ਪਾ	ऽ	ਇ	ਲ	ਗ	ਉ	ਮੋ	ਹਿ	ਕ	ऽ	ਰਉ	ਬੇ	ਨ	ऽ	ਤੀ	ऽ
	ਗ	ਮ॑	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੇ̱	ਸਾ
	ਕੋ	ऽ	ਊ	ऽ	ਸੰ	ऽ	ਤੁ	ਮਿ	ਲੈ	ऽ	ਬ	ਡ	ਭਾ	ऽ	ਗੀ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				x				x				x			

ਅੰਤਰਾ

	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਮ॑	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਮ	ਨੁ	ਅ	ਰ	ਪ	ਉ	ਧ	ਨੁ	ਰਾ	ऽ	ਖਉ	ऽ	ਆ	ऽ	ਗੈ	ऽ
	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਗਂ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਰੇਂ̱	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਪ	ਧੁਮ॑	ਮ	ਮਗ	ਮਗ	ਰੇ̱	ਸਾ
	ਮ	ਨ	ਕੀ	ऽ	ਮ	ਤਿ	ਮੋ	ਹਿ	ਸऽ	ਗऽ	ਲऽ	ਤਿ	ਆऽ	ऽऽ	ऽਂ	ਗੀ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x				x				x				x			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਸੂਹੀ ਲਲਿਤ ਫਰੀਦ ਜੀ (ਪੰਨਾ 794)

ਬੇੜਾ ਬੰਧਿ ਨ ਸਕਿਓ ਬੰਧਨ ਕੀ ਵੇਲਾ॥
ਭਰਿ ਸਰਵਰੁ ਜਬ ਊਛਲੈ ਤਬ ਤਰਣੁ ਦੁਹੇਲਾ॥੧॥
ਹਥੁ ਨ ਲਾਇ ਕਸੁੰਭੜੈ ਜਲਿ ਜਾਸੀ ਢੋਲਾ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਇਕ ਆਪੀਨੈ੍ ਪਤਲੀ ਸਹ ਕੇਰੇ ਬੋਲਾ॥
ਦੁਧਾ ਥਣੀ ਨ ਆਵਈ ਫਿਰਿ ਹੋਇ ਨ ਮੇਲਾ॥੨॥
ਕਹੈ ਫਰੀਦੁ ਸਹੇਲੀਹੋ ਸਹੁ ਅਲਾਏਸੀ॥
ਹੰਸੁ ਚਲਸੀ ਡੁੰਮਣਾ ਅਹਿ ਤਨੁ ਢੇਰੀ ਥੀਸੀ॥੩॥

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	5	6	7	8	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਮ	ਰੇ	ਮ	ਮ	ਪ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਮ	ਮ	—	—	—	ਪ	ਧ
ਸ਼ਬਦ	ਜਾ	ऽ	ਸੀ	ऽ	ਢੋ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਹ	ਥੁ
	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਗ	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	—	—	ਸਾ	ਸਾ
	ਨ	ऽ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ਇ	ऽ	ਕ	ਸੁੰ	ਭ	ੜੈ	ऽ	ऽ	ऽ	ਜ	ਲਿ
	ਮ	ਰੇ	ਮ	ਮ	ਪ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਮ	ਮ	—	—	—	ਪ	ਧ
	ਜਾ	ऽ	ਸੀ	ऽ	ਢੋ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਹ	ਥੁ
	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਗ	ਸ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	—	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਨ	ऽ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ਇ	ऽ	ਕ	ਸੁੰ	ਭ	ੜੈ	ऽ	ऽ	ऽ	ਹ	ਥੁ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	—	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਪ	—
	ਨ	ऽ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ਇ	ऽ	ਕ	ਸੁੰ	ਭ	ੜੈ	ऽ	ऽ	ऽ	ਹ	ਥੁ
	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਧ	ਧ	ਨੀ	ਨੀ	—	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਸਾਂ	—
	ਨ	ऽ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ਇ	ऽ	ਕ	ਸੁੰ	ਭ	ੜੈ	ऽ	ऽ	ऽ	ਬੇ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				0				X				0			

ਅੰਤਰਾ

	ਸਾਂ	—	—	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਪ	ਧ
	ੜਾ	ऽ	ऽ	ਬੰ	ऽ	ऽ	ਧਿ	ਨ	ਸ	ਕਿ	ਓ	ऽ	ऽ	ऽ	ਬੇ	ऽ
	ਪ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਧ	ਧ	ਨੀ	ਨੀ	—	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਸਾ	—
	ੜਾ	ऽ	ऽ	ਬੰ	ऽ	ऽ	ਧਿ	ਨ	ਸ	ਕਿ	ਓ	ऽ	ऽ	ऽ	ਬੰ	ऽ
	ਮ	ਰੇ	ਮ	ਮ	ਪ	ਧ	ਪ	ਧ	ਪ	ਮ	—	—	—	—	ਪ	ਧ
	ਧ	ਨ	ਕੀ	ऽ	ਵੇ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਹ	ਥੁ
	ਪ	ਮ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗ	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ
	ਨ	ऽ	ऽ	ਲਾ	ऽ	ਇ	ऽ	ਕ	ਸੁੰ	ਭ	ੜੈ	ऽ	ऽ	ऽ	ਜ	ਲਿ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				0				X				0			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ ਜੀਉ (ਪੰਨਾ 1103-04)

ਉਦਕ ਸਮੁੰਦ ਸਲਲ ਕੀ ਸਾਖਿਆ ਨਦੀ ਤਰੰਗ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥
ਸੁੰਨਹਿ ਸੁੰਨੁ ਮਿਲਿਆ ਸਮਦਰਸੀ ਪਵਨ ਰੂਪ ਹੋਇ ਜਾਵਹਿਗੇ ॥੧॥
ਬਹੁਰਿ ਹਮ ਕਾਹੇ ਆਵਹਿਗੇ ॥
ਆਵਨ ਜਾਨਾ ਹੁਕਮੁ ਤਿਸੈ ਕਾ ਹੁਕਮੈ ਬੁਝਿ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਜਬ ਚੂਕੈ ਪੰਚ ਧਾਤੁ ਕੀ ਰਚਨਾ ਐਸੇ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਵਹਿਗੇ ॥
ਦਰਸਨੁ ਛੋਡਿ ਭਏ ਸਮਦਰਸੀ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿਗੇ ॥੨॥
ਜਿਤ ਹਮ ਲਾਏ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗੇ ਤੈਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿਗੇ ॥
ਹਰਿ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਜਉ ਅਪਨੀ ਤੌ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥੩॥
ਜੀਵਤ ਮਰਹੁ ਮਰਹੁ ਫੁਨਿ ਜੀਵਹੁ ਪੁਨਰਪਿ ਜਨਮੁ ਨ ਹੋਈ ॥
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜੋ ਨਾਮਿ ਸਮਾਨੇ ਸੁੰਨ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਸੋਈ ॥੪॥

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	ਗ	ਸਾ	ਗ	ਪ	ਮ॑	ਪ̣	—	—	ਪ	ਧ	ਧ	ਪ	ਮ	—	ਪ	ਮ
ਸ਼ਬਦ	ਬ	ਹੁ	ਰਿ	ਹ	ऽ	ਮ	ऽ	ऽ	ਕਾ	ऽ	ਹੇ	ऽ	ਆ	ऽ	ਵਹਿ	ऽ
	ਮ	—	—	—	—	—	—	—	ਮ	ਪ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ
	ਗੇ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਕਾ	ऽ	ਹੇ	ऽ	ਆ	ऽ	ਵਹਿ	ऽ
	ਗ	—	—	—	ਮ	—	ਪ	—	ਰੇ	ਗ	ਸਾ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਮ	ਗ
	ਗੇ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਕਾ	ऽ	ਹੇ	ऽ
	ਗ	ਮ̇	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	—	—	—	ਪਧੁ	ਧ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਪ	—
	ਆ	ऽ	ਵਹਿ	ऽ	ਗੇ	ऽ	ऽ	ऽ	ਬऽ	ਹੁ	ਰਿ	ਹ	ऽ	ਮ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਅੰਤਰਾ

	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਧਨੀ	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	—
	ਉ	ਦ	ਕ	ਸ	ਮੁੰ	ऽ	ਦ	ਸ	ਲऽ	ਲऽ	ਕੀऽ	ऽ	ਸਾ	ਖਿ	ਆ	ऽ
	ਮ	ਮ	—	ਪ	ਧਨੀ	ਨੀਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧ	—	ਨੀਧ	ਪ	ਮ	—	—	—
	ਨ	ਦੀ	ऽ	ਤ	ਰੰऽ	ਗऽ	ऽ	ਸ	ਮਾ	ऽ	ਵਹਿ	ऽ	ਗੇ	ऽ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 749)

ਭਾਗਠੜੇ ਹਰਿ ਸੰਤ ਤੁਮ੍ਾਰੇ ਜਿਨ੍ ਘਰਿ ਧਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ॥
ਪਰਵਾਣੁ ਗਣੀ ਸੇਈ ਇਹ ਆਏ ਸਫਲ ਤਿਨਾ ਕੇ ਕਾਮਾ॥੧॥
ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਈ॥
ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਚਵਰੁ ਢੁਲਾਵਾ ਚਰਣ ਧੂੜਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਹੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥
ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ॥੨॥
ਸਚਾ ਅਮਰੁ ਸਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਸਚੇ ਸੇਤੀ ਰਾਤੇ॥
ਸਚਾ ਸੁਖੁ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਜਿਸ ਕੇ ਸੇ ਤਿਨਿ ਜਾਤੇ॥੩॥
ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪਾਣੀ ਢੋਵਾ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਪੀਸਣੁ ਪੀਸਿ ਕਮਾਵਾ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਬੇਨੰਤੀ ਤੇਰੇ ਜਨ ਦੇਖਣੁ ਪਾਵਾ॥੪॥

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ																ਸਾਰੇ
ਸ਼ਬਦ																ਜਨ
	ਧ਼ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	ਮਗ	ਮ	ਮ	—	ਗਮ	ਪ	ਮਗੁ	ਰੇਸਾ	ਗੁ	ਗੁ	ਰੇਸਾ	ਨ਼ੀਧ਼
	ਪਰ	ਉਪ	ਕਾ	ਰੀऽ	ਆऽ	ਏ	ऽ	ऽ	ਜੀऽ	ਆ	ਏऽ	ऽऽ	ऽ	ऽ	ऽऽ	ਜਨ
	ਨ਼ੀਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਮਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਨ਼ੀਧ਼	ਨ਼ੀਸਾ	ਸਾਰੇ	ਰੇ	ਮਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	—
	ਪਰ	ਉਪ	ਕਾ	ਰੀऽ	ਆ	ਏ	ऽ	ਜਨ	ਪਰ	ਉਪ	ਕਾ	ਰੀऽ	ਆ	ਏ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਅੰਤਰਾ

	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	—	ਧ	ਪ	ਪ	ਧ	ਪਮ	ਪਮ	ਮ	—	ਧਪ	ਧ
	ਜਨ	ਮਮ	ਰਣ	ਦੁਹ	ਹੂ	ਮਹਿ	ਨਾਹੀ	ਜਨ	ਪਰ	ਉਪ	ਕਾऽ	ਰੀऽ	ਆ	ऽ	ਏऽ	ऽ
	ਧ	ਧ	ਧ	ਪਮ	ਮਪ	ਮਪ	ਗਰੇ	ਸਾਨ਼ੀ	ਨ਼ੀਸਾ	ਸਾਮ	ਗੁਰੇ	ਪਮ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	ਸਾ
	ਜੀ	ਅ	ਦਾਨੁ	ਦੇऽ	ਭਗ	ਤੀऽ	ਲਾऽ	ਇਨਿ	ਹਰਿ	ਸਿਉ	ਲੈऽ	ਨਿਮਿ	ਲਾ	ऽ	ਏऽ	ऽ
	ਨ਼ੀਸਾ	ਸਾਗੁ	ਗੁਰੇ	ਰੇਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	ਧ਼ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾਰੇ	ਮਗ	ਮ	ਮ	—
	ਹਰਿ	ਸਿਉ	ਲੈऽ	ਨਿਮਿ	ਲਾ	ऽ	ਏ	ਜਨ	ਪਰ	ਉਪ	ਕਾ	ਰੀऽ	ਆऽ	ਏ	ऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 249)

ਸੁਣਿ ਸਖੀਏ ਮਿਲਿ ਉਦਮੁ ਕਰੇਹਾ ਮਨਾਇ ਲੈਹਿ ਹਰਿ ਕੰਤੈ ॥
ਮਾਨੁ ਤਿਆਗਿ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਠਗਉਰੀ ਮੋਹਹ ਸਾਧੂ ਮੰਤੈ ॥
ਸਖੀ ਵਸਿ ਆਇਆ ਫਿਰਿ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ ਇਹ ਰੀਤਿ ਭਲੀ ਭਗਵੰਤੈ ॥
ਨਾਨਕ ਜਰਾ ਮਰਣ ਭੈ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੈ ਪੁਨੀਤ ਕਰੈ ਤਿਸੁ ਜੰਤੈ ॥੧॥
ਸੁਣਿ ਸਖੀਏ ਇਹ ਭਲੀ ਬਿਨੰਤੀ ਏਹੁ ਮਤਾਂਤੁ ਪਕਾਈਐ ॥
ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਉਪਾਧਿ ਰਹਤ ਹੋਇ ਗੀਤ ਗੋਵਿੰਦਹਿ ਗਾਈਐ ॥
ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਮਿਟਹਿ ਭ੍ਰਮ ਨਾਸਹਿ ਮਨਿ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਈਐ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥੨॥

ਰਾਗ ਬਿਹਾਗ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	—	ਗ	ਮੰ	ਗ	ਪ	—	ਨੀ	—	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਧ
ਸ਼ਬਦ	ऽ	ਸੁਣਿ	ਸ	ਖੀ	ਏ	ऽ	ਇ	ਹ	ਭऽ	ऽ	ਲੀ	ਬਿ	ਨੰ	ऽ	ਤੀ	ऽ
	—	ਗ	—	ਰੇ	ਗ	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	—
	ऽ	ਏ	ਹੁ	ਮ	ਤਾਂ	ऽ	ਤੁ	ਪ	ਕਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਈਐ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	—	ਗ	ਗ	ਪ	ਪ	—	ਨੀ	ਧ	ਸਾਂ	—	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	—
	ऽ	ਸਹ	ਜਿ	ਸੁ	ਭਾ	ऽ	ਇ	ਉ	ਪਾ	ऽ	ਧਿ	ਰ	ਹ	ਤ	ਹੋ	ਇ
	—	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	—	ਧ	ਨੀ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	—	ਪ	ਮ	ਪ	ਧ
	ऽ	ਗੀ	ਤ	ਗੋ	ਵਿੰ	ऽ	ਦ	ਹਿ	ਗਾऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਈਐ	ऽ
	—	ਗ	—	ਰੇ	ਗ	ਪ	ਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	—
	ऽ	ਗੀ	ਤ	ਗੋ	ਵਿੰ	ऽ	ਦ	ਹਿ	ਗਾ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ऽ	ਈਐ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਕਵਿਤਾ

ਇਹ ਬਾਣੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਏ। ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਣੀ ਏ।
ਇਹ ਅੱਖਰ ਜਿਨੇ ਸਾਰੇ ਨੇ। ਸੱਚਖੰਡ ਦੇ ਸਮਝੋ ਤਾਰੇ ਨੇ।
ਸੁਖਮਨੀ ਚੰਨ ਬਣ ਆਈ ਏ। ਜਪੁਜੀ ਜੀ ਸੂਰਜ ਪਿਆਰੇ ਨੇ।
ਇਹ ਵਰਕੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਭੂਮੀ ਨੇ। ਇਹ ਸਿਆਹੀ ਜੰਨਤ ਦਾ ਪਾਣੀ ਏ ॥੧॥
ਇਹ ਨੂੰ ਤਪੀਸਰ ਧਿਆਂਦੇ ਨੇ। ਤਪ ਜੋਗੀ ਜੋਗ ਕਮਾਂਦੇ ਨੇ।
ਕਈ ਪੀਰ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਵਲੀ ਔਲੀਆ। ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਸੀਸ ਝੁਕਾਂਦੇ ਨੇ।
ਅਠ ਸਠ ਤੀਰਥ ਇਸ ਵਿਚ ਵਗਦੇ, ਅਸਾਂ ਨੇ ਕਦਰ ਨਾ ਇਸ ਦੀ ਜਾਣੀ ਏ ॥੨॥
ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ਏ। ਬੰਨ੍ਹ ਬੀੜ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਇਆ ਏ।
ਪਹਿਲਾਂ ਅਪਣਾ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇਆ ਏ। ਫਿਰ ਮੁਖੋਂ ਇਹ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਏ।
ਇਹ ਦੇਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਏ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏ ॥੩॥
ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਚ ਇਹ ਪਹੁਚਾਵਣ ਲਈ, ਇਹ ਜੀਨਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ।
ਇਹ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਇਹ ਵਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸੀਨਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ।
ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਪਾਪੀ ਜੀਵਾਂ ਲਈ, ਉਸ ਕੀਤੀ ਮੇਹਰ ਬਾਨੀ ਏ ॥੪॥
ਆਓ ਚਰਨੀ ਸੀਸ ਝੁਕਾ ਲਈਐ। ਆਓ ਰਲ ਮਿਲ ਭੁਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾ ਲਈਐ।
ਸਤਿਨਾਮ ਦੀ ਵਗਦੀ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਰਜ ਰਜ ਕੇ ਟੁੱਬੇ ਲਾ ਲਈਐ ॥
ਇਹ ਬਾਣੀ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਏ। ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਣੀ ਏ ॥੫॥

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	ਗ	ਗਰੇ	ਰੇਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾਰੇ	ਰੇਗ	ਗਰੇ	ਰੇ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ
ਕਵਿਤਾ	ਬਾ	ਣੀऽ	ਸऽ	ਚੀ	ਬਾ	ਣੀ	ਏ	ਰਤ	ਨਾਂऽ	ਦੀ	ਕੋ	ਈऽ	ਖਾ	ਣੀ	ਏ	ਇਹ
	ਗ	ਗਰੇ	ਰੇਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾਰੇ	ਰੇਗ	ਰੇਗ	ਰੇ	ਗਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ
	ਬਾ	ਣੀऽ	ਸऽ	ਚੀ	ਬਾ	ਣੀ	ਏ	ਰਤ	ਨਾਂऽ	ਦੀऽ	ਕੋ	ਈऽ	ਖਾ	ਣੀ	ਏ	ਇਹ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਅੰਤਰਾ

	ਮ	ਮ	ਮ	ਮਗ	ਮਪ	ਪ	ਪ	ਪਧ	ਧਨੀ	ਨੀਧ	ਧਨੀ	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ
	ਅ	ਖਰ	ਜਿ	ਨੇऽ	ਸਾऽ	ਰੇ	ਨੇ	ਸੱਚ	ਖੰਡ	ਦੇऽ	ਸਮ	'ਝੋ	ਤਾ	ਰੇ	ਨੇ	ਸੁਖ
	ਮ	ਮ	ਮ	ਮਗ	ਮਪ	ਪ	ਪ	ਪਧ	ਧਨੀ	ਨੀਧ	ਧਨੀ	ਧ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ
	ਮਨੀ	ऽ	ਚੰਨ	ਬਣ	ਆऽ	ਈ	ਏ	ਜਪੁ	ਜੀऽ	ਜੀऽ	ਸੂऽ	ਰਜ	ਪਿਆ	ਰੇ	ਨੇ	ਇਹ
	ਪਧ	ਧਪ	ਮ	ਮ	ਮਪ	ਪਮ	ਗਰੇ	ਸਾਰੇ	ਰੇਗ	ਰੇਗ	ਰੇ	ਸਾਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ
	ਵਰ	ਕੇਸ੍ਹ	ਰਗ	ਦੀ	ਭੂऽ	ਮੀऽ	ਨੇऽ	ਇਹ	ਸਿਆ	ਹੀऽ	ਜੰਨਤ	ਦਾऽ	ਪਾ	ਣੀ	ਏ	ਇਹ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 864-65)

ਗੁਰੁ ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਗੁਰੁ ਭਗਵੰਤੁ ॥
ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਦੇਉ ਅਲਖ ਅਭੇਉ ॥ ਸਰਬ ਪੂਜ ਚਰਨ ਗੁਰ ਸੇਉ ॥੧॥
ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਮੈ ਥਾਉ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਜਪਉ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਨਾਉ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰੁ ਰਿਦੈ ਧਿਆਨੁ ॥ ਗੁਰੁ ਗੋਪਾਲੁ ਪੁਰਖੁ ਭਗਵਾਨੁ ॥
ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਿ ਰਹਉ ਕਰ ਜੋਰਿ ॥ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਹੋਰੁ ॥੨॥
ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ ਤਾਰੇ ਭਵ ਪਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਜਮ ਤੇ ਛੁਟਕਾਰਿ ॥
ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਉਜਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਗਲ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥੩॥
ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਦੂਖੁ ਨ ਲਾਗੀ ॥
ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਨ ਮੇਟੈ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਸੋਇ ॥੪॥

ਰਾਗ ਬਿਹਾਗ

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਸਰਗਮ	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਮ	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਧਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ	ਨੀਧ	ਪਮੰ	ਗਮ	ਗ	ਪ
ਸ਼ਬਦ	ਗੁ	ਰ	ਬਿ	ਨੁ	ਅ	ਵ	ਰੁ	ਨਾऽ	ਹੀ	ऽ	ਮੈ	ऽऽ	ਥਾऽ	ऽऽ	ਉ	ऽ
	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਪ	ਮੰ	ਗ	ਮੰ	ਗ	ਰੇ	ਗ	ਪ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	—
	ਅ	ਨ	ਦਿ	ਨੁ	ਜ	ऽ	ਪ	ਉ	ਗੁ	ਰੂ	ਗੁ	ਰ	ਨਾ	ऽ	ਉ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਅੰਤਰਾ

	ਮੰ	ਗ	ਮੰ	ਮੰ	ਪ	—	ਮ	ਧ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	—	ਨੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	—
	ਗੁ	ਰੁ	ਮੇ	ਰੀ	ਪੂ	ऽ	ਜਾ	ऽ	ਗੁ	ਰੁ	ਗੋ	ऽ	ਬਿੰ	ऽ	ਦੁ	ऽ
	ਨੀ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਮੰ	ਮੰ	ਮੰ	ਧ	ਨੀ	ਧ	ਪ	ਮੰ	ਪਮੰ	ਗਮ	ਗ	ਪ
	ਗੁ	ਰੁ	ਮੇ	ਰਾ	ਪਾ	ਰ	ਬ੍ਰਹ	ਮੁ	ਗੁ	ਰੁ	ਭ	ਗ	ਵੰऽ	ऽऽ	ਤੁ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	0				3				X				2			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼ਬਦ

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ (ਪੰਨਾ 201)

ਥਿਰੁ ਘਰਿ ਬੈਸਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਪਿਆਰੇ ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਤੁਮਰੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਦੁਸਟ ਦੂਤ ਪਰਮੇਸਰਿ ਮਾਰੇ ॥
ਜਨ ਕੀ ਪੈਜ ਰਖੀ ਕਰਤਾਰੇ ॥੧॥
ਬਾਦਿਸਾਹ ਸਾਹ ਸਭ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦੀਨੇ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਮਹਾ ਰਸ ਪੀਨੇ ॥੨॥
ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਭਜਹੁ ਭਗਵਾਨ ॥
ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਕੀਨੋ ਦਾਨੁ ॥੩॥
ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥
ਨਾਨਕ ਓਟ ਪਕਰੀ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ॥੪॥

ਰਾਗ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ

ਝਪਤਾਲ

ਸਥਾਈ

ਮਾਤਰੇ	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ਸਰਗਮ	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਗ	ਗ	ਗ	ਗ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ
ਸ਼ਬਦ	ਥਿ	ਰੁ	ਘ	ਰਿ	ਬੈ	ऽ	ਸਹੁ	ऽ	ਹ	ਰਿ	ਜ	ਨ	ਪਿਆ	ऽ	ਰੇ	ऽ
	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਪ	ਮ	ਮ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇਸਾ	ਸਾ
	ਸ	ਤਿ	ਗੁ	ਰਿ	ਤੁ	ਮ	ਰੇ	ऽ	ਕਾ	ऽ	ਜ	ਸ	ਵਾ	ऽ	ਰੇऽ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਅੰਤਰਾ

	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਧ	ਮ	ਗ	ਮ	ਧ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ
	ਦੁ	ऽ	ਸਟ	ਦੂ	ऽ	ਤ	ਪ	ਰ	ਮੇ	ऽ	ਸ	ਰਿ	ਮਾ	ऽ	ਰੇ	ऽ
	ਪ	ਪ	ਰੇ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਗ	ਗ	ਰੇ	ਗ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ
	ਜ	ਨ	ਕੀ	ऽ	ਪੈ	ऽ	ਜ	ਰ	ਖੀ	ऽ	ਕ	ਰ	ਤਾ	ऽ	ਰੇ	ऽ
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	X				X				X				X			

ਨੋਟ: ਬਾਕੀ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀਆਂ

ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

1. ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ।
2. ਦੱਖਣੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ।

(1) **ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ**—ਇਹ ਪੱਧਤੀ ਉੱਤਰੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ, ਬੰਗਾਲ, ਬਿਹਾਰ, ਉੜੀਸਾ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਮੁੰਬਈ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(2) **ਦੱਖਣੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ**—ਇਹ ਪੱਧਤੀ ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੈਸੂਰ, ਮਦਰਾਸ, ਆਂਧਰਾ, ਕਰਨਾਟਕ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਦੋਵੇਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈਆਂ

ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਤਕ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪੱਧਤੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਸੀ। ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਤੋਂ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਸੱਭਿਅਤਾ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਵੀ ਆਇਆ।

ਅਰਬ ਤੇ ਫ਼ਾਰਸ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ 'ਤੇ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਕਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉੱਤਰੀ ਪੱਧਤੀ ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਭਿੰਨਤਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਸਮਾਨਤਾ

1. ਦੋਨੋਂ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ 12 ਸੁਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਰ ਸਥਾਨ ਵੀ ਲਗਭਗ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹਨ।
2. ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਥਾਟ ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਉਸੀ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮੇਲ ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਮੇਲ ਅਤੇ ਥਾਟ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਵਾਚੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਥਾਟ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਮੇਲ ਤੋਂ ਵੀ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ।

3. ਦੋਨੋਂ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੈਅ ਅਤੇ ਤਾਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਹੈ।
4. ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਾਲ ਵੀ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਚਾਰ ਤਾਲ ਜਾਂ ਇਕ ਤਾਲ, ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਚਤੁਸਵਰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਅੱਠ ਤਾਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਤੀਵਰਾ ਅਤੇ ਰੂਪਕ ਤਾਲ ਉਥੋਂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਸ੍ਰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਤ੍ਰਿਪੁਟ ਤਾਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ।
5. ਤਾਲ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਾਤਰਾ 'ਤੇ ਤਾਲੀ ਜਾਂ ਖ਼ਾਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਾਤਰਾ 'ਤੇ ਤਾਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
6. ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਰਾਗ ਵੀ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਲਕੌਂਸ-ਹਿੰਡੋਲਮ, ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁਧ-ਸਾਵੇਰੀ, ਮਧਮਾਦ ਸਾਰੰਗ ਅਤੇ ਮਧਯਮਾਨਤ, ਬਿਲਾਵਲ ਅਤੇ ਧੀਰਸ਼ਕਰਾਭਰਣ, ਕਾਫੀ ਅਤੇ ਖਰਹਰ ਪ੍ਰਿਆ, ਭੈਰਵੀ ਅਤੇ ਹਨੁਮਤ ਤੋੜੀ ਆਦਿਕ। ਕੁਝ ਰਾਗ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹਨ, ਪਰ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ, ਸੋਹਨੀ, ਕੇਦਾਰ, ਹਿੰਡੋਲ, ਆਦਿਕ। ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾਮ ਦੋਨਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੰਸਧਵਨਿ ਰਾਗ ਦੋਨਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਨਯ ਰਾਗ ਅਤੇ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਸੁਰਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਅਰਾੜਾ, ਧਨਾਸਿਰੀ, ਸ੍ਰੀ, ਰੰਜਨੀ ਆਦਿਕ ਦੋਨਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਰ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ।
7. ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਧਰੁਪਦ, ਖ਼ਿਆਲ, ਤਰਾਨਾ, ਠੁਮਰੀ, ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਕੀਰਤਨਮ, ਕ੍ਰਿਤੀ, ਤਿਲਾਨਾ ਅਤੇ ਜਾਵਲੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
8. ਦੋਨਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗਾਇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆਚਾਰ, ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।
9. ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆਲਾਪ ਅਤੇ ਤਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
10. ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆਲਾਪ ਗਾਇਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
11. ਜਨਯ-ਜਨਕ ਥਾਟ ਰਾਗ ਸਿੰਧਾਤ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਿੰਨਤਾ

1. ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਸੁਰ ਸਥਾਨ 12 ਹੀ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਅਤੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਡਾ ਕੋਮਲ 'ਰੇ-ਧੁ' ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ 'ਰੇ-ਧ' ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸ਼ੁੱਧ 'ਰੇ-ਧ' ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਚਤੁਸ਼ਰੁਤਿ 'ਰੇ-ਧ' ਹਨ। ਸਾਡੇ ਤੀਬਰ 'ਮ' ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਤਿ 'ਮ', ਕੋਮਲ 'ਨੀ'

ਨੂੰ ਖਟਸ਼ਰੁਤਿ 'ਧ' ਜਾਂ ਕੈਸ਼ਿਕ 'ਨੀ', ਸ਼ੁੱਧ 'ਨੀ' ਨੂੰ ਕਾਕਲੀ 'ਨੀ', ਕੋਮਲ 'ਗ' ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ 'ਗ' ਜਾਂ ਖਟਸ਼ਰੁਤਿ ਜਾਂ ਪੰਚਸ਼ਰੁਤਿ 'ਰੇ' ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ 'ਗ' ਨੂੰ ਅੰਤਰ 'ਗ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

'ਸਾ, ਮ, ਪ' ਸੁਰ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹਨ।

2. ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਰੂਪ ਕੋਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਰੂਪ ਸ਼ੁੱਧ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
3. ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ 10 ਥਾਟ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ 19 ਥਾਟ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
4. ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸਪਤਕ ਦੇ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕੁਲ 32 ਥਾਟ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੱਖਣੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸਪਤਕ ਦੇ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕੁਲ 72 ਥਾਟ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।
5. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਤਾਲ ਦੇਣ ਲਈ ਤਬਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਤਾਲ ਦੇਣ ਲਈ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
6. ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਬੰਦਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ 'ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਗਾਇਕ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸੀ ਵੀ ਬੰਦਿਸ਼ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਗਾਇਕ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗੀਤ ਦੀ ਬੰਦਿਸ਼ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?
7. ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਸੁਰ ਦੇ ਕੰਪਨ ਅਤੇ ਚੰਚਲਤਾ ਉੱਤੇ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸੁਰ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਉੱਤੇ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
8. ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਰ ਉਚਾਰਣ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਹਨ।
9. ਦੋਹਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਦੇ ਰਾਗ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਦੱਖਣੀ ਰਾਗ ਉੱਤਰੀ ਰਾਗਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ।
10. ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਸਪਤਕ ਨੂੰ ਕਨਕਾਂਗੀ ਜਾਂ ਮੁਖਾਰੀ ਮੇਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉੱਤਰੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਸਪਤਕ ਨੂੰ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
11. ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਦੇ ਤਾਲ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਬੇਅੰਤ ਤਾਲ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਤਾਲ ਕੁਲ 7 ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ 5-5 ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਲ $7 \times 5 = 35$ ਤਾਲ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
12. ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੱਨੜ, ਤੇਲਗੂ, ਤਾਮਿਲ ਆਦਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਚੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਗੀਤ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ, ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ, ਪੰਜਾਬੀ, ਮਾਰਵਾੜੀ ਆਦਿਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

13. ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਗਾਇਕ ਆਪਣੇ ਗਾਣੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਸਾਧਨਾ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਾਇਕ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਥੇ ਤਬਲਾ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਬਲੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਗਾਇਨ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ। ਤਬਲਚੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰੀਚੈ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਵਾਦਨ ਜਾਂ ਸੋਲੋ ਵਾਦਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
14. ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਨਾਮ ਹਨ, ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਇਕ-ਇਕ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ।

ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ

ਦੱਖਣੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਦੋਨੋਂ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਪਤਕ ਵਿਚ 12 ਸੁਰ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਅੰਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਕੋਮਲ 'ਰੇ-ਧ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸ਼ੁੱਧ 'ਰੇ-ਧ'। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸ਼ੁੱਧ 'ਰੇ-ਧ' ਕਰਨਾਟਕੀ ਸ਼ੁੱਧ 'ਗ-ਨੀ' ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਅਰਥਾਤ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਜਦ ਉਹ ਸੁਰ ਵਿਕਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਨੀਵੇਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ, ਉੱਪਰ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ 'ਸਾ-ਰੇ' ਅਤੇ 'ਰੇ-ਗੁ' ਵਿਚ ਅਰਧ ਸੁਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 'ਰੇ' ਅਤੇ 'ਧ' ਸੁਰ ਨੀਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। 'ਰੇ' ਨੂੰ ਜਦ ਵੀ ਵਿਕਰਤ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਤੁਸ਼ਰੁਤਿਕ, ਪੰਚਸ਼ਰੁਤਿਕ ਜਾਂ ਖਟਸ਼ਰੁਤਿਕ ਰਿਸ਼ਭ ਬਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਚਤੁਸ਼ਰੁਤਿਕ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ 'ਗ' ਅਤੇ ਖਟਸ਼ਰੁਤਿਕ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਧਾਰਣ 'ਗ' ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਰਾਂਗ ਵਿਚ 'ਧ' ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਕਰਤ ਰੂਪ ਚਤੁਸ਼ਰੁਤਿਕ ਜਾਂ ਖਟਸ਼ਰੁਤਿਕ 'ਧ' ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਕੌਸ਼ਿਕ 'ਨੀ' ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ 'ਰੇ-ਧ' ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਕਰਤ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਵਿਕਰਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ੜਜ ਤੇ ਗੰਧਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਇਧਰ ਉਧਰ ਹਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਰਿਸ਼ਭ, ਗੰਧਾਰ, ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਇਕ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ-ਦੋ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੱਖਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਥਾਟ ਨੂੰ ਕਨਕਾਂਗੀ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤੀਬਰ ਮੱਧਮ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿ 'ਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿ 'ਮ' ਨੂੰ ਵਰਾਲੀ 'ਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਦੋ-ਦੋ ਨਾਮ ਨਹੀਂ। ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਤੀਬਰ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ

ਗਈ ਹੈ। ਉੱਤਰੀ ਸ਼ੁੱਧ ਥਾਟ ਨੂੰ ਬਿਲਾਵਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਸ਼ੁਧ ਸੁਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਣਗੇ:

ਦੱਖਣੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ

ਦੱਖਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰ ਸਪਤਕ — ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ।
ਉੱਤਰੀ ਸੁਰ ਸਪਤਕ — ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ ਧੁ ਧ ਸਾਂ।

ਵਿਚਾਰ

ਦੱਖਣੀ ਵਿਦਵਾਨ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਰ ਭਰਤ ਅਤੇ ਸਾਰਗ ਦੇਵ ਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਭਰਤ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਰਤ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਸੁਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਖ਼ੀਰਲੀ ਸ਼ਰੁਤੀ ’ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਹੀ ਸੁਰ ਵਿਕਰਤ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਤਰ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਕਾਕਲੀ ਨਿਸ਼ਾਦ ਹਨ।

ਧਵਨਿ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਲਲਿਤ ਕਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਜਿਹਨਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਦੱਖਣੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਭਰਤ ਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਆਧੁਨਿਕ ਦੱਖਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੱਖਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਰਤ ਗ੍ਰਾਮ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਰਤ ਗ੍ਰਾਮ ਦੱਖਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਮੇਲ ਤੋਂ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸੁਰ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ‘ਰੇ-ਧ’ ਅਚੱਲ ਹਨ ਅਤੇ ‘ਗ-ਨੀ’ ਕੋਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਤੀਬਰਤਾ ਦੇ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭਾਵੇਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਿਸੀ ਕਾਰਨ-ਵਸ ਉਹ ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ’ਤੇ ਦੱਖਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ।

ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਸ਼ਰੁਤੀ ਨਾਮ	ਉੱਤਰੀ ਸੁਰ	ਦੱਖਣੀ ਸੁਰ	ਗੁਣਾਂਤਰ	ਅੰਦੋਲਨ
1.	ਤੀਵਰਾ	ਸਾ	ਸਾ	1	240
2.					
3.	ਮੰਦਾ	ਕੋਮਲ ਰੇ	ਸ਼ੁੱਧ ਰੇ	$\frac{16}{15}$	256
4.					
5.	ਦਯਾਵਤੀ	ਸ਼ੁੱਧ ਰੇ	ਚਤੁਸ਼ਰੁਤਿ ਰੇ, ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਗ	$\frac{9}{8}$	270
6.					
7.	ਰਕਤਿਕਾ	ਕੋਮਲ ਗੁ	ਖਟਸ਼ਰੁਤਿ ਰੇ, ਜਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਗ	$\frac{6}{5}$	288
8.	ਰੌਦਰੀ	ਸ਼ੁੱਧ ਗ	ਅੰਤਰ ਗ	$\frac{5}{4}$	300
9.					
10.	ਵਜਿਰਕਾ	ਸ਼ੁੱਧ ਮ	ਸ਼ੁੱਧ ਮ	$\frac{4}{3}$	320
11.					
12.	ਪ੍ਰੀਤਿ	ਤੀਬਰ ਮੇ	ਪ੍ਰਤਿ ਮ	$\frac{45}{32}$	337 $\frac{1}{2}$
13.					
14.	ਸ਼ਕਤੀ	ਪ	ਪ	$\frac{3}{2}$	360
15.					
16.	ਸੰਦੀਪਨੀ	ਕੋਮਲ ਧੁ	ਸ਼ੁੱਧ ਧ	$\frac{8}{5}$	384
17.					
18.	ਮੰਦਤੀ	ਸ਼ੁੱਧ ਧ	ਚਤੁਸ਼ਰੁਤਿ ਧ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਨੀ	$\frac{27}{16}$	405
19.					
20.	ਰਮਯਾ	ਕੋਮਲ ਨੁੀ	ਖਟਸ਼ਰੁਤਿ ਧ ਜਾਂ ਕੈਸ਼ਿਕ ਨੀ	$\frac{16}{9}$	426 $\frac{4}{9}$
21.	ਉਗਰਾ	ਸ਼ੁੱਧ ਨੀ	ਕਾਕਲੀ ਨੀ	$\frac{15}{8}$	450
22.					

ਕਰਨਾਟਕੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ

ਕਰਨਾਟਕੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਤਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਰ ਤੇ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਾਮ ਦੋਨਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਾਮ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਕੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਉੱਤਰੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਜਿਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਭੈਰਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤੋੜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ੁਭਪੰਤਵਰਾਲੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਤਿੰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਸੰਪੂਰਨ, ਛਾੜਵ, ਔੜਵ ਹਨ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : ਸੰਪੂਰਨ, ਛਾੜਵ, ਔੜਵ, ਵਕਰ ਅਤੇ ਸੰਕੀਰਣ। ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸੁਰ ਗਮਕ ਸਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਨਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਰਾਗ ਜੋ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਮਤਾ ਤੇ ਅਸਮਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਦੱਖਣੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਕਰਨਾਟਕੀ ਰਾਗ*	*ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਰਾਗ*
1.	ਮੇਚ ਕਲਿਆਣੀ	ਕਲਿਆਣ
2.	ਧੀਰਸ਼ਕਰਾਭਰਣ	ਬਿਲਾਵਲ
3.	ਹਰਕਾਭੋਜੀ	ਖਮਾਜ
4.	ਖਰਹਰਪ੍ਰਿਆ	ਕਾਫੀ
5.	ਹਨੁਮਤ ਤੋੜੀ	ਭੈਰਵੀ
6.	ਮਾਯਾਮਾਲਵ ਗੌੜ	ਭੈਰਵ
7.	ਨਟ ਭੈਰਵੀ	ਆਸਾਵਰੀ
8.	ਕਾਮਵਰਧਨੀ	ਪੂਰਵੀ
9.	ਗਮਨ ਪ੍ਰਿਆ	ਮਾਰਵਾ
10.	ਸ਼ੁਭਪੰਤ ਵਰਾਲੀ	ਤੋੜੀ
11.	ਮੋਹਨਮ	ਭੁਪਾਲੀ
12.	ਅਭੇਰੀ	ਭੀਮਪਲਾਸੀ
13.	ਸ੍ਰੀ ਰੰਜਨੀ	ਬਾਗੇ ਸ੍ਰੀ
14.	ਦ੍ਵਿਜਵੰਤੀ	ਜੈਜਾਵੰਤੀ
15.	ਸ਼ੁਧ ਸਾਵੇਰੀ	ਦੁਰਗਾ
16.	ਹੰਸਾ ਨਦੀ	ਸੋਹਨੀ
17.	ਸਾਵੇਰੀ	ਜੋਗੀਆ
18.	ਹਿੰਡੋਲਮ	ਮਾਲਕੌਂਸ
19.	ਮਧਯਮਾਨਤ	ਮਦਮਾਦ ਸਾਰੰਗ

ਕਰਨਾਟਕੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ

ਦੱਖਣੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਬੇਅੰਤ ਤਾਲ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਤਾਲ, ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੱਖਣੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ।

ਦੱਖਣੀ ਆਧੁਨਿਕ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਕੁਲ ਮੁੱਖ 7 ਤਾਲ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: (1) ਧਰੁਵ, (2) ਮੱਠ, (3) ਰੂਪਕ, (4) ਝੰਪ, (5) ਤ੍ਰਿਪੁਟ, (6) ਅੱਠ, (7) ਇਕ ਤਾਲ।

ਇਹਨਾਂ ਸੱਤ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਤਾਲ ਦੀਆਂ 5-5 ਜਾਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: (1) ਚਤੁੱਸਤਰ, (2) ਤਿਸੱਤਰ, (3) ਮਿਸ਼ਰ ਜਾਤੀ, (4) ਖੰਡ ਜਾਤੀ, (5) ਸੰਕੀਰਣ ਜਾਤੀ।

ਹਰ ਇਕ ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਤਾਲ ਕੁਲ 7 ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ 5-5 ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 7 × 5 = 35 ਤਾਲ ਇਸ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ 35 ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੇ ਲਈ ਛੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਛੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ 'ਤੇ ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਨਾਮ*	*ਚਿੰਨ੍ਹ*	*ਮਾਤਰੇ*
1.	ਅਣੂਦ੍ਰੁਤ ਜਾਂ ਵਿਰਾਮ	◡	1
2.	ਲਘੂ	1	4
3.	ਦ੍ਰੁਤਿ	0	2
4.	ਗੁਰੂ	S	8
5.	ਪਲੁਤ	3	12
6.	ਕਾਕਪਦ	x	16

ਇਹਨਾਂ ਛੇਆਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਘੂ ਨਾਮ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਲਘੂ ਦੀਆਂ 4 ਮਾਤਰਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪੰਜ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਘੂ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਜਾਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਮੁੱਖ ਤਾਲ ਅਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਲਘੂ ਦਾ ਅੰਤਰ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਤਾਲ	ਚਿੰਨ੍ਹ	ਚਤੁਸੱਤਰ	ਤਿਸੱਤਰ	ਮਿਸ਼ਰ	ਖੰਡ	ਸੰਕੀਰਣ
1.	ਧਰੁਵ ਤਾਲ	1011	4-2-4-4	3-2-3-3	7-2-7-7	5-2-5-5	9-2-9-9
2.	ਮੱਠ ਤਾਲ	101	4-2-4	3-2-3	7-2-7	5-2-5	9-2-9
3.	ਰੂਪਕ ਤਾਲ	10	4-2	3-2	7-2	5-2	9-2
4.	ਝੰਪ ਤਾਲ	1◡0	4-1-2	3-1-2	7-1-2	5-1-2	9-1-2
5.	ਤ੍ਰਿਪੁਟ ਤਾਲ	100	4-2-2	3-2-2	7-2-2	5-2-2	9-2-2
6.	ਅੱਠ ਤਾਲ	1100	4-4-2-2	3-3-2-2	7-7-2-2	5-5-2-2	9-9-2-2
7.	ਇਕ ਤਾਲ	1	4	3	7	5	9

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਚ ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ

ਕਰਨਾਟਕੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਛੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਿੰਨ ਹੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ 108 ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਕੱਲ 35 ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਣੂਦ੍ਰੁਤ, ਦ੍ਰੁਤ ਅਤੇ ਲਘੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਤਾਲ ਸੱਤ ਹਨ। ਲਘੂ ਦੇ ਪੰਜ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਦੇ ਕਾਰਨ 35 ਤਾਲ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 5-5 ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ 5-5 ਗਤੀ ਭੇਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁਲ 175 ਤਾਲ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ 7 ਮੁੱਖ ਤਾਲ 5-5 ਜਾਤੀ, 5-5 ਗਤੀ ਭੇਦ $7 \times 5 \times 5 = 175$ ਕੁਲ ਤਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰਟ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :

(1) ਚਤੁਸੱਤਰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗਤੀ ਭੇਦ

1. ਸੰਖਿਆ	1	2	3	4	5	6	7
2. ਤਾਲ ਦਾ ਨਾਮ	ਧਰੁਵ ਤਾਲ	ਮੱਠ ਤਾਲ	ਰੂਪਕ ਤਾਲ	ਝੰਪ ਤਾਲ	ਤ੍ਰਿਪੁਟ ਤਾਲ	ਅੱਠ ਤਾਲ	ਇਕ ਤਾਲ
3. ਚਿੰਨ੍ਹ	1011	101	10	1◡0	100	1100	1
4. ਅੱਖਰ ਕਾਲ	14	10	6	7	8	12	4
5. ਚਤੁਸੱਤਰ ਗਤੀ	56	40	24	28	32	48	16
6. ਤਿਸੱਰਤ ਗਤੀ	42	30	18	21	24	36	12
7. ਮਿਸ਼ਰ ਗਤੀ	98	70	42	49	56	84	28
8. ਖੰਡ ਗਤੀ	70	50	30	35	40	60	20
9. ਸੰਕੀਰਣ ਗਤੀ	126	90	54	63	72	108	36

(2) ਤਿਸੱਰਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗਤੀ ਭੇਦ

1. ਸੰਖਿਆ	1	2	3	4	5	6	7
2. ਤਾਲ ਦਾ ਨਾਮ	ਧਰੁਵ ਤਾਲ	ਮੱਠ ਤਾਲ	ਰੂਪਕ ਤਾਲ	ਝੰਪ ਤਾਲ	ਤ੍ਰਿਪੁਟ ਤਾਲ	ਅੱਠ ਤਾਲ	ਇਕ ਤਾਲ
3. ਚਿੰਨ੍ਹ	1011	101	10	1‿0	100	1100	1
4. ਅੱਖਰ ਕਾਲ	11	8	5	6	7	10	3
5. ਚਤੁਸੱਤਰ ਗਤੀ	44	32	20	24	28	40	12
6. ਤਿਸੱਰਤ ਗਤੀ	33	24	15	18	21	30	9
7. ਮਿਸ਼ਰ ਗਤੀ	77	56	35	42	49	70	21
8. ਖੰਡ ਗਤੀ	55	40	25	30	35	50	15
9. ਸੰਕੀਰਣ ਗਤੀ	99	72	45	54	63	90	27

(3) ਮਿਸ਼ਰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗਤੀ ਭੇਦ

1. ਸੰਖਿਆ	1	2	3	4	5	6	7
2. ਤਾਲ ਦਾ ਨਾਮ	ਧਰੁਵ ਤਾਲ	ਮੱਠ ਤਾਲ	ਰੂਪਕ ਤਾਲ	ਝੰਪ ਤਾਲ	ਤ੍ਰਿਪੁਟ ਤਾਲ	ਅੱਠ ਤਾਲ	ਇਕ ਤਾਲ
3. ਚਿੰਨ੍ਹ	1011	101	10	1‿0	100	1100	1
4. ਅੱਖਰ ਕਾਲ	23	16	9	10	11	18	7
5. ਚਤੁਸੱਤਰ ਗਤੀ	92	64	36	40	44	72	28
6. ਤਿਸੱਰਤ ਗਤੀ	69	48	27	30	33	54	21
7. ਮਿਸ਼ਰ ਗਤੀ	161	112	63	70	77	126	49
8. ਖੰਡ ਗਤੀ	115	80	45	50	55	90	35
9. ਸੰਕੀਰਣ ਗਤੀ	207	144	81	90	99	162	63

(4) ਖੰਡ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗਤੀ ਭੇਦ

1. ਸੰਖਿਆ	1	2	3	4	5	6	7
2. ਤਾਲ ਦਾ ਨਾਮ	ਧਰੁਵ ਤਾਲ	ਮੱਠ ਤਾਲ	ਰੂਪਕ ਤਾਲ	ਝੰਪ ਤਾਲ	ਤ੍ਰਿਪੁਟ ਤਾਲ	ਅੱਠ ਤਾਲ	ਇਕ ਤਾਲ
3. ਚਿੰਨ੍ਹ	1011	101	10	1‿0	100	1100	1
4. ਅੱਖਰ ਕਾਲ	17	12	7	8	9	14	5
5. ਚਤੁਸੱਤਰ ਗਤੀ	68	48	28	32	36	56	20
6. ਤਿਸੱਰਤ ਗਤੀ	51	36	21	24	27	42	15
7. ਮਿਸ਼ਰ ਗਤੀ	119	84	49	56	63	98	37
8. ਖੰਡ ਗਤੀ	85	60	35	40	45	70	25
9. ਸੰਕੀਰਣ ਗਤੀ	153	108	63	72	81	126	45

(5) ਸੰਕੀਰਣ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗਤੀ ਭੇਦ

1. ਸੰਖਿਆ	1	2	3	4	5	6	7
2. ਤਾਲ ਦਾ ਨਾਮ	ਧਰੁਵ ਤਾਲ	ਮੱਠ ਤਾਲ	ਰੂਪਕ ਤਾਲ	ਝੰਪ ਤਾਲ	ਤ੍ਰਿਪੁਟ ਤਾਲ	ਅੱਠ ਤਾਲ	ਇਕ ਤਾਲ
3. ਚਿੰਨ੍ਹ	1011	101	10	1◡0	100	1100	1
4. ਅੱਖਰ ਕਾਲ	29	20	11	12	13	22	9
5. ਚਤੁਸੱਤਰ ਗਤੀ	116	80	44	48	52	88	36
6. ਤਿਸੱਰਤ ਗਤੀ	87	60	33	36	39	66	27
7. ਮਿਸ਼ਰ ਗਤੀ	203	140	77	84	91	154	63
8. ਖੰਡ ਗਤੀ	145	100	55	60	65	110	45
9. ਸੰਕੀਰਣ ਗਤੀ	261	180	99	108	117	198	81

ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ 'ਤੇ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਦਾ ਢੰਗ

ਦੱਖਣੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਲਘੂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਾਤੀ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਤਾਲ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਧਰੁਵ ਤਾਲ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਰ ਇਕ ਜਾਤੀ ਵਿਚ 1011 ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ, ਕੇਵਲ ਜਾਤੀ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲਘੂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਜਿਸ ਜਾਤੀ ਦਾ ਤਾਲ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਜਾਤੀ ਦਾ ਅੰਕ ਲਘੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਧਰੁਵ ਤਾਲ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ '1_3-0-1_3-1_3' ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਇਹ ਤਾਲ ਤਿਸੱਤਰ ਜਾਤੀ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਿਸੱਤਰ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਲਘੂ ਦਾ ਮੁੱਲ 3 ਮਾਤਰੇ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ਼ ਖ਼ਾਲੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਲਘੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਅੰਕ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤਾਲ ਚਤੁਸੱਤਰ ਜਾਤੀ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕ਼ੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਅੰਕ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਘਟਦਾ ਵਧਦਾ ਨਹੀਂ।

ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਧਰੁਵ ਤਾਲ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਣਾ ਪਵੇਗਾ :

ਧਰੁਵ ਤਾਲ

ਮਾਤਰੇ	1 2 3 4	5 6	7 8 9 10	11 12 13 14
ਤਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ	x	2	3	4

ਇਹ ਚਤੁਸੱਤਰ ਜਾਤੀ ਦਾ ਧਰੁਵ ਤਾਲ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਤਾਲ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਤਨੇ ਹੀ ਵਿਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤਾਲ ਦਾ ਸਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਹਿਲੀ ਮਾਤਰਾ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲੀ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਇਸ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਤਾਲ ਦੇਣ ਦੇ ਲਈ ਮੁੱਖ ਤਿੰਨ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

(1) **ਘਾਤ ਕਰਨਾ**—ਇਸ ਵਿਚ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਾਲੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਮ 'ਤੇ ਘਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(2) **ਉਂਗਲੀ ਗਿਣਨਾ**—ਤਾਲੀ ਜਾਂ ਖ਼ਾਲੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਂਗਲੀਆਂ 'ਤੇ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਨਿਸ਼ਟਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(3) **ਵਿਸਰਜਤੱਮ**—ਖ਼ਾਲੀ ਦੇ ਲਈ ਕਰਨਾਟਕੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ 'ਵਿਸਰਜਤੱਮ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 'ਵਿਸਰਜਤੱਮ' ਨੂੰ ਖ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਘਾਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦ੍ਰੁਤ ਚਿੰਨ੍ਹ (0) ਵਿਚ ਦੋ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਘਾਤ ਤੇ ਇਕ ਵਿਸਰਜਤੱਮ। ਵਿਸਰਜਤੱਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:

(ੳ) **ਪਤਾਕ ਵਿਸਰਜਤੱਮ**—ਹੱਥ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੇ ਗਿਣਨ ਨੂੰ 'ਪਤਾਕ ਵਿਸਰਜਤੱਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ਅ) **ਕ੍ਰਿਸ਼ਯ ਵਿਸਰਜਤੱਮ**—ਹੱਥ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਹਿਲਾ ਕੇ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੇ ਗਿਣਨ ਨੂੰ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਯ ਵਿਸਰਜਤੱਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

(ੲ) **ਸਰਪਿਣੀ ਵਿਸਰਜਤੱਮ**—ਹੱਥ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਹਿਲਾ ਕੇ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੇ ਗਿਣਨ ਨੂੰ 'ਸਰਪਿਣੀ ਵਿਸਰਜਤੱਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੱਖਣੀ ਅੱਠ ਤਾਲ (1100) ਸਾਡੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਚਾਰ ਤਾਲ ਜਾਂ ਇਕ ਤਾਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲੀ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹੁਣ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਤਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਰਨਾਟਕੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਝਪਤਾਲ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਭਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ '0-1_3-0-1_3' ਲਿਖਾਂਗੇ। ਪਰ ਦੱਖਣੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲੀ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਣਗੀਆਂ '2-,5,3' ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ '0 ◡1 ◡0 ' ਲਿਖਾਂਗੇ।

ਜੇਕਰ ਜਾਤੀ ਦਾ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਤੁਸੱਤਰ ਜਾਤੀ ਦਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਚਾਰ ਤਾਲ ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ 6 ਵਿਭਾਗ 2-2 ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ '4-4-2-2' ਦੇ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਵਿਭਾਗ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕੀ ਅੱਠ ਤਾਲ '1100' ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਾਂਗੇ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਧਮਾਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗ 5-2-3-4 ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ 5-5-4 ਹੋਣਗੇ, ਜੋ ਕਿ ◡1 ◡1 1 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਜਾਣਗੇ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਾਲ ਸੀਮਤ ਹਨ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ 35 ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣ ਲਈ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਅਤੇ ਪਖਾਵਜ ਆਦਿਕ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ

ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤਾਲ ਜਿਵੇਂ ਧ੍ਰੁਪਦ, ਧਮਾਰ ਆਦਿ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਤਾਲ ਤਬਲੇ 'ਤੇ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਾਂ ਧ੍ਰੁਪਦ ਧਮਾਰ ਵੀ ਤਬਲੇ 'ਤੇ ਹੀ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਰਨਾਟਕੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਰਨਾਟਕੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮ

1. ਕਰਨਾਟਕੀ ਤਾਲ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਲਘੂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
2. ਜਿਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਜਿਤਨੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੋਣਗੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਤਨੀਆਂ ਹੀ ਤਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗ ਹੋਣਗੇ।
3. ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
4. ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਲਾਂ ਸਮ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
5. ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਮੁੱਖ 7 ਤਾਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਤਾਲ ਦੀਆਂ 5-5 ਜਾਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ 35 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਾਲ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
6. ਪੰਜ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ 5-5 ਗਤੀ ਭੇਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਲ 175 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਾਲ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਰਾਗ ਦਾ ਅਰਥ ਉਹਨਾਂ ਸੁਰ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੀ ਵੀ ਨਿਯੋਜਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਸਰਲਤਾ ਦੇ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਛ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਗੀਕਰਣ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ ਹੈ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਅਨਾਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਦਰੱਖ਼ਤ, ਮਿੱਟੀ, ਪਹਾੜ, ਪੱਥਰ ਆਦਿਕ ਵਰਗ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ।

ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਸਰਲਤਾ, ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ, ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ। ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਕਿਸੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ, ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰਹੀ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਹੋਇਆ। ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਦਾ ਜਨਮ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਇਆ।

ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: (1) ਜਾਤੀ ਵਰਗੀਕਰਣ, (2) ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ, (3) ਦਸਵਿਧੀ ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ, (4) ਸ਼ੁਧ ਛਾਇਆ ਰਾਗ, ਸੰਕੀਰਣ ਵਰਗੀਕਰਣ (5) ਮੇਲ ਵਰਗੀਕਰਣ, (6) ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀ ਵਰਗੀਕਰਣ, (7) ਰਾਗਾਂਗ ਵਰਗੀਕਰਣ, (8) ਥਾਟ ਵਰਗੀਕਰਣ।

ਇਹਨਾਂ ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਿੰਨ ਕਾਲ਼ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

(1) ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ, (2) ਮੱਧ ਕਾਲ, (3) ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ।

1. ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ

(1) ਜਾਤੀ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕੁਲ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ੜਜ, ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰ ਗ੍ਰਾਮ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਗੰਧਾਰ ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। *ਭਰਤ ਨਾਟਯ ਸ਼ਾਸਤਰ* ਵਿਚ ਇਹ ਵਰਣਨ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੋ ਗ੍ਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਠਾਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਸੱਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਗਿਆਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਈਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ।

ਚਾਰ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅੱਠ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਵਿਕਰਤ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਲ ਅਠਾਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਨ। ਸੱਤ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਤੀਆਂ—(1) ਸ਼ਾੜਜੀ, (2) ਆਰਸ਼ਭੀ, (3) ਧੈਵਤੀ, (4) ਨੈਸ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਦਵਦੀ।

ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਤੀਆਂ—(1) ਗੰਧਾਰੀ, (2) ਮੱਧਮਾ, (3) ਪੰਚਮੀ।

ਇਹ ਸੱਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਨ।

ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਰਾਗ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਵਾਚੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਰਾਗ ਗਾਇਨ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਗਾਇਨ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ਸੁਰ ਤੇ ਵਰਣਾ ਦੀ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਰਚਨਾ ਜੋ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਲੱਗੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਰਾਗ ਦੀ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੈ।

ਆਚਾਰੀਆ ਕੈਲਾਸ਼ ਚੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਬ੍ਰਹਸਪਤੀ ਦੁਆਰਾ *ਭਰਤ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸਿਧਾਂਤ* ਨਾਮਕ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਉਹ ਖ਼ਾਸ ਰਚਨਾ ਜਿਸ ਦੇ 10 ਲੱਛਣ—ਗ੍ਰਹਿ, ਅੰਸ਼, ਨਿਆਸ, ਅਪਨਿਆਸ, ਅਲਪਤੱਵ, ਬਹੁਤੱਵ, ਛਾੜਤੱਵ, ਔੜਤੱਵ, ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਤਾਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਜਾਤੀ ਕਹਿਲਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭਰਤ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰੁਤੀ, ਗ੍ਰਹਿ, ਸੁਰ ਆਦਿਕ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਜਾਤੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਦਸ ਲੱਛਣ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤ ਦੇ ਦਸ ਵਿਧੀ ਲਛਣਮ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਮੂਰਛਨਾ, ਮੂਰਛਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਤੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ।

ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਨੇ *ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ* ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਤੇਰਾਂ ਲੱਛਣ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ, ਵਿਨਿਆਸ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਮਾਰਗ ਹਨ। ਸੋ ਪਹਿਲੇ 10 ਲੱਛਣਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਤਿੰਨ ਲੱਛਣ ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਠਾਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਜਾਤੀ ਨਾਮ*	*ਲੜੀ ਨੰ:*	*ਜਾਤੀ ਨਾਮ*
1.	ਸ਼ਾੜਜੀ	10.	ਮਧਮੋਂ ਦੀ ਚਯਵਾ
2.	ਆਰਸ਼ਭੀ	11.	ਨੰਦਯਤੀ
3.	ਧੈਵਤੀ	12.	ਕਾਰਮਾਰਵੀ
4.	ਨੈਸ਼ਾਦੀ	13.	ਆਂਧਰੀ
5.	ਸ਼ੜਜੋਦੀਚਵਤੀ	14.	ਕੈਸ਼ਿਕੀ
6.	ਸ਼ੜਜ ਕੈਸ਼ਿਕੀ	15.	ਮੱਧਮਾ
7.	ਸ਼ੜਜ ਮੱਧਮਾ	16.	ਪੰਚਮੀ
8.	ਗੰਧਾਰੀ	17.	ਗੰਧਾਰੋ ਦੀ ਚਯਵਾ
9.	ਗੰਧਾਰ ਪੰਚਮੀ	18.	ਰਕਤ ਗੰਧਾਰੀ

ਇਹਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ 'ਤੇ ਹਨ।

ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ

ਅਠਾਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਨਾਲ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ:

1. ਸ਼ੁੱਧ।
2. ਵਿਕਰਤ।

ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਤੀਆਂ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤ ਸੁਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿ, ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਆਸ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾੜਜੀ, ਆਰਸ਼ਭੀ, ਗੰਧਾਰੀ, ਮੱਧਮਾ, ਪੰਚਮੀ, ਧੈਵਤੀ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦੀ ਸੱਤ ਸੁਰ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਸਨ। ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਾਤੀ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅੰਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ:

1. ਨਿਆਸ ਅਤੇ ਅੰਸ਼ ਸੁਰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨ ਨਾਲ।
2. ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨ ਨਾਲ।
3. ਗ੍ਰਹਿ ਸੁਰ ਬਦਲਣ ਨਾਲ।
4. ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਕਰਕੇ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਛਾੜਵ ਜਾਂ ਔੜਵ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ।

ਇਹਨਾਂ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਇਕ ਜਾਤੀ ਦੇ 23 ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਚਾਰੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਚਾਰ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀਆਂ; ਦੋ-ਦੋ ਲੱਛਣ ਇਕੱਠੇ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਛੇ ਜਾਤੀਆਂ, ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਲੱਛਣ ਇਕੱਠੇ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਚਾਰ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਇਕ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ 4 + 6 + 4 + 1 = 15 ਜਾਤੀਆਂ ਬਣੀਆਂ।

ਇਹਨਾਂ 15 ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਠ ਜਾਤੀਆਂ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੰਨ ਲਵੋ ਇਹ ਛਾੜਵ ਹਨ ਤਾਂ ਅੱਠ ਜਾਤੀਆਂ ਔੜਵ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ 15 + 8 = 23 ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਹੁਣ ਸੱਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹਨ ਅਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਿਕਰਤ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਰੰਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੋ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ*	*ਮੇਲ ਹੋਇਆ*
1.	ਸ਼ੜਜ ਕੈਸ਼ਿਕੀ	= ਸ਼ਾੜਜੀ + ਗੰਧਾਰੀ
2.	ਸ਼ੜਜ ਮੱਧਮਾ	= ਸ਼ਾੜਜੀ + ਮੱਧਮਾ
3.	ਅਾਂਧਰੀ	= ਗੰਧਾਰੀ + ਆਰਸ਼ਭੀ
4.	ਗੰਧਾਰ ਪੰਚਮੀ	= ਗੰਧਾਰੀ + ਪੰਚਮੀ
5.	ਸ਼ਾੜਜੀ ਚਾਯਵੰਤੀ	= ਸ਼ਾੜਜੀ + ਗੰਧਾਰੀ + ਧੈਵਤੀ
6.	ਕਾਰਮਾਰਣੀ	= ਆਰਸ਼ਭੀ + ਪੰਚਮੀ + ਨੈਸ਼ਾਦੀ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ	ਮੇਲ ਹੋਇਆ
7.	ਨੰਦਯਤੀ	=ਆਰਸ਼ਭੀ+ਗੰਧਾਰੀ+ਪੰਚਮੀ
8.	ਗੰਧਾਰੋ ਦੀ ਚਯਵਾ	=ਗੰਧਾਰੀ +ਧੈਵਤੀ +ਸ਼ਾੜਜੀ+ਮੱਧਮਾ
9.	ਮਧਮੋ ਦੀ ਚਯਵਾ	=ਮੱਧਮਾ +ਪੰਚਮੀ +ਗੰਧਾਰੀ+ਧੈਵਤੀ
10.	ਰਕਤ ਗੰਧਾਰੀ	=ਗੰਧਾਰੀ +ਮੱਧਮਾ +ਪੰਚਮੀ +ਨੈਸ਼ਾਦੀ
11.	ਕੈਸ਼ਿਕੀ	=ਸ਼ਾੜਜੀ +ਗੰਧਾਰੀ+ਮੱਧਮ +ਪੰਚਮੀ +ਧੈਵਤੀ+ਨਿਸ਼ਾਦੀ

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੱਤ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀਆਂ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਠਾਰਾਂ ਬਣੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਤ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਅਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ

ਇਹ ਚਾਰ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹਨ—(1) ਸ਼ਾੜਜੀ, (2) ਆਰਸ਼ਭੀ, (3) ਧੈਵਤੀ, (4) ਨੈਸ਼ਾਦੀ।

ਇਹ ਤਿੰਨ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ—(1) ਸ਼ੜਜ ਕੈਸ਼ਿਕੀ, (2) ਸ਼ੜਜ ਮੱਧਮਾ, (3) ਸ਼ੜਜੋ ਦੀ ਚਯਮਵਤੀ।

ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ

ਇਹ ਤਿੰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹਨ—(1) ਗੰਧਾਰੀ, (2) ਮੱਧਮਾ, (3) ਪੰਚਮੀ।

ਇਹ ਅੱਠ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਕਰਤ ਹਨ—(1) ਗੰਧਾਰੋ ਦੀ ਚਯਵਾ, (2) ਰਕਤ ਗੰਧਾਰੀ, (3) ਕੈਸ਼ਿਕੀ, (4) ਮਧਮੋ ਦੀ ਚਯਵਾ, (5) ਕਾਰਮਾਰਵੀ, (6) ਗੰਧਾਰ ਪੰਚਮੀ, (7) ਆਂਧਰੀ, (8) ਨੰਦਯਤੀ।

ਇਹਨਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਤ ਸੁਰ, ਚਾਰ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ 6 ਸੁਰ ਅਤੇ ਦਸ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ 5-5 ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (1) ਮੱਧਮੋ ਦੀ ਚਯਵਾ, (2) ਸ਼ੜਜ ਕੈਸ਼ਿਕੀ, (3) ਕਾਰਮਾਰਵੀ, (4) ਗੰਧਾਰ ਪੰਚਮੀ ਵਿਚ ਸੱਤ ਸੱਤ ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (1) ਸ਼ਾੜਜੀ, (2) ਆਂਧਰੀ, (3) ਗੰਧਾਰੋ ਦੀ ਚਯਵਾ, (4) ਨੰਦਯਤੀ ਵਿਚ ਛੇ-ਛੇ ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦਸ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਔੜਵ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਔੜਵ ਜਾਤੀਆਂ ਛਾੜਵ ਅਤੇ ਛਾੜਵ ਜਾਤੀਆਂ ਔੜਵ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਠਾਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

1. **ਸ਼ਾੜਜੀ**—ਇਹ ਸੱਤ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜੇ ਸੁਰ ਅੰਸ਼ ਸੁਰ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਪਾਣਿ ਤਾਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਜਾਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਟਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। 'ਸਾ-ਗ' ਅਤੇ 'ਸਾ-ਧ' ਦੀ ਸੰਗਤ ਇਸ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।
2. **ਆਰਸ਼ਭੀ**—ਇਹ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੀ ਗਈ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਤੀ ਸੀ। ਇਸ

ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਅਪਨਿਆਸ ਦੋਨੋਂ ਰੂਪ ਸਨ। ਰਿਸ਼ਭ ਨਿਆਸ ਸੁਰ ਵੀ ਸੀ, ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਅਲਪ ਸੀ। 'ਗ-ਨੀ' ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਚਚੱਤਪੁਟ ਤਾਲ' ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

3. **ਗੰਧਾਰੀ**—ਇਹ ਜਾਤੀ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਸਾ, ਗ, ਮ, ਪ, ਨੀ' ਸੁਰ ਅੰਸ਼ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੰਧਾਰ ਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸੀ। ਸ਼ੜਜ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਰੇ-ਧ' ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਤਾਲ ਚਚੱਤਪੁਟ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਟਕ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
4. **ਮੱਧਮਾ**—ਇਹ ਮੱਧਮਾ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਇਸ ਜਾਤੀ ਵਿਚ 'ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ' ਸੁਰ ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸਨ। ਮੱਧਮ ਉੱਤੇ ਨਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸ਼ੜਜ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਦਾ ਬਹੁਤਵ ਅਤੇ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦਾ ਅਲਪਤਵ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਤਾਲ ਚਚੱਤਪੁਟ ਸੀ।
5. **ਪੰਚਮੀ**—ਇਹ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੀ ਗਈ ਪੰਚਮ ਜਾਤੀ ਸ਼ੁੱਧ ਜਾਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਅੰਸ਼ ਸੁਰ ਸਨ। 'ਸਾ ਗ ਪ' ਸੁਰ ਦੁਰਬਲ ਸਨ। 'ਰੇ-ਮ', 'ਗ-ਨੀ' ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।
6. **ਧੈਵਤੀ**—ਇਹ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਇਕ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸੀ। ਰਿਸ਼ਭ ਧੈਵਤ ਅੰਸ਼ ਸੁਰ ਸਨ ਅਤੇ ਅਪਨਿਆਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਤਾਲ 'ਚਚੱਤਪੁਟ' ਸੀ। ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਸ਼ੜਜ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਦਾ ਲੰਘਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
7. **ਨੈਸ਼ਾਦੀ**—ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਰੇ, ਗ, ਨੀ' ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸਨ। 'ਨੀ' ਸੁਰ 'ਤੇ ਨਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
8. **ਸ਼ੜਜ ਕੈਸ਼ਿਕੀ**—ਇਸ ਵਿਚ 'ਸਾ, ਗ, ਪ' ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਸੁਰ ਸਨ। 'ਗ' ਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸੀ। ਛਾੜਵ ਜਾਂ ਔੜਵ ਅਵਸਥਾ ਇਸ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। 'ਰੇ-ਧ' ਸੁਰ ਅਲਪ ਸਨ ਅਤੇ ਤਾਲ ਚਚੱਤਪੁਟ ਸੀ।
9. **ਸ਼ੜਜੋਦੀ ਚਯਵਤੀ**—ਇਹ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਸਾ, ਮ, ਧ, ਨੀ' ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਸੁਰ ਸਨ। ਨਿਆਸ ਸੁਰ ਮੱਧਮ ਸੀ ਅਤੇ 'ਸਾ-ਧ' ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸਨ।
10. **ਸ਼ੜਜ-ਮੱਧਮਾ**—ਇਹ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਨੀ' ਵਰਜਿਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਛਾੜਵ ਅਤੇ 'ਗ-ਨੀ' ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਔੜਵ ਜਾਤੀ ਬਣਦੀ ਸੀ।
11. **ਗੰਧਾਰੋਦੀਚਵਤੀ**—ਇਹ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ 'ਸਾ-ਮ' ਸੁਰ ਅੰਸ਼ ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
12. **ਰਕਤ ਗੰਧਾਰੀ**—ਇਸ ਵਿਚ ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਬਹੁਤਵ ਸਨ। 'ਸਾ-ਗ' ਦੀ ਸੰਗਤ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸਨ।

13. **ਕੈਸ਼ਿਕੀ**—ਇਹ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਸਨ। ਰਿਸ਼ਭ ਸੁਰ ਦੁਰਬਲ ਸੀ।
14. **ਮਧਮੋਦੀਚਯਵਾ**—ਇਹ ਇਕ ਵਿਕਰਤ ਜਾਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਸ਼ ਸੁਰ ਪੰਚਮ ਸੀ। ਤਾਲ ਚਚੱਤਪੁਟ ਸੀ।
15. **ਕਾਰਮਾਰਵੀ**—ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਪੰਚਮ, ਧੈਵਤ, ਨਿਸ਼ਾਦ ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸਨ। ਗੰਧਾਰ ਸੁਰ ਦਾ ਬਹੁਤਵ ਸੀ ਅਤੇ ਤਾਲ ਚਚੱਤਪੁਟ ਸੀ।
16. **ਗੰਧਾਰ ਪੰਚਮੀ**—ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਅੰਸ਼ ਸੁਰ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਭ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਪੰਚਮੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
17. **ਆਂਧਰੀ**—ਇਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਗੰਧਾਰ, ਪੰਚਮ, ਨਿਸ਼ਾਦ ਸੁਰ ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਅਪਨਿਆਸ ਸੁਰ ਸਨ। ਨਿਆਸ ਸੁਰ ਗੰਧਾਰ ਸੀ। 'ਰੇ-ਗ' ਅਤੇ 'ਧ-ਨੀ' ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।
18. **ਨੰਦਯਤੀ**—ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅੰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਨਿਆਸ ਸੁਰ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਸਨ।

(2) ਗ੍ਰਾਮ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਜਾਤੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਤੰਗ ਮੁਨੀ ਰਾਹੀਂ ਲਿਖਤ *ਵ੍ਰਿਹਦਦੇਸ਼ੀ* ਵਿਚ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਵੀ ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ 30 ਰਾਗ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਅਠਾਰਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਲ 30 ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਗਏ। ਜਿਵੇਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਮੂਰਛਨਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਮੂਰਛਨਾ ਤੋਂ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਗਏ। ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ—(1) ਸ਼ੁਧਾ, (2) ਭਿੰਨਾ, (3) ਗੌੜੀ, (4) ਵੇਸਰਾ, (5) ਸਾਧਾਰਣੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਗੀਤੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜ ਗੀਤੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

1. **ਸ਼ੁੱਧ ਗੀਤੀ**—ਇਸ ਗੀਤੀ ਵਿਚ ਵਕਰਤਾ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਮਧੁਰ ਸੁਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
2. **ਭਿੰਨਾ ਗੀਤੀ**—ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਰ ਵਕਰ, ਮਧੁਰ ਅਤੇ ਗਮਕ ਸਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
3. **ਗੌੜੀ ਗੀਤੀ**—ਇਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਠੁੱਡੀ ਨੂੰ ਵਕਸ਼ ਸਥਲ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਗਮਕ ਸਹਿਤ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ 'ਔਹਾਟੀ ਲਲਿਤ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਮੰਦਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
4. **ਵੇਸਰਾ ਗੀਤੀ**—ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੇਗ ਨਾਲ ਭਾਵ ਸਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

5. **ਸਾਧਾਰਣ ਗੀਤੀ**—ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਧਾਂ, ਭਿੰਨਾਂ, ਗੌੜੀ, ਵੇਸਰਾ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰੋਂ ਗੀਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੋਣ, ਉਹ ਸਾਧਾਰਣ ਗੀਤੀ ਕਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ ਗੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਤ *ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ* ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਤੰਗ ਨੇ ਪੰਜ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੱਤ ਗੀਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਇਹ ਦੋ ਗੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਗੀਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ :

1. **ਸ਼ੁੱਧ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ**—ਸ਼ੁੱਧ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਸੱਤ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ (1) ਸ਼ੜਜ-ਕੈਸ਼ਿਕ-ਮੱਧਮ, (2) ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਧਾਰਿਤ, (3) ਸ਼ੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ-ਰਾਗ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ; ਅਤੇ (1) ਪੰਚਮ, (2) ਮੱਧਮ, (3) ਛਾੜਵ, (4) ਸ਼ੁੱਧ ਕੈਸ਼ਿਕ-ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਗਏ ਸਨ।
2. **ਭਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ**—ਭਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਪੰਜ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਕਿ (1) ਕੈਸ਼ਿਕ-ਮੱਧਮ ਭਿੰਨ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਅਤੇ (2) ਕੈਸ਼ਿਕ, (3) ਭਿੰਨ ਪੰਚਮ, ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਗਏ ਸਨ। ਸੁਰ ਭਿੰਨ, ਜਾਤੀ ਭਿੰਨ, ਸ਼ੁੱਧ ਭਿੰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰੁਤੀ ਭਿੰਨ, ਇਹ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਨ।
3. **ਗੌੜ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ**—ਗੌੜ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦੋ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਕ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ (1) ਗੌੜ-ਕੈਸ਼ਿਕ-ਮੱਧਮ, (2) ਗੌੜ ਪੰਚਮ, ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ; ਅਤੇ (3) ਗੌੜ-ਕੈਸ਼ਿਕ, ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।
4. **ਵੇਸਰ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ**—ਵੇਸਰ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਦੇ ਅੱਠ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ, ਤਿੰਨ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਅਤੇ ਦੋ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ: (1) ਟੱਕ, (2) ਵੇਸਰ, (3) ਸੌ-ਵੀਰ, ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ; (1) ਵੋਟ, (2) ਮਾਲਵ-ਕੈਸ਼ਿਕ, (3) ਮਾਲਵ-ਪੰਚਮ, ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ; ਅਤੇ (1) ਟੱਕ ਕੈਸ਼ਿਕ, (2) ਹਿੰਦੋਲ-ਗ੍ਰਾਮ-ਰਾਗ, ਸ਼ੜਜ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਇਕੱਠਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਗਏ ਸਨ।
5. **ਸਾਧਾਰਣ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ**—ਸਾਧਾਰਣ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਤ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ : (1) ਰੂਪ-ਸਾਧਾਰ, (2) ਸ਼ਕ, (3) ਭਸਮਾਣ-ਪੰਚਮ; ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ; ਅਤੇ (1) ਨਰਤ, (2) ਗੰਧਾਰ-ਪੰਚਮ, (3) ਸ਼ੜਜ-ਕੈਸ਼ਿਕ, (4) ਕਕੁੰਭ-ਗ੍ਰਾਮ-ਰਾਗ, ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਸੱਤ, ਭਿੰਨ ਪੰਜ, ਗੌੜ ਤਿੰਨ, ਵੇਸਰ ਅੱਠ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਸੱਤ, ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 7 + 5 + 3 + 8 + 7 = 30 ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

(3) ਦਸਵਿਧੀ ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਤ *ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ* ਵਿਚ ਸਭ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ: (1) ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ, (2) ਰਾਗ, (3) ਉਪਰਾਗ, (4) ਭਾਸ਼ਾ, (5) ਵਿਭਾਸ਼ਾ, (6) ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ, (7) ਰਾਗਾਂਗ, (8) ਭਾਸ਼ਾਂਗ, (9) ਉਪਾਂਗ, (10) ਕ੍ਰਿਆਂਗ।

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕਿਸੀ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲਦੀ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਕੁਝ ਸੰਖੇਪ ਹਾਲ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ, ਉਪਰਾਗ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ, ਉਪਰਾਗ ਅਤੇ ਰਾਗ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਮੂਰਛਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 30 ਸੀ। ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਤੋਂ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੀਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਅਤੇ ਉਪਰਾਗ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ, ਉਪਰਾਗ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸਨ। *ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ* ਵਿਚ 30 ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ, 20 ਰਾਗ ਅਤੇ 8 ਉਪਰਾਗਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਅੱਠ ਉਪਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ—(1) ਸ਼ਕਤਿਲਕ, (2) ਟੱਕ ਸੈਧਵ, (3) ਕੋਕਿਲਾ ਪੰਚਮ, (4) ਰੇਵਗੁਪਤ, (5) ਪੰਚਮ ਛਾੜਵ, (6) ਭਾਵਨਾ ਪੰਚਮ, (7) ਨਾਗ ਗੰਧਾਰ, (8) ਨਾਗ ਪੰਚਮ, ਆਦਿ।

ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 20 ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ (1) ਸ੍ਰੀ, (2) ਨਟ, (3) ਬੰਗਾਲ ਪ੍ਰਥਮ, (4) ਬੰਗਾਲ ਦਿਤ੍ਰੀਆਂ, (5) ਭਾਸ, (6) ਮੱਧਮ ਛਾੜਵ, (7) ਰਕਤ-ਹੰਸ, (8) ਕੋਹਵਾਸ, (9) ਪ੍ਰਸਵ, (10) ਭੈਰਵ, (11) ਧਵਨਿ, (12) ਮੇਘ, (13) ਸਾਭ ਰਾਗ, (14) ਕਾਮੋਦ-ਪ੍ਰਥਮ, (15) ਕਾਮੋਦ ਦਿਤ੍ਰੀਆਂ, (16) ਅਮਰ ਪੰਚਮ, (17) ਕੰਦਰਪ, (18) ਦੇਸ਼ਾਖਯ, (19) ਕੈਸ਼ਿਕ-ਕਕੁੰਭ, (20) ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ, ਆਦਿ।

ਭਾਸ਼ਾ, ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰੀਚੈ

ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ। ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੇ ਗਏ ਸਨ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ, ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੁੱਖ ਦੋ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ:

1. ਪਹਿਲੇ ਅਰਥ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਸ਼ਾ, ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖ਼ਾਸ ਗੀਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਨ।
2. ਦੂਸਰੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗੀਤੀ ਜਾਂ ਗਾਇਨ ਵਿਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੈਲੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ

ਰਾਗ; ਜਿਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੈਲੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੈਲੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗ ਕਹਿਲਾਂਦੇ ਸਨ।

ਮਤੰਗ ਮੁਨੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਿਤ *ਵ੍ਰਿਹਦਦੇਸ਼ੀ* ਵਿਚ ਸੱਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੀਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ, ਵਿਭਾਸ਼ਾ, ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਹਨ। ਮਤੰਗ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ 16 ਅਤੇ ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ 13 ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਯਾਸਤਕਿ ਨੇ ਗੀਤ ਦੇ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਾਸ਼ਾ, ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਮੰਨੇ ਹਨ। *ਰਤਨਾਕਰ* ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ-ਰਾਗ, ਵਿਭਾਸ਼ਾ-ਰਾਗ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤਾਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਗੰਧਰਵ-ਗੀਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅ-ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਗਏ।

ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 30 ਰਾਗ, 8 ਉਪਰਾਗ ਅਤੇ 20 ਰਾਗ, ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 58 ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 15 ਤੋਂ ਭਾਸ਼ਾ, ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਭਾਸ਼ਾ ਜਿਹੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਰਾਗ ਦਾ ਨਾਮ*	*ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗ*	*ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗ*	*ਅੰਤਰ-ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗ*
1.	ਸੌਵੀਰ	4	x	x
2.	ਕੁਕੰਭ	6	3	1
3.	ਟੱਕ	21	4	x
4.	ਪੰਚਮ	10	2	x
5.	ਭਿੰਨ ਪੰਚਮ	4	1	x
6.	ਟੱਕ ਕੈਸ਼ਿਕ	2	1	x
7.	ਹਿੰਦੋਲ	9	x	x
8.	ਵੋਟ	1	x	x
9.	ਪਾਲਵ ਕੋਸ਼ਿਕ	13	2	x
10.	ਗੰਧਾਰ ਪੰਚਮ	1	x	x
11.	ਭਿੰਨ ਸ਼ੜਜ	17	4	x
12.	ਵੇਸਰ-ਛਾੜਵ	2	2	x
13.	ਮਾਲਵ-ਪੰਚਮ	3	x	x
14.	ਤਾਨ	1	x	x
15.	ਪੰਚਮ-ਛਾੜਵ	1	x	x
	ਕੁਲ ਜੋੜ	95	19	1

ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੇ ਰੇਵ-ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ, ਇਕ ਵਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਉਤਪੰਨ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ।

ਰਾਗਾਂਗ, ਭਾਸ਼ਾਂਗ, ਕ੍ਰਿਆਂਗ, ਉਪਾਂਗ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ

ਇਹ ਸਭ ਦੇਸੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਚਾਰ ਮਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

1. ਦਮੋਦਰ ਪੰਡਿਤ ਨੇ *ਸੰਗੀਤ ਦਰਪਣ* ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗ੍ਰਾਮ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਰਾਗਾਂਗ ਰਾਗ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਭਾਸ਼ਾਂਗ ਰਾਗ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਥੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਆਂਗ ਰਾਗ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਉਪਾਂਗ ਰਾਗ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰਿਆਂਗ ਅਤੇ ਉਪਾਂਗ ਦਾ ਅਰਥ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।
2. ਦੂਸਰੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗਾਂਗ ਦਾ ਅਰਥ ਰਾਗ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਅੰਗ, ਉਪਾਂਗ ਦਾ ਅਰਥ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਅੰਗ, ਭਾਸ਼ਾਂਗ ਦਾ ਅਰਥ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਮਕ ਗੀਤੀ (ਗਾਇਨ ਵਿਧੀ) ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅੰਗ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਆਂਗ ਦਾ ਅਰਥ ਗਾਇਨ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਵਿਵਿਧ ਭਾਵ ਹੋਰ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
3. ਤੀਸਰਾ ਅਰਥ *ਭਾਵਖੰਡੇ ਸ਼ਾਸਤਰ* ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪੰਨਾ 140 ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸਤਰੀਯ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਰਾਗਾਂਗ ਰਾਗ ਕਹਿਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨਿਯਮ ਦੇ ਉਲੰਘਣ ਹੋਣ ਨਾਲ ਰਾਗਾਂਗ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾਂਗ ਰਾਗ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸ਼ਾਸਤਰੀਯ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਬਲਕਿ ਸ਼ਾਸਤਰੀਯ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕ੍ਰਿਆਂਗ ਰਾਗ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਕਦੀ ਕਦੀ ਰਾਗ ਦੀ ਰੰਜਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਵਿਵਾਦੀ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ।

ਉਪਾਂਗ ਰਾਗ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦੇ ਮੂਲ ਸੁਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਸੁਰ ਹਟਾ ਕੇ ਵਿਵਾਦੀ ਸੁਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ।

(4) ਸ਼ੁੱਧ, ਛਾਇਆ-ਲਗ ਅਤੇ ਸੰਕੀਰਣ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਾਗ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਤੰਗ, ਭਰਤ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ (1) ਸ਼ੁੱਧ, (2) ਛਾਇਆ-ਲਗ ਜਾਂ ਸਾਲੰਕ ਜਾਂ ਸਾਲਗ, (3) ਸੰਕੀਰਣ ਜਾਂ ਮਿਸ਼ਰ ਆਦਿਕ ਦਾ ਉਲੇਖ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਅਜੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਵਰਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

1. **ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਗ**—ਜਿਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਾਗ ਸੁਤੰਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ

ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਅਤਿਆ ਬੇਗਮ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚ *ਦੀ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ* ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਉਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਰ ਆਪਣੀ ਮੌਲਿਕ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੂਰਵੀ, ਕੱਲਿਆਣ ਆਦਿਕ ਦਸ ਆਸ਼ਿਰਯ ਰਾਗ ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਗ ਕਹਿਲਾਂਦੇ ਹਨ।

2. **ਛਾਇਆ-ਲਗ**—ਜਿਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੀ ਦੂਸਰੇ ਰਾਗ ਦੀ ਛਾਇਆ ਆਵੇ, ਉਹ ਛਾਇਆ-ਲਗ ਰਾਗ ਕਹਿਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਤਿਲਕ ਕਾਮੋਦ, ਪਰਜ ਆਦਿਕ।
3. **ਸੰਕੀਰਣ ਰਾਗ**—ਜਿਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਧ ਅੱਤੇ ਸੰਕੀਰਣ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਕ ਰਾਗ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਛਾਇਆ ਆਵੇ, ਉਹ ਸੰਕੀਰਣ ਰਾਗ ਕਹਿਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਮਧੁਰਤਾ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਕੀਰਣ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਛਾਇਆ-ਲਗ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

'ਸਟਰੈਂਗਵੇਜ' ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਗ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਪਤਕ ਦੇ ਦੋਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਗਮਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਸ੍ਵਰਾਂਤਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਲਿਆਣ।

ਛਾਇਆ ਰਾਗ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਦੋਨੋਂ ਗੰਧਾਰ ਦੋਨੋਂ ਨਿਸ਼ਾਦ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਕੀਰਣ ਰਾਗ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਯਮਕ ਤਤਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰਥਾਤ ਦੋਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਮ ਮੇਲ ਹੋਵੇ।

2. ਮੱਧ ਕਾਲ

ਸ਼ੁੱਧ, ਛਾਇਆ-ਲਗ ਤੇ ਸੰਕੀਰਣ

ਮੱਧ ਕਾਲ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਵਿਭਾਜਨ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਇਤਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਗਏ।

(1) ਮੇਲ ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਥਾਟ ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੱਧ ਕਾਲ ਵਿਚ ਮੇਲ ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸੀ। ਮੇਲ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਥਾਟ ਦਾ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਮੇਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅ-ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਤਭੇਦ

1. ਲੋਚਨ ਪੰਡਿਤ ਨੇ *ਰਾਗ ਤਰੰਗਿਣੀ* ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ 12 ਮੇਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: (1) ਭੈਰਵੀ, (2) ਤੋੜੀ, (3) ਗੌਰੀ, (4) ਕਰਣਾਟ,

(5) ਕੇਦਾਰ, (6) ਇਮਨ, (7) ਸਾਰੰਗ, (8) ਮੇਘ, (9) ਪੂਰਵੀ, (10) ਧਨਾਸਿਰੀ, (11) ਮੁਖਾਰੀ, (12) ਦੀਪਕ।

ਇਹਨਾਂ ਮੇਲਾਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਲ 75 ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਗੌਰੀ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ 25 ਜਨਯ ਰਾਗ, ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਣਾਟ ਮੇਲ ਤੋਂ 16 ਜਨਯ ਰਾਗ, ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇਦਾਰ ਮੇਲ ਤੋਂ 12 ਜਨਯ ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਹਨ।

ਮੱਧ ਕਾਲ ਦਾ ਗੌਰੀ ਰਾਗ ਆਧੁਨਿਕ ਰਾਗ ਭੈਰਵ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੈਰਵ ਥਾਟ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਮਾਜ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਣਾਟ ਮੇਲ ਤੋਂ ਖਮਾਜ ਥਾਟ ਦੇ ਅਤੇ ਕੇਦਾਰ ਮੇਲ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ।

2. ਰਾਮਾਮਾਤਯ ਨੇ *ਸੁਰ ਮੇਲ ਕਲਾਨਿਧ* ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮੁੱਖ 20 ਮੇਲ ਮੰਨੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : (1) ਮੁਖਾਰੀ, (2) ਮਾਲਵ ਗੌੜ, (3) ਸ੍ਰੀ, (4) ਸਾਰੰਗ ਨਾਟ, (5) ਹਿੰਡੋਲ, (6) ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਮ ਕਿਰਿਆ, (7) ਦੇਸ਼ਕਸ਼ੀ, (8) ਕਨੜ ਗੌਲ, (9) ਸ਼ੁੱਧ ਨਾਟ, (10) ਅਹੀਰੀ, (11) ਨਾਟ ਰਾਮ ਕ੍ਰੀ, (12) ਸ਼ੁੱਧ ਵਰਾਲੀ, (13) ਰੀਤਿਗੌਲ, (14) ਬਸੰਤ ਭੈਰਵੀ, (15) ਕੇਦਾਰ ਗੌਲ, (16) ਹਿਜੂਜੀ, (17) ਸਾਮਵਰਾਲੀ, (18) ਰੇਵ-ਗੁਪਤ, (19) ਸਾਮੰਤ, (20) ਕਾਭੋਜੀ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ 14 ਜਨਯ ਰਾਗ ਮਾਲਵੇ ਗੌੜ ਮੇਲ ਵਿਚ, 11 ਜਨਯ ਰਾਗ ਸ੍ਰੀ ਮੇਲ ਵਿਚ ਅਤੇ 9 ਜਨਯ ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਨਾਟ ਮੇਲ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਭ ਵਿਚ 2-2 ਜਾਂ 3-3 ਰਾਗ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਮਾਲਵ ਗੌੜ ਭੈਰਵ ਥਾਟ ਦੇ, ਸ੍ਰੀ ਮੇਲ ਕਾਫੀ ਥਾਟ ਦੇ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਨਾਟ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਜਨਯ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭੈਰਵ, ਕਾਫੀ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦੇ ਰਾਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅ ਸਨ।

3. ਪੁੰਡਲੀਕ ਵਿੱਠਲ ਨੇ *ਸਦ੍ਰਾਗ ਚਨ ਦੋ ਦਯ* ਅਤੇ *ਰਾਗ ਮੰਜਰੀ* ਵਿਚ ਮੇਲ ਅਤੇ ਜਨਯ ਰਾਗ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੇਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 19 ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : (1) ਮੁਖਾਰੀ, (2) ਮਾਲਵ ਗੌੜ, (3) ਕੇਦਾਰ, (4) ਹਿਜ਼ਜੇ, (5) ਹਮੀਰ ਨਾਟ, (6) ਕਾਮੋਦ, (7) ਤੋੜੀ, (8) ਆਭੀਰੀ, (9) ਸ਼ੁੱਧ ਵਰਾਟੀ, (10) ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਮ ਕ੍ਰੀ, (11) ਸ੍ਰੀ, (12) ਸ਼ੁੱਧ ਨਾਟ, (13) ਸਾਰੰਗ, (14) ਕਲਿਆਣ, (15) ਹਿੰਦੋਲ, (16) ਨਾਟ ਰਾਮ ਕ੍ਰੀ, (17) ਦੇਸ਼ਕਸ਼ੀ, (18) ਕਰਣਾਟ, (19) ਗੌੜ।

ਵਿੱਠਲ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਗ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 21 ਸੀ, ਮਾਲਵ ਗੌੜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਕੇਦਾਰ ਮੇਲ ਦੇ ਅੰਦਰ 13 ਰਾਗ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੈਰਵ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦੇ ਰਾਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀ ਪੱਧਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਪ੍ਰਿਅ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ *ਰਾਗਮਾਲਾ* ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 'ਮੇਲ ਵਰਗੀਕਰਣ' ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਤੇ 6 ਰਾਗ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਰਾਗ ਦੀਆਂ 5-5 ਰਾਗਨੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ।

4. ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਨੇ *ਚਤੁਰਦੰਡਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾ* ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮੇਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ

19 ਮੰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ 55 ਜਨਯ ਰਾਗ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਮੇਲਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : (1) ਮੁਖਾਰੀ, (2) ਸਾਮਵਰਾਲੀ, (3) ਭੂਪਾਲ, (4) ਗੌਲ, (5) ਬਸੰਤ ਭੈਰਵੀ, (6) ਅਹੀਰੀ, (7) ਭੈਰਵੀ, (8) ਸ੍ਰੀ, (9) ਹੇਜੁਜੀ, (10) ਕਾਂਭੋਜੀ, (11) ਸ਼ੰਕਰਾਭਰਣ, (12) ਸਾਮੰਤ, (13) ਦੇਸ਼ਕਸ਼ੀ, (14) ਨਾਟ, (15) ਸ਼ੁੱਧ ਵਰਾਲੀ, (16) ਪਤੁਵਰਾਲੀ, (17) ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਆ, (18) ਸਿਹੰਰਵ, (19) ਕਲਿਆਣੀ।

ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਗੌਲ ਮੇਲ ਤੋਂ 15 ਜਨਯ ਰਾਗ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮੇਲ ਤੋਂ 8 ਰਾਗ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ 72 ਥਾਟਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

5. *ਰਾਗ ਲਕਸ਼ਮਣ* ਗ੍ਰੰਥ *ਚਤੁਰਦੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾ* ਦੇ ਬਾਅਦ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 72 ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਦੇ ਮੇਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਰਾਗ ਲਕਸ਼ਣਮ ਦੇ ਮੇਲ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਮੇਲ ਨਾਮ*	*ਲੜੀ ਨੰ:*	*ਮੇਲ ਨਾਮ*	*ਲੜੀ ਨੰ:*	*ਮੇਲ ਨਾਮ*
1.	ਕੰਨਕਾਂਗੀ	25.	ਚਾਰੂਕੇਸ਼ੀ	49.	ਕਾਮ ਵਰਧਨੀ
2.	ਰਤਨਾਂਗੀ	26.	ਹਰਿਕਾਭੋਜੀ	50.	ਰਾਮ ਪ੍ਰਿਆ
3.	ਗਾਨਮੂਰਤੀ	27.	ਧੀਰਸ਼ੰਕਰਾਭਰਣ	51.	ਗਮਨ ਪ੍ਰਿਆ
4.	ਧੇਨੁਕਾਂ	28.	ਨਾਗਾ ਨੰਦਨੀ	52.	ਵਿਸ਼ਭੰਰੀ
5.	ਵਨਸਪਤੀ	29.	ਯਾਗ ਪ੍ਰਿਆ	53.	ਸ਼ਿਆਮ ਲਾਗੀ
6.	ਮਾਨਵਤੀ	30.	ਰਾਗ ਵਰਧਨੀ	54.	ਸਣਮੁੱਖ ਪ੍ਰਿਆ
7.	ਤਾਨਰੂਪੀ	31.	ਗੰਗਯੇਭੂਸ਼ਣ	55.	ਸਿਹੇਂਦਾਰ
8.	ਸੈਨਾਵਤੀ	32.	ਬਾਗਧਸ਼ਵਰੀ	56.	ਮਧਮ
9.	ਸਾਂਗੀ	33.	ਸ਼ੁਲਿਨੀ	57.	ਹੇਮਵਤੀ
10.	ਹਨੂਮਤਤੋੜੀ	34.	ਬਲ ਨਾਟ	58.	ਧਰਮਵਤੀ
11.	ਕੋਕਿਲ ਪ੍ਰਿਆ	35.	ਸਾਲਗ	59.	ਨੀਤਿਮਣੀ
12.	ਰੂਪਵਤੀ	36.	ਜਲਾਵਣ	60.	ਕਾਂਤਾ ਮਣੀ
13.	ਗਾਇਨ ਪ੍ਰਿਆ	37.	ਝਾਲਵਰਾਲੀ	61.	ਰਿਸ਼ਭ ਪ੍ਰਿਆ
14.	ਬਕੁਲਭਰਣ	38.	ਨਵਨੀਤ	62.	ਲਤਾਂਗੀ
15.	ਮਾਇਆ ਮਾਲਵ ਗੌੜ	39.	ਪਾਵਨੀ	63.	ਵਾਚਸਪਤੀ
16.	ਚਕਰਵਾਕ	40.	ਰਘੁਪ੍ਰਿਆ	64.	ਮੇਚ ਕਲਿਆਣੀ
17.	ਸੁਰਯਕਾਂਤ	41.	ਗਵਾਬੋਧੀ	65.	ਚਿਤਰਾਬਰੀ
18.	ਹਾਟ ਕਾਂਬਰੀ	42.	ਭਵਪ੍ਰਿਆ	66.	ਸੁਚਰਿਤਰ
19.	ਝੰਕਾਰ ਧਵਨਿ	43.	ਸੁਭਪੰਤ ਵਰਾਲੀ .	67.	ਜਿਉਤਿ
20.	ਨਟ ਭੈਰਵੀ	44.	ਛਣਵਧਿਮਾਰਿਗਣੀ	68.	ਸਵਰੂਪਣੀ
21.	ਕੀਰਵਾਣੀ	45.	ਸੁਵਰਣਾਂਗੀ	69.	ਕੋਂਸਲ
22.	ਖਰ ਹਰ ਪ੍ਰਿਆ	46.	ਦਿਵਯ-ਮਣੀ	70.	ਧਾਤਵਰਧਨੀ
23.	ਗੋਰੀਮਨੋਹਰੀ	47.	ਧਵਲਾਵੀ	71.	ਨਾਸਿਕਾ ਨਾਟਕ ਪ੍ਰਿਆ
24.	ਮਾਨਰੰਜਨੀ	48.	ਨਾਮ ਨਾਰਾਇਣੀ	72.	ਰਸਿਕ ਪ੍ਰਿਆ

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਗ ਵਿਵੇਧ ਵਿਚ 23 ਮੇਲ ਲਿਖੇ ਹਨ।

(2) ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਮੱਧ ਕਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੇਲ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਰਾਗ ਰਾਗਨੀ ਪੱਧਤੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਸਭ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ 6 ਪੁਰਸ਼ ਰਾਗ, 30 ਜਾਂ 36 ਰਾਗਨੀਆਂ, ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ-ਬੰਧੂਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪੁੰਡਰੀਕ ਵਿੱਠਲ ਨੇ *ਰਾਗਮਾਲਾ* ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ 6 ਪੁਰਸ਼ ਰਾਗ, ਹਰ ਇਕ ਰਾਗ ਦੀਆਂ 5-5 ਰਾਗਨੀਆਂ ਅਤੇ 5-5 ਪੁੱਤਰ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਰਾਗ ਅਤੇ ਰਾਗਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

ਪੁੰਡਰੀਕ ਵਿੱਠਲ ਦੇ ਰਾਗ ਅਤੇ ਰਾਗਨੀਆਂ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਪੁਰਸ਼ ਰਾਗ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*
1.	ਸ਼ੁੱਧ ਭੈਰਵ	ਧਨਾਸਿਰੀ	ਭੈਰਵੀ	ਸੈਂਧਵੀ	ਮਾਰਵੀ	ਆਸਾਵਰੀ
2.	ਹਿੰਡੋਲ	ਭੂਪਾਲੀ	ਬਸੰਤੀ	ਤੋੜੀ	ਪ੍ਰਥਮ ਮੰਜਰੀ	ਤੁਰਸ਼ਕਤੋੜੀ
3.	ਦੇਸ਼ਕਾਰ	ਰਾਮ ਸ੍ਰੀ	ਬਹੁਲੀ	ਦੇਸ਼ੀ	ਜੇਤਾ ਸ੍ਰੀ	ਗੁਰਜਰੀ
4.	ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ	ਗੌੜੀ	ਪਾਡੀ	ਗੁਣਕਰੀ	ਸ਼ੁਧਰਾਮ ਕ੍ਰੀ	ਗੁਡ ਕ੍ਰੀ
5.	ਸ਼ੁੱਧ ਨਾਟ	ਮਾਲਵ ਸ੍ਰੀ	ਦੇਸ਼ਾਕਸ਼ੀ	ਦੇਵਕੀ	ਮਧੁਮਾਧਵੀ	ਅਹੀਰੀ
6.	ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ	ਬੇਲਾਵਲੀ	ਕਾਭੋਜੀ	ਸਾਵੇਰੀ	ਸੁਹਵੀ	ਸੋਰਾਸ਼ਟਰੀ

ਦਮੋਦਰ ਪੰਡਿਤ ਨੇ *ਸੰਗੀਤ ਦਰਪਣ* ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਤ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

(1) ਸ਼ਿਵਮਤ, 6 ਰਾਗ ਤੇ 36 ਰਾਗਨੀਆਂ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਰਾਗ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*
1.	ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ	ਮਾਲ ਸ੍ਰੀ	ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ	ਗੌਰੀ	ਕੇਦਾਰੀ	ਮਧੁਮਾਧਵੀ	ਪਹਾੜਿਕਾ
2.	ਬਸੰਤ	ਦੇਸੀ	ਦੇਵਗਿਰੀ	ਵਰਾਟੀ	ਤੋੜਿਕਾ	ਲਲਿਤਾ	ਹਿੰਦੋਲੀ
3.	ਭੈਰਵ	ਭੈਰਵੀ	ਗੁਜਰੀ	ਰਾਮਕਿਰੀ	ਗੁਣਕਰੀ	ਬੰਗਾਲੀ	ਸੈਂਧਵੀ
4.	ਪੰਚਮ	ਵਿਭਾਸ	ਭੂਪਾਲ	ਕਰਣਾਟੀ	ਨੜਹੰਸਿਕਾ	ਮਾਲਵੀ	ਪਟਮੰਜਰੀ
5.	ਵ੍ਰਹਨਾਟ	ਕਾਮੋਦੀ	ਕਲਿਆਣੀ	ਅਮੀਰੀ	ਨਾਟਿਕਾ	ਸਾਰੰਗੀ	ਨਟਹਮੀਰ
6.	ਮੇਘ	ਮਲਹਾਰੀ	ਸੋਰਠੀ	ਸਾਵੇਰੀ	ਕੌਸ਼ਿਕੀ	ਗੰਧਾਰੀ	ਹਰਸ਼ਿਗਾਰ

ਨੋਟ: ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਵ੍ਰਹਨਾਟ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਦੂਸਰਾ ਮਤ 6 ਰਾਗ ਅਤੇ 30 ਰਾਗਨੀਆਂ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਰਾਗ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*
1.	ਭੈਰਵ	ਬੰਗਾਲੀ	ਗੁਣਕਰੀ	ਮਧਮਾਦ	ਬਸੰਤ	ਧਨਾਸ੍ਰੀ
2.	ਪੰਚਮ	ਲਲਿਤ	ਗੁਰਜਰੀ	ਦੇਸ਼ੀ	ਵਰਾੜੀ	ਰਾਮ ਕ੍ਰੀ
3.	ਨਟ	ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ	ਗੰਧਾਰ	ਸਾਲਗ	ਕੇਦਾਰ	ਕਣਣਾਟੀ
4.	ਮਲਹਾਰ	ਮੇਘ ਮਲਾਰਿਕਾ	ਮਾਲਕੈਸ਼ਿਕ	ਪਟਮੰਜਰੀ	ਆਸਾਵਰੀ	ਮੇਘ
5.	ਗੌੜਮਾਲਵ	ਹਿੰਦੋਲ	ਤ੍ਰਿਵਣ	ਗੰਧਾਰੀ	ਗੋਰੀ	ਪਟਹੰਸਿਕਾ
6.	ਦੇਸਾਖਯ	ਭੂਪਾਲੀ	ਕੁੜਾਲੀ	ਕਾਮੋਦੀ	ਨਾਇਕਾ	ਬੇਲਾਵਾਲੀ

(3) ਹਨੂੰਮਾਨ ਮਤ, 6 ਰਾਗ ਅਤੇ 30 ਰਾਗਨੀਆਂ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਰਾਗ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ
1.	ਭੈਰਵ	ਮਧਮਾਂਦ	ਭੈਰਵੀ	ਬੰਗਾਲੀ	ਵਰਾਟਿਕਾ	ਸੈਂਧਵੀ
2.	ਕੌਸ਼ਿਕ	ਤੋੜੀ	ਖੰਬਾਵਤੀ	ਗੌਰੀ	ਗੁਣਕਰੀ	ਕਕੁੰਭ
3.	ਹਿੰਦੋਲ	ਬੇਲਾਵਲੀ	ਰਾਮਕਿਰੀ	ਦੇਸ਼ਾਖਿਆ	ਪਟਮੰਜਰੀ	ਲਲਿਤਾ
4.	ਦੀਪਕ	ਕੇਦਾਰੀ	ਕਾਨੜਾ	ਦੇਸ਼ੀ	ਕਾਮੋਦੀ	ਨਾਇਕਾ
5.	ਸ੍ਰੀ	ਵਾਸੰਤੀ	ਮਾਲਵਾ	ਮਾਲ ਸ੍ਰੀ	ਧਨਾਸਿਰੀ	ਆਸਾਵਰੀ
6.	ਮੇਘ	ਮਲ੍ਹਾਰੀ	ਦੇਸ਼ਕਾਰੀ	ਭੁਪਾਲੀ	ਗੁਰਜਰੀ	ਟੰਕੀ

ਨੋਟ: ਕੈਸ਼ਿਕ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਨਾਮ ਮਾਲਕੌਂਸ ਹੈ।

ਮੱਧਕਾਲ ਵਿਚ ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਮਤ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਸਮੇਂ 21 ਵਰਗੀਕਰਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਮਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਨੇ ਗਏ: (1) ਸ਼ਿਵਮਤ ਜਾਂ ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਮਤ, (2) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕੱਲੀਨਾਥ ਮਤ, (3) ਭਰਤ ਮਤ, (4) ਹਨੂੰਮਾਨ ਮਤ। ਇਹਨਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ 6 ਰਾਗ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਰਾਗ ਦੀਆਂ 6-6 ਜਾਂ 5-5 ਰਾਗਨੀਆਂ, 8-8 ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨੂੰਹਾਂ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਤ ਦੇ ਮੁਖ 6 ਰਾਗ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਰਾਗਨੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵੀ 6-6 ਹਨ। ਪਰ ਨਾਮ ਦੋਨਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

(1) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਤ, 6 ਰਾਗ ਤੇ 36 ਰਾਗਨੀਆਂ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਰਾਗ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ
1.	ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ	ਗੌਰੀ	ਕੋਲਾਹਲ	ਧਵਲਾ	ਵਰੀਰਾਜੋ	ਮਾਲਕੌਂਸ	ਦੇਵਗੰਧਾਰ
2.	ਬਸੰਤ	ਅੰਧਾਲੀ	ਗੁਣਕਲੀ	ਪਟ ਮੰਜਰੀ	ਗੌਡਗਿਰੀ	ਧਾਨੀ	ਦੇਵਸਾਗ
3.	ਭੈਰਵ	ਭੈਰਵੀ	ਗੁਰਜਰੀ	ਬਿਲਾਵਲੀ	ਬਿਹਾਗ	ਕਰਨਾਟ	ਕ਼ਾਨੜਾ
4.	ਪੰਚਮ	ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ	ਹਸਤੰਤਰੇਤਹਾ	ਅਹੀਰੀ	ਕਕੁੰਭ	ਬੈਰਾਗੀ	ਆਸਾਵਰੀ
5.	ਨਟ ਨਰਾਇਨ	ਤ੍ਰਿਬੰਕੀ	ਤਿਲੰਗੀ	ਪੂਰਬੀ	ਗੰਧਾਰੀ	ਰਾਮਾ	ਸਿਧਮਲ੍ਹਾਰੀ
6.	ਮੇਘ	ਬੰਗਾਲੀ	ਮਧੁਰਾ	ਕਾਮੋਦ	ਧਨਾਸ੍ਰੀ	ਦੇਵਤੀਰਥੀ	ਦਿਵਾਲੀ

(2) ਭਰਤ ਮਤ, 6 ਰਾਗ ਤੇ 30 ਰਾਗਨੀਆਂ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਰਾਗ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ	ਰਾਗਨੀ
1.	ਭੈਰਵ	ਮਧੁਮਾਧਵੀ	ਲਲਿਤਾ	ਬਰਾਰੀ	ਭੈਰਵੀ	ਬਹੁਲੀ
2.	ਮਾਲਕੌਂਸ	ਗੌਰੀ	ਵਿਧਾਵਤੀ	ਤੋੜੀ	ਖੰਭਾਵਤੀ	ਕਕੁੰਭ
3.	ਹਿੰਡੋਲ	ਰਾਮਕਲੀ	ਮਾਲਵੀ	ਦੇਵਾਰੀ	ਆਸਾਵਰੀ	ਕੇਕੀ
4.	ਦੀਪਕ	ਕੇਦਾਰੀ	ਗੌਰੀ	ਰੁਦ੍ਰਾਵਤੀ	ਕਾਮੋਦ	ਗੁਜਰੀ
5.	ਸ੍ਰੀ	ਸੈਧਾਵ੍ਰੀ	ਕਾਫੀ	ਠੁਮਰੀ	ਵਿਚਿਤਰਾ	ਸੋਹਨੀ
6.	ਮੇਘ	ਮਲ੍ਹਾਰੀ	ਸਾਰੰਗਾਂ	ਦੇਸ਼ੀ	ਰਤਿ ਬਲਭ	ਕਾਨਰਾ

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 6 ਰਾਗ, 30 ਰਾਗਨੀਆਂ, 48 ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ 48 ਨੂੰਹਾਂ ਕੁਝ ਮਿਲਾ ਕੇ 132 ਰਾਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੰਨ 1813 ਵਿਚ ਪਟਨੇ ਦੇ ਮੁਹੰਮਦ ਰਜ਼ਾ ਨੇ *ਨਗਮਾਤੇ ਆਸਫ਼ੀ* ਨਾਮਕ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪੱਧਤੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 6 ਰਾਗ ਅਤੇ 36 ਰਾਗਨੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਗ ਅਤੇ ਰਾਗਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਤਾਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਪੱਧਤੀ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਮੁਹੰਮਦ ਰਜ਼ਾ ਦੀਆਂ ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀਆਂ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਰਾਗ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*	*ਰਾਗਨੀ*
1.	ਭੈਰਵ	ਭੈਰਵੀ	ਰਾਮਕਲੀ	ਗੁਜਰੀ	ਖਟ	ਗੰਧਾਰੀ	ਆਸਾਵਰੀ
2.	ਮਾਲਕੌਂਸ	ਬਾਗੇਸ਼ਵਰੀ	ਤੋੜੀ	ਦੇਸ਼ੀ	ਸੁਘਰਾਈ	ਸੂਰ	ਮੁਲਤਾਨੀ
3.	ਹਿੰਡੋਲ	ਪੂਰੀਆ	ਬਸੰਤ	ਲਲਿਤ	ਪੰਚਮ	ਧਨਾਸ੍ਰੀ	ਮਾਰਵਾ
4.	ਸ੍ਰੀ	ਗੋਰੀ	ਪੂਰਵੀ	ਗੌਰਾਂ	ਤ੍ਰਿਵਣ	ਮਾਲ ਸ੍ਰੀ	ਜੈਤਾ ਸ੍ਰੀ
5.	ਮੇਘ	ਮਧੁਮਾਧ	ਗੌੜ	ਸ਼ੁੱਧ ਸਾਰੰਗ	ਬੜਹੰਸ	ਸਾਮੰਤ	ਸੋਰਠੀ
6.	ਨਟ	ਛਾਇਆਨਟ	ਹਮੀਰ	ਕਲਿਆਣ	ਕੇਦਾਰ	ਬਿਹਾਗੜਾ	ਯਮਨ

ਮੁਹੰਮਦ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿਚ ਰਾਗ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਗਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਮਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ, ਪਰ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਯਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਵਰਗੀ ਭਾਤਖੰਡੇ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀ ਪੱਧਤੀ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ

ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ 'ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀ ਪੱਧਤੀ' ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਮੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪੱਧਤੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਵਰਗੀਕਰਣ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਹੋਇਆ। ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀ ਪੱਧਤੀ ਲਗਭਗ ਹੁਣ ਸਮਾਪਤ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਇਸੇ ਵਿਭਾਜਨ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਮਤ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਹ ਵਰਗੀਕਰਣ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀ ਪੱਧਤੀ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

1. ਮੁੱਖ ਰਾਗ 6 ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਰਾਗ ਦੀਆਂ 5-5 ਜਾਂ 6-6 ਰਾਗਨੀਆਂ, 8-8 ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਨੂੰਹਾਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘੱਟ। ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
2. ਮੁੱਖ ਛੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਜਨਕ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।
3. ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਨੂੰਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਬੰਸਾਵਲੀ' ਖ਼ਤਮ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਈ। ਅੱਗੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚੱਲੀ।
4. ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਕੀ ਸੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਅੱਜ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਠ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਵਰਗੀ ਨਾਰਾਇਣ ਮੋਹੇਸ਼ਵਰ ਖਰੇ ਨੇ ਰਾਗਾਂਗ ਪੱਧਤੀ

ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਵਰਗੀ ਵਿਸ਼ਨੂ ਨਾਰਾਇਣ ਭਾਤਖੰਡੇ ਨੇ ਥਾਟ ਪੱਧਤੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। 'ਰਾਗ-ਰਾਗਨੀ ਪੱਧਤੀ' ਮੱਧ ਕਾਲ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਹੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਦਲ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪੱਧਤੀ ਅਵਿਗਿਆਨਕ ਮਾਲੂਮ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

3. ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ

ਸ਼ੁੱਧ, ਛਾਇਆ-ਲਗ ਤੇ ਸੰਕੀਰਣ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਭਾਜਨ ਨਾਮ-ਮਾਤਰ ਹੀ ਰਿਹਾ।

(1) ਰਾਗਾਂਗ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਬੰਬਈ ਦੇ ਸਵਰਗੀ ਨਾਰਾਇਣ ਮੋਹੇਸ਼ਵਰ ਖਰੇ ਨੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 30 ਰਾਗਾਂਗ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲਗਭਗ 30 ਰਾਗ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖਰੇ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ 30 ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੰਡਿਆ। ਸਾਰੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸੂਖਸ਼ਮ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 30 ਸੁਰ ਸਮੁਦਾਇ ਚੁਣੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ, ਗ ਮ ਰੇ ਸਾ' ਆਦਿਕ।

ਇਹ ਰਾਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁੱਖ ਸਨ, ਉਸੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਗਾਂਗ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਸਮੁਦਾਇ ਨੂੰ 'ਬਿਲਾਵਲ' ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ 'ਭੈਰਵ' ਰਾਗਾਂਗ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿਚ ਸੁਰ ਸਾਮਯ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਸਰੂਪ ਸਾਮਯ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਰਾਗਾਂਗ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਜਟਿਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਸਰੇ ਰਾਗ ਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂਗ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਨਾਮ*	*ਲੜੀ ਨੰ:*	*ਨਾਮ*	*ਲੜੀ ਨੰ:*	*ਨਾਮ*
1.	ਭੈਰਵ	11.	ਸਾਰੰਗ	21.	ਸ਼ੰਕਰਾ
2.	ਬਿਲਾਵਲ	12.	ਭੀਮਪਲਾਸੀ	22.	ਕਾਨੜਾ
3.	ਕਲਿਆਣ	13.	ਲਲਿਤ	23.	ਮਲ੍ਹਾਰ
4.	ਖਮਾਜ	14.	ਸੋਰਿਠ	24.	ਹਿੰਡੋਲ
5.	ਕਾਫੀ	15.	ਪੀਲੂ	25.	ਭੁਪਾਲੀ
6.	ਪੂਰਵੀ	16.	ਵਿਭਾਸ	26.	ਆਸਾ
7.	ਮਾਰਵਾ	17.	ਨਟ	27.	ਬਿਹਾਗ
8.	ਤੋੜੀ	18.	ਸ੍ਰੀ	28.	ਕਾਮੋਦ
9.	ਆਸਾਵਰੀ	19.	ਬਾਗੇਸਵਰੀ	29.	ਭਟਿਆਰ
10.	ਭੈਰਵੀ	20.	ਕੇਦਾਰ	30.	ਦੁਰਗਾ

(2) ਥਾਟ ਰਾਗ ਵਰਗੀਕਰਣ

ਸਵਰਗੀ 'ਭਾਤਖੰਡੇ ਜੀ' ਨੂੰ 'ਰਾਗਾਂਗ ਪੱਧਤੀ' ਨਾਲ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯਮ-ਬੱਧ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਰਗੀਕਰਣ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁਰ ਅਤੇ ਸਰੂਪ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੇਲ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਥਾਟ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ।

ਪੰਡਿਤ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਦੇ 72 ਥਾਟਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਸ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ 72 ਥਾਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਥਾਟਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲਈਏ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਫਿਰ ਪੂਰੀ ਪੱਧਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ।

ਇਹਨਾਂ 72 ਥਾਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ 10 ਥਾਟ ਚੁਣੇ ਤੇ ਇਸ ਨਿਰਣੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਾਗ ਇੰਹਨਾਂ 10 ਥਾਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਥਾਟਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਥਾਟਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਸੁਰ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਥਾਟ ਨਾਮ*	*ਵਿਵਰਣ*	*ਸਰਗਮ*
1.	ਬਿਲਾਵਲ	ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ
2.	ਯਮਨ	ਮ ਤੀਬਰ ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ
3.	ਖਮਾਜ	ਨੀ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ
4.	ਕਾਫੀ	ਗੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ
5.	ਆਸਾਵਰੀ	ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ
6.	ਭੈਰਵ	ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ
7.	ਪੂਰਵੀ	ਰੇ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮ ਤੀਬਰ, ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ
8.	ਮਾਰਵਾ	ਰੇ ਕੋਮਲ, ਮ ਤੀਬਰ, ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ
9.	ਤੋੜੀ	ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਕੋਮਲ, ਮ ਤੀਬਰ, ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ
10.	ਭੈਰਵੀ	ਰੇ ਗੁ ਧੁ ਨੀ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ	ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ

ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਥਾਟਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਕਰਨਾਟਕੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਥਾਟਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਉੱਤਰੀ ਪੱਧਤੀ*	*ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ*
1.	ਬਿਲਾਵਲ	ਧੀਰ-ਸ਼ੰਕਰਾ ਭਰਣ
2.	ਯਮਨ	ਮੇਚ-ਕਲਿਆਣੀ
3.	ਖਮਾਜ	ਹਰਕਾਭੋਜੀ
4.	ਕਾਫੀ	ਖਰ-ਹਰ-ਪ੍ਰਿਆ
5.	ਆਸਾਵਰੀ	ਨਟ ਭੈਰਵੀ
6.	ਭੈਰਵ	ਮਾਇਆ-ਮਾਲਵ ਗੌੜ
7.	ਭੈਰਵੀ	ਹਨੁਮਤ ਤੋੜੀ
8.	ਪੂਰਵੀ	ਕਾਮ-ਵਰਧਨੀ
9.	ਮਾਰਵਾ	ਗਮਨ-ਪ੍ਰਿਆ
10.	ਤੋੜੀ	ਸ਼ੁਭ-ਪੰਤ-ਵਰਾਲੀ

ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 10 ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ 19 ਥਾਟ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਥਾਟਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਹੁਣ ਕੁਝ ਕਮੀ ਮਾਲੂਮ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਧੁਵੰਤੀ, ਲਲਿਤ, ਅਹੀਰ ਭੈਰਉ, ਪਟਦੀਪ, ਆਨੰਦ ਭੈਰਉ, ਆਦਿਕ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਈ ਰਾਗ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ 10 ਥਾਟਾਂ ਵਿਚ ਕਮੀ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਇਹ ਪੱਧਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਪਯੁਕਤ ਹੁੰਦੀ।

ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਦੇ 72 ਥਾਟਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ

ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਵਿਚ ਦੱਖਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਿਤ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਨੇ ਆਪਣੇ *ਚਤੁਰਦੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾ* ਨਾਮਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਕੁਲ 72 ਥਾਟਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਥਾਟ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ 484 ਰਾਗ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪੰਡਿਤ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਦੇ 72 ਥਾਟਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲੇ ਥਾਟਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਸਮਝਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਨਿਯਮ

1. ਥਾਟ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਤ ਸ੍ਵਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
2. ਥਾਟ ਦੇ ਸ੍ਵਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
3. ਥਾਟ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਆਰੋਹ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
4. ਥਾਟ ਵਿਚ ਰੰਜਕਤਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਥਾਟ ਗਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਵਿਕਰਤ ਰੂਪ ਦੋਨੋਂ ਇਕੱਠੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਯਮ ਨੰਬਰ ਦੋ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਚਾਰ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨੰਬਰ ਦੋ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਥਾਟ ਵਿਚ 7 ਸ੍ਵਰ ਕ੍ਰਮਾਨੁਸਾਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਨਿਯਮ ਚਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਥਾਟ ਵਿਚ ਇਕ ਸ੍ਵਰ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਇਕੱਠੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਇਥੇ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਕ ਸ੍ਵਰ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਲੈ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੱਤ ਸ੍ਵਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸ੍ਵਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਵਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਇਹ ਕਠਿਨਾਈ ਪੰਡਿਤ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਦੇ ਸ੍ਵਰਾਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸ੍ਵਰਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ੍ਵਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ-ਦੋ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਦੱਖਣੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸ੍ਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਈਏ।

ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਉੱਤਰੀ ਸੁਰ*	*ਦੱਖਣੀ ਸੁਰ*
1.	ਸਾ	ਸਾ
2.	ਕੋਮਲ ਰੇ	ਸ਼ੁੱਧ ਰੇ
3.	ਸ਼ੁੱਧ ਰੇ	ਪੰਚ ਸ਼ਰੁਤੀ ਰੇ, ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਗ,
4.	ਕੋਮਲ ਗੁ	ਖਟ ਸ਼ਰੁਤੀ ਰੇ, ਜਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਗ,
5.	ਸ਼ੁੱਧ ਗ	ਅੰਤਰ ਗ,
6.	ਸ਼ੁੱਧ ਮ	ਸ਼ੁੱਧ ਮ,
7.	ਤੀਬਰ ਮੰ	ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਾਂ ਵਰਾਲੀ ਮ,
8.	ਪ	ਪ
9.	ਕੋਮਲ ਧੁ	ਸ਼ੁੱਧ ਧ
10.	ਸ਼ੁੱਧ ਧ	ਪੰਚ ਸ਼ਰੁਤੀ ਧ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਨੀ,
11.	ਕੋਮਲ ਨੁੀ	ਖਟ ਸ਼ਰੁਤੀ ਧ ਜਾਂ ਕੈਸ਼ਿਕ ਨੀ
12.	ਸ਼ੁੱਧ ਨੀ	ਕਾਕਲੀ ਨੀ

ਇਹਨਾਂ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ 'ਰੇ' ਸੁਰ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਰੂਪ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ੁੱਧ 'ਰੇ' ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸ਼ੁੱਧ 'ਗ' ਹੋਵੇਗਾ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਸਾ ਰੁੇ ਰੇ ਮ' ਸੁਰ ਸਾ ਸ਼ੁੱਧ ਰੇ, ਸ਼ੁੱਧ ਗ ਅਤੇ ਮ ਹੋਣਗੇ। ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਸੁਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਰਹਿਣਗੇ।

ਪੰਡਿਤ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਨੇ ਸਪਤਕ ਦੇ 12 ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਰਲਤਾ ਦੇ ਲਈ ਤੀਬਰ ਮ, ਹਟਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਸਾਂ, ਮਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਸਪਤਕ ਬਣਾ ਕੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ। ਜਿਵੇਂ 'ਸਾ ਰੁੇ ਰੇ ਗੁ ਗ ਮ, ਪ ਧੁ ਧ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ'। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪੂਰਵਾਰਧ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਉੱਤਰਾਰਧ ਰੱਖਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

ਪੂਰਵਾਰਧ	**ਉੱਤਰਾਰਧ**
ਸਾ ਰੁੇ ਰੇ ਗੁ ਗ ਮ	ਪ ਧੁ ਧ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ

ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨਾਲ 7 ਸੁਰ ਵਾਲੇ ਮੇਲ ਅਥਵਾ ਥਾਟ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਥਾਟ ਵਿਚ 7 ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਸੁਰ ਪੂਰਵਾਰਧ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸੁਰ ਉੱਤਰਾਰਧ ਦੇ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲਾਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਅੱਠ ਸੁਰਾਂ ਵਾਲਾ ਥਾਟ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੱਠਵਾਂ ਸੁਰ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਸਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਾਰ ਸਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ 7 ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਥਾਟ ਬਣ ਸਕੇਗਾ। ਹੁਣ ਵੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ ਲਿਖੇ 'ਪੂਰਵਾਰਧ' ਅਤੇ 'ਉੱਤਰਾਰਧ' ਦੇ 6-6 ਸੁਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 4-4 ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਕੁਲ ਕਿਤਨੇ ਸੁਰ ਸੁਰ-ਸਮੂਹ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪੂਰਵਾਰਧ	**ਉੱਤਰਾਰਧ**
ਸਾ ਰੁੇ ਰੇ ਗੁ ਗ ਮ	ਪ ਧੁ ਧ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ

1. ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਮ ਪ ਧੁ ਧ ਸਾਂ
2. ਸਾ ਰੁ ਗੁ ਮ ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ
3. ਸਾ ਰੁ ਗ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ
4. ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ
5. ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ
6. ਸਾ ਗੁ ਗ ਮ ਪ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ

ਹੁਣ ਪੂਰਵਾਰਧ ਦੇ ਸੁਰ ਉੱਤਰਾਰਧ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੇਲ ਜਾਂ ਥਾਟ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੂਰਵਾਰਧ ਦੇ 6 ਸੁਰ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਸੁਰ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਉੱਤਰਾਰਧ ਦੇ 6 ਸੁਰ ਸਮੂਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੋੜ ਦਿਆਂਗੇ। ਪੂਰਵਾਰਧ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਰ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਉੱਤਰਾਰਧ ਦੇ 6 ਸੁਰ ਸਮੂਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ 6 ਥਾਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

6 ਥਾਟ :

1. ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਮ ਪ ਧੁ ਧ ਸਾਂ
2. ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਮ ਪ ਧੁ ਨੁੀ ਸਾਂ
3. ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਮ ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ
4. ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਨੁੀ ਸਾਂ
5. ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ
6. ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਮ ਪ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੂਰਵਾਰਧ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਰਾਰਧ ਦੇ 6 ਸੁਰ ਸਮੂਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੋੜ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕੁਲ ਥਾਟ ਜਾਂ ਮੇਲ 6 × 6 = 36 ਥਾਟ ਬਣਨਗੇ। ਇਹ 36 ਥਾਟ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸੀਂ ਤੀਬਰ ਮੱਧਮ ਲਗਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ 36 ਥਾਟ ਸਾਨੂੰ ਤੀਬਰ ਮੱਧਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਤੀਬਰ ਮੱਧਮ ਦੇ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 36 + 36 = 72 ਥਾਟ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ।

ਨੋਟ: ਉਪਰੋਕਤ ਲਿਖੇ ਸੁਰ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਸਮੂਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

1. ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਮ — ਸਾ, ਸ਼ੁੱਧ ਰੇ, ਸ਼ੁੱਧ ਗ, ਮ
2. ਸਾ ਗੁ ਗ ਮ — ਸਾ ਖਟ ਸ਼ਰੁਤੀ ਰੇ, ਅੰਤਰ ਗ, ਮ
3. ਪ ਧੁ ਧ ਸਾਂ — ਪ, ਸ਼ੁੱਧ ਧ, ਸ਼ੁੱਧ ਨੀ ਸਾਂ
4. ਪ ਨੁੀ ਨੀ ਸਾਂ — ਪ, ਖਟ ਸ਼ਰੁਤੀ ਧ, ਕਾਕਲੀ ਨੀ ਸਾਂ

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਪੱਧਤੀ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ 32 ਥਾਟ

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਡਿਤ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਨੇ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ 72 ਥਾਟਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ 32 ਥਾਟਾਂ ਦੀ

ਉਤਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਰ ਦੇ ਦੋ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਕ ਸੁਰ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਰੂਪ, ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਵਿਕਰਤ, ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ 72 ਥਾਟ ਨਾ ਬਣ ਕੇ ਕੇਵਲ 32 ਥਾਟ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ—ਸਪਤਕ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਵਾਲਾ 12, ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ 'ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਗੁ ਗਮ ਪ ਧੁ ਧ ਨੁ ਨੀ ਸਾਂ' ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਨੂੰ 4 ਸੁਰ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

	ਪੂਰਵਾਰਧ	ਉੱਤਰਾਰਧ
	ਸਾ ਰੁ ਰੇ ਗੁ ਗ ਮ	ਪ ਧੁ ਧ ਨੁ ਨੀ ਸਾਂ
1.	ਸਾ ਰੁ ਗੁ ਮ	ਪ ਧੁ ਨੁ ਸਾਂ
2.	ਸਾ ਰੁ ਗ ਮ	ਪ ਧੁ ਨੀ ਸਾਂ
3.	ਸਾ ਰੇ ਗੁ ਮ	ਪ ਧ ਨੁ ਸਾਂ
4.	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ	ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ

ਪੂਰਵਾਰਧ ਅਤੇ ਉੱਤਰਾਰਧ ਦੇ ਸੁਰ ਸਮੂਹ ਮਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੁਲ $4 \times 4 = 16$ ਥਾਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ 16 ਥਾਟ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ 16 ਥਾਟ ਤੀਬਰ ਮੱਧਮ ਦੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ $16 + 16 = 32$ ਥਾਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ।

ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਥਾਟ

ਭਾਵੇਂ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ 72 ਥਾਟ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ 32 ਥਾਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਥਾਟਾਂ ਨੂੰ ਦੋਨੋਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਦੇ 72 ਥਾਟਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 19 ਥਾਟ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਰਾਗ ਇਹਨਾਂ ਥਾਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗਾਏ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉੱਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ 32 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ 10 ਥਾਟ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ 10 ਥਾਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਭ ਰਾਗ ਗਾਏ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵ੍ਰਿਚ ਇਹਨਾਂ 10 ਥਾਟਾਂ ਉੱਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਇਹਨਾਂ ਥਾਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਥਾਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਜੋ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕੇ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਦੇ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ 72 ਥਾਟ ਕੱਢੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤਰੀਯ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਤਾਂ ਥਾਟ ਵਿਚ ਆਰੋਹ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਦੋਨੋਂ ਰੱਖ ਕੇ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨਾਟਕੀ ਪੱਧਤੀ ਅਨੁਸਾਰ $72 \times 72 = 5184$ ਥਾਟ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤਰੀਯ ਨਹੀਂ ਹਨ। 72 ਥਾਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਲ 19 ਥਾਟ ਹੀ ਦੱਖਣੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ,

ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਭ ਰਾਗ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 19 ਥਾਟ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

(1) ਮੁਖਾਰੀ, (2) ਭੁਪਾਲ, (3) ਸਾਮਵਰਾਲੀ, (4) ਗੌਲ, (5) ਅਹੀਰੀ, (6) ਬਸੰਤ ਭੈਰਵੀ, (7) ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ, (8) ਭੈਰਵੀ, (9) ਕਾਂਭੋਜੀ, (10) ਸ਼ੰਕਰਾਭਰਣ, (11) ਸਾਮੰਤ, (12) ਹੇਜੁਜੀ, (13) ਨਾਟ, (14) ਸ਼ੁੱਧ ਵਰਾਲੀ, (15) ਦੇਸ਼ਾਕਸ਼ੀ, (16) ਪੰਤੁਵਰਾਲੀ, (17) ਸਿੰਹਰਵ, (18) ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਆ, (19) ਕਲਿਆਣੀ, ਆਦਿਕ।

ਉਪਰੋਕਤ 19 ਥਾਟ ਹੀ ਕਰਨਾਟਕੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ।

ਇਕ ਥਾਟ ਤੋਂ 484 ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ

ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਵਿਚ *ਚਤੁਰਦੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਕਾ* ਨਾਮ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਪੰਡਤ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਥਾਟ ਤੋਂ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ '484' ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਇਹ ਉਤਪਤੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੋ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਤੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਗ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੱਤ ਸੁਰ ਅਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪੰਜ ਸੁਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਲ ਤਿੰਨ ਮੁਖ ਜਾਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ: ਸੰਪੂਰਨ, ਛਾੜਵ ਅਤੇ ਔੜਵ ਜਾਤੀ।

ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਮੁੱਖ ਤਿੰਨ ਜਾਤੀਆਂ। ਪਰ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਆਰੋਹ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਦੋਨੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਸੱਤ ਸੁਰ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਘੱਟ ਸੁਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਅਰਥਾਤ 9 ਜਾਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: (1) ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ, (2) ਸੰਪੂਰਨ- ਛਾੜਵ, (3) ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ, (4) ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ, (5) ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ, (6) ਛਾੜਵ-ਔੜਵ, (7) ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ, (8) ਔੜਵ-ਛਾੜਵ, (9) ਔੜਵ-ਔੜਵ, ਆਦਿਕ।

1. **ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ**—ਇਸ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਰਾਗ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹਨ।
2. **ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ**—ਇਸ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਕੁਲ 6 ਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਆਰੋਹ ਤਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਇਕ-ਇਕ ਸੁਰ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਕੇਵਲ ਸ਼ੜਜ ਨੂੰ ਵਰਜਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਲ 6 ਰਾਗ ਬਣਨਗੇ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

1.	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ
2.	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ
3.	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ
4.	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ
5.	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ
6.	ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਮ ਗ ਸਾ

3. **ਸੰਪੂਰਨ-ਔੜਵ**—ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕੁਲ 15 ਰਾਗ ਬਣ ਸਕਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ

ਰਾਗ ਦਾ ਆਰੋਹ ਤਾਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਹਰ ਵਾਰ ਦੋ-ਦੋ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਛੋੜਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸੋ ਅਵਰੋਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 15 ਵਾਰ ਦੋ-ਦੋ ਸੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋੜੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੋੜ ਦਿਆਂਗੇ:

(1) ਨੀਧ, (2) ਨੀਪ, (3) ਨੀਮ, (4) ਨੀਗ, (5) ਨੀਰੇ, (6) ਧਪ, (7) ਧਮ, (8) ਧਗ, (9) ਧਰੇ, (10) ਪਮ, (11) ਪਗ, (12) ਪਰੇ, (13) ਮਗ, (14) ਮਰੇ, (15) ਗਰੇ, ਆਦਿਕ।

4. **ਛਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ**—ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕੇਵਲ 6 ਰਾਗ ਬਣ ਸਕਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਇਕ-ਇਕ ਸੁਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਛੱਡਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਪਰ ਅਵਰੋਹ ਸਭ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਰਹੇਗਾ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਪੂਰਨ-ਛਾੜਵ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਇਕ-ਇਕ ਸੁਰ ਛੱਡੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਇਕ-ਇਕ ਸੁਰ ਛੱਡਦੇ ਰਹਾਂਗੇ।
5. **ਛਾੜਵ-ਛਾੜਵ**—ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕੁਲ 6 × 6 = 36 ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਛਾੜਵ ਜਾਤੀ ਦੇ 6 ਆਰੋਹ ਅਤੇ 6 ਅਵਰੋਹ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

1. ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਧ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਧ ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ
2. ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਪ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ
3. ਸਾ ਰੇ ਗ ਮ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਮ ਗ ਰੇ ਸਾ
4. ਸਾ ਰੇ ਗ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਗ ਰੇ ਸਾ
5. ਸਾ ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਮ ਰੇ ਸਾ
6. ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨੀ ਸਾਂ	ਸਾਂ ਨੀ ਧ ਪ ਮ ਗ ਸਾ

ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ 6 ਆਰੋਹ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 6 ਛਾੜਵ ਅਵਰੋਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੋੜ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਲ 6 × 6 = 36 ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਗੇ।
6. **ਛਾੜਵ-ਔੜਵ**—ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕੁਲ 6 × 15 = 90 ਰਾਗ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ 6 ਰਾਗ ਆਰੋਹ ਛਾੜਵ ਦੇ ਅਤੇ 15 ਅਵਰੋਹ ਔੜਵ ਦੇ ਬਣਨਗੇ। ਹਰ ਇਕ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 15 ਔੜਵ ਅਵਰੋਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੋੜ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਲ 6 × 15 = 90 ਰਾਗ ਬਣ ਸਕਣਗੇ।
7. **ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ**—ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕੁਲ 15 ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਰੋਹ ਤਾਂ 15 ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਵਰੋਹ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਇਕ ਬਣੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੁਲ 15 ਰਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਣਗੇ।
8. **ਔੜਵ-ਛਾੜਵ**—ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੇ ਕੁਲ 15 × 6 = 90 ਰਾਗ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ 15 ਔੜਵ ਆਰੋਹ ਦੇ ਅਤੇ 6 ਛਾੜਵ ਅਵਰੋਹ ਦੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਔੜਵ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 6 ਛਾੜਵ ਅਵਰੋਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਕੁਲ ਰਾਗ 15 × 6 = 90 ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਗੇ।
9. **ਔੜਵ-ਔੜਵ**—ਇਸ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਕੁਲ 15 × 15 = 225 ਰਾਗ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 15 ਔੜਵ ਆਰੋਹ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 15 ਔੜਵ ਅਵਰੋਹ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਹਰ ਇਕ ਔੜਵ ਆਰੋਹ ਵਿਚ 15 ਔੜਵ ਅਵਰੋਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਜੋੜ ਦਿਓ ਤਾਂ 15 × 15 = 225 ਰਾਗ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਸ਼ੁੱਧ ਥਾਟ ਤੋਂ 9 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੁਲ ਰਾਗ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

1. ਸੰਪੂਰਨ	—	ਸੰਪੂਰਨ	=	1
2. ਸੰਪੂਰਨ	—	ਛਾੜਵ	=	6
3. ਸੰਪੂਰਨ	—	ਔੜਵ	=	15
4. ਛਾੜਵ	—	ਸੰਪੂਰਨ	=	6
5. ਛਾੜਵ	—	ਛਾੜਵ	=	36
6. ਛਾੜਵ	—	ਔੜਵ	=	90
7. ਔੜਵ	—	ਸੰਪੂਰਨ	=	15
8. ਔੜਵ	—	ਛਾੜਵ	=	90
9. ਔੜਵ	—	ਔੜਵ	=	225
		ਕੁਲ ਜੋੜ	=	484 ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਗੇ।

ਜਦ ਇਕ ਥਾਟ ਤੋਂ 484 ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵਿਯਕੰਟ ਮੁਖੀ ਦੇ 72 ਥਾਟਾਂ ਤੋਂ ਕੁਲ = 484 × 72 = 34848 ਰਾਗ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਰੋਹ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਰਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਸਰੂਪ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਵਾਦੀ, ਸੰਵਾਦੀ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਰਾਗ ਭੁਪਾਲੀ ਦਾ ਵਾਦੀ, ਸੰਵਾਦੀ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦੇਸ਼ਕਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ 34848 ਤੋਂ ਭੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪਰ ਜੋ ਇਕ ਥਾਟ ਤੋਂ 484 ਰਾਗ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ ਆਰੋਹ ਅਵਰੋਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਰੋਹ, ਅਵਰੋਹ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰੰਜਕਤਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰਾਗ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਰੰਜਕੋ ਜਨ ਚਿਤਾਨਾ" ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮਧੁਰਤਾ ਜਾਂ ਮਿਠਾਸ ਨਹੀਂ ਉਹ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਰਾਗ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਇਹ ਦੋ ਸੁਰ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਵਰਜਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਈ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੁਰ ਇਕੱਠੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਨਿਯਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਰੋਹ, ਅਵਰੋਹ ਜੋ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 34848 ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੇਵਲ 250 ਜਾਂ 300 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਾਗ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

ਭਰਤ ਦੀ ਸਾਰਣਾ ਚਤੁਸ਼ਟਈ

ਭਰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ *ਨਾਟਯ ਸ਼ਾਸਤਰ* ਵਿਚ ਸ਼ਰੁਤੀ ਉਪਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਥੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਭਾਗ ਨੂੰ ਸਾਰਣਾ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨੂੰ 'ਸਾਰਣਾ ਚਤੁਸ਼ਟਈ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਰਤ ਨੇ ਗਣਿਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਸਗੋਂ ਸੰਵਾਦ ਭਾਵ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ੜਜ-ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਸ਼ੜਜ-ਮੱਧਮ ਭਾਵ ਦਾ ਆਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਪੂਰਨ ਸਪਤਕ ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸੰਵਾਦ ਭਾਵ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੇ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਖ਼ਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਪੂਰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਸੰਵਾਦ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਹੋਵੇ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਵੀਣਾ ਲਈਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵੀਣਾ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਸਮਾਨਤਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ : ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ ਤੂੰਬਾ ਨਾ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਛੋਟਾ ਹੋਵੇ। ਤਾਰਾਂ ਇੱਕੋ ਧਾਤੂ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸੁਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਦੋਨੋਂ ਵੀਣਾ ਦੇ ਸੁਰ ਬੱਧੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਛੇੜਨੇ ਦਾ ਕੌਣ ਅਤੇ ਸਾਰਣਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੀ ਇਕ ਹੀ ਆਦਮੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਵੇ।

ਉਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵੀਣਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਵੀਣਾ ਨੂੰ ਸੁਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖਰਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਧ੍ਰੁਵ ਜਾਂ ਅਚੱਲ ਵੀਣਾ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਵੀਣਾ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਧ੍ਰੁਵ ਜਾਂ ਚੱਲ ਵੀਣਾ ਰੱਖਿਆ। ਸੋ ਚੱਲ ਵੀਣਾ 'ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

1. **ਪਹਿਲੀ ਸਾਰਣਾ**—ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਵੀਣਾ ਨੂੰ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾਇਆ, ਸੋ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 'ਸਾ' ਚੌਥੀ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ, 'ਰੇ' 7ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ, 'ਗ' 9ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ, 'ਮ' 13ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ, 'ਪ' 17ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ, 'ਧ' 20ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ, 'ਨੀ' 22ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਚੱਲ ਵੀਣਾ ਦੇ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ 17ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ, 'ਰੇ' ਨਾਲ ਸ਼ੜਜ-ਮੱਧਮ ਭਾਵ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਭਰਤ ਨੇ ਸ਼ੜਜ-ਮੱਧਮ ਭਾਵ ਵਿਚ 9 ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦੀ ਦੂਰੀ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਸੋ ਜੇਕਰ 'ਰੇ' 7ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਨੀਵੇਂ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਪੰਚਮ 16ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ 'ਸਾ-ਮ' ਭਾਵ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਲਸਰੂਪ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋ ਗਈ।
   ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਸੇ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਸ਼ੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਪੰਚਮ ਮੰਨ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ

ਸ੍ਵਰ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸ਼ੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਸਾਰਣਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਭਰਤ ਨੇ 17ਵੀਂ ਅਤੇ 16ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਰੁਤੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਸੱਤੇ ਸ੍ਵਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 3, 6, 8, 12, 16, 19 ਅਤੇ 21ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਆ ਗਏ। ਭਰਤ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਨੀਵੀਂ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਸ਼ੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਪੰਚਮ ਵਿਚ ਜੋ ਅੰਤਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਰੁਤੀ ਹੈ।

2. **ਦੂਸਰੀ ਸਾਰਣਾ**—ਦੂਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਭਰਤ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸੇ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸ਼ੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਪੰਚਮ ਮੰਨ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲੀ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਪੰਚਮ 16ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦੂਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਪੰਚਮ 15ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਪੰਚਮ ਨੂੰ 15ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸ੍ਵਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਘੱਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਦੂਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਰਤ ਨੇ ਦੋਨੋਂ ਵੀਣਾ ਦੇ ਸ੍ਵਰਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦਾ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਨਾਲ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਸੱਤ ਸ੍ਵਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 2, 5, 7, 11, 15, 18 ਅਤੇ 20ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ 'ਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ।

3. **ਤੀਸਰੀ ਸਾਰਣਾ**—ਤੀਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਕਤ ਵੀ ਭਰਤ ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਸਾਰਣਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਚਮ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਘੱਟ ਕਰ ਕੇ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਸ਼ੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਪੰਚਮ ਮੰਨ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸ੍ਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸ਼ੜਜ ਪੰਚਮ ਭਾਵ ਮੰਨ ਕੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਾਰਣਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ-ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੀਣਾ ਪੁਨਾ ਸ਼ੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਸੱਤ ਸੁਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 1, 4, 6, 10, 14, 17 ਅਤੇ 19ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਆ ਗਏ। ਹੁਣ ਦੋਨੋਂ ਵੀਣਾ ਦੇ ਸ੍ਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ 'ਰੇ' ਅਤੇ 'ਧ', ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 'ਸਾ' ਅਤੇ 'ਪ' ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ।

4. **ਚੌਥੀ ਸਾਰਣਾ**—ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਇਸ ਅੰਤਮ ਚਰਣ ਵਿਚ ਭਰਤ ਨੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਣਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਘੱਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਕੀ ਸ੍ਵਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਪੰਚਮ 13ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੀਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਚੌਧਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਪੰਚਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਸ੍ਵਰ ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਚਾਰ ਚਾਰ ਸ਼ਰੁਤੀ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਗਏ।

ਚੌਥੀ ਸਾਰਣਾ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਰਤ ਨੇ ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਅਤੇ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਸ੍ਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਪੰਚਮ, ਮੱਧਮ

ਅਤੇ ਸ਼ੜਜ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਮੱਧਮ, ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਸੱਤ ਸੁਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 22, 3, 5, 9, 13, 16 ਅਤੇ 18ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ।

ਭਰਤ ਦੀ ਸਾਰਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਮਤਭੇਦ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੋਰਥ ਸਭ ਦਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਰਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਰਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਸੁਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦਾ ਗੁਣਾਂਤਰ $\frac{81}{80}$ ਜਾਂ 5 ਸੇਵਰਟ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦਾ ਗੁਣਾਂਤਰ $\frac{256}{243}$ ਜਾਂ 23 ਸੇਵਰਟ ਹੈ। ਤੀਸਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦਾ ਗੁਣਾਂਤਰ $\frac{25}{28}$ ਜਾਂ 18 ਸਵਰਟ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਸਾਰਣਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨ 5 ਸੇਵਰਟ ਜਾਂ ਇਕ ਕੌਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨ 23 ਸੇਵਰਟ ਹੈ। ਤੀਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨ 18 ਸੇਵਰਟ ਹੈ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਸਾਰਣਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਫਿਰ 5 ਸੇਵਰਟ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਚਾਰ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਰਾਲ 51 ਸੇਵਰਟ ਦੇ, ਤਿੰਨ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਰਾਲ 46 ਸੇਵਰਟ ਦੇ ਅਤੇ ਦੋ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਰਾਲ 28 ਸੇਵਰਟ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਦੀ ਸਾਰਣਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਪੰਡਿਤ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥ *ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ* ਵਿਚ ਸਾਰਣਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਭਰਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਵੀਣਾ ਵਿਚ 22-22 ਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹੇ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਹਰ ਅਗਲਾ ਤਾਰ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਤਾਰ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਧਵਨੀ ਸੁਣਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਰੁਤੀ ਕਿਹਾ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ 22 ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰ-ਬੱਧ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਚੌਥੇ ਤਾਰ 'ਤੇ 'ਸਾ', ਸਤਵੇਂ ਤਾਰ 'ਤੇ 'ਰੇ', ਨੌਵੇਂ ਤਾਰ 'ਤੇ 'ਗ', ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਤਾਰ 'ਤੇ 'ਮ', ਸਤਾਰ੍ਹਵੇਂ ਤਾਰ 'ਤੇ 'ਪ', ਵੀਹਵੇਂ ਤਾਰ 'ਤੇ 'ਧ' ਅਤੇ ਬਾਈਵੇਂ ਤਾਰ 'ਤੇ 'ਨੀ' ਤਾਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੜਜ-ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖਰਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਉੱਤੇ ਭਰਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ 22 ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਪਰ ਜਦ '22' ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਠਦਾ। ਭਰਤ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਾਰਣਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ '22' ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ '22' ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਕ ਸਾਰਣਾ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਸਾਰਣਾ ਦੇ ਸੁਰ ਗ਼ਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਾਰਨ-ਵੱਸ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਨੇ '22' ਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਕੀ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਅੰਤਰ 'ਤੇ ਹਨ ?

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ '22' ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿ ਅਸਮਾਨ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ?

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਤ ਨੇ ਵੀ ਇਸੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਖੋਜ-ਬੀਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰੇ ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨ ਅਸਮਾਨ ਦੂਰੀ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹਨ। ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਭਰਤ ਦੀ ਚਤੁਸ਼ਰੁਤੀ ਨੂੰ ਮੇਜਰ ਟੋਨ $\frac{9}{8}$, ਤ੍ਰਿਸ਼ਰੁਤੀਕਿ ਨੂੰ ਮਾਈਨਰ ਟੋਨ $\frac{10}{9}$ ਅਤੇ ਦੋ ਸ਼ਰੁਤੀਕ ਨੂੰ ਸੇਮੀਟੋਨ $\frac{16}{15}$ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਭਰਤ ਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰਣਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ '22'

ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਰੁਤੀ ਕੱਢੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ '22' ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕੱਢੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਰਤ ਨੇ ਸੁਰ ਵੀਣਾ ਦੇ ਦੁਆਰਾ '22' ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਨੇ ਸ਼ਰੁਤੀ ਵੀਣਾ ਉੱਤੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਕੱਢਿਆ।

ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰਣਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਰਤ ਦੀ ਪੱਧਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਨੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੀ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸਮਾਨ ਵਾਦੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਭਰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਵਾਦੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਹਨ।

ਪਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮੱਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਤਖੰਡੇ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਰਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਸਨ। ਅਰਥਾਤ ਹਰ ਇਕ ਦੋ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦਾ ਅੰਤਰ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਚਤੁਸ਼ਟਈ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਦੀ ਵੀ ਠੀਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ :

ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਮੂਲ ਰੂਪ 'ਤੇ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ ਉੱਤੇ, ਦੂਸਰੀ ਵਿਚ ਪੰਦਰ੍ਹਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ ਉੱਤੇ, ਤੀਸਰੀ ਵਿਚ ਚੌਧਵੀਂ ਉੱਤੇ, ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਵਿਚ ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ ਉੱਤੇ ਪੰਚਮ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਇਆ। ਜੇਕਰ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਹਿਲੀ, ਦੂਸਰੀ, ਤੀਸਰੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 16, 15, 14 ਅਤੇ 13ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ ਉੱਤੇ ਪੰਚਮ ਆਉਂਦਾ।

ਦੂਸਰੇ, ਭਰਤ ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦਾ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 'ਰੇ' ਅਤੇ 'ਧ' ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੀਸਰੀ ਸਾਰਣਾ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ 'ਰੇ' ਅਤੇ 'ਧ' ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ 'ਸਾ' ਅਤੇ 'ਪ' ਨਾਲ, ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਸਾਰਣਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਭਰਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਚਮ 13ਵੀਂ ਸ਼ਰੁਤੀ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦਾ ਮੱਧਮ ਸੀ।

ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦਾ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਸ਼ੜਜ ਵੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅਚੱਲ-ਵੀਣਾ ਦੇ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ਼ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਭਾਤਖੰਡੇ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਰਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਸਨ।

ਪਰ ਕੁਛ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੱਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਛ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੂਨੇ ਦੇ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਫ਼ਾਮ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਮਾਰਤੰਡ ਪੰਡਿਤ ਓਮਕਾਰ ਨਾਥ ਠਾਕੁਰ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ *ਪ੍ਰਣਵ ਭਾਰਤੀ* ਵਿਚ ਭਾਤਖੰਡੇ ਜੀ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਰਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਤਰਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਰੁਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਰਤ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮ-ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮਿਕ ਸੁਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮਿਕ ਸੁਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਿਸ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਉਤਕਰਸ਼ ਜਾਂ ਉਪਕਰਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਭਰਤ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਰੁਤੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਗ੍ਰੀਕੋ ਦਾ ਕੌਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ $\frac{81}{80}$ ਹੈ।

ਭਰਤ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਸ਼ੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭਰਤ ਨੇ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਇਤਨਾ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਰੁਤੀ ਰਿਸ਼ਭ ਦੇ ਨਾਲ ਨਵੀਨ ਪੰਚਮ ਦਾ ਸੰਵਾਦ (ਸਾਂ-ਮ ਸੰਵਾਦ) ਹੋ ਸਕੇ।

ਪੰਡਿਤ ਓਮਕਾਰ ਨਾਥ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਯਤਨ ਸ਼ੜਜ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਰੁਤੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਵਿਖਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਬਨਾਰਸ ਹਿੰਦੂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਲਲਿਤ ਕਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ *ਧਵਨਿ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ* ਵਿਚ ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਰਤ ਨੇ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਈ. ਕਲੈਮੈਂਟੰਗ ਨੇ ਵੀ *ਇਨਟ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਟੂ ਦਾ ਸਟਡੀ ਔਫ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਮਿਊਜ਼ਿਕ* ਨਾਮਕ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਰਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ '22' ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਥਵਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਾਪ ਸੀ, ਜੋ ਸਪਤਕ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਰੁਤੀ ਵਿਚ ਜੋ ਅੰਤਰ ਸੀ, ਉਹੋ ਹੀ ਤੀਸਰੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜੋ ਚੌਥੀ ਅਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਆਦਿਕ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਸੀ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਦੇ ਦੋ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ: ਇਕ ਭਰਤ ਮੁਨੀ ਦਾ *ਭਰਤ ਨਾਟਯ ਸ਼ਾਸਤਰ*, ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਤ *ਸੰਗੀਤ ਰਤਨਾਕਰ*। ਭਰਤ ਮੁਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ *ਭਰਤ ਨਾਟਯ ਸ਼ਾਸਤਰ* ਵਿਚ ਸ਼ਰੁਤੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 'ਸਾਰਣਾ ਚਤੁਸ਼ਟਈ' ਨਾਮਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸਾਰਣਾ ਚਤੁਸ਼ਟਈ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਰਤ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ਮੰਨਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਰ ਇਕ ਸਾਰਣਾ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਦਾ ਅੰਤਰ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰੁਤੀ ਇਕ ਨਾਪ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ 'ਸਾ, ਮ ਅਤੇ ਪ', ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ 4-4 ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ 'ਨੀ, ਗ ਅਤੇ ਮ' ਸੁਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ '22' ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਸਮਾਨ ਸਨ। ਭਰਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।

ਗਣਿਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਕੱਢਣ 'ਤੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸੁਰ ਸਪਤਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੁਰ ਸਪਤਕ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਚਤੁਸ਼ਰੁਤੀਕ ਸੁਰ ਮੇਜਰ ਟੋਨ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸੁਰ ਤੋਂ 4 ਸੇਵਰਟ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਕਿਸੀ ਵੀ ਸੁਰ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ 'ਪ' ਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸੁਰਾਂਤਰ ਅਰਥਾਤ $\frac{9}{4}$ ਦਾ ਗੁਣਾਂਤਰ 'ਮ' ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਜਿਹੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀਣਾ 'ਤੇ ਇਕ ਸਪਤਕ ਵਿਚ

22 ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ਰੁਤੀ-ਬੱਧ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਦੇ ਸ੍ਵਰ ਸਪਤਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ *ਧਵੰਨਿ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ* ਦੇ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਲਲਿਤ ਕਿਸ਼ੋਰ ਸਿੰਘ ਸਫ਼ਾ 171 ਉੱਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸ੍ਵਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ੍ਵਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੁੱਖ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਚਤੁਸ਼ਰੁਤੀਕ ਅੰਤਰਾਲ ਗੁਰੂ ਸ੍ਵਰ ਤੋਂ ਵੀ 38 ਸੇਵਰਟ ਜਾਂ ਲਗਭਗ ਇਕ ਕੌਮਾ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਦਾ ਅੰਤਰਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸ੍ਵਰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਵਰਗੇ ਆਚਾਰਯ ਇਸਦੇ ਮਾਨ ਵਿਚ ਤਰੁਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਭਰਤ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਦੇਵ ਦੀ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰਣਾ ਚਤੁਸ਼ਟਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੇਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ

ਤਾਨਪੂਰੇ ਜਾਂ ਸਿਤਾਰ ਦੇ ਤਾਰ ਨੂੰ ਛੇੜਨ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਕੰਪਨ ਜਾਂ ਅੰਦੋਲਨ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤਾਰ ਨੂੰ ਜਦ ਛੇੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੁਛ ਦੂਰੀ ਤਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਦੂਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਉਹ ਰੁਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਕੇ ਕੰਪਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਤਦ ਤਕ ਕੰਪਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਵੇਗ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਦ ਤਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਅੰਦੋਲਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਰ ਦੂਸਰਾ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਤੀਸਰਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਬਰਾਬਰ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਤਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਹਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਹੀ ਤਾਰ ਦੀ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦੀ ਦੂਰੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਤਾਰ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਰ ਵਿਚ ਕੰਪਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਧਵਨਿ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਨਾਪਣ ਲਈ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ ਤਾਰ ਕਿਤਨੇ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਜਿਤਨੀ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗੀ, ਨਾਦ ਉਤਨਾ ਹੀ ਨੀਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਜਿਤਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਨਾਦ ਉਤਨਾ ਹੀ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਨਾਦ ਦਾ ਉੱਚਾ-ਨੀਵਾਂਪਨ ਹਰ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ ਅੰਦੋਲਨ ਨਿਯਮਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸੰਗੀਤ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਨਾਦ ਜੋ ਸਾਧਾਰਣ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਪਰ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ 16 ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕੁਛ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ 20 ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਦ ਅਸੀਂ ਸਾਧਾਰਣ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਨਾਦ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 30000 ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਤਨੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ 16 ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ 4000 ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਉਪਯੋਗੀ ਦੱਸ ਕੇ 9 ਸਪਤਕਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ 9 ਸਪਤਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ

ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਸਪਤਕਾਂ ਦੇ ਸੁਰ ਹੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਧ-ਸਪਤਕ ਦੇ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ ਕਿਤਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਤਭੇਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਮੱਧ ਸ਼ੜਜ ਵਿਚ 240 ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਮੱਧ ਸ਼ੜਜ ਵਿਚ 256 ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਰਲਤਾ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਫ੍ਰੀਕਵੇਂਸੀ (Frequency) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਇਕ ਸੈਕਿੰਡ ਵਿਚ 240 ਹੈ ਤਾਂ ਘੱਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 'ਸਾ' = 240 ਫ੍ਰੀਕਵੇਂਸੀਜ਼ (Frequences) ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸਪਤਕ ਦੇ ਸੱਤ ਸੁਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ C, D, E, F, G, A, B ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੱਛਮੀ ਸਪਤਕ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਵਿਕਰਤ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 'ਸਾ' ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ 240, ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।

ਪੱਛਮੀ ਸਪਤਕ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਤੇ ਤਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ

ਲੜੀ ਨੰ:	*ਉੱਤਰੀ ਸੁਰ*	*ਪੱਛਮੀ ਸੁਰ*	*ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ*	*ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ*	*ਤਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 240*
1.	ਮੱਧ 'ਸਾ'	C	240	256	36"
2.	ਕੋਮਲ ਰੇ	D	256	$273\frac{1}{15}$	$33\frac{3}{4}$"
3.	ਸ਼ੁਧ ਰੇ,	D	270	288	32"
4.	ਕੋਮਲ ਗੁ	E	288	$307\frac{1}{5}$	30"
5.	ਸ਼ੁਧ ਗ	E	300	320	$28\frac{4}{5}$"
6.	ਸ਼ੁਧ ਮ	F	320	$341\frac{1}{3}$	27"
7.	ਤੀਬਰ ਮ	F	337	360	$25\frac{3}{5}$"
8.	ਪ	G	360	384	24"
9.	ਕੋਮਲ ਧੁ	A	384	$409\frac{3}{5}$	$22\frac{1}{2}$"
10.	ਸ਼ੁੱਧ ਧ	A	400	426	$21\frac{9}{5}$"
11.	ਕੋਮਲ ਨੁੀ	B	432	$460\frac{4}{5}$	20"
12.	ਸ਼ੁੱਧ ਨੀ	B	450	480	$19\frac{1}{5}$"
13.	ਤਾਰ ਸਾਂ	C	480	512	18"

ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਤਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਕੱਢਣ ਦਾ ਢੰਗ

ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸੁਰ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਸੁਰ ਦੇ ਤਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਬੜੀ ਸਰਲਤਾ ਨਾਲ ਮਾਲੂਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ

ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਧ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ 240 ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 36 ਇੰਚ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸੁਰ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਮੱਧ ਸ਼ੜਜ ਦੇ ਸੁਰ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਗੁਣਾਂਤਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਣਾਂਤਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਭਾਗ ਦੇਣ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਣਾਂਤਰ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ 360 ਹੈ ਤੇ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ 240 ਹੈ, ਹੁਣ ਸ਼ੜਜ ਦਾ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਦਾ ਗੁਣਾਂਤਰ (ਸੁਰਾਂਤਰ) $\frac{360}{240} = \frac{3}{2}$ ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੁਣਾਂਤਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੱਧ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਤਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਭਾਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸੁਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਤਾਰ 'ਤੇ ਮਾਲੂਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਦੀ ਤਾਰ 'ਤੇ ਲੰਬਾਈ $36 \div \frac{3}{2} = \frac{36}{3} \times 2 = 24$ ਇੰਚ ਹੋਵੇਗੀ।

ਤਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਨਾਲ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਕੱਢਣ ਦਾ ਢੰਗ

ਜੇਕਰ ਤਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਸੁਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸੁਰ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਮਾਲੂਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਧ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ 240 ਤੇ ਤਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 36 ਇੰਚ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੁਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਮੱਧ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦਾ ਗੁਣਾਂਤਰ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਣਾਂਤਰ ਕੱਢਣ ਸਮੇਂ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਉਪਰ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਨੀਚੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਦੀ ਤਾਰ ਤੇ ਲੰਬਾਈ 27 ਇੰਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਗੁਣਾਂਤਰ $\frac{36}{27} = \frac{4}{3}$ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ 240 ਮਾਲੂਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਕੱਢਣ ਲਈ ਮੱਧ ਸ਼ੜਜ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਸ਼ੜਜ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂਤਰ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ $240 \times \frac{4}{3} = 320$ ਹੋਈ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਰ ਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸੰਖਿਆ ਪਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸ ਸੁਰ ਦੀ ਤਾਰ ਉੱਤੇ ਲੰਬਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।

ਵਾਣੀ

ਇਹ ਨਿਸਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਵਾਣੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਿਥੋਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਗੀਤੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਵਾਣੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਵਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਕਲਾਵੰਤਾਂ ਦੇ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਗਾਇਕ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸਵਾਮੀ ਹਰੀਦਾਸ, ਤਾਨਸੈਨ, ਨਾਇਕ ਗੋਪਾਲ, ਰਸਖਾਨ, ਨਾਇਕ ਬਖ਼ਸ਼ੂ, ਨਾਇਕ ਚਰਜੂ, ਕੁੰਤਲਦਾਸ, ਸੁਜਾਨ ਦਾਸ ਆਦਿਕ ਧਰੂਪਦ ਹੀ ਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਧਰੂਪਦ ਗਾਇਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਗ਼ਲ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖ਼ਿਆਲ ਗਾਇਕਾਂ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਘਰਾਣੇ ਅੱਜ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਭਿੰਨਤਾ ਹੈ, ਉਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਧਰੂਪਦ ਗਾਇਨ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਨੂੰ ਗੀਤੀਆਂ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਣੀ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗੀਤੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਧਰੂਪਦ ਗਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਵੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਧਰੂਪਦ ਗਾਇਕਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਸਾਰੇ ਕਲਾਵੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਵਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: (1) ਗੋਬਰ-ਹਾਰੀ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਣੀ, (2) ਡਾਗੁਰ ਵਾਣੀ, (3) ਖੰਡਾਰ ਵਾਣੀ, (4) ਨੌਹਾਰ ਵਾਣੀ।

(1) ਗੋਬਰ-ਹਾਰੀ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਣੀ

ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਚਾਰ ਨਿਪੁੰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ: (1) ਤਾਨਸੈਨ ਗੌੜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, (2) ਬ੍ਰਿਜ ਚੰਦ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਡਾਗੁਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ, (3) ਰਾਜਾ ਸਮੋਖਨ ਸਿੰਘ ਵੀਣਾਕਾਰ, ਖੰਡਾਰ ਨਾਮਕ ਸਥਾਨ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ, (4) ਰਾਜਪੂਤ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ, ਨੌਹਾਰ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਚਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਵਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਨ। ਇਸ ਵਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤਾਨਸੈਨ ਸਨ। ਤਾਨਸੈਨ ਗੌੜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਵਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਗੋਬਰ-ਹਾਰੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲੱਛਣ ਗੁਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਗਤੀ ਧੀਰ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਵਾਣੀ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਗੋਬਰ-ਹਾਰੀ ਜਾਂ ਡਾਗੁਰਵਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ। ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਣੀ ਹੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਵੀ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸਰੂਪ ਜੋ ਰਸ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਵਿਕਲ ਝਰਨਾ, ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸਦੇ ਅਨੰਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਉਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਣੀ ਦੀ ਰਸਧਾਰਾ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸੈਨੀਲੋਕ, ਤਾਨਸੈਨ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਗਾਇਕ-ਵਾਦਕ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਣੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ 'ਤੇ ਹੀ ਖ਼ਾਸ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੋਬਰ-ਹਾਰੀ ਵਾਣੀ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਸੁਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਇਸ ਵਾਣੀ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਲੱਛਣ ਹੈ।

ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਰਬਾਬ ਦੁਆਰਾ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਬਾਬ ਦਾ ਸੁਰ ਸਰਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਲੰਬਿਤ, ਮੱਧ ਅਤੇ ਦ੍ਰੁਤਿ ਲੈਅ, ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਲਾਪ ਬੜੀ ਖ਼ੂਬੀ ਨਾਲ ਦਿਖਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਣੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੁੰਭਨਦਾਸ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਾਨਸੈਨ ਦੀ ਗਾਇਕ ਸ਼ੈਲੀ ਸੈਨੀਆ ਵਾਣੀ ਕਹਿਲਾਈ। ਇਸ ਵਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੱਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(2) ਡਾਗੁਰ ਵਾਣੀ

ਇਹ ਵਾਣੀ ਸਵਾਮੀ ਹਰੀਦਾਸ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਪਰ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਜ ਚੰਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ। ਇਹ ਵਾਣੀ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਡਾਗੁਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਵਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਡਾਗੁਰ ਵਾਣੀ ਪਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਣ ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਗਤੀ ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸਰਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਟੇਢਾ ਅਤੇ ਵਚਿੱਤਰ ਕੰਮ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਵਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਰ ਦੂਸਰੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਜਿਸ ਵਚਿੱਤਰਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਰਹੱਸਮਈ ਭਾਵ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਰ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤ ਨਾ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਰੋਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲਗਭਿਅ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਬਹਿਰਾਮ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਗਾਇਕ ਜ਼ਕਰੂਦੀਨ ਖ਼ਾਂ, ਨਸੀਰ ਮੋਹਨ ਦੀਨ ਖ਼ਾਂ, ਕਸੀਰ ਅਮਿਨੁਦੀਨ ਖ਼ਾਂ ਆਦਿਕ ਡਾਗੁਰ ਵਾਣੀ ਦੇ ਗਾਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ।

(3) ਖੰਡਾਰ ਬਾਣੀ

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵੀਣਾਕਾਰ ਸਮੋਖਨ ਸਿੰਘ ਇਸ ਵਾਣੀ ਦੇ ਰਚੈਤਾ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਤਾਨਸੈਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨੌਬਾਦ ਖ਼ਾਂ ਨਿਸਚਿਤ ਹੋਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਖੰਡਾਰ ਵਾਣੀ ਪਿਆ। ਇਸ ਵਾਣੀ ਵਿਚ ਵਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਐਸ਼-ਇਸ਼ਰਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਰਸ-ਭਿੰਨੀ ਹੈ।

ਗੋਬਰ ਵਾਣੀ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਗ ਅਤੇ ਤਰੰਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਗਤੀ ਅਤੀ ਵਿਲੰਬਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਦੀ ਪੱਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਟੁਕੜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਭਿੰਨਾ ਗੀਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਖੰਡਾਰ ਵਾਣੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਭਾਵ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਕਰ ਕੇ ਕੁਟਿਲ ਭਾਵ ਵਿਚ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲ ਸੁਰ ਦੀ ਮਧੁਰਤਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਸੂਖਮ ਗਮਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸੁਰ ਨੂੰ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਮਧੁਰਤਾ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉੱਤਮ ਗੁਣੀ ਜਨ ਗਮਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਖੰਡਾਰ ਵਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਯੰਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਵੀਣਾ ਦੁਆਰਾ ਖੰਡਾਰ ਵਾਣੀ ਦਾ ਸੈਨੀ ਲੋਕ ਵਿਵਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮੱਧ ਲੈਅ, ਗਮਕ ਅਤੇ ਜੋੜ ਵਿਚ ਉਪਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਇਸ ਵਾਣੀ ਦੇ ਛਬੀਰ ਖ਼ਾਂ, ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ, ਸਹਰੂਦੀਨ ਖ਼ਾਂ, ਅੱਲਾਦੀਆ ਖ਼ਾਂ, ਛੋਟੇ ਰਮਦਾਸ, ਲਲਿਤ ਮੋਹਨ ਮੁਕਰ ਜੀ, ਬੰਗਾਲੀ ਆਦਿਕ ਗਾਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ।

(4) ਨੌਹਾਰ ਵਾਣੀ

ਇਸ ਵਾਣੀ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜਪੂਤ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਸਨ। ਉਹ ਨੌਹਾਰ ਦੇ ਵਾਸੀ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨੌਹਾਰ ਵਾਣੀ ਪਿਆ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੁਜਾਨ ਦਾਸ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹਾਜੀ ਸੁਜਾਨ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਜੀ ਸੁਜਾਨ ਖ਼ਾਂ ਤਾਨਸੈਨ ਦੇ ਜਵਾਈ ਸਨ। ਨੌਹਾਰ ਗੀਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੁਰ ਤੋਂ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਲੰਘਣ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸੁਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਨੌਹਾਰ ਵਾਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਇਕ ਰਸ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਰਸ-ਭਿੰਨੀ ਕਈ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨੌਹਾਰ ਵਾਣੀ ਕਵਰਸਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਵਾਣੀ ਦੇ ਕੱਲਨ ਖ਼ਾਂ, ਕਰਾਮਤ ਅਲੀ ਖ਼ਾਂ, ਖ਼ਾਦਿਮ ਹੁਸੈਨ ਖ਼ਾਂ, ਬਸ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ, ਮੁਹੰਮਦ ਖ਼ਾਂ, ਉਸਤਾਦ ਵਿਲਾਇਤ ਹੁਸੈਨ ਖ਼ਾਂ ਆਦਿਕ ਗਾਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ।

ਨੋਟ

ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਵਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਧ੍ਰੁਪਦ ਗਾਇਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਆਈਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਚਾਰ ਵਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਸ਼ਾਖਾਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਡਾਗੁਰ ਵਾਣੀ ਦੀ ਬਨਾਰਸੀ ਸ਼ਾਖਾ, ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ, ਤਾਨਸੈਨ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਆਦਿਕ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਗੁਜਰਾਤ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਧ੍ਰੁਪਦ

ਗਾਇਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਈਆਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਮਾਦੁਕਲ ਮੌਸੀਕਲ ਨਾਮਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹਕੀਮ ਮੁਹੰਮਦ ਕਰਮ ਇਮਾਮ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰੇ ਵਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ:

ਵਾਣੀ ਦੇ ਭੇਦ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਅੱਜ-ਕੱਲ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਧ੍ਰੁਪਦ ਗਾਇਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਇਆਂ 500 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਇੱਧਰ ਲਗਭਗ 150 ਸਾਲ ਤੋਂ ਧ੍ਰੁਪਦ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਘੱਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖ਼ਿਆਲ ਗਾਇਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਤਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਧ੍ਰੁਪਦ ਗਾਇਕ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ।